Κ. ΠΟΛΙΤΗ

Χρυσόστομος ὁ Σμύρνης

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ "ΠΑΤΡΙΣ"

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
Ο ΣΜΥΡΝΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΠΑΤΡΙΔΟΣ,,

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Ο ΣΜΥΡΝΗΣ

ΥΠΟ

Κ. ΠΟΛΙΤΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ "ΠΑΤΡΙΣ,,
ΑΘΗΝΑΙ
1934

ΤΥΠΟΙΣ: Γ. Π. ΞΕΝΟΥ
ΒΙΡΓΙΝ. ΜΠΕΝΑΚΗ 9 - ΑΘΗΝΑΙ

«....Ἔκρινα δὲ πρὸ παντὸς ἀπαραίτητον ἐκ τῶν φλογῶν τῆς καταστροφῆς, ἐν αἷς ὀδυνᾶται ὁ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμός, καὶ ζήτημα εἶναι ὅταν τὸ παρόν μου γρᾶμμα ἀναγινώσκεται ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ἂν ἡμεῖς ὑπάρχωμεν πλέον ἐν τῇ ζωῇ, προοριζόμενοι—τίς οἶδε—κατὰ ἀνεξερευνήτους βουλὰς τῆς Θείας Προνοίας εἰς ΘΥΣΙΑΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ, ν' ἀπευθύνω τὴν ὑστάτην ταύτην ἔκκλησιν πρὸς τὴν φιλογενῆ καὶ μεγάλην ψυχήν Σου....»

[Παράγραφος ἀπὸ τὸ τελευταῖο γρᾶμμα, ποὺ ἔστειλεν ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸν Βενιζέλον μὲ ἡμερομηνίαν 25 Αὐγούστου 1922, ὅταν τὰ μαῦρα φτερὰ τῆς συμφορᾶς ἤρχισαν νὰ σκεπάζουν τὴν Σμύρνη].

ΥΠΗΡΕΤΗΣΕ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΕΤΗΝ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὰ πολεμικὰ ὅπλα σίγησαν.

Τὸ αἷμα ξεράθηκε στὶς μικρασιατικὲς πεδιάδες.

Τὰ κόκκαλα τῶν νεκρῶν σκορπίστηκαν στὶς χαράδρες καὶ τὰ ποτάμια.

Στὴ γῆ τῆς ἐποποιΐας καὶ τοῦ δράματος βασιλεύει ἡ γαλήνη.

Εἰρηνικοὶ χωρικοὶ ὀργώνουν τὰ χωράφια τους. Οἱ σκαπάνες τους ἀνασκάπτουν τὴ γῆ κι᾿ ὁ ἱδρώτας τῶν ἀνθρώπων πέφτει ἀπάνω στὰ χώματα, ποὺ τὰ αὐλάκωναν ἄλλοτε τὰ αἵματα τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰρήνη, Φιλία....

* * *

Ὅταν ὁ Βενιζέλος ξεκινοῦσε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1930 γιὰ τὸ ἱστορικὸ ταξεῖδι τῆς Ἀγκύρας, στὴν ψυχὴ ὅλων μας γεννήθηκε ἡ ἀγωνία: Ἔπρεπε νὰ συμφιλιωθοῦμε μὲ τοὺς τούρκους; Ἦταν ποτὲ δυνατὸν νὰ κοπῇ τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας τόσων αἰώνων; Καὶ μποροῦσε ν᾿ ἀποδώσῃ καρποὺς ἀγαθοὺς αὐτὴ ἡ φιλία;

Συνώδευσα κι᾿ ἐγὼ τότε τὸν Βενιζέλο στὴν Ἄγκυρα, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς «Πατρίδος». Παρακολούθησα μὲ συγκίνησι, ἀλλὰ καὶ μὲ φοβερὴ ἀμφιβολία τὴν πρώτη αὐτὴ χειραψία μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν, ποὺ ἀπὸ πεντακόσια χρόνια εἶχαν τάξει ὡς προορισμὸ τῆς ὑπάρξεώς τους τὴν ἀλληλοεξόντωσι.

Στὸ σταθμὸ τοῦ Χαϊδὰρ-Πασᾶ τὰ τουρκικὰ πλήθη ἔβλεπαν μὲ κατάπληξι τὸ παράξενο θέαμα. Πιστεύω πὼς δὲν τὰ συνεῖχε τὸ αἴσθημα τῆς χαιρεκακίας. Οὔτε τῆς ἱκανοποιήσεως. Ἡ ἀμφιβολία, ὁ δισταγμὸς μᾶλλον.

Ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ προσπαθοῦσε νὰ παίξῃ τὸν ἑλληνικὸ ἐθνικὸ ὕμνο. Οἱ σημαῖες—ἑλληνικὲς καὶ τουρκικὲς—κυμάτιζαν ἀδελφωμένα. Τὸ τραῖνο ξεκίνησε. Στοὺς σταθμοὺς οἱ χωρικοὶ παρακολουθοῦσαν μὲ βλέμματα παγερὰ τὸ ἀπροσδόκητο θέαμα. Ὁ Βενιζέλος στὴν Ἄγκυρα!

Οἱ πάγοι τῶν ἀμφιβολιῶν διαλύθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Δυὸ φρόνιμοι ἄνθρωποι συναντήθηκαν καὶ μίλησαν: Ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Ἰσμέτ. Εἶδαν τὰ πράγματα μὲ τὸν φακὸ τῆς ἀλήθειας καὶ τῶν καινούργιων συνθηκῶν. Τραυματισμένοι βαρειὰ κι᾽ οἱ δυὸ—ὁ νικητὴς κι᾽ ὁ ἡττημένος—αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναρρώσεως. Ἔδωσαν τὰ χέρια. Συμφιλιώθηκαν. Ὑπόγραψαν σύμφωνα καὶ συμβάσεις. Χειροκροτήθηκαν ἀπὸ τὰ πλήθη. Ἄνοιξαν τὸ καινούργιο βιβλίο τῆς Ἱστορίας...

Ὁ Ἰσμέτ πασᾶς μᾶς εἶχε πῆ τότε:

—Δὲν σᾶς κρύβω τὸν θαυμασμό μου γιὰ τὰ κατορθώματα τοῦ στρατοῦ σας. Χωρὶς σοβαρὰ ὑλικὰ ἐφόδια, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν πίστι του ἔφθασε ὥς τὴν καρδιὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πρέπει νὰ εἶσθε ὑπερήφανοι μὲ αὐτό. Πρέπει νὰ εἶσθε ὑπερήφανοι γιὰ τὴν Ἱστορία σας, ὅπως εἴμαστε κι᾽ ἐμεῖς ὑπερήφανοι γιὰ τὴν δική μας Ἱστορία. Καὶ πρέπει νὰ καλλιεργοῦμε τὴν Ἱστορία μας—ὅλοι μας—γιατὶ μόνον οἱ λαοὶ ποὺ ξεύρουν καὶ ἐκτιμοῦν τὴν Ἱστορία τους ἐξελίσσονται καὶ προοδεύουν.

Λόγια σοφά. Τὰ σημειώνω στὸν πρόλογο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξῃ καμμιὰ παρεξήγησις ἀπὸ τοὺς φίλους μας, τοὺς Τούρκους, ὅτι ἡ «Πατρὶς» προσφέροντας στοιχεῖα Ἱστορίας στὸ Ἑλληνικὸ Κοινὸ θέλει νὰ κάνῃ πολιτική. Κάθε ἄλλο. Προορισμὸς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ Ἑλληνικὸ κοινὸν μὲ στοιχεῖα τῆς Ἱστορίας του. Γιὰ νὰ ὑπάρχουν. Γιὰ τὶς γενεὲς ποὺ ἔζησαν τὴν Μικρασιατικὴ τραγῳδία. Καὶ γιὰ τὶς γενεὲς ποὺ θἄρθουν.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν τὸ ἐμπνέει οὔτε τὸ μῖσος, οὔτε ὁ φανατισμός. Εἶναι ἱστορία. Φόρος τιμῆς στὴν ὑπέροχη φυσιογνωμία τοῦ καλοῦ καὶ τιμίου Ἱεράρχη ποὺ θέλησε νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτό του θυσία στὴν ἰδέα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς Ἀρετῆς.

Κ. Π.

Νοέμβριος 1934

Τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὀφείλονται στὴ μελέτη, ποὺ ἐδημοσίευσεν ἡ «Πατρὶς» γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δρᾶσι τοῦ Χρυσοστόμου τὸ 1932, χάρις στὴν εὐγενικὴ προθυμία τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Μητροπολίτου καθηγητοῦ κ. Τσίτερ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν τοῦ Ἀειμνήστου. Θεωρῶ καθῆκον νὰ τοὺς εὐχαριστήσω πάλι καθὼς καὶ τὸν συντάκτη τῆς «Πατρίδος» κ. Μαν. Ρέπα ποὺ μὲ βοήθησε στὴν συγκέντωσι τῶν νέων στοιχείων ποὺ χρησιμοποίησα γιὰ τὸ βιβλίο. Πολύτιμες βιογραφικὲς πληροφορίες παρέλαβα καὶ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ κ. Σπ. Λοβέρδου «Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος».

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΣΤΗΝ ΤΡΙΓΛΙΑ

Μιὰ συμπαθητικὴ κωμόπολις τῆς Προποντίδος, ἡ Τρίγλια εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ πατέρας του, ὁ Νικόλαος Καλαφάτης, ἦταν «διεκπεραιωτὴς ὑποθέσεων» στὰ τοπικὰ δικαστήρια. Ἤξερε καλὰ τὴν τουρκικὴ νομοθεσία, ἀλλὰ δὲν εἶχε δίπλωμα δικηγόρου. Ἡ καλωσύνη του τὸν εἶχε τοποθετήσει στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν συμπαθειῶν τῶν συμπατριωτῶν του. Τὸν ὠνόμαζαν Ἄρχοντα. Τὸν ἐξέλεξαν Δημογέροντα. Τοῦ ἐνεπιστεύοντο τὰ μυστικά τους καὶ τὸν περιέβαλλαν μὲ τὴν ἐκτίμησί τους.

Ὁ γάμος του τὸ 1865 μὲ τὴν Καλλιόπη Χριστοδούλου Λεμωνίδου ὑπῆρξε τὸ χαρμόσυνον γεγονὸς τοῦ χρόνου ἐκείνου γιὰ τὸ ἤρεμο καὶ γαλήνιο χωριουδάκι.

Τὸ ἑπόμενο ἔτος οἱ εὐτυχισμένοι γονεῖς ἀπέκτησαν τὸ πρῶτο παιδί : τὸν Εὐγένιο. Τὸ δεύτερο χρόνο γεννήθηκε ὁ Χρυσόστομος. Δὲν ἦταν χωρὶς ἔννοια τὸ ὅτι ἐδόθηκε ἐκκλησιαστικὸ ὄνομα στὸ νεογέννητο. Ὁ Νικόλαος Καλαφάτης ἦταν εὐσεβὴς ἄνθρωπος, ἔψελνε στὴν ἐκκλησία καὶ καλλιεργοῦσε τὴ βυζαντινὴ μουσική. Τ' ὄνειρό του ἦταν νὰ δῇ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά του Δεσπότη. Τ' ὄνειρό του αὐτὸ εἶχε γίνη μὲ τὸ χρόνο καὶ ἐπιθυμία ὅλου τοῦ χωριοῦ. Συνέπεσε τότε, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ βάφτιση τοῦ νεογεννήτου νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Τρίγλια, περιοδεύων, ὁ Μητροπολίτης Προύσης Νικόδημος. Στὴν ὑποδοχή του παρουσιάστηκε ἡ Καλλιόπη Καλαφάτη μὲ τὸ βρέφος στὰ χέρια καὶ ζήτησε τὴν εὐχὴ καὶ εὐλογία τοῦ Νικοδήμου.

Οἱ χωρικοὶ ποὺ παρηκολούθησαν αὐτὴ τὴ σκηνὴ φώναξαν :

Ἄξιος ! Ἄξιος ! Δεσπότης σὰν τὸ Νικόδημο !

Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Μητροπολίτη καὶ μὲ τὴς εὐχὲς τοῦ πλήθους ἡ ἀγαθὴ γυναῖκα γύρισε στὸ σπίτι της κι' ἀνέφερε τὸ περιστατικὸ στὸν ἄνδρα της.

—Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ γυναίκα....

Ὕψωσαν κι' οἱ δυὸ τὰ χέρια στὸν Οὐρανό. Τὸ ὄνειρο ρίζωσε μέσα τους. Τὴν ἄλλη μέρα βαφτίστηκε τὸ βρέφος. Τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ παππᾶς ἀνέφερε τ' ὄνομα, οἱ καλεσμένοι φώναξαν:

—Ἄξιος! Δεσπότης!

Ἔτσι ὁ Χρυσόστομος ξεκινοῦσε στὴ ζωή, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ εἶδε τὸ φῶς, μ' ἕναν προορισμό: νὰ γίνῃ Δεσπότης!

....

Ὁ Νικόλαος Καλαφάτης δὲν ἦταν πλούσιος ἄνθρωπος. Λίγα χρόνια μετὰ τὸ γάμο του εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλη οἰκογένεια. Μετὰ τὸν Εὐγένιο καὶ τὸν Χρυσόστομο γεννήθηκαν: Ὁ Ξενοφῶν, ἡ Ὄλγα, ἡ Ἐριφύλη, ὁ Δημήτριος, ἡ Σοφία, ἡ Αἰκατερίνη.

Ὀχτὼ παιδιά.... Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς δὲν ἦταν ἴσως φοβερὸ γιὰ ἕναν οἰκογενειάρχη τῆς Τρίγλιας, ποὺ εἶχε μερικὰ κτηματάκια καὶ κέρδιζε τὰ ἔξοδά του ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐργασία. Ἦταν ὅμως δύσκολη ἡ πραγματοποίησις τῶν μεγάλων ἐπιδιώξεων.

Πρῶτος ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους μαθητὰς τῆς ἀστικῆς σχολῆς τῆς Τρίγλιας ὁ Χρυσόστομος πῆρε τὸ ἀπολυτήριό του μὲ θαυμασμοὺς καὶ ἐπαίνους. Ἐξαιρετικὴ ἐντύπωσι ἔκανε στοὺς δασκάλους του ἡ προσήλωσίς του στὰ θρησκευτικά. Τὴν διαπίστωσι τῆς σπανίας αὐτῆς ἐπιδόσεως ἔκαμε ὁ δάσκαλός του τῶν θρησκευτικῶν, Ἀρχιμανδρίτης τότε καὶ κατόπιν Μητροπολίτης Ἰωαννίκιος, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε τὰ καθέκαστα στὸν πατέρα τοῦ μαθητοῦ.

—Νὰ στείλῃς τὸ παιδί σου σὲ καμμιὰ Ἱερατικὴ Σχολή, τοῦ εἶπε. Ἀσφαλῶς θὰ γίνῃ καλὸς κληρικός. Ἔχει κλίση. Ἀλλὰ δὲν ἐπεδίωκε τίποτε ἄλλο ὁ Νικόλαος Καλαφάτης.

Πούλησε τὰ κτήματά του. Ἔστειλε τὸν Εὐγένιο στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ τὸν Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Ὁ νεαρὸς σπουδαστὴς βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ καλλιεργήσῃ τὶς ἐπιδιώξεις του. Τὸ περιβάλλον τὸν ἐνεψύχωσε. Εἶχε σοφοὺς καθηγητὰς οἱ ὁποῖοι ἐξετίμησαν ἀπό τὴν πρώτη στιγμὴ τὶς ἱκανότητες καὶ τὰ χαρίσματά του: τὸν Γερμανὸν Γρηγορᾶν, τὸν Φιλάρετον Βαφείδην, τὸν Μιχαὴλ Κλεόβουλον, τὸν Ἀπόστολον Χριστοδούλου, τὸν Εὐγένιον Ξηρουδάκην, τὸν Γρηγόριον Ζυγαβηνόν.

ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ Χρυσοστόμου ξεχώρισε ἀμέσως ἀνάμεσα στοὺς σπουδαστὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τὸ ὄνειρο τοῦ γέρω Καλαφάτη ἔπαιρνε τὸν δρόμο τῆς πραγματοποιήσεως. Οἱ καθηγηταὶ διέβλεπαν στὸν ἐνθουσιασμό, στὴ φιλομάθεια καὶ στὸν χαρακτῆρα τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ τὸν ἄνθρωπο τῆς μεγάλης ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δράσεως.

....

Τὰ χρόνια κυλοῦσαν ἤρεμα κι' εὐτυχισμένα μέσα στὴ Σχολή. Στὰ μάτια ὅλων ἀπεκαλύπτοντο οἱ ψυχικὲς ἀρετὲς καὶ τὰ μεγάλα χαρίσματα τοῦ Χρυσοστόμου. Κάποτε ὁ Γερμανὸς Γρηγορᾶς, διευθυντὴς τῆς Σχολῆς, ἀνέθεσε στὸν Χρυσόστομο, σπουδαστὴ ἀκόμη, νὰ κηρύξῃ τὸν θεῖο λόγο στὸ ἐκκλησίασμα ἑνὸς ναοῦ τῆς Χάλκης. Οἱ χριστιανοὶ ἤκουαν μὲ κατάπληξι τὸν νεαρὸ ρασοφόρο νὰ ἑρμηνεύῃ μὲ συγκίνησι καὶ ἀνώτερο θρησκευτικὸ παλμὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἀπὸ τότε τὄνομά του ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς Σχολῆς. Ὁ Χρυσόστομος ἦταν ὁ «ἀναμενόμενος» διαπρεπὴς θεολόγος....

Ἀνάμεσα στοὺς βαρεῖς καὶ μελαγχολικοὺς τοίχους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἡ ζωὴ δὲν παρουσιάζει κανένα ἰδιαίτερο θέλγητρο. Οἱ σπουδασταὶ περίμεναν μὲ ἀγωνία τὴν ἡμέρα τῆς ἐξόδου. Ὁ Χρυσόστομος, σκυμμένος στὰ βιβλία του, αἰσθανόταν τὴν ὑπερτάτη ψυχικὴ

ἀγαλλίασι νὰ πλουτίζῃ τὶς γνώσεις του καὶ νὰ σκορπίζῃ στοὺς ἄλλους τὸ θησαυρὸ τῶν γνώσεων.

Τὸ 1887 ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος Βαλλιάδης, ὁ κατόπιν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔλαβε τὸν Χρυσόστομο ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἀνέλαβε τὶς δαπάνες τῶν περαιτέρω σπουδῶν του. Ἔτσι ὁ νεαρὸς σπουδαστὴς ἔγινε «πνευματικὸν ἀνάστημα» τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος καί τὸν καθωδήγησε στὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς του δράσεως.

Τὸ 1891 ὁ Χρυστστομος ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν μὲ τὸν βαθμὸν «ἄριστα». Λίγο πρὶν ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος τὸν χειροτόνησε διάκονο καὶ τὸν προσέλαβε στὴν Μητρόπολιν Μυτιλήνης καὶ κατόπιν στὴν Μητρόπολιν Ἐφέσου. Ὁ σεβάσμιος Ἱεράρχης ἀποκτοῦσε ἀπὸ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἕναν πολύτιμο βοηθό.

Ὡς Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου ὁ Χρυσόστομος εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ διαδραματίσῃ πρωτεύοντα ρόλο σ᾽ ἕνα σημαντικὸ περιστατικὸ ποὺ τὸν ἐξύψωσαν ἐξαιρετικὰ στὴν ἐκτίμησι τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὠργίαζε στὴ Σμύρνη ἡ προπαγάνδα μιᾶς αἱρέσεως καθολικῶν, τῶν Λαζαριστῶν. Κοντὰ στὰ διάφορα ἄλλα μέσα προπαγάνδας οἱ Λαζαρισταὶ —οἱ ὁποῖοι ὅπως καὶ ὅλες οἱ καθολικὲς προπαγάνδες διέθεταν ἄφθονα τὰ ὑλικὰ μέσα— δημιούργησαν κάποτε καὶ τὸν θρῦλλο τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ....τάφου τῆς Παναγίας.

Τὰ δημοσιογραφικά τους ὄργανα τῆς Σμύρνης ἔγραψαν ἕνα πρωῒ ὅτι μιὰ θεοσεβὴς καλογρηὰ τοῦ τάγματος τῶν Λαζαριστῶν εἶδε στὸν ὕπνο της τὴν Παναγία, ἡ ὁποία τὴν ὡδήγησε στὸ σπῆτι ποὺ κατοίκησε στὴν Ἔφεσο. Προσετέθη μάλιστα καὶ ἡ λεπτομέρεια ὅτι ἡ Παναγία τῆς ὑπέδειξε καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ ὑποδείξῃ στοὺς Λαζαριστὰς νὰ κτίσουν μιὰ μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησιὰ κοντὰ στὸ σπῆτι!

Δὲν ἔλειπαν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνοι οἱ ἀφελεῖς ἄνθρωποι τῶν ὁποίων μποροῦσαν νὰ κλονισθοῦν αἱ πεποιθήσεις. Οἱ Λαζαρισταὶ ὠργάνωσαν πανηγυρικὴ ἐκδρομὴ στὴν Ἔφεσο. Ὁ Πάπας ἔστειλε τὶς εὐλογίες του συνοδευόμενες ἀπὸ σεβαστὸ ποσὸν γιὰ τὴν κατάλληλη ὀργάνωσι τῆς Προπα-

Ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος ὡς Μητροπολίτης Δράμας, φωτογραφούμενος εἰς τὸ Κιοὺπ-κιοϊ τοῦ Παγγαίου κατὰ τὴν ἀπέλασίν του ἀπὸ τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

[Φωτογραφ. Ι. Ἰατρίδη—Καβάλλα]

γάνδας. Οἱ λαζαρισταὶ καλόγηροι περιέφερεν ἐν πομπῇ τὸ ἄγαλμα τῆς Θεοτόκου στοὺς δρόμους τῆς Σμύρνης.

Τότε ἀκριβῶς ἐπενέβη ὁ νεαρός, ἄγνωστος καὶ ἄσημος ἕως τὴν ἡμέρα ἐκείνην Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου Χρυσόστομος. Μ' ἕνα ἄρθρον του στὶς Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες τῆς Σμύρνης ἀνέτρεψε τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν λαζαριστῶν ἀποδείξας ὅτι ἡ Παναγία δὲν εἶχε ἐπισκεφθῆ ποτὲ τὴν Ἔφεσο. Ἐπηκολούθησαν ἐπιστημονικὲς συζητήσεις μεταξὺ λαζαριστῶν καὶ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐβγῆκε νικητὴς ὁ τελευταῖος. Οἱ λαζαρισταὶ ἀναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσουν τὴν πλάνη τους καὶ νὰ ματαιώσουν τὸ πομπῶδες προσκύνημα ποὺ παρασκεύαζαν στὸ φανταστικὸ σπῆτι τῆς Θεομήτορος. Ἀπὸ τὴνἐποχὴ ἐκείνη ὁ Χρυσόστομος γίνεται ὁ λατρευτὸς τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας. Τὸ κήρυγμά του συγκινεῖ τοὺς πιστούς. Ἀναπτύσσει δρᾶσιν. Ἀποκαλύπτει τὸν ἄρτιο ἐπιστημονικὸ καταρτισμό του. Μεγάλος πατριώτης, ὀνειροπόλος, συνδυάζει τὰ θρησκευτικὰ κηρύγματα μὲ τὴν ἐθνική του δρᾶσι. Μεταδίδει στοὺς ἀκροατάς του τὰς πατριωτικὰς δονήσεις τῆς ψυχῆς του. Γίνεται ὁ καλλιεργητὴς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἀνάμεσα στὰ πλήθη ποὺ ζοῦσαν στὴ σκλαβιὰ μὲ τὸ μακρινὸ ὄνειρο τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἡ πατριωτική του δρᾶσις τὸν κάνει ὕποπτο στὶς τουρκικὲς ἀρχές. Τὸν παρακολουθοῦν. Τοῦ ὑποδεικνύουν τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχε. Ὁ Χρυσόστομος ἀδιαφορεῖ. Συνεχίζει τὴν προσπάθειά του μὲ περισσότερη θέλησι καὶ ἀνεξάντλητο τὸ θάρρος του....

ΣΤΟ ΦΑΝΑΡΙ

Τὴν 2 Ἀπριλίου 1897 ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Κωνσταντῖνος Βαλλιάδης ὁ «πνευματικὸς πατὴρ» τοῦ Χουσοστόμου ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Μόλις ἀνέλαβε τὰ ὑψηλά του καθήκοντα ὁ νέος Ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπρότεινε εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὸν

διορισμὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Χρυσοστόμου ὡς Μεγάλου Πρωτοσυγγέλου τοῦ Πατριαρχείου. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος δὲν ἔφερε καμμίαν ἀντίρρησιν. Τὴν 18 Μαΐου 1897 ὁ Χρυσόστομος χειροτονεῖται Πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατριάρχη καὶ ἀκολουθεῖ ἡ χειροθεσία εἰς «Μέγαν Πρωτοσύγγελον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου».

Φοβερὰ τὰ βάρη καὶ τεραστία ἡ εὐθύνη τῆς σπουδαίας αὐτῆς θέσεως γιὰ ἕναν κληρικὸ—τριάντα μόλις ἐτῶν, ὅπως ὁ Χρυσόστομος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ρόλος τῶν Πατριαρχείων ἦταν ἐξαιρετικός. Εἶχε νὰ πολεμίσῃ τὴ σλαυϊκὴ προπαγάνδα ἡ ὁποία ὠργίαζε στὴ Μακεδονία. Ἡ ρωσσικὴ διπλωματία, μετὰ τὸ βουλγαρικὸ Σχῖσμα, πολεμοῦσε τὸ Πατριαρχεῖον, δείχνοντας εὐμένεια πρὸς τὰ βουλγαρικὰ σχέδια. Τὸ Φανάρι κατηύθυνε κινήσεις, ἐνεργείας καὶ δρᾶσι τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Μακεδονίας. Διεβίβαζε ἐκθέσεις, εὑρίσκετο σὲ συνεννοήσεις, ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὶς πρεσβεῖες καὶ κυβερνήσεις τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον ὁ Χρυσόστομος εὑρῆκε τὸ ἔδαφος τῆς δράσεως ποὺ ἤθελε. Ὁ Μέγας Πρωτοσύγγελος εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς διεκπεραιώσεως πολλῶν μεγάλων ὑποθέσεων, διοικητικῶν καὶ διπλωματικῶν. Ὁ Πατριάρχης, ἡ Σύνοδος καὶ τὸ Μικτὸν Ἐθνικὸν Συμβούλιον ἐθαύμαζαν τὴν ἱκανότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐχειρίζετο τὰ ζητήματα τῆς δικαιοδοσίας του. Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν ματαίωσι τῶν καταχθονίων σχεδίων τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς «Πανσλαυϊστικῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας» Ποπαδονότσεφ, ὁ ὁποῖος ἐπεδίωκε ν' ἀλλοιώσῃ τὸν ἑλληνικὸ χαρακτῆρα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸ Ἐθνολογικὸ πνεῦμα τῶν Πατριαρχείων Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1897 ὁ Χρυσόστομος προήδρευσε τῆς μεγάλης Ἐπιτροπῆς κληρικῶν Ἑλλήνων καὶ Ἄγγλων εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ μελέτη τοῦ ζητήματος τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴν ὑποβολὴ σχετικοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸ συνέδριο τῶν Ἄγγλων ἐπισκόπων τοῦ Λάμπεθ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸν θρόνο τοῦ Φαναρίου ὁ Πατριάρχης Κωνσταντῖνος. Οἱ φίλοι τοῦ Ἰωα-

κεὶμ τοῦ Γ΄ ἐργαζόμενοι μὲ φανατισμὸ καὶ ἐπιμονὴ κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ζήτημα ἐπαναφορᾶς τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν ὑπὲρ τῆς προσπαθείας των τὴν ἠθικὴ ὑποστήριξι τῶν κυβερνήσεων Ρωσσίας, Αὐστρίας, Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου.

Τὴν 27η Μαρτίου 1901 τὰ δύο Διοικητικὰ Σώματα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπόντος τοῦ Πατριάρχου, ἀπεφάσιζαν τὴν ἀπομάκρυνσι τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Πατριάρχης ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀπόφασιν. Δημιουργήθηκε ζήτημα. Ἐζητήθη ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε Αὐτοκρατορικὸ Διάταγμα περὶ χηρείας τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ ἐκλογῆς νέου Πατριάχου. Τὴν 23ην Μαΐου 1903 ἐξελέγη παμψηφεὶ ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄.

Ὁ νέος Πατριάρχης μολονότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Χρυσόστομος δὲν διέκειτο φιλικῶς πρὸς αὐτόν, τὸν διέταξε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσι του, διότι εἶχε λάβει ἤδη γνῶσιν τῆς ἱκανότητος καὶ τῶν προσόντων τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγγέλλου. Ἡ συνεργασία ποὺ ἐπικολούθησε ἐτόνωσε τὴν ἐκτίμησι τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πατριάρχου πρὸς τὸν Χρυσόστομο καὶ στοιχεῖα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῆς ἀνευρίσκομε εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» —τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῶν Πατριαρχείων,— ἡ ὁποία ἐσχολίαζε ὡς ἑξῆς τὴν ἐντύπωσιν ποὺ εἶχε προξενήσει εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ λόγος ποὺ εἶχεν ἐκφωνήσει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τοῦ Ἄμβωνος τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας τὴν Μεγάλη Παρασκευὴ τοῦ 1902.

«...Ἡ Α.Θ.Π. συνεχάρη θερμῶς ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τῇ αὐτοῦ πανοσιολογιότητι τῷ μεγάλῳ Πρωτοσυγγέλῳ Χρυσοστόμῳ προσειποῦσα τὰ ἑξῆς προσφυᾶ: Σοὶ εὐχαριστῶ καὶ σοὶ συγχαίρω. Ὡμίλησας ἀξίως τοῦ μεγαλείου τῆς ἡμέρας τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἄμβωνος. Ἔχεις πολλὰ προσόντα, οὐχ᾿ ἧττον ἐξακολούθει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προσέχων σεαυτῷ, διότι ἡμέραν τινὰ θὰ καταλάβῃς ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἐκκλησίας.»

Μετὰ ἕνα μῆνα ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἐξεδήλωσε καὶ ἐμπράκτως τὴν ἐκτίμησί του πρὸς τὸν Χρυσόστομον. Τὸν ὑπέδειξε ὡς Μητροπολίτη Δράμας. Ἡ ἐκλογή του ἀπὸ τὴν

Σύνοδο ὑπῆρξε πανηγυρική. Τὴν 23 Μαΐου 1902 ἔγινε ἡ χειροτονία του.

Φεύγοντας γιὰ τὴ νέα του θέσι, ὅπου τὸν περίμεναν σκληροὶ καὶ τραχεῖς ἀγῶνες, ὁ Χρυσόστομος ἐφίλησε τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχου καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησε μ᾿ αὐτὰ τὰ προφητικὰ λόγια: «Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος, καὶ ἡ μήτρα τὴν ὁποίαν αἱ ἅγιαι χεῖρες Σου ἐναπέθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, ἐὰν πὲπρωται ν᾿ ἀπολέσῃ τὴν λαμπηδόνα τῶν λίθων της, θὰ μεταβληθῇ εἰς ἀκάνθινον στέφανον μάρτυρος Ἱεράρχου».

Προφητικὰ λόγια ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου μὲ πίστι στὸ καθῆκον καὶ στὴ θυσία.

....

Ἡ Δράμα ὑπεδέχθη μὲ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως τὸν νέο Μητροπολίτη της. Ἡ φήμη του ὡς μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς φυσιογνωμίας εἶχε ἤδη περάσει τὰ ὅρια τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Φαναριοῦ. Καὶ δὲν εἶχε κλείσει ἀκόμη τότε ὁ Χρυσόστομος τὰ τριάντα πέντε χρόνια τῆς ἡλικίας του!

Ἡ ἄφιξις του στὴ μακεδονικὴ πόλι συνέπεσε μὲ τὴν ἔντασι τῆς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ποὺ εἶχαν ὡς πρόγραμμα τὴν ἐξόντωσι τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἢ τὸν ἐκβουλγαρισμό του. Τὸ πρῶτον κήρυγμά του *) ὑπῆρξε γιὰ τοὺς καλοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς μεγάλους πατριώτας μιὰ εὐφρόσυνη ἀποκάλυψις:

«Ἡ Ἐκκλησία, ὡς τὴν ἐστερέωσαν οἱ ἅγιοι πατέρες, βροντοφωνεῖ ὁ Χρισόστομος δὲν εἶναι ψυχρὰ δύναμις ἐπιτάσσουσα, οὔτε ὀργάνωσις ὑπολογίζουσα, ἀπειλοῦσα ἢ ἐκδικουμένη μὲ τὸ φόβητρον τῆς ἀνταποδόσεως. Εἶναι μήτηρ ἀγαπῶσα καὶ συγχωροῦσα καὶ ἐμπνέουσα τὸ γλυκύτερον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθημάτων. Καὶ οἱ διακονοῦντες αὐτὴν ποιμένες ἀποστολὴν ἔχουν νὰ προσεγγίσουν τὰ διψῶντα χείλη τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς πλήρεις θείου

*) Ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ κ. Σπ. Λοβέρδου «Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος».

γάλακτος μαστοὺς διὰ τὴν ἀκεραίαν, τὴν ἀσάλευτον, τὴν ὑπερτέραν ὑγείαν τῆς ζωῆς.

»Τὴν ἀποστολήν μου αὐτὴν ἐν μέσῳ ὑμῶν θὰ ἐπιτελέσω κατὰ τοὺς νόμους τῆς θείας ἁρμονίας, ἐὰν λειτουργῶν ἐμπνεύσω τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ ἁπλῶς τὴν προσευχὴν τῶν χειλέων, ἐὰν ἐμφυσήσω τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ οὐχὶ τὴν ἀνίαν καὶ τὸ δέος, ἐὰν ἀνασύρω τοὺς μαργαρίτας, τοὺς ὁποίους ἐγκλείει εἰς τὸ βάθος πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία, ἐὰν ἀνοίξω τοὺς κρουνοὺς τῆς ἀγάπης, ἐὰν δώσω παλμὸν θάρρους, ὑπερηφανίας καὶ θυσίας εἰς ὅλας τὰς ψυχάς, ἐὰν συντονίσω τὰ αἰσθήματα καὶ ὠθήσω εἰς τὰ ἔργα τοῦ φωτός. Θὰ ἀνεγείρω οὕτω μεθ' ὑμῶν θημωνιὰς καρπῶν, προϊὸν τῆς ἐργασίας, καὶ ἱδρύματα εὐποιΐας, ἀπαύγασμα τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, καὶ στερεὰς στήλας τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀκατάλυτα τείχη τῶν ἱερῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ προνομίων.

«Πάσχα Κυρίου Εὐαγγελίζομεν Ὑμῖν ἀγαπητὰ τέκνα, μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, δᾶδα τῆς Ὀρθοδοξίας».

ΑΓΩΝΕΣ ΣΚΛΗΡΟΙ

Μὲ τὸ σύνθημα «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» ὁ Χρυσόστομος κατέστρωσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐθνικῆς δράσεώς του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἀφίξεώς του στὴ Δράμα. Ἡ κατάστασις ἤθελε ἀνθρώπους γεμάτους πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό, πίστη καὶ διάθεσι δράσεως. Οἱ κίνδυνοι ἦσαν μεγάλοι. Οἱ ἕλληνες Ἱεράρχαι τῆς Μακεδονίας δὲν ἦσαν ἁπλῶς οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν περιφερειῶν των. Ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ ἀρχηγοὶ ποὺ ὤφειλαν νὰ κατευθύνουν τὸν σκληρὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους. Καὶ ἦσαν πολλοὶ οἱ ἐχθροί. Οἱ βούλγαροι, οἱ τοῦρκοι, οἱ ρουμᾶνοι, οἱ σέρβοι. Διέβλεπαν ὅλοι τὴν ἐξουθένωσι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ φρόντιζαν νὰ ἐπωφεληθοῦν. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, μὲ τοὺς Κουτσόβλαχους τοὺς

ὁποίους κατώρθωσε νὰ σκορπίσῃ σ' ὅλα τὰ μακεδονικὰ κέντρα ἀφοῦ πρῶτα ἐξησφάλισε ὑπὲρ αὐτῶν σοβαρὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἐκκλησικὰ προνόμια, ἀνέπτυσε τὴ δρᾶσι της. Οἱ σέρβοι ζητοῦσαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἱδρύσουν δικό τους Πατριαρχεῖο. Ἡ Ρωσσία ἐνδιαφερομένη γιὰ τὴ σλαυϊκὴ ἐπικράτησι προσπαθοῦσε νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ διηυκόλυνε τὶς σχετικὲς ἐπιδιώξεις τῶν βουλγάρων καὶ τῶν σέρβων.

Ἡ Μακεδονία εἶχε γίνει τὸ ἐπίμαχον σημεῖον τῶν βλέψεων ὅλων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης.

Ἀλλὰ γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ ὁ μεγάλος κίνδυνος ἦταν ἡ βουλγαρικὴ δρᾶσις. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀκριβῶς εἶχεν ὀργανωθῇ τὸ βουλγαρικὸ κομιτᾶτο μὲ τὸ σύνθημα: «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς μακεδόνες». Μακεδόνες δὲ κατὰ τὴν ἀντίληψι τοῦ Κομιτάτου ἦσαν οἱ βούλγαροι. Ὄργανο κυρίως, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας ἡ ὁποία ἐπεδίωκε μὲ κάθε μέσον νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἰσχὺ καὶ τὸ κῦρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ βουλγαρικὸ Κομιτᾶτο ἐξαπέστειλε τὶς συμμορίες του στὰ μακεδονικὰ ἐδάφη μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐξοντώσουν τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο —τοὺς ἕλληνας πάντως ποὺ δὲν θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ προσχωρήσουν στὸν βουλγαρισμό.

Ἐπιφανειακῶς ὁ ἀγὼν τῶν βουλγάρων ἐστρέφετο κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἄριστα ὠργανωμένη αὐτὴ συμμοριακὴ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν περιέβαλε καὶ ἡ συμπάθεια τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἕνα καὶ μόνον εἶχε σκοπό: τὴν ἐξόντωσι τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1902 ἡ Μακεδονία βρισκόταν μέσα στὶς φλόγες τῆς βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς. Οἱ ἄμαχοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς παραμεθορίου ἐσφάζοντο ἀγρίως καὶ πολλοὶ ἀπροστάτευτοι καὶ δυστυχισμένοι χωρικοὶ ποὺ ἤθελαν ν' ἀποφύγουν τὸν βέβαιο θάνατο ἀναγκαζόταν νὰ φανοῦν ὅτι ὑποκύπτουν στὴ βουλγαρικὴ προπαγάνδα δηλώνοντας πίστι στὴν Ἐξαρχία καὶ τὴν ἰδέα τοῦ βουλγαρισμοῦ.

Ἡ μανία τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐστρέφετο κυ-

ρίως ἐναντίον τῶν ἑλλήνων παππάδων τοὺς ὁποίους ἐξώντωναν κατὰ τὸν ἀπανθρωπότερο τρόπο. Δεκάδες παππάδες ἔπεσαν τότε θύματα τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ των. Μέσα στὶς μακεδονικὲς χαράδρες βρισκόταν κάθε μέρα τὰ πτώματα τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἡ θυσία συγκρατοῦσε κι' ἐτόνωνε τὸ φρόνημα καὶ τὴν πίστι τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἕνα ἀπὸ τὰ θύματα τῆς κομιτατζηδικῆς θηριωδίας ὑπῆρξε τότε καὶ ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος Πιπέρης.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χρυσοστόμου μεταξὺ τοῦ ἀγωνιζομένου μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐνεψύχωσε τοὺς χριστιανοὺς καὶ κατετάραξε τοὺς συμμορίτας. Προσωπικῶς ἀνέλαβε τὴν κατεύθυνσι τοῦ ἀγῶνος, ἀποφεύγων, μὲ ἐξαιρετικὴ διπλωματικὴ δεξιοτεχνία, νὰ ἔρχεται σὲ σύγκρουσι μὲ τὴν τουρκικὴ διοίκησι.

Τὰ γεγονότα τῆς Μακεδονίας εἶχαν προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀναγκάσθηκε, κατόπιν πιεστικῶν διαβημάτων, νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ διοικητικὸν καθεστὼς τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἐποπτεία τῶν μεταρρυθμίσεων ἀνετέθη σὲ γάλλους, ἄγγλους, ρώσσους καὶ ἰταλοὺς ἀξιωματικοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰταλοῦ στρατηγοῦ Δὲ Τζώρτζη Πασᾶ, τοῦ ὁποίου ἕδρα ὡρίσθη ἡ Θεσσαλονίκη. Ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ ἡ Γερμανία ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν κίνησιν αὐτήν, ἀλλὰ ἔδειχναν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετοῦσαν μὲ στρατιὰν κατασκόπων ποὺ διεσκόρπισαν εἰς ὅλην τὴ Μακεδονία.

Γιὰ τὴν προστασία τοῦ γοήτρου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἡ ὁποία δὲν ἤθελε νὰ δοθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ διοίκησίς της ἐτίθετο ὑπὸ ἔλεγχον, οἱ ξένοι ἀξιωματικοὶ ὠνομάσθησαν ὀργανωταί. Ἡ Μακεδονία διαιρέθηκε σὲ τέσσαρες ζῶνες καὶ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐνδιαφερόμενες Δυνάμεις ἀνέλαβε τὴν διοικητικὴ ὀργάνωσι μιᾶς ἀπὸ τὶς ζῶνες αὐτές. Κατὰ κακὴ σύμπτωσι τὴν περιφέρεια τῆς Δράμας ἀνέλαβαν οἱ Ἄγγλοι, τοὺς ὁποίους ἐπηρρέαζε ἀπολύτως ὁ βουλγαρόφιλος ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς», Μπάουτσερ. Αὐτὸς κατηύθυνε τὴν «μεταρρυθμιστικὴ» πο-

λιτική, ἐνδιαφερόμενος ζωηρότατα διὰ τὴν προστασία τῶν βουλγαρικῶν διεκδικήσεων. Ὁ Μπάουτσερ ἦτο συμπαθὴς καὶ στοὺς τούρκους καὶ γι᾽αὐτὸ ἡ προσπάθειά του ἦταν κατοχυρωμένη ἀπ᾽ ὅλες τὶς πλευρές.

Δὲν εἶχε λοιπὸν ὁ Χρυσόστομος ν᾽ ἀντιμετωπίσῃ τὸν βουλγαρικὸ μονάχα κίνδυνο. Ἄπειρα προσκόματα παρεμβάλοντο στὸν δρόμο του, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζε μὲ καρτερία καὶ σθένος.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν. Οἱ κομιτατζῆδες συνεχίζουν μὲ σκληρὴ ἐπιμονὴ καὶ ἀποφασιστικότητα τὴ δρᾶσι τους. Σφάζουν τοὺς προκρίτους τῶν ἑλληνικῶν χωρίων. Ἀνατιτάσσουν τὶς ἐκκλησίες, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ δημόσια τουρκικὰ κτίρια. Ἐξαναγκάζουν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου ν᾽ ἀποκηρύξουν τὸ Πατριαρχεῖον καὶ νὰ δηλώσουν ὑποταγὴ στὴν Ἐξαρχία. Ὀργανώνουν ἐπιδρομὴ ἐναντίον τῆς Δράμας μὲ πρόγραμμα γενικὴν σφαγήν. Ὁ Μητροπολίτης καλεῖ τὸν πληθυσμὸ σὲ συναγερμό, ὀργανώνει τὴν ἄμυνα καὶ ἀναγκάζει τοὺς κομιτατζῆδες νὰ ἀναβάλουν τὴν πραγματοποίησι τῶν σχεδίων των γιὰ εὐθετώτερο χρόνο.

Ἐν τούτοις καθημερινῶς φθάνουν μαῦρες ἐκθέσεις ἀπὸ τὰ μακεδονικὰ χωριά. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων πολλαπλασιάζεται. Ὁ Χρυσόστομος γράφει: «Ἰδοὺ ἐν μέσῳ οἵων ὀλοθρευτῶν διαβιοῦμεν. Ἰδοὺ οἵων ἀπανθρώπων μέσων γίνεται χρῆσις παρὰ τοῖς ὀργάνοις τοῦ βουλγαρισμοῦ πρὸς παντελῆ ἐξολόθρευσιν καὶ ἐξαφανισμὸν τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους. Τὸ ποτήριον τῶν πικρῶν θανάτων, οὓς καθ᾽ ἑκάστην θανατούμεθα δὲν ἐξηντλήθη καὶ δὲν ἐκενώθη ἔτι. Ἐπέπρωτο ἄρα οἱ ποιμένες τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ οὐδὲν ἄλλο νὰ ἔχωμεν ἐνταῦθα καθῆκον, εἰ μὴ νὰ θρηνῶμεν καθ᾽ ἑκάστην τὰ πρὸ τῶν ποδῶν μας ἀσπαίροντα θύματα καὶ νὰ θάπτωμεν τοὺς κατὰ πᾶσαν ὥραν δολοφονουμένους καὶ κατακρεουργημένους νεκροὺς τῶν προκρίτων τοῦ Γένους»!

Καὶ ἐξακολουθεῖ στὶς ἐκθέσεις του πρὸς τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖον:

«Διὰ τὰς ὑπὸ τῶν βουλγάρων καταληφθείσας σχολὰς

λαμβανοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ καθυστεροῦντες οὐ στεφανοῦνται ἐνταῦθα, ἐνῷ οἱ προεξανιστάμενοι καὶ θρασύτεροι οὐ μόνον δὲν ραπίζονται, ἀλλὰ καὶ παρευδοκιμοῦσι τοῖς φιλησύχοις, ἀπεφασίσαμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῆς δημογεροντίας νὰ μετέλθωμεν ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸ ἔσχατον μέσον τῆς αὐτοδικίας ἀμυνόμενοι τῶν δικαίων μας, ἄλλως κινδυνεύωμεν νὰ ἴδωμεν ἀπογυμνουμένην τὴν μητρόπολιν ἐκκλησιῶν καὶ τὰς κοινότητας σχολείων καὶ τὰ χωρία κατοίκων ὑπὸ τὴν θύελλαν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, τὴν ὁποίαν ἐξαπέλυσε τὸ μακεδονικὸν κομιτᾶτον τῇ ἀνοχῇ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν». Κατορθώνει οὕτω νὰ ἀμύνεται κατὰ τῶν κακοποιῶν, νὰ ἀντιδρᾷ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, νὰ ἀνακτᾷ τὰ ἀπωλεσθέντα στερεώνων τὸ γόητρον τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

«Μεταβὰς εἰς Βόλακον εἶδον εὐλογουμένας παρὰ Κυρίου τὰς ἐκεῖσε εἰσόδους μου καὶ ἐξόδους. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἀριθμοῦντι 187 οἰκογενείας, τὸ σχίσμα ἐμαίνετο ἀπὸ τριακονταετίας. Καὶ αἱ μὲν 120 οἰκογένειαι ἀπέβησαν σχισματικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ ἔμενον πισταὶ τῇ Ὀρθοδοξίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἐπ' ἐσχάτων μετάβασίς μου καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς ἐπὶ τετραήμερον διαμονή μου συνετέλεσαν, ὥστε πάντες σωρηδόν, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, οἱ σχισματικοὶ νὰ προσέλθωσι τῇ Ὀρθοδοξίᾳ καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσί με ὡς κανονικὸν αὐτῶν Ἀρχιερέα. Συγκομίσαντες δὲ τὰ βιβλία αὐτῶν τὰ σλαβονικὰ καὶ τὰ βουλγαρικὰ παρέδωκάν μοι, ἵνα τὰ ἐξαφανίσω. Ἐπίσης παρέδωκαν καὶ ὅλον τὸν κηρόν, ὃν εἶχον πρὸς χρῆσίν των, 22 ὀκάδας καὶ ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε προσενεχθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ των ἀφιερώματα. Καὶ οὕτω σήμερον ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ καὶ μὲ χεῖλος ἕν, ἐν μιᾷ πίστει, τῇ Ὀρθοδόξῳ, προσκυνεῖται ἐν Βολάκῳ ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς τῶν Χριστιανῶν».

ΝΙΚΗΤΗΣ

Ἀλλὰ δὲν εἶχε μόνον ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν θηριωδία τῶν συμμοριῶν ὁ Μητροπολίτης. Παραλλήλως ἔκανε ἀγῶ-

να ἀπεγνωσμένο νὰ ἐπαναφέρῃ στοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοὺς κοτοίκους ὁλοκλήρων χωριῶν ποὺ εἶχάν ἐξαναγκασθῆ μὲ τὶς ἀπειλὲς καὶ τὰς πιέσεις τῶν συμμοριῶν νὰ δηλώσουν προσχώρησι στὴ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία. Ἦταν πολὺ ἐπίπονη ἡ προσπάθεια αὐτή. Οἱ χωρικοί, φτωχοὶ καὶ δυστυχισμένοι, ἔβλεπαν μπροστά τους τὸ βουλγαρικὸ φάσγανο καὶ ἤξευραν ὅτι ἡ ἐπιστροφή τους στὴν Ὀρθόδοξο Ἐκκλησία θὰ εἶχε ἀσφαλῶς ὡς συνέπεια τὸν ὄλεθρο καὶ τὸ θάνατο. Ὁ Χρυσόστομος δὲν εἶχε γνωρίσει τὸ αἴσθημα τῆς ἀπελπισίας. Ἐπέμεινε. Ἤξευρε νὰ μεταδίδῃ τὸν πατριωτισμό του καὶ τοὺς ἐνθουσιασμούς του. Στὸ τέλος ἔβγαινε νικητής. Ἔτσι κατώρθωσε, αὐτός, ἕνας ἄνθρωπος, ἐργαζόμενος κάτω ἀπὸ ἀτελειώτους κινδύνους καὶ ἀντιδράσεις νὰ συγκρατήσῃ τὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, καὶ στὸν Χρυσόστομο ὀφείλεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Μακεδονία διετήρησε εἰς τὰ κατόπιν χρόνια τὸν ἐθνολογικό της χαρακτῆρα.

. . . .

Χρόνια ὁλόκληρα !

Χρόνια κινδύνων, ἀγώνων σκληρῆς καὶ ἀδιακόπου πάλης. Ἀνήσυχος ἐνθουσιώδης καὶ ἀκατάβλητος ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐλαττώνει τὴ δρᾶσι του οὔτε μιὰ στιγμή. Συναισθάνεται τὴ σημασία τοῦ ρόλου του καὶ τῆς ἀποστολῆς του. Ἡ ἐπίσημη Ἑλλὰς δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα, οὔτε καὶ τὴ δύναμι νὰ ἐπέμβῃ στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὰ κομιτᾶτα τῶν ὁπλαρχηγῶν ἤρχισαν νὰ ἐκδηλώνουν τὴ δρᾶσι τους, ἀλλὰ οἱ κίνδυνοι ἦσαν τόσο μεγάλοι, ὥστε δὲν μποροῦσαν νὰ ἐξασφαλισθοῦν μεγάλα ἀποτελέσματα. Ὁ Χρυσόστομος ἐνεσάρκωνε τὶς προσπάθειες καὶ τὴν ἀγωνία τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν διάσωσι τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἀκατάβλητη δρᾶσις του ἐκίνησαν, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, τὶς ὑποψίες τῶν Τούρκων. Καὶ μολονότι, ὁ Μητροπολίτης, προσπαθοῦσε νὰ φαίνεται νομοταγὴς ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν, δὲν μπόρεσε τελικῶς νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίδρασι τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἡ ὁποία τὸν κατηγ-

γειλε στὴν Κυβέρνησι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς «ἀντάρτη» καὶ ἐπικίνδυνο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἐπαρχίας Δράμας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἤρχισε ν' ἀντιμετωπίζῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐξορίας του ἀπὸ τὴ Δρᾶμα.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀλλάζει τακτικὴ ἀπέναντι τῶν ἐθνοτήτων Μακεδονίας καὶ υἱοθετεῖ ἕνα καταχθόνιο σχέδιο μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν δημιουργία ζητημάτων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας. Παραχωρεῖ ἄφθονα προνόμια στοὺς Κουτσοβλάχους, οἱ ὁποῖοι ἀποθρασύνονται καὶ ἐνεργοῦν, μὲ τὴν βοήθεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καταλήψεις ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν. Στὸν φοβερὸ αὐτὸν φυλετικὸ ἀγῶνα ἀναμιγνύεται καὶ ἡ Ἀλβανία μὲ μὲ τὶς ἀξιώσεις της. Τὰ ἐγκλήματα πολλαπλασιάζονται. Τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη παρακολουθοῦν μὲ ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον τὰ γεγονότα τῆς Μακεδονίας καὶ κατευθύνουν τὰς ἐπεμβάσεις καὶ τὰ διαβήματά των, ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων των συμφερόντων. Ἡ κατάστασις εὑρίσκεται στὸ κρισιμώτερο σημεῖο καὶ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀπερίγραπτο κυκεῶνα ὁ ἑλληνισμὸς πληροφορεῖται τὸν θάνατο τοῦ Παύλου Μελᾶ στὴ Σιάτιστα (Ὀκτώβριος 1904). Ὁ Χρυσόστομος πληροφορηθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ ὅτι ἡ Βουλγαρία κάμνει διαβήματα στὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καὶ ἐπιρρίπτει στὰ ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ταραχώδη γεγονότα τῆς Μακεδονίας, γράφει στὴν ἔκθεσί του πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα :

«Ὑπολαμβάνομεν ὅτι ἐπὶ τέλους δικαιούμεθα καὶ ἡμεῖς ἀμυνόμενοι ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν καὶ ῥηγνύοντες βαθεῖαν ὀδύνης κραυγὴν νὰ ἐρωτήσωμεν : Μέχρι τίνος ἐσμὲν ὑπόχρεοι ὑβριζόμενοι νὰ ἀνεχώμεθα, βλασφημούμενοι νὰ ὑπομένωμεν, σφαζόμενοι, καιόμενοι, διῃούμενοι, ἀπαγόμενοι εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια καὶ μυρίους καθ' ἑκάστην ὑπομένοντες θανάτους νὰ εὐλογῶμεν τοὺς δημίους καὶ φονευτὰς ἡμῶν ;

»Δὲν ἀρκοῦσι, Παναγιώτατε Δέσποτα, οἱ καὶ κατὰ τὴν πάροδον μὲν τῶν τελευταίων τριάκοντα ἐτῶν, ἀλλ' ἰδιαίτατα τῶν ἐπ' ἐσχάτων τούτων τριῶν ἐτῶν ἀπηνεῖς καὶ ἀπαραδειγμάτιστοι κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ διωγμοί, αἱ

πρωτοφανεῖς καὶ πρωτάκουστοι διὰ τὴν σκληρότητα δῃώσεις καὶ ἁρπαγαὶ καὶ πυρπολήσεις κοινῆς ὠφελείας ἱδρυμάτων, σχολῶν, ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ μεταβολὴ εἰς ἐρείπια καὶ σποδὸν καὶ τέφραν ὁλοκλήρων ὀρθοδόξων ἑλληνικῶν χωρίων;

»Δὲν ἀρκοῦσιν οἱ μαρτυρικοὶ θάνατοι τόσων καὶ τόσων ἱερέων, διδασκάλων, προκρίτων καὶ λοιπῶν φιλησύχων ἀστῶν, αἱ δολοφονίαι καὶ τὰ ὑπεράφθονα αἵματα, ἐν οἷς ἔπλυνον τὰς χεῖράς των, ἐπότισαν καὶ ἐζύμωσαν ὅλον σχεδὸν τὸ ἔδαφος τῆς Μακεδονίας τὰ εἰς πᾶν ἀπάνθρωπον τοῦ κομιτάτου νεῦμα προθυμότατα κακοποιὰ τοῦ βουλγαρισμοῦ στοιχεῖα καὶ ὄργανα;

»Δὲν ἀρκοῦσι πάντα ταῦτα τὰ ὀδυνηρὰ γεγονότα, ὧν λεπτομερῆ ἀφήγησιν πλειστάκις καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ μητροπολῖται ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν προκρίτων καὶ δημογερόντων ἡμῶν κατωδύνῳ ψυχῇ μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ ἀναστεναγμῶν διεβιβάσαμεν τῇ Ὑμ. Παναγιότητι, καὶ ἐπέπρωτο καὶ κατὰ τρόπον πλέον ἐπισημότατον καὶ πανδήμως νὰ ἐξυβρισθῶμεν εἰς ἐπήκοον ὅλης τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος καὶ ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐν διακοινώσει αὐτῆς πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ἔκρινε συμφέρον πρὸς τοὺς ἑαυτῆς σκοπούς, ὧν ὁ κυριώτερος, ὅπως πιστευθῇ ὅτι πράγματι ἡ Μακεδονία εἶναι βουλγαρική, νὰ μὴ φεισθῇ μηδὲ τῆς ἱερότητος τοῦ ἡμετέρου ἀξιώματος καὶ ἐτόλμησεν ἀναιδῶς νὰ κατασυκοφαντήσῃ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ μητροπολίτας ἐκείνους, οἵτινες καὶ ἐκ καθήκοντος καὶ ἐξ ἱεροῦ ὑπουργήματος καὶ ἐπαγγέλματος εἶναι τῆς εἰρήνης οἱ ἀπόστολοι, τοῦ Εὐαγγελίου οἱ κήρυκες, τῆς παρηγορίας οἱ ἄγγελοι, τῶν δυστυχούντων καὶ τῶν καμνόντων καὶ τῶν ἐπηρεαζομένων τὸ κοινὸν καὶ ἄμισθον ἰατρεῖον καὶ καταφύγιον, τοὺς μητροπολίτας τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ὡς τοῦ χειρίστου εἴδους ἐκβιαστὰς τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ἐμπρηστὰς ἱερῶν βιβλίων καὶ ἐρημωτὰς καὶ καταστροφεῖς;

«Παναγιώτατε Δέσποτα, ἵνα ἐκτιμηθῇ δεόντως ἡ ακατάβλητος καὶ ἀπαράμιλλος δύναμις τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἐνταῦθα, ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ θύματα κατισχύουσι

τῶν δημίων των, ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς μακεδονικῆς γῆς ἐγένετο σπορὰ παραγαγοῦσα ὑπεράφθονον βλάστησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν ἡμετέρων, ὅτι τὰ ἀνόσια πυρά, δι᾿ ὧν ἐπεζήτησαν καίοντες τοὺς ἡμετέρους ἱερεῖς, τοὺς διδασκάλους, τὰ σχολεῖα, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ χωρία ἡμῶν, ἵνα ἐξαφανίσωσι τὸ μνημόσυνον ἡμῶν ἀπὸ τῆς γῆς, κατ᾿ οὐδὲν ὠφέλησαν, οὐδαμῶς τὸ ἔδαφος δι᾿ αὐτοὺς ἐκαθαρίσθη καὶ οὐδὲ βῆμα ποδὸς ἐχώρησαν πρὸς τὰ ἐμπρός. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγίνοντο καὶ γίνονται καὶ θὰ γίνωνται τοιουτοτρόπως διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι ἡ κυρίως ἡ Μακεδονία ἦν καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται χώρα καθαρῶς ἑλληνική, ἥτις, ἵνα καταστῇ βουλγαρική, ἀπαιτεῖται οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν νὰ στραγγαλισθῇ ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Ἐθνογραφία, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ νὰ ἐξολοθρευθῶσι τὰ τρία τέταρτα τοῦ λοιποῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ νὰ κατασκαφῶσιν ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ αἱ ἐκκλησίαι καὶ σύμπασαι, μηδεμιᾶς ἐξαιρουμένης, αἱ κεντρικαὶ πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπὶ τέλους νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰς φλόγας ὅλα τὰ μνημεῖα, ἀρχαῖα, βυζαντινά, νεώτερα, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, χωρὶς νὰ φεισθῇ τις μηδ᾿ αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς σπλάχνοις τῆς γῆς κρυπτομένων, ἅτινα ἡ σκαπάνη τῶν ἀρχαιολόγων πολυάριθμα καθ᾿ ἑκάστην ἀνασύρει ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καὶ ἅτινα πάντα εἶναι ἑλληνικά, καὶ τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, ὅταν σβεσθῶσιν ὅλα τὰ φῶτα τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Στατιστικῆς, τῆς Γεωγραφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τότε ὅταν ἡ Μακεδονία καταστῇ ἀπ᾿ ἄκρου εἰς ἄκρον ἓν μέγα κοιμητήριον νεκρῶν, μία ἀγρία ἔρημος, μία χώρα ἐρέβους ἄνευ ἱστορίας, ἄνευ παρελθόντος, ἄνευ παρόντος, ἄνευ μέλλοντος, θὰ καταστῇ καὶ χώρα βουλγαρική».

. . . .

Ἡ προσπάθεια τοῦ Χρυσοστόμου δὲν κατέτεινεν ἁπλῶς εἰς τὸ νὰ διατηρήσῃ τὰ ὑπάρχοντα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς δράσεως καὶ ζωτικότητος. Παραλλήλως ἐφρόντιζε νὰ ὑψώνῃ νέα ἱδρύματα, ἐκκλησίες, σχολειά, νοσοκομεῖα. Μπῆκε μέσα σ᾿ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Παρακολουθοῦσε τοὺς ἐργάτας. Ἐπεσκέπτετο τὰ ἐργοστάσια, ἐνέπνεε τοὺς ἐργαζομένους, ἵδρυε σωματεῖα

ἀλληλοβοηθείας, ὑπεχρέωνε τοὺς πλουσίους νὰ εἰσφέρουν γιὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐπεξέτεινε τὴ δρᾶσι του καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας του.

Οἱ ἄλλοι Μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι τῆς Μακεδονίας τὸν Χρυσόστομο θεωροῦσαν ὡς ἀρχηγό. Σ᾿ αὐτὸν ἀπέβλεπαν ὡς πρὸς τὸν κατευθύνοντα νοῦν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐλάμβαναν ὁδηγίες γιὰ τὴ δρᾶσι τους. Τὰ ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα, στὸν Χρυσόστομο ἀπηυθύνοντο γιὰ τὰς ἐνεργείας των καὶ δὲν εἶναι ὀλίγοι οἱ ἡρωϊκοὶ χωρικοὶ ποὺ ἐθυσιάστηκαν στὴν ἀγριότητα τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐνῶ ἐκτελοῦσαν καθήκοντα ἀγγελιοφόρου μεταξὺ ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ Χρυσοστόμου.

Οἰκογενειακὲς ἀνάγκες τὸν ἐκάλεσαν κατ᾿ ἐπανάληψιν στὴν ἰδιαιτέρα του πατρίδα τὴν Τρίγλια, ἀλλὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ Δράμα ἔστω καὶ γιὰ λίγες ἡμέρες. Μὲ τὴ συναίσθησι τοῦ Καθήκοντος καὶ τῆς Θυσίας, ἔμενε ἐκεῖ, ὁ μεγάλος ἀγωνιστής, ὁ ἐνθουσιώδης ἀρχηγός, ὁ ἀκατάβλητος ὑπηρέτης τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας, πρόθυμος νὰ θυσιασθῇ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τὸ ἐπέβαλε ἡ ἐθνικὴ ἀνάγκη.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΑΓΩΝΕΣ

«Οὕτως ἐννοῶ τὸ ἐπ' ἐμοὶ
τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην»

ΠΡΩΤΗ ΕΞΟΡΙΑ

Μέσα εἰς τὸν σάλο τῶν φοβερῶν φυλετικῶν ἀγώνων ὁ Χρυσόστομος δὲν παραλείπει νὰ ἐπωφεληθῇ κάθε εὐκαιρίας γιὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν θέσι τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Μὲ τὴν σκέψι ὅτι ἔπρεπε ὁπωσδήποτε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον νὰ κυριαρχῇ σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς, ἐπλούτισε ὅλες τὶς κοινότητες μὲ σχολειά, ἐκκλησίες, φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Παρευρίσκετο σὲ κάθε τελετή, ἔτρεχε ἀπὸ τὸ ἕνα χωριὸ στὸ ἄλλο, προστάτευε τοὺς δυστυχεῖς, διενεργοῦσε ἐράνους εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερε πάντοτε πρῶτος ὅλο τὸ περιεχόμενο τοῦ φτωχοῦ βαλαντίου του, ἐκήρυττε, ἐτόνωνε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ καταπιεζομένου καὶ διωκομένου ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ. Ἡ στάσις του ἀπετέλεσε φωτεινὸ παράδειγμα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἱεράρχας καὶ κληρικοὺς ἐν γένει τῆς Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ τὸν συνέτρεχαν στὴ μεγάλη του προσπάθεια.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1906 πληροφορεῖται τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτου Φωτίου, ποὺ ἔπεσε θῦμα τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας. Τὸ ἄγγελμα τὸν βυθίζει σὲ ἄφατη θλίψι, ἀλλὰ δὲν τὸν καταβάλλει 'Απ' ἐναντίας. Τονώνει τὶς δυνάμεις του γιὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος.

«Ἔκλαυσα, γράφει στὸν Μ. Χαρτοφύλακα τῶν Πατριαρχείων Μανουὴλ Γεδεὼν τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1906, ἔκλαυσα ὡς παιδίον μικρὸν διὰ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ Φωτίου. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Τίς οἶδε καὶ ὁπόσους ἄλλους ἀδελφοὺς καὶ ἴσως, ἴσως καὶ τὸν γράφοντα αὐτά, ἀναμένει ἡ αὐτὴ τύχη!»

Ἐπακολουθεῖ μία μικρὰ περίοδος σχετικῆς ἠρεμίας. Τὸ Βουλγαρικὸ κομιτᾶτο περιορίζει τὴ δρᾶσι του, προετοιμαζόμενον γιὰ νέα ἐξόρμησι. Ὁ Χρυσόστομος, ἐξηντλημένος σωματικῶς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἠθικόν του πάντοτε

ἀκμαιότερον πηγαίνει στὰ Ἱεροσόλυμα. Τὸ ἐπιβλητικὸν περιβάλλον τὸν ἐμπνέει καὶ τὸν ἐμψυχώνει. Ἀντλεῖ νέες δυνάμεις. Ἐπιστρέφοντας περνάει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὅπου τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Στὸ Στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ ἀντιλαμβάνονται τὴν παρουσία του καὶ τὸν ἀποθεώνουν. Ὁ Χρυσόστομος ἀντιμετωπίζει ἐκεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς φυλῆς.

Ἡ ἐπιστροφή του στὴ Δράμα ὑπῆρξε πανηγυρική. Ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν γύρω χωριῶν συνεκεντρώθη στὸν σταθμὸ γιὰ νὰ τοῦ ἐκδηλώσῃ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ του. Ξαναρχίζει τὴ δρᾶσι του. Οἱ Τοῦρκοι τὸν βλέπουν ὡς ἐχθρὸ ἐπικίνδυνο. Οἱ Βούλγαροι ἐπίσης. Οἱ Ρουμᾶνοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐπίσης. Γίνονται ἀπόπειρες κατὰ τῆς ζωῆς του. Ὁ Χρυσόστομος ἀντιμετωπίζει μὲ ἀκατάβλητο θάρρος τὸν ἀπερίγραπτο κατατρεγμό.

Ἡ εἴδησις τῆς ἐθνικῆς του δράσεως ἀνησυχεῖ καὶ αὐτὸ τὸ Πατριαρχεῖον. Τοῦ συνιστοῦν ἀπὸ τὸ Φανάρι μεγαλυτέραν συντηρητικότητα, διὰ νὰ μὴ τυχὸν κινδυνεύσῃ ἡ ζωή του. Ἀπαντᾶ ὅτι ἀσκεῖ τὸ καθῆκον του ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὑποβάλλονται, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, ἐκθέσεις στὴ Γενικὴ Διοίκησι καὶ στὴν Ὑψηλὴ Πύλη ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ὑποθάλπει τὰ ἀνταρτικὰ ἑλληνικὰ σώματα κι' ὅτι στασιάζει κατὰ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν. Οἱ Τοῦρκοι δείχνουν εὐμένεια στοὺς Βουλγάρους γιὰ λόγους σκοπιμότητος καὶ ἀποδίδουν στὸν Χρυσόστομο καὶ στὰ ὄργανά του τὰ αἱματηρὰ καὶ ταραχώδη γεγονότα τῆς περιφερείας. Ὁ Χρυσόστομος διαμαρτύρεται ἐντόνως. Δημιουργοῦνται σοβαρὲς προστριβὲς μὲ τὴ Γενικὴ Διοίκησι. Ἡ ὑπόθεσις ἀπασχολεῖ τὴν Κυβέρνησι Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν τύπο.

Τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης καλεῖ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ λάβῃ μέτρα ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτου Δράμας. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνέρχεται κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἀναζητεῖ λύσεις ἱκανὲς νὰ ἐξευμενίσουν τὴν τουρκικὴ κυβέρνησι χωρὶς νὰ μειώσουν καὶ τὸ κῦρος τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀλλὰ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θέτει σαφῶς τὸ ζήτημα: νὰ ἀνακληθῇ ὁ

Χρυσόστομος. Ταυτοχρόνως δίδει ἐντολὴ στὴ Γενικὴ Διοίκησι νὰ ἐμποδίσῃ τὸ Μητροπολίτη Δράμας νὰ περιοδεύῃ στὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας του. Ὁ Χρυσόστομος ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ στὴ διαταγὴ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνουν στὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ κατάσταση αὐτὴ προκαλεῖ ἔξαψιν τῶν πνευμάτων τῶν χριστιανῶν καὶ ἀπειλεῖται ἡ τάξις. Ὁ μουτεσαρίφης Δράμας ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ στρατιωτικὲς ἐνισχύσεις.

Μέσα στὸν ἐπικίνδυνο αὐτὸν ἀναβρασμὸ ὁ Χρυσόστομος πληροφορεῖται τὴ δολοφονία τοῦ προκρίτου Ἀθανασίου Δάρα στὸ Ροδολεῖβος, ἀπὸ βουλγαρικὲς συμμορίες. Παρὰ τὴν ἀπαγόρευσι τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, πηγαίνει στὸ Ροδολεῖβος καὶ προΐσταται τῆς κηδείας τοῦ θύματος. Ὁ ἐπικήδειος λόγος του προκαλεῖ ρίγη συγκινήσεως. Τὸ πλῆθος ζητεῖ ἐκδίκησιν. Ὁ Χρυσόστομος συνιστᾶ ψυχραιμίαν, θάρρος καὶ ὑπομονήν.

Ἡ Γενικὴ Διοίκησις ἀποφασίζει νὰ λάβῃ σοβαρότερα μέτρα καὶ κοινοποιεῖ μέσον τοῦ Μουτεσαρίφη τὴν παῦσιν τοῦ Μητροπολίτη. Ὁ Χρυσόστομος ἀρνεῖται ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀπόφασι καὶ δηλώνει ὅτι ἡ κυβερνητικὴ διαταγὴ δὲν εἶναι ἱκανὴ ν' ἀνακαλέσῃ τὸ σουλτανικὸ βεράτι τοῦ διορισμοῦ του. Ταυτοχρόνως διαμαρτύρεται στὸ Πατριαρχεῖον γιὰ τὴν στάσι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὴν ὁποία χαρακτηρίζει χλιαρά.

Τὰ πράγματα παίρνουν μορφὴ ἀναβρασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζει μὲ καρτερικότητα ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλὰ διαισθάνεται ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ἀνθέξῃ στὶς πιέσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ φοβεῖται ὅτι θὰ ἀναγκασθῇ νὰ τερματίσῃ τὴν δρᾶσι του. Περισσότερο φοβεῖται μήπως μετατεθῆ σὲ καμμιὰ μακρινὴ ἐπαρχία τῆς Ἀνατολῆς ὅπου δὲν θὰ ἔχῃ ἔδαφος ἐθνικῆς ἐργασίας.

Εἰς ἕνα γράμμα του πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένο τῆς Ἑλλάδος στὴν Κωνσταντινούπολι Ἀρμάνδο Ποττὲν (16 Μαΐου 1907) λέγει :

«. . . Ἐν περιπτώσει μεταθέσεώς μου ἐντεῦθεν ἐνεργήσατε νὰ μετατεθῶ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως δυνηθῶ νὰ

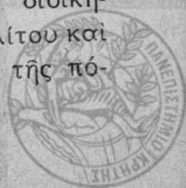
ἀγωνισθῶ ἐκ νέου εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρὸς καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελον πέσει, νὰ πέσω ὡς ἀετὸς καὶ οὐχὶ ν' ἀποθάνω ἀδρανῶν εἴς τινα ὀρνιθῶνα τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ Σταυρόν, μεγάλον Σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ δοκιμάσω τὴν εὐχαρίστησιν καθηλούμενος καὶ μὴ ἔχων ἕτερόν τι νὰ δώσω πρὸς σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας λατρευτῆς πατρίδος, νὰ δώσω τὸ αἷμά μου.

«Οὕτως ἐννοῶ τὸ ἐπ' ἐμοὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην».

ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ

Ὀλίγες ἡμέρες ἀργότερα τοῦρκοι ἀστυνομικοὶ κατέσχον τὰ ἀντίγραφα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Μητροπολίτου, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν στὴ Γενικὴ Διοίκησι καὶ κατόπιν στὴν κυβέρνησι. Αὐτὸ ἦταν μιὰ δοκιμασία γιὰ τὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν χάνει τὸ θάρρος του. Γράφει πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον :

«Ἠλάλλαξεν ἐκ χαρᾶς ὁ μουτεσαρίφης ἐπὶ τῷ κατασχεθέντι κώδικι, καὶ αὐθωρεὶ ἐτηλεγράφησεν ὅτι συνέλαβεν ὅλα τὰ ἐπιλήψιμα τοῦ Μητροπολίτου Δράμας ἔγγραφα, ἐξ ὧν θὰ ἀπεδεικνύετο ἡ μετὰ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἀλληλογραφία καὶ ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων σχέδια. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ μου ταύτῃ, πληρούσῃ τριακοσίας σελίδας καὶ ἀρχομένῃ ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 14ης Αὐγούστου 1907, εὑρίσκεται σύσσωμος εἷς μητροπολίτης μὲ τὰς σκέψεις του, μὲ τὰς πράξεις του, μὲ τὰς ἐλπίδας του, μὲ τοὺς φόβους του μὲ τὰ ὄνειρά του, μὲ τὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας του, μὲ τὰς βουλὰς καὶ τὰ ἔργα του. Ἐν αὐτῇ περιβάλλονται πάντα ὅσα ἐγὼ καὶ τὰ περὶ ἐμὲ σωματεῖα ἀπεστείλαμεν διὰ τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν ζητήματα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ μου ἐκ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, τῆς παύσεώς μου ὡς μητροπολίτου καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως καὶ αὐτοῦ τοῦ περιπάτου ἔξω τῆς πό-

λεως, πάντα ὅσα ὁ νομάρχης ἠπείλησε καὶ πάντα ὅσα κατὰ τοῦ μουτεσαρίφου καὶ ἄλλων ἀναξίων κυβερνητικῶν ὀργάνων ἐγράφησαν εἰς τοὺς παρέδρους ἤ εἰς τοὺς προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Τὸ ἀτύχημα εἶναι δεινόν, ἀλλ' ἐν τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς ὑπάρχει ἡ παρήγορος ἄποψις. Θὰ καταπέσῃ εἰς θρύμματα ἡ εἰς ὕψος λαληθεῖσα κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μητροπολιτῶν συκοφαντία ὅτι προστατεύουσιν ἤ εὐνοοῦσι κακοποιὰ στοιχεῖα. Τὰ ἔγγραφά μου εἶναι ὅλα εἷς ἀτελεύτητος θρῆνος διὰ τὰ ἀέναα κακά, ὧν θέατρον κατέστη ὁ δυστυχὴς οὗτος τόπος. Περιέχει κρίσεις καυστικάς, εἶνε ἀληθές, ἀλλ' ἀπὸ τόπον ἐσπαρμένον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐκ πτωμάτων οἰμωγαὶ καὶ πνοαὶ ψυχραὶ τῶν καθ' ἑκάστην στιγμὴν χάριν πίστεως καὶ πατρίδος πιπτόντων ὁμοεθνῶν μας θὰ ἠκούοντο.»

Ἡ κατάσχεσις τῆς ἀλληλογραφίας καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐνεργειῶν του ἐδυσχέρανε φοβερὰ τὴν θέσι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ ὑπόθεσις ἀπασχολεῖ τὸν εὐρωπαϊκὸ τύπο καὶ τὰς ξένας κυβερνήσεις. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ κάμνει διάβημα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ζητεῖ τὴν ἀνάκλησι τοῦ Μητροπολίτου Δράμας, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς ὑποκινητὴ τῶν ταραχῶν!

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Πατριαρχεῖον, κατόπιν τῆς ἀνδρικῆς στάσεως τοῦ Χρυσοστόμου, ἀναγκάζεται ν' ἀλλάξῃ τακτικὴν καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντονώτατα στὴν Ὑψηλὴ Πύλη γιὰ τὸν κατατρεγμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου τῆς Μακεδονίας.

Τὴν 23 Αὐγούστου 1907 ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἀπευθύνει αὐτὴν τὴν διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη:

Ὑψηλότατε!

«Ἀλλεπάλληλα μέτρα, ληφθέντα ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ἐναντίον τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Μακεδονίας, μέτρα περιοριστικά, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν πνευματικῶν καθηκόντων των, θέτουσι τὸ Πατριαρχεῖον πρὸ δικαιολογημένης ἀμηχανίας.

»Ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐφήρμοσε νέον τρόπον

εἰς τὰς ἀποφάσεις της καὶ εἰς τὰς σχέσεις της ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ τελευταίου ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ρηθείσῃ ἐπαρχία. Αἱ ἀποφάσεις αὗται καταργοῦσι νόμους, φιρμάνια καὶ διατάγματα· καταρρίπτουσιν ἀνεγνωρισμένον καὶ ἄθικτον ἀπὸ αἰώνων καθεστώς. Καταργοῦσι καθ᾿ ὁλοκληρίαν τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον καὶ τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου. Παραβαίνουσι τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ δημιουργοῦσι δίκαιον καθ᾿ ὅλα νέον καὶ ταὐτοχρόνως ἄγνωστον.

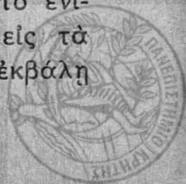
»Οἱ Μητροπολῖται περιορίζονται εἰς τὰς κατοικίας των. Κρατοῦνται δηλαδὴ εἰς τὰς οἰκίας των κατὰ τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον «χανεβένδ». Καὶ ἐπειδὴ εἶναι τοιουτοτρόπως αἰχμάλωτοι ἐπὶ σκοπῷ, παρακωλύονται νὰ ἐξασκῶσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Οὕτω λοιπὸν δὲν δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὰ καθήκοντά των καὶ ὑποβάλλονται διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰς προσωπικὴν κράτησιν.

»Τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα ἔχουσιν ἐντολὴν νὰ εἰσέρχωνται πανταχοῦ καὶ νὰ μὴ σέβωνται οὐδ᾿ αὐτὸ τὸ ἱερὸν ἄσυλον τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ λατρεύεται ὁ Ὕψιστος. Ἐξυβρίζουσι τοὺς Μητροπολίτας καὶ τοὺς Χριστιανούς. Προπηλακίζουσι καὶ χλευάζουσι πᾶν ὅ,τι οἱ Χριστιανοὶ ἔχουσιν ὡς ἱερὸν καὶ πιέζουσιν αὐτοὺς νὰ πιστεύωσι καὶ νὰ λατρεύωσι πᾶν ὅ,τι θὰ ὑπεδείκνυον εἰς αὐτούς.

»Φαινομενικῶς βεβαίως ταῦτα γίνονται πρὸς εὐαρέσκειαν τοῦ εὐνοουμένου βασιλείου τῆς Ρουμανίας. Ἀλλὰ πράγματι τὸ τοιοῦτον γίνεται δι᾿ ἄλλον σκοπόν, σκοπὸν ὅστις ἀποβλέπει ἀλλαχοῦ.

Ὑψηλότατε!

«Αἱ καταθληπτικαὶ αὗται πράξεις, πράξεις αἱ ὁποῖαι εἶνε ἐκτὸς νόμου, ἐκτὸς πάσης λογικῆς καὶ αἱ ὁποῖαι ἀντίκεινται εἰς τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην,—κοινὸν καθῆκον εἰς ὅλους,—ἐφελκύουσι σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῶν Πατριαρχείων καὶ συντελοῦσιν ὅπως τοῦτο ἐνισχυθῇ ἐν τῇ ἀφοσιώσει του καὶ τῇ ἐμμονῇ του εἰς τὰ δίκαια αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἀναγκάζουσιν αὐτὸ νὰ ἐκβάλῃ

Ὁ Χρυσόστομος ὡς Μητροπολίτης Δράμας κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀπὸ τὴν πρώτην ἐξορίαν.

φωνὴν ἄλγους ὅπως ζητήσῃ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ἵνα τὸ πᾶν ἐπανέλθῃ ἐν τῇ τάξει τοῦ νόμου.

»Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐὰν θὰ παρετείνετο ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, προτιμότερον θὰ ἦτο διὰ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ κλείσῃ μᾶλλον τὰς πύλας του παρὰ νὰ ὑφίσταται ὅπως ἀνέχεται καὶ ὑποφέρῃ παντὸς εἴδους δεινά. Τὸ μέτρον τοῦτο, ἂν καὶ λυπηρόν, θὰ κριθῇ δικαιολογημένον καὶ προτιμώτερον διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους ἐν τῷ παρόντι τακριρίῳ.

»Εἴθε ὁ Ὕψιστος νὰ διαφυλάττῃ τὴν ἔνδοξον αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν Α.Α.Μ. τὸν Σουλτᾶνον ἀπὸ πάσης θλίψεως.

† Ὁ τῶν Ρωμαίων Πατριάρχης
ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'.

ΑΓΩΝΙΑ . . .

Οὔτε ἡ ἔντονη διαμαρτυρία τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη ἴσχυσε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασι. Ὁ Πατριάρχης κατόπιν τούτου ἠπείλησε νὰ παραιτηθῇ, ἀλλὰ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος φοβηθεῖσα μήπως περιπλακῇ σοβαρώτερα ἡ ὑπόθεσις, ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν νὰ συστήσῃ πρὸς τὸν Χρυσόστομο νὰ φύγῃ προσωρινῶς ἀπὸ τὴν Δράμα. Τὸ ζήτημα ὅμως δὲν ἦταν καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν καὶ δὲν ἀφωροῦσε ἁπλῶς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς παρακολουθοῦσε μὴ ἀγωνία τὰ γεγονότα. Αἱ σχέσεις τῶν δύο Κρατῶν ἔπαιρναν μορφὴ ἐπικίνδυνη, κι' ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος καλοῦσε τὴν Κυβέρνησι νὰ ἐπέμβῃ μὲ αὐτηρότητα.

Εἰς τὸ κύριον ἄρθρον της τῆς 29 Αὐγούστου ἡ «Πατρίς», πρωτοπόρος τότε τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων, γράφει μὲ τὸν τίτλον «Ἐμπρός !» :

«Φαίνεται ὅτι ἡ Πύλη ἐπιδιώκει νὰ ἔλθῃ εἰς βιαίαν σύγκρουσιν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ ἀξίωσίς της, ὅπως ἀνακληθῇ ὁ Μητροπολίτης Δράμας, καὶ ἡ περιφρόνησις

πρὸς τὴν εἰδοποίησιν τοῦ Πατριάρχου, ὅτι θὰ κλείσῃ τὸ Πατριαρχεῖον, εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον κηρύσσει κατὰ τοῦ Γένους ἡμῶν. Ἀλλὰ τὸ χειρόκτιον θὰ τὸ ἀναλάβωμεν προθύμως. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μαρτυρεῖ ὅτι οὗτος οὐδέποτε ὑπελόγισεν εἰς συνεπείας, ἀλλ᾽ ὅτι θαρραλέως πάντοτε ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς ἡμισελήνου, ὁσάκις αὕτη ἀπεθρασύνθη. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖα ἀποτελέσματα δύναται νὰ καταλήξῃ ὁ ἀρχόμενος ἀγών. Πιθανὸν νὰ ἀποβῇ καθ᾽ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Πύλη πρέπει νὰ εἶναι βεβαία, ὅτι θὰ ὑποστῇ συγκλονισμούς, οἱ ὁποῖοι θὰ σημάνουν τὸ τέλος της. Ὁ ἀγὼν δὲν θὰ διεξαχθῇ μεταξὺ τῆς ἐπισήμου Τουρκίας καὶ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος. Τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα θὰ τὴν παρασύρῃ ἡ ἐξέγερσις τοῦ Γένους. Καὶ ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἐλευθέρων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελον ἀκολουθήσει τὸν φυλετικὸν ἀγῶνα, θὰ πέσουν καὶ θὰ τριβοῦν, ὅπως τὰ φύλλα τοῦ φθινοπώρου. Ἡ Πύλη κακῶς πράττει ὑπολογίζουσα εἰς τὴν μετριοπάθειαν τῶν ἐν Ἑλλάδι κυβερνώντων. Ὅπως πλανᾶται, ἐὰν κρίνῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς ἀνεκτικότητος καὶ τῆς συγκαταβάσεως τῶν ἐλευθέρων. Ὁ ἀγών, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἀπερισκέπτως ἡ Τουρκία, θὰ εἶναι ἀγρία συμπλοκὴ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἀγὼν ἐθνικός, ἀγὼν φυλετικός, ἀγὼν ἐξοντώσεως. Διότι τοιοῦτον ἀγῶνα ἐπιζητεῖ ἡ Τουρκία, καταδιώκουσα τοὺς Ὀρθοδόξους Μητροπολίτας καὶ λαμβάνουσα ὡς ἀφορμὴν τὸ ζήτημα τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Μητροπολίτου Δράμας. Ἡ ἀξίωσίς της, ὅπως οὗτος ἀνακληθῇ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, εἶναι παράλογος. Ἐὰν ὡς δικαιολογίαν φέρῃ τὴν κατασχεθεῖσαν ἀλληλογραφίαν του, τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτῆς κάθε ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ ὅτι οὗτος εἶνε ἔνοχος. Διότι ὁ Μητροπολίτης Δράμας ἐν τοῖς ἀτίμως κατασχεθεῖσιν ἐγγράφοις του ἐξιστορεῖ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν ὀργάνων τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐκ τῶν ἐγγράφων του δὲν ἐξάγεται ὅτι οὗτος εἶναι κατὰ τοῦ καθεστῶτος, οὔτε ἀποδεικνύεται ὅτι μετέχει εἰς ἔργα ἀλλότρια τοῦ προορισμοῦ του. Δὲν ὁμοιάζει τὸν Βούλγαρον Μητροπολίτην τῆς Ὄχριδος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀλληλογραφίαν κατέσχον ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοι,

καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη, ὅτι οὗτος ἦτο ἐπαναστάτης, ἀφοῦ καὶ εἰς τὸν οἶκόν του ἀκόμη κατεσχέθησαν βόμβαι μὲ δυναμίτιδα.

«Καὶ ἐν τούτοις τοῦ Βουλγάρου αὐτοῦ κομιτατζῆ Μητροπολίτου δὲν ἀπετολμήθη νὰ ζητηθῇ ἡ ἀνάκλησις. Ζητεῖται ὅμως μετὰ σκαιότητος ἡ ἀνάκλησις τοῦ Μητροπολίτου Δράμας. Καὶ ζητεῖται κατὰ τρόπον ἀπειλητικόν. Ζητεῖται κατὰ τρόπον περιφρονητικόν. Ζητεῖται κατὰ τρόπον, ὅστις μοιραίως θὰ διεγείρῃ τὴν μεγάλην ὀργὴν καὶ τὴν βιαίαν σύγκρουσιν καὶ τὴν ὀξεῖαν κρίσιν. Ἔχομεν πεποίθησιν, ὅτι αἱ ἀπειλαὶ τῆς Πύλης δὲν θὰ διασαλεύσωσι τὰς ἀκλονήτους καὶ ἡρωϊκὰς τῆς Ἐκκλησίας διαθέσεις. Ὄπισθεν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀκολουθοῦν ἑκατομμύρια Ἑλλήνων, μὴ ἐμποτισμένα ἐκ τοῦ μολυσματικοῦ ἀέρος τῆς ἐλευθέρας αὐτῆς γωνίας καὶ δυνάμενα νὰ σαρώσωσι τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας ἐν Ἑλλάδι. Ἐὰν ἡ Πύλη τολμᾷ ἂς προχωρήσῃ. Θὰ εὕρῃ ἀντιμέτωπον τὸν Ἑλληνισμὸν ὁλόκληρον, συσσωματωμένον καὶ ἀποφασισμένον νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα χάριν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

«Ἐμπρός! Ἂς προχωρήσῃ ὁ χαμελαίων τοῦ Γιλδὶζ καὶ ἂς ἀνοίξῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας, ὅπου ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῆς θὰ πεισθῇ, ὅτι, ὁσάκις ἡ τουρκικὴ ἔχιδνα ἐπεχείρησε νὰ δαγκάσῃ τὴν κυρίαρχον τῆς Ἀνατολῆς φυλήν, οἱ ὀδόντες της ἐθρυμματίσθησαν καὶ ἡ γλῶσσά της παρέλυσεν. Ἐμπρός! Ἂς δοκιμάσῃ ἀκόμη μίαν φοράν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία της!..».

Ὁ Σουλτᾶνος ἀποκαλεῖται χαμαιλέων τοῦ Γιλδίζ! Ὁ ἀναβρασμὸς ὀξύνεται. Στὰς ἐπαρχίας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὀργανώνονται συλλαλητήρια. Ὁ διωγμὸς τοῦ Χρυσοστόμου γίνεται μεγάλη ἐθνικὴ ὑπόθεσις καὶ συγκινεῖ τὴν ἑλληνικὴ ψυχή.

Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ὁ Ἀχιαστυνόμος Δράμας ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἀνακοινώνει νέαν διαταγὴ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως νὰ φύγῃ σὲ εἴκοσι-τέσσαρες ὧρες γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη. Ὁ Μητροπολίτης ἀρνεῖται. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπαναλαμβάνει τὰς πιέσεις κατὰ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ Σύνοδος ἀναγκάζεται ἐπὶ τέλους νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἀνάκλησι τοῦ Χρυσοστόμου,

ὁ ὁποῖος λαμβάνει διαταγὴ ἀπὸ τὸ Φανάρι νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἕδρα του καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ προσωρινῶς στὴ Θεσσαλονίκη.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γίνεται δεκτὴ ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο ὡς πλῆγμα βαρύτατο. Διαμαρτύρεται ἀλλ' ἀναγκάζεται νὰ ὑποκύψῃ στὴν ἐντολὴ τῆς προϊσταμένης του Ἀρχῆς.

«Ἐὰν ἐγὼ εἶμαι—γράφει πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα—τῆς τρικυμίας, ἐν ᾗ παλαίει τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ αἴτιος, ἄρατέ με καὶ ρίψατέ με εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα κοπάσῃ ἀφ' Ὑμῶν ὁ κλύδων. Θὰ βαδίσω μετὰ σταθεροῦ βήματος καὶ μεγαλοψυχίας, ὡς ἐμπρέπει εἰς Ὀρθόδοξον Ἕλληνα Μητροπολίτην, παρὰ τοῦ ὁποίου κανόνα βίου ἀναμένει ὁ δεινοπαθῶν κακοδαίμων μακεδονικὸς καὶ λοιπὸς ὁμοεθνὴς καὶ ὁμοαίμων λαός μας».

Καὶ πρὸς τοὺς δημογέροντας τῆς Δράμας :

«Ἂς μαίνεται, γράφει, ἡ καταιγὶς καὶ ἡ θύελλα, ἂς μᾶς δέρωσι τῆς θαλάσσης τὰ ἄγρια κύματα, ἂς μᾶς καταδικάζωσιν εἰς ἐξορίαν. Οὐδὲν ταῦτα πρὸς ἡμᾶς. Ἡμεῖς ἐπετελέσαμεν χρέος ἱερόν, ἐπέσαμεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ καθήκοντος. Ὅλαι αἱ πληγαί μας εἶναι εἰς τὸ στῆθος, τὸ ὁποῖον ἀντετάξαμεν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Οὐδεμίαν πληγὴν ἔχομεν ἐπὶ τῶν νώτων, ὥστε νὰ αἰσχυνώμεθα. Θὰ βαδίσωμεν, ὅπου ἂν ὁ δάκτυλος τῆς Θείας Προνοίας μᾶς ὁδηγήσῃ. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ σπείροντες καὶ εἰς ἡμᾶς ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ καθαρίσωμεν τὸ ἔδαφος ἐκ τῶν ἀκανθῶν καὶ νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς κόπους τῆς σπορᾶς καὶ διὰ τῶν δακρύων μας νὰ ποτίσωμεν τὰ σπέρματα. Πλὴν ταχέως θὰ παρέλθωσιν αἱ βαρεῖαι ἡμέραι καὶ θὰ ἔλθῃ ὁ τρυγητὸς καὶ ἐν ἀγαλλιάσει αἴροντες καὶ ὑψοῦντες τὰ δράγματα θὰ χαρῶμεν καὶ θὰ δοξασθῶμεν.

»Ἂν τοὐλάχιστον μέχρι τῆς σήμερον δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν εἰς πάντας ὅτι εἴμεθα ποιμὴν καλός, νῦν ἐν τοῖς διωγμοῖς μας θὰ φανῇ ὅτι «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ δὲ μισθωτὸς καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα καὶ φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστὶ καὶ οὐ μέλλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων».

Ἡ ἀναχώρησίς του ἀπὸ τὴν Δράμαν ἔδωσε τὸ σύνθημα τοῦ συγκινητικοῦ συναγερμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ. Στὸν σταθμὸ συγκεντρώθηκαν χιλιάδες χριστιανοὶ ποὺ τὸν προέπεμψαν μὲ δάκρυα στὰ μάτια. Πολλοὶ ἔφεραν ἐπιδεικτικῶς ὅπλα, ἀπειλοῦντες νὰ κακοποιήσουν τὴν ἀστυνομία ἂν τυχὸν τολμοῦσε νὰ θίξῃ τὸν Σεπτὸ Ἱεράρχη. Κι' οἱ ἀστυνομικοὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ παραμερίσουν καὶ ν' ἀφίσουν τὰ πλήθη ἐλεύθερα στὶς ἐκδηλώσεις των. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα (30 Αὐγούστου 1907) τὰ σχολεῖα καὶ τὰ καταστήματα ἔμειναν κλειστά. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν πένθιμα. Ἀτμοσφαῖρα θλίψεως κυριαρχοῦσε σ' ὅλη τὴ Δράμα,

Τὴν ἑπομένη (31 Αὐγούστου) ὁ Χρυσόστομος ἔφθασε στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ πληθυσμὸς τῆς ὁποίας τοῦ ἐπεφύλασσε τὴ θερμότερη ὑποδοχή. Μὲ βαθειὰ σύγκίνησι ὁ Δεσπότης μίλησε πρὸς τὰ πλήθη, συνέστησε καρτερικότητα καὶ θάρρος καὶ ἐτόνισε ὅτι ἡ ἀδικία δὲν πρόκειται νὰ ἐπιβραβευθῇ.

«Θὰ ἔλθῃ, ἐβροντοφώνησε, ἡ μεγάλη στιγμή μας».

Στὴ Θεσσαλονίκη ἀνεπαύθη, ὅσο ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναπαυθῇ ὁ ἀκατάβλητος καὶ ἀνήσυχος αὐτὸς ἄνθρωπος ὕστερα ἀπὸ μακροὺς καὶ σκληροὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας. Ἡ ψυχή του ἦταν βαρύθυμη ἀπὸ τὴν χλιαρὴ στάσι τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὁποίου περίμενε ἐντονώτερη ἐπέμβασι, ὄχι γιὰ τὴ Θυσία, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἑλληνισμό. Κατ' ἐπανάληψιν ἔγραψε πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἰωακεὶμ τονίζων ὅτι ἡ λύσις ποὺ ἐδόθη ἦταν ἀσυμβίβαστη πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὁ Ἰωακεὶμ εἶχε ἀπόλυτη συναίσθησι τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἐξωθήσῃ περισσότερο τὰ πράγματα, ἐφόσον ἦταν διαπιστωμένο ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν εἶχε μαζύ της τὴν εὔνοια τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἀναγκάσθηκε κατόπιν ὅλων αὐτῶν ὁ Πατριάρχης νὰ τὸν διατάξῃ νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Τρίγλια, ἕως ὅτου ληφθῆ ἀπόφασις γιὰ τὴν τύχη του.

Ἡ διαταγὴ αὐτή, ποὺ ἐσήμαινε ἐξορία, συνέτριψε τὸν Χρυσόστομο. Προτοῦ ἐγκαταλείψει τὴν Θεσσαλονίκη γράφει πρὸς τὸν Πατριάρχη:

«Παναγιώτατε Δέσποτα,

Τώρα, ὁπότε κηλιδούμενος ἀποστέλλομαι εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ ἐκβάλλομαι τρόπον τινὰ τοῦ ἐνεργοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου, ἔστω καὶ δι' ἡμέρας μόνον τινάς, θεωρῶ ἱερόν μου καθῆκον νὰ ἀποστείλω ὡς ἐλάχιστον φόρον εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν Μητέρα μου Ἐκκλησίαν καὶ τὴν γάλα ἄδολον ποτίσασάν με ἔκλαμπρον αὐτῆς θυγατέρα, τὴν Θεολογικὴν τῆς Χάλκης Σχολήν, τὰ ἐσώκλειστα δύο συμβόλαια ἀσφαλείας ὧν ἡ ἱστορία ἔχει ὧδε. Ὅτε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1904 τὰ βουλγαρικὰ ἀνοσιουργήματα ἤρξαντο πληθυνόμενα καὶ ἀλλεπάλληλοι ἔπιπτον αἱ κεφαλαὶ τῶν προκρίτων, τῶν διδασκάλων καὶ ἱερέων μας, καὶ μετὰ τὴν πρώτην πρὸ τετραετίας περίπου σχεδιασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀπαισίας μνήμης βουλγαριστοῦ Χατζηγεώργιεφ ἀπόπειραν κατὰ τῆς ζωῆς μου ἐθεώρησα φρονήσεως ἔργον νὰ προβῶ εἰς σύνταξιν συμβολαίων ἀσφαλείας ζωῆς εἰς δύο ἐκ τῶν καλυτέρων ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν, τῆς Ἀγκύρας τῆς Βιέννης καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐπ' ὀνόματι καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς μὲ τὴν ἑξῆς σκέψιν: Ἂν μὲν ἡ Θεία Πρόνοια ἀξιώσῃ με καὶ διαφυλαχθῶ ζῶν καὶ σῶος καὶ ὑπηρετήσω οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν μου ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀποδώσω τὰ τροφεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης, ἔχει καλῶς. Ἂν δὲ θέλημα Θεοῦ ἦτο νὰ πέσω κἀγὼ νεκρός, ὡς ὁ ἀείμνηστος Κορυτσᾶς Φώτιος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις μὲν τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προλάβω νὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος μου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας μου, τότε αἱ εἴκοσι πέντε χιλιάδες φράγκων, δι' ἃς ἔκτοτε πληρώνω ἀσφάλιστρα, νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολήν, πρὸς ἣν τόσα οἱ τρόφιμοί της χρεωστοῦμεν».

ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΡΙΑ

Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, ὁ Χρυσόστομος, δὲν πῆγε κατ' εὐθεῖαν στὴν ἰδιαιτέρα του πατρίδα, τὴν

Τρίγλια, ἀλλὰ πέρασε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι, ἐξέθεσε τὰ καθέκαστα πρὸς τὸν Πατριάρχη καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο. Ἡ σοβαρότης ὅμως τῆς καταστάσεως, ποὺ προσελάμβανε διεθνὲς πλέον ἐνδιαφέρον δὲν ἐπέτρεπε στὸν Πατριάρχη νὰ συνταχθῇ ἀπολύτως μὲ τὰς ἀπόψεις τοῦ Μητροπολίτου Δράμας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐλεύθερος ἑλληνισμὸς ζητοῦσε ἱκανοποίησι. Σὲ πολλὲς ἐπαρχίες ὠργανώνοντο συλλαλητήρια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἔνοπλα. Ἡ ἀγανάκτησις δὲν ἀφῆκε ἀδιάφορο καὶ τὸν λαὸ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος συνεκρότησε ἐπίσης ἕνα ἐπιβλητικὸ συλλαλητήριο, ποὺ ἔκανε ζωηρὴ ἐντύπωσι στοὺς ξένους. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου ἐπέδωκε ἔντονα ψηφίσματα διαμαρτυρίας στὶς πρεσβεῖες τῶν ξένων Δυνάμεων. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς τύπος ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα.

Ἡ «Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία» τῶν Βρυξελλῶν, στὸ φύλλο τῆς 26 Αὐγούστου 1907 γράφει :

«Εἶνε φυσικώτατον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς τύχης τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ ὅτι διαμαρτύρεται κατὰ τῆς θέσεως, ἥτις εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐρημώνει τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας τὰ βιλαέτια. Δὲν πρέπει, ἐν τούτοις νὰ παροραται ὅτι αἱ δυνάμεις, εἰς ἃς θὰ ἀνακοινωθῇ τὸ ψήφισμα τοῦ ἐν Ἀθήναις συλλαλητηρίου, ἀδυνατοῦσι νὰ δώσωσι πλήρη ἱκανοποίησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ἐγκρίνωσι τρόπον τινὰ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σωμάτων. Αἱ Δυνάμεις ἀνεδέχθησαν νὰ ὑποχρεώσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διὰ τὴν Μακεδονίαν μεταρρυθμίσεις, ὅθεν πρώτιστον αὐτῶν καθῆκον εἶνε νὰ ἀπαιτήσωσι νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον εἰς ὃν ἐναντίον ἀλλήλων ἐπεδόθησαν αἱ διάφοροι ἐθνικότητες καὶ ὅστις εἶνε διὰ τὴν Μακεδονίαν κίνδυνος τοσοῦτον μέγας, ὅσον καὶ ἡ ἄμυνα αὐτὴ ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων.

» Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὠργάνωσε σώματα ὅπως ἀμυνθῇ, κατὰ πρῶτον λόγον, ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων, ἃς ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν σωμάτων τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων· κατέφυγε δ᾽ εἰς τὸ ἔσχατον τοῦτο

μέτρον, διότι αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ περιφρουρῶσι τὴν τάξιν καὶ νὰ προστατεύωσι τὰ χωρία. Ἔκτοτε τὸ σύστημα τῶν σωμάτων ἐγενικεύθη βαθμηδὸν ἐν Μακεδονίᾳ, αἱ βίαιαι δὲ συγκρούσεις, ἅς καθ'ἑκάστην ὁ τηλέγραφος ἀγγέλει μαρτυρεῖ ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων πάλη προσέλαβε βιαιότατον χαρακτῆρα. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὅλως ἀπαράδεκτον, κατ'ἀρχήν, τυγχάνει ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καλύπτει τὴν δρᾶσιν τῶν σωμάτων καὶ ἀπροκαλύπτως τὰ ἐνθαρρύνει. Ἐπανειλημμένως ἐβεβαίωσεν ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις ὅτι οὐδόλως ἐνέχεται εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν σωμάτων, πρέπει δὲ ἡ βεβαίωσις αὐτῆς νὰ κρίνεται ὡς εἰλικρινὴς καθ' ὅσον εἶνε ἀπίθανον, ὅτι κράτος διατελοῦν εἰς εἰρηνικὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεις ἀσχολεῖται νὰ ὀργανώνῃ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐμφύλιον πόλεμον ἐπὶ Ὀθωμανικοῦ ἐδάφους.

»Ὡς τὰ Βουλγαρικὰ σώματα δρῶσιν ἐκτὸς τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐν Σόφιᾳ κυβερνήσεως, οὕτω καὶ τὰ Ἑλληνικὰ σώματα δὲν διατελοῦσιν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος· τοῦτο δ' εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον προφανές, καθ' ὅσον καὶ ἡ Ἑλλάς, ὡς καὶ ἡ Βουλγαρία, ἡ Ρωμουνία καὶ ἡ Σερβία, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κατὰ νοῦν νὰ παρακωλύῃ συστηματικῶς τὰς Δυνάμεις αἵτινες ἀνεδέχθησαν τὸ δυσχερὲς καὶ ἀχάριστον ἔργον τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος. Τούτου δεκτοῦ γινομένου, δὲν δύναταί τις εἰμὴ νὰ ἀνομολογήσῃ εἰλικρινῶς ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστέρων. Οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν τὰ κατ' ἐξοχὴν θύματα τῆς Μακεδονικῆς ἀναρχίας, αὐτονόητον δ' εἶνε ὅτι ἂν ἡ Τουρκία, πιεζομένη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἐλάμβανε τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς πλήρη ἐξασφάλισιν πάντων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμῶν, αὐτονόητον, λέγομεν, εἶνε ὅτι τότε πάντα τὰ ἀνταρτικὰ σώματα, Βουλγαρικὰ ἢ Ἑλληνικά, Σερβικὰ ἢ Ρωμουνικά, θὰ ἐξηφανίζοντο ἀφ' ἑαυτῶν».

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἡ ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου ἀπετέλει τὸ κύριον θέμα τῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων. Τίποτε ἄλλο δὲν συγκινεῖ τοὺς ἐλευθέρους ἕλληνας ἀπὸ τὴν φοβερὴ περιπέτεια τοῦ Δεσπότη.

Ἡ «Πατρὶς» στὸ φύλλο τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1907 περιγράφει ὡς ἑξῆς, σὲ μιὰ ἀνταπόκρισί της ἀπὸ τὴν Δρᾶμα, τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου:

ΔΡΑΜΑ, 30 Αὐγούστου. (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας).— Χθές, Τετάρτην καὶ περὶ τὴν 7ην ὥραν ὁ Ἀρχιαστυνόμος τῆς πόλεως Δράμας μεθ' ἑνὸς ἀξιωματικοῦ τῆς Τουρκικῆς Χωροφυλακῆς ἐπισκεφθέντες τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν ἐζήτησαν νὰ παρουσιασθῶσι πρὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δράμας κ. Χρυσοστόμου· ἀνεκοίνωσαν δὲ αὐτῷ ὅτι συνεπείᾳ Βεζυρικῆς διαταγῆς, ἀνακοινωθείσης καὶ τῇ Α. Ἐξοχότητι τῷ Γεν. Ἐπιθεωρητῇ τῶν τριῶν Εὐρωπαϊκῶν νομῶν, ὀφείλει ἐντὸς εἴκοσι (20) ὡρῶν ἀμετακλήτως καὶ ἀνυπερθέτως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Δράμας ἀπερχόμενος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅπου καὶ ὀφείλει νὰ παραμείνῃ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

Ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Δράμας ἀπήντησεν ὅτι ὡς πιστὸς στρατιώτης τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δὲν δύναται ἄνευ προηγουμένης διαταγῆς ἢ ἀδείας τοῦ Πατριάρχου του νὰ ἐγκαταλείψῃ οὔτε πρὸς στιγμὴν τὴν εἰς ἣν ἐτάχθη θέσιν καὶ ἕδραν του, ἀπερχόμενος ὅπου δήποτε.

Συνεπῶς εἶπεν, ὅτι λυπεῖται πολὺ διότι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν Βεζυρικὴν διαταγὴν πρὶν ἢ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς προϊσταμένης του Ἀρχῆς, ἥτις εἶνε τὰ Πατριαρχεῖα.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Τουρκικῆς Ἀστυνομίας καὶ Χωροφυλακῆς μὴ ἔχοντες τὶ νὰ ἀντιλέξωσι πρὸ τῆς λογικωτάτης καὶ ἀρρενωπῆς ταύτης γλώσσης τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου, ὑπέμνησαν ἐν τούτοις τῇ Α. Σεβασμιότητι ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς του, διαταγὴν ἔχουσι ν' ἀνακοινώσωσιν αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν ἀνωτέραν τῆς Βεζυρικῆς διαταγῆς ἀναγνωρίζουσι καὶ ὅτι συνεπῶς ἐὰν οἰκειοθελῶς δὲν θὰ θελήσῃ ἡ Α. Σεβασμιότης ν' ἀπέλθῃ ἐντὸς 20 ὡρῶν τῆς Δράμας, εὑρίσκονται εἰς τὴν πολὺ δυσάρεστον θέσιν καὶ μὲ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον ν' ἀνακοινώσωσιν αὐτῷ, ὅτι ἔχουσι διαταγὴν αὐστηροτάτην διὰ τῆς βίας ν' ἀποστείλωσιν αὐτὸν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθον.

»Ἡ Α. Σεβασμιότης, ἀμέσως προσκαλέσασα τὴν Δημογεροντίαν Δράμας, ἀνεκοίνωσεν πάντα ταῦτα. Μετὰ τὴν σύσκεψιν δὲ εὑρέθη πληρέστατα σύμφωνος ἡ Δημογεροντία Δράμας μετὰ τοῦ Μητροπολίτου της, ὅπως κατ' οὐδένα λόγον ἐγκαταλείψῃ τὴν Δρᾶμαν ἄνευ Πατριαρχικῆς διαταγῆς. Ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως τὴν ἐπιοῦσαν καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν διὰ τῆς βίας τυχὸν ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὴν ἀποπομπὴν τοῦ ἀρχιερέως των ἐκ Δράμας, σύσσωμος ἡ πόλις μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ παρεμποδίσῃ τὴν τοιαύτην βίᾳ ἀποπομπήν του.

Πρὸς τοῦτο δὲ ἐνεκρίθη, ὅπως ἅπασα ἀνεξαιρέτως ἡ ἀγορὰ σταματήσῃ τὰς ἐργασίας, καὶ σύμπας ὁ ὀρθόδοξος λαὸς τῆς Δράμας συνέλθῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν.

»Συγχρόνως ὁ Μητροπολίτης εὐθὺς ἐτηλεγράφησε τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ζητῶν ὁδηγίας.

»Μέχρι τῆς ἑσπέρας ὅμως τῆς Τετάρτης οὐδεμία ἀπάντησις ἐκ τῶν Πατριαρχείων εἶχεν ἔλθει, ὅτε ἐνεκρίθη ὅπως σταλῇ καὶ δεύτερον τηλεγράφημα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα

»Περὶ τὸ μεσονύκτιον πράγματι ἀπεστάλη πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ δεύτερον τηλεγράφημα.

»Ἐπειδὴ ὅμως καὶ εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο τηλεγράφημα οὐδεμία μέχρι τῆς πρωΐας τῆς σήμερον Πέμπτης ἐφάνη ἐρχομένη ἀπάντησις, τὸ καθ' ὅλην τὴν νύκτα μὴ κοιμηθὲν πλῆθος τῆς Δράμας ἀπὸ τῆς χαραυγῆς ἀκόμη ἤρχισε νὰ συγκεντροῦται εἰς τὸ κατάστημα τῆς Μητροπόλεως.

»Μέχρι τῆς 10ης πρωϊνῆς ὥρας ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολῖται τῆς Δράμας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εὑρέθησαν ἐκεῖ. Οὕτω δὲ τό τε κατάστημα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καὶ τὰς πέριξ ὁδοὺς εἶχε πλημμυρίσει τὸ πλῆθος, τόσον πολύ, ὥστε ἀδύνατος πλέον κατέστη ἡ διάβασις.

»Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔφθασε καὶ τηλεγράφημα πρὸς τὸν Μητροπολίτην Δράμας ἐκ μέρους τῶν Πατριαρχείων ὅπερ εἰς ἀπάντησιν τῶν δύο τηλεγραφημάτων τοῦ Χρυσοστόμου παρεχώρει τὴν Πατριαρχικὴν ἄδειαν, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ παραμείνῃ ἐκεῖ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ εἴδησις ἀστραπιαίως διαδο-

θεῖσα εἰς τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο πλῆθος, εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν ὁποίαν γενικὴν συγκίνησιν προὐκάλεσε. Διότι ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ μόνον ὅτι πρόκειται καὶ πρὸς στιγμὴν ἔστω ν' ἀποχωρισθῶσι τοῦ λατρευτοῦ Μητροπολίτου των, πάντες ἔκλαιον!.....

»'Αποφασισθείσης πλέον τῆς ἀναχωρήσεως οἰκειοθε-
λῶς τοῦ Μητροπολίτου διὰ Θεσσαλονίκην, ἤρχισαν αἱ
προπαρασκευαὶ διὰ τὸ ταξείδιον, ἐν ᾧ περίδακρυς καὶ
μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατηθῇ καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς τοιαύ-
της συγκινήσεως τοῦ ποιμνίου του, διέταξε συγκεκινημέ-
νος ὁ Μητροπολίτης, ὅπως κατέλθωσι ἅπαντες εἰς τὸν
ἱερὸν ναόν.

'Αρχίσας τὴν δέησίν του ὁ Μητροπολίτης καὶ 'Ελλη-
νοπρεπέστατα ὁμιλήσας πρὸς τὸ ποίμνιόν του εἰς τὸν
ναόν, καθ' ἥν στιγμὴν κατέληξεν εἰς τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ
'Ελληνικοῦ Γένους καὶ τῆς καταδιωκομένης 'Εκκλησίας
μας, ἀπέσπασε τὰ δάκρυα καὶ τοὺς λυγμοὺς τοῦ πλή-
θους, ἐνεθάρρυνε δὲ τοὺς πάντας ὅπως γενναίως ἀντίσχωσι
καὶ μὴ ὑποκύψωσι πρὸ οὐδεμιᾶς βίας καὶ τοῦ χειροτέρου
ἔστω διωγμοῦ ἐν τῇ διατηρήσει καὶ ἀφοσιώσει των πρὸς
τὴν πάτριον 'Ορθόδοξον πίστιν καὶ τὸν 'Ελληνικὸν ἐθνι-
σμόν των.

»'Επὶ πολλὰ λεπτὰ ἔμεινεν ἔπειτα σιγῶν καὶ δακρύων.
'Εν τῇ ἱερᾷ δ' ἐκείνῃ σιγῇ, ἥτις ἐπ' ἀρκετὸν ἐπεκράτησεν
ἐν τῷ ναῷ, μόνον ἀκρατήτους λυγμοὺς ἤκουέ τις καὶ δά-
κρυα ἔβλεπεν εἰς τὰ ὄμματα πάντων.

«Αἱ ἴδιαι ὅμως συγκινητικαὶ σκηναί, ἐπανελήφθησαν
καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον, διότι ἠναγκάσθη καὶ ἐκ δευτέρου
νὰ ὁμιλήσῃ ὁ Μητροπολίτης καὶ πρὸς τὸ ἔξω συνωστιζό-
μενον πλῆθος. Ἦτο δὲ ὄντως μεγαλοπρεπέστατον καὶ
ἐμφαντικώτατον διὰ τὴν 'Ελληνικὴν καὶ 'Ορθόδοξον πί-
στιν τοῦ λαοῦ τὸ συγκινητικώτατον θέαμα ποιμενάρχου
δακρύοντος διὰ τὸν ἀποχωρισμόν του ἐκ τοσοῦτον λα-
τρεύοντος αὐτὸν χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ τοῦ
ἀπείρου ἐκείνου πλήθους κυριολεκτικῶς θρηνοῦντος μετ'
ἀκρατήτων καὶ βαθυτάτων λυγμῶν διὰ τὴν στέρησιν
τοιούτου ποιμενάρχου.

«Οὕτω μετὰ δυσκολίας ἀνελθόντος τοῦ Μητροπολίτου

μετὰ τῆς Δημογεροντίας εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν μέγαρον πρὸς μικρὰν ἀνάπαυλαν, κοινῇ βοῇ τοῦ ἀπείρου ἐκείνου πλήθους ἀπεφασίσθη καὶ ἀπῃτήθη, ὅπως ὁλόκληρος ἡ Δημογεροντία Δράμας καὶ ἀντιπροσωπεία ἐξ ὅλης τῆς ἐπαρχίας συνοδεύσῃ καὶ μὴ ἐγκαταλείψῃ μέχρι Θεσσολονίκης τὸν λατρευτὸν Μητροπολίτην των, εἰς ἐκδήλωσιν οὕτω ἐμφαντικωτάτην πρὸς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πολεμίους μας, ὅτι καὶ ἐν τῷ διωγμῷ του ἐννοεῖ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸν ἡ ἐπαρχία του, ἥτις ἕτοιμος εἶναι καὶ νὰ θυσιασθῇ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου της καὶ συνένοχος μετ᾽ αὐτοῦ κηρυχθῇ, ἐὰν ὡς τοιοῦτον ἤθελον ποτὲ θεωρήσει τὸν Μητροπολίτην των οἱ Τοῦρκοι ἄρχοντες.

«Δὲν εἶχε παρέλθει ὅμως πολλὴ ὥρα, ὅτε εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν κατάστημα κατέφθασαν δύο ἀντιπρόσωποι πάλιν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, εἷς ἀστυνόμος καὶ εἷς ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, φέροντες καὶ δύο ἁμάξας, καὶ ἀπῄτησαν νὰ ἐπιβῇ τῶν κυβερνητικῶν ἁμαξῶν, ἃς μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον, ὅπως διευθυνθῇ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὁ Σ. Μητροπολίτης.

«Ὁ μητροπολίτης ὅμως καὶ ἡ Δημογεροντία μεθ' ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας πρὸς τοὺς κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ἀπήντησαν, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Δράμας θὰ μεταβῇ εἰς στὸν σταθμὸν πεζῇ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἀπαξιῶν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ κυβερνητικὰ ὀχήματα, δέχεται μόνον ἀντ᾽ αὐτοῦ νὰ φορτωθῶσι καὶ μεταφερθῶσιν εἰς ταῦτα μέχρι τοῦ σταθμοῦ τὰ ἔπιπλά του.

«Πράγματι δὲ φορτωθέντα τὰ ἔπιπλα τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὰ ὀχήματα μετεφέρθησαν. Ὅλον δὲ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, ἐν τῷ μέσῳ ἔχον τὸν Μητροπολίτην του, ἐξεκίνησε πρὸς τὸν σταθμόν.

«Ἵνα κατανοηθῇ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐξικνεῖται ἡ λατρεία ἐκ μέρους τοῦ ποιμνίου του πρὸς τὸν ἅγιον Δράμας, ἀναφέρομεν ὅτι διὰ τὸν φόβον, μὴ ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία, ἐξωθουμένη ὑπὸ τοῦ μένεα πνέοντος κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου Μουτεσαρίφου Δράμας Ζιὰ - Πασσᾶ, θελήσῃ νὰ ἐπιθέσῃ τυχὸν ἀνευλαβῆ καὶ βάρβαρον χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἁγίου Δράμας, σημειοῦμεν ὅτι πέριξ τοῦ Μητροπολίτου κατὰ γενικὴν βοὴν παντὸς τοῦ πλήθους ἐκείνου συνηθροίσθη-

σαν ἀποτελέσασαι ἰσχυρὸν κύκλον αἱ γυναῖκες μεθ' ὅλων τῶν μαθητριῶν τοῦ Παρθεναγωγείου, μὲ τὴν ἀπόφασιν εἰς οὐδένα ἀστυνομικὸν ἢ τῆς Τουρκικῆς Χωροφυλακῆς στρατιώτην νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐγγίσῃ τὸν λατρευτὸν Μητροπολιτην των.

«Τρεῖς καὶ ἐπέκεινα ὥρας ἐδέησεν ὅπως ἀναμείνῃ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὁ Μητροπολίτης, ἵνα ἅπαν τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο πλῆθος δυνηθῇ ν' ἀσπασθῇ τὴν χεῖρά του καὶ δεχθῇ τὴν εὐλογίαν του.

Ὡς πρὸς εἰς ἀληθὲς προσκύνημα προσερχόμενοι πάντες ὅπως ἀποχαιρετήσωσιν αὐτόν, ἐδέχοντο παρ' αὐτοῦ ἀνὰ ἓν φίλημα εἰς τὸ μέτωπον.

Ὅτε δὲ ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα νὰ ἀνέλθῃ ὁ Μητροπολίτης ἐπὶ τῆς ἀναχωρούσης ἤδη ἁμαξοστοιχίας, καὶ ὁ ἀρχιαστυνόμος τῆς πόλεως Δράμας, Κρὴς τὴν καταγωγήν, Σιακῆ ἐφένδης ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τυπικὸν ἀποχαιρετισμὸν τὸν Ἅγιον Δράμας, οὗτος, ἐξαγαγὼν τοῦ κόλπου του, ἐπέδειξε πρὸς τὸν Τοῦρκον καὶ φανατικὸν ἀρχιαστυνόμον τὸ τηλεγράφημα τῶν Πατριαρχείων, δι' οὗ παρείχετο αὐτῷ ἡ ἄδεια ν' ἀπέλθῃ καὶ παραμείνῃ προσωρινῶς καὶ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ.

«Εἰς ἐπίμετρον δὲ τοῦ κατεξευτελισμοῦ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ ἀρχιαστυνόμου, ἰδίᾳ τούτου, καὶ τοῦ μουτεσαρίφου, ὁ Χρυσόστομος διὰ δευτέραν φορὰν καὶ ἐμφαντικώτατα ἐπιδεικνύων τὸ Πατριαρχικὸν τηλεγράφημα, προσεῖπεν, ὅτι οὕτω γνωρίζει ν' ἀποχωρῇ αὐτὸς τῆς Δράμας, Πατριαρχικῇ διαταγῇ καὶ ἀδείᾳ, καὶ οὐχὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων.

«Τῆς ἁμαξοστοιχίας ἐπέβησαν καὶ ἅπαντες οἱ δημογέροντες καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας Δράμας, συνοδεύσαντες ἐπαρχιακῇ ἀπαιτήσει τὸν Μητροπολίτην των μέχρι Θεσσαλονίκης».

Αὐτὴ εἶναι ἡ πιστοτέρα περιγραφὴ τῆς πρώτης ἐξορίας τοῦ Χρυσοστόμου, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἐγκυρωτέρου ἑλληνικοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου.

Ἡ περιπέτεια τοῦ Δεσπότη ἐνέπνευσε τότε καὶ τὸ Σουρῆ, ὁ ὁποῖος ἔγραφε στὸ «Ρωμηὸ» τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1907:

Στεφάνι καὶ γιὰ τῆς Δράμας
τὸν παπᾶ τὸν ἥρωά μας.
Ἄφοβος, ἀνδρειωμένος
γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος
δείχνει στῆθος μαχητοῦ
μπρὸς στὶς λόγχες τοῦ στρατοῦ.

Δὲν τὸν σκιάζουν τοῦ νιζάμη μήτε λόγχες καὶ μαχαῖρες
μήτε δεσποτῶν φοβέρες.
Φτερουγίζουν στὴ μορφή του πόθοι κι' ὄνειρα μεγάλα
κι' ἂν τὸν πνίξουν στὴν κρεμάλα,
θ' ἀντηχοῦν ἀγγελικὰ τοῦ Δεσπότη οἱ προσευχὲς
γιὰ παλλικαριῶν ψυχές.

Ἄφοβος, ἀνδρειωμένος
γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος
βροντὴ κάνει τὴ λαλιά του
καὶ πετᾶ μὲ τὸν ἀητὸ
ποὺ ραγιάδων βογγητὸ
τὸν ξυπνᾶ μεσ' στὴ φωλιά του.

Δόλια σκλάβα 'μπρός μας πάλι φέρε τὴν αὐγὴ τὴν πρώτη,
βγάζε Δεσποτάδες σὰν τῆς Δράμας τὸν Δεσπότη.
Σὺ προμάχων δεῖχνε τάφους καὶ στὰ χώματά σου μέσα
σμίγε λεβεντιὲς μὲ ράσα Γαβριὴλ καὶ Παπαφλέσσα
κι' ἂς ξεπλύνουν στὰ νερά των ἱεροί σου ποταμοὶ
τὶς σημαῖες τῆς γαλάζιες καὶ τοῦ γένους τὴν τιμή.
Μιᾶς ξεφυλλισμένης δάφνης ἐσὺ σκόρπ' ἀκόμα φύλλα
μεσ' στὴν τόση ξεραΐλα
καὶ δυνάμωνε τὸ Γένος, ὅπως στῆς σκλαβιᾶς τὰ χρόνια.
κι' ἂς χαράζουν ἴχνη δόξης τῶν Ὀλύμπων σου τὰ χιόνια,
Ρόδιζε σὲ χειμωνιὲς μ' αἱματοβαμμένα κάλλη
κι' ἀπὸ θάλασσα καὶ γῆ νὰ βοᾷ βοὴ μεγάλη :
Σάτυρος γι' αὐταίς, ποὺ ζοῦνε μέσ' στὶς μούχλας τὴ μητέρα,
Πίνδαρος γι' αὐταίς, ποὺ πῆγαν νὰ πεθάνουν ἐκεῖ πέρα.

Στὸ ἴδιο φύλλο ἔχει ἀφιερωμένους καὶ ἄλλους στίχους γιὰ τὸν Μητροπολίτη Δράμας :

Ἔμαθα πῶς ἀνεκλήθη
μέσω τόσης καταιγίδος
καὶ τῆς Δράμας ὁ Δεσπότης
Κι' ἰδού, φώναζαν τὰ πλήθη,
τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πατρίδος
λειτουργὸς καὶ στρατιώτης.

Νάτος ὁ Μητροπολίτης μὲ τὰ χέρια σηκωμένα
τοὺς ἀγῶνας εὐλογεῖ
καὶ μὲ μάτια βουρκωμένα
χαῖρε, λέγει, ἡρώων γῆ.

Καὶ μὲ τοῦτον τὸν Παπᾶ κάθε φρόνημα ψηλώνει
κι᾽ ἐγὼ βλέπω κάποιο χέρι
μὲ σταυρὸ καὶ μὲ μαχαῖρι,
ποὺ τὸ Γενος εὐλογεῖ
καὶ τὸ κρᾶτος φασκελώνει.

ΙΕΡΑ ΧΩΜΑΤΑ

Στὴν Κωνσταντινούπολι δὲν ἔμεινε πολλὲς ἡμέρες ὁ Χρυσόστομος. Δὲν εἶχε καὶ τίποτε νὰ κάνῃ. Μὲ τὸ Πατριαρχεῖον βρισκόταν σὲ κάποια ψυχρότητα. Πίστευε πῶς μποροῦσε νὰ ἐφαρμοσθῇ πειὸ ἔντονη πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Βέβαια μεγάλος διπλωμάτης δὲν ἦταν ὁ Χρυσόστομος. Τὸν ἐνέπνεε ὅμως ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ τὸ πατριωτικὸ αἴσθημα κι᾽ αὐτὰ ἦσαν τὰ κύρια κίνητρα τῶν ἐνεργειῶν του.

Πῆγε στὴν Τρίγλια. Οἱ συμπατριῶτες του τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ συγκινήσεως. Στὸ ἥρεμο καὶ γαλήνιο ἐκεῖνο περιβάλλον, ἀνάμεσα στοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἐλάτρευαν, ὁ Δεσπότης βρῆκε τὴν ἀνάπαυσι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τὸ σπῆτι του παρήλαυναν κάθε μέρα ὅλοι οἱ κάτοικοι νὰ τοῦ φιλήσουν τὸ χέρι. Οἱ πρόκριτοι συνεκεντρώνοντο ἐκεῖ ν᾽ ἀκούσουν θεῖα λόγια ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες συνῆλθε ἀπὸ τὴ φοβερὴ κόπωσι τόσο σκληρῶν ἀγώνων, ἐπεδόθη στὴν κοινωνικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ δρᾶσι. Ἵδρυσε σχολειὰ καὶ γυμναστήρια. Ὠργάνωσε τὰ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα. Κι᾽ ἐπειδὴ δὲν ἔτρεφε στὴν ψυχή του μνησικακία σὲ κανένα ἐπεξέτεινε τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας του Τούρκους. Συνεκέντρωσε χρήματα καὶ ἀνήγειρε ἕνα ὡραῖο Τουρκικὸ σχο-

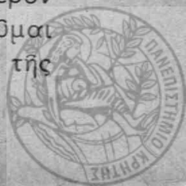
λειό, στὰ ἐγκαίνια τοῦ ὁποίου οἱ ἀγαθοὶ Τοῦρκοι τῆς Τρίγλιας βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ διαδηλώσουν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Μητροπολίτη. Πρωτοστατοῦσε ἀκόμη καὶ στὴν κατασκευὴ δημοσίων ἔργων. Στὸν Χρυσόστομο ὀφείλονται τὰ γεφύρια καὶ οἱ δρόμοι ποὺ διατηροῦνται ἀκόμη κι' ἑνώνουν τὴν Τρίγλια μὲ τὰ γύρω χωριά.

᾿Αλλ᾿ ἂν ὁ Χρυσόστομος ἡσύχαζε μέσα στὸ οἰκογενειακὸ ἐκεῖνο περιβάλλον, ἡ «ὑπόθεσίς» του ἐξακολουθοῦσε ν᾿ ἀπασχολῇ τὸ Πατριαρχεῖον, τὴν Κυβέρνησι, τὴν κοινὴ Γνώμη Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

᾿Απεσταλμένοι ᾿Αθηναϊκῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων ἔφθαναν στὴν Τρίγλια γιὰ νὰ ἐξιχνιάσουν τὶς σκέψεις του. Ὁ Χρυσόστομος ξαναζοῦσε τότε τὶς ἡμέρες τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων κι' ἐπωφελεῖτο τῆς εὐκαιρίας νὰ βροντοφωνήσῃ τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Ἡ σκέψις του εἶνε μαζὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ φάσγανο τῶν Βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ποὺ ἐσφάζοντο, ποὺ ἐγνώριζαν τὶς φοβερότερες δοκιμασίες καὶ οἱ ὁποῖοι προτιμοῦσαν νὰ ὑποστοῦν τὰ σκληρότερα μαρτύρια, παρὰ νὰ προσχωρήσουν στὸν Βουλγαρισμό.

Σὲ μιὰ ἀνακοίνωσί του πρὸς τὸν τύπο τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης λέγει:

«Εἶμαι εὐτυχής, διότι ἔπεσα ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐνεπιστεύθη ἡ Μήτηρ ᾿Εκκλησία. ᾿Εστάλην ἐν τῷ μέσῳ ποιμνίου, τὸ ὁποῖον πολλὰ ὑπέφερε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑποφέρῃ. ᾿Εστάλην ὅπως στηρίξω τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὧν ἡ ζωὴ εἶχεν ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν μάχαιραν τῶν πολεμίων τοῦ Γένους καὶ τῆς ᾿Εκλησίας μας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶδον τοὺς φιλτάτους των δολοφονουμένους ἀπὸ τὰ ὄργανα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων οἱ πλεῖστοι εἶχον καὶ ἀπὸ ἓν νωπὸν πένθος. Εὗρον αὐτοὺς ἀναξιοπαθοῦντας καὶ ἔκαμα ὅ,τι αἱ ἀσθενεῖς μου δυνάμεις μοὶ ἐπέτρεπον νὰ κάμω. Καὶ ἐὰν σήμερον λυποῦμαι διότι ἀφίνω τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, λυποῦμαι διότι ἀφίνω ἡμιτελὲς τὸ ἔργον τῆς περιφρουρήσεως, τῆς

ἐμψυχώσεως τοῦ ποιμνίου μου, τὸ ὁποῖον καταδιώκεται σήμερον πανταχόθεν.

«᾿Αλλὰ μὲ κατηγοροῦν διὰ τὰς κατασχεθείσας ἐπιστολάς μου. Καὶ διατὶ ἐδημιουργήθη τόσος θόρυβος καὶ τόση ἀναστάτωσις καὶ διεστράφη καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀλήθεια τῶν ἐπιστολῶν μου ; ᾿Εδῶ ὑπάρχει λύσις ἁπλουστέρα. Νὰ δημοσιευθοῦν αἱ ἐπιστολαί μου ὅλαι. Καὶ τότε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐχθροί μου θὰ πεισθοῦν, ὅτι οὐδέποτε ἐγὼ ἀντέδρασα κατὰ τοῦ καθεστῶτος. ᾿Αντέδρασα κατὰ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ποιμνίου μου ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου.῞Οσοι ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν δρᾶσίν μου ταύτην, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ ζητήσουν τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐπιστολῶν μου.

«Ἡ ἀτυχὴς ἐπαρχία μου ἐδοκιμάσθη ὅσον οὐδεμία ἴσως τοῦ δισμερίσματος. Ἡ ἐπαρχία Δράμας καὶ Ζίχνης προσέφεραν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Γένους πλῆθος θυμάτων, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν προκρίτων τῶν χωρίων μας στενάζουν εἰς τὰς τουρκικὰς φυλακάς. Καὶ ἐπειδὴ συνέστησα εἰς τὸ ποίμνιόν μου ἐμμονὴν καὶ ἐγκαρτέρησιν, κατηγορήθην ὡς ὑπονομεύων τὸ καθεστώς !

»Πῶς ὅμως θὰ εἰργαζόμην κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἀφοῦ ἔχω ἀκόμη τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πρώτη ἀνεγνώρισε τὴν ἔκρυθμον κατάστασιν ἣν ἐδημιούργησαν τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα καὶ προέβη εἰς ὅλας τὰς ἐναντίον αὐτῶν ἐνεργείας;

»Τὸ λέγω αὐτό, διότι εἶμαι καὶ ἤμην ἀνέκαθεν καλὸς τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς Κυβερνήσεως ὑπήκοος καὶ βλέπω. τὴν ἐπικρατοῦσαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν διαταγῶν, αἵτινες δίδονται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἐφαρμόζονται ὑπὸ τῶν κατωτέρων ἀρχῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας.

»᾿Εγὼ καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς μου καὶ φανερὰ ἐδήλωσα πάντοτε, ὅτι ὑπάλληλοι ὡς ὁ Μουτεσαρίφης Δράμας Ζιᾶ - πασσᾶς καὶ ὁ ἀρχιαστυνόμος Σαακῆ ἐφένδης καὶ ἄλλοι τινὲς δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ διαστρέφουν τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων της.

»῞Ας δικασθῶ, καὶ θὰ εἶμαι εἰς θέσιν ν᾽ ἀποδείξω ἐὰν

εἶναι ἀληθὴς ἡ ὑπόστασις τῶν κατηγοριῶν, αἵτινες σήμερον μ᾿ ἐπιβαρύνουν. Διότι δὲν εἶναι ἀληθεῖς αἱ κατηγορίαι αὗται, οὔτε βασίζονται ἐπὶ ἀκριβῶν γεγονότων.

»Ἔχω τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ταπεινωθῇ μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς ἀδίκους ἀπαιτήσεις τῆς Πύλης. Ἀλλ᾿ ἂς μὲ δικάσουν, καὶ θὰ ἴδουν, ὅτι ἡ δρᾶσίς μου δὲν ἦτο δρᾶσις οὔτε ἀντιδραστικοῦ οὔτε ἐπαναστάτου.

«Μὲ λυπεῖ ὅμως κατάκαρδα τὸ γεγονός, ὅτι ἀφίνω τὸ ποίμνιόν μου εἰς ἡμέρας δυσχερεῖς. Καὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ συμμερισθῶ καὶ ἐγὼ τὴν τύχην του καὶ νὰ ὑποφέρω μαζύ του».

Ἡ ἐπίμονη ἀξίωσίς του νὰ δικασθῇ, εὑρῆκε ἐπὶ τέλους ἀπήχησιν. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1908 ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου ἔθεσε ὑπὸ συζήτησιν τὸ ζήτημα τοῦ Δράμας· ἐξήτασε τὶς ἐκθέσεις τοῦ Χρυσσοστόμου, τὰ τακρίρια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Μητροπολίτου. Καὶ κατέληξε εἰς τὴν ἀπόφασι ὅτι ἡ δράσις του δὲν εἶχε χαρακτῆρα ἔκνομο καὶ συνεπῶς δὲν εἶχε δικαιολογία ἡ ἐξορία του. Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου ἐκοινοποιήθη στὸ ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, τὸ οποῖον τὴν ἀπέρριψε μὲ τὴν ἀξίωσι ὅτι ὁπωσδήποτε ὁ Χρυσόστομος δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Δράμα.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διετυπώθη ἀργότερα ἀπὸ τὴν Διεύθυνσι Ἀστυνομίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν ἡ πρότασις ὅπως ὁ Μητροπολίτης Δράμας ἀπομακρυνθῇ καὶ ἀπὸ τὴν Τρίγλια καὶ ἐγκατασταθῇ ὑπὸ ἐπιτήρησιν σὲ μιὰ πόλι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπέκρουσε κατ᾿ ἀρχὴν τὴν πρότασιν, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι συνεζητήθη ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, προξένησε κατάπληξι καὶ στοὺς κύκλους τοῦ Φαναρίου.

Ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἐπεσκέφθη τὸν Μεγ. Βεζύρην καὶ ζήτησε τὴν συγκατάθεσί του νὰ μετατεθῇ ὁ Χρυσόστομος σὲ μιὰ οἱαδήποτε ἐπαρχία τῆς Μακεδονίας, ἐκτὸς τῆς Δράμας. Ὁ Μέγας Βεζύρης ἠρνήθη ἐπιμόνως, δηλώσας ὅτι ἡ Κυβέρνησις, κατόπιν τῆς στάσεως του Μητροπολίτου, ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδώσῃ βεράτι νέου διορισμοῦ τοῦ

Χρυσοστόμου καὶ ὅτι μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεως ἡ κατάστασις θὰ παραμείνῃ ὅπως ἔχει.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατάστασις τῆς Μακεδονίας δὲν παρουσίαζε σημεῖα βελτιώσεως. Ἡ ἐγκληματικὴ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἔπαιρνε ἔκτασι κι᾽ ὁ Χρυσόστομος ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῇ τὰ πράγματα ἀπὸ τὸ ἐρημητήριό του τῆς Τρίγλιας.

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ξανάρχισαν τὰς ἐπεμβάσεις των. Ἡ Αὐστροουγγαρία, ποὺ ἕως ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τηροῦσε στάσι φαινομενικῶς οὐδετέρα, ἀλλὰ πάντως πολεμοῦσε ἀπὸ τὰ παρασκήνια τὴν ἑλληνικὴ προσπάθεια, ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ ἐνεργῶς. Τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1907 ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπέδιδε πρὸς τὰς κυβερνήσεις Ἀθηνῶν, Σόφιας, Βουκουρεστίου καὶ Βελιγραδίου τὴν ἑξῆς ἀνακοίνωσι *):

«Ὁ αἱματηρὸς μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν φυλῶν ἀνταγωνισμός, τοῦ ὁποίου θέατρον κατέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία ἀναγκαίως ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν δύο Δυνάμεων, τῶν ἀναλαβουσῶν τὸ ἔργον τῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἀπό τινος χρόνου αἱ χριστιανικαὶ συμμορίαι διευθυνόμεναι τὸ πρῶτον κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, μετέβαλον σκοπὸν καὶ διηύθυναν τὴν τρομοκρατικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν κατ᾽ αὐτῶν τούτων τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐξαναγκάσωσιν αὐτούς, ὅπως ἀπαρνούμενοι τὴν ἰδίαν ἐθνικότητα καὶ τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν πρεσβεύουσιν, ἀσπαθῶσι τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν θρησκείαν τῶν ὁποίων τὴν ὑποστήριξιν ἀνέλαβον αἱ συμμορίαι.

Συμπτώματα πολλαπλᾶ, ἰδίως δ᾽ αἱ σαφεῖς ἐκδηλώσεις τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων, καὶ τοῦ τύπου τῶν χωρῶν τοῦ Αἴμου, φαίνονται ἐνδεικνύοντα, ὅτι τὸ ἐγκληματικὸν τοῦτο κίνημα τοὐλάχιστον ἐν μέρει ἀφορμὴν ἔχει πεπλανημένην, ἀλλὰ δυστυχῶς λίαν διαδεδομένην ἑρμηνείαν τοῦ III ἄρθρου τοῦ Μυρστεγείου προγράμματος

---

*) Ὅπως ἐδημοσιεύθη τὸ κείμενον στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1907.

(ἔχοντος οὕτω): Ἅμα ὡς βεβαιωθῇ ἡ εἰρήνευσις τῆς χώρας, θὰ ζητηθῇ παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως μεταβολὴ τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων τῶν διοικητικῶν μονάδων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ κανονικωτέρας συγκροτήσεως τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων.

Τὰ ἐπαναστατικὰ Κομιτάτα ἀποκλείσαντα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν τὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑποκαταστήσαντα εἰς ταύτην τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων ἀντιζηλίας, ἐνήργουν οὕτω προφανῶς, ὅπως εὐρύνωσι τὴν ἐδαφικὴν σφαῖραν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνικότητος, ἕκαστον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ἡ ἐπέκτασις αὕτη, καίτοι ὀφειλομένη εἰς τὴν βίαν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τῶν κατοίκων, ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις εἰς τὴν ἐδαφικὴν διαρρύθμισιν, τὴν προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ ἄρθρου III τοῦ Μυρστεγείου προγράμματος, ἐπιτυγχάνοντα οὕτω τὴν ἔγκρισιν τῶν Δυνάμεων, μετεχουσῶν τῆς (περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος) συμφωνίας.

Ἀποφεύγοντα νὰ συζητήσωσι κατὰ πόσον ἡ παρεξήγησις αὕτη προῆλθεν ἐκ καλῆς ἢ κακῆς πίστεως τὰ Ἀνακτοβούλια τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Βιέννης ἐπιθυμοῦσιν ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ προέλθωσιν εἰς τὰς ἑπομένας διασαφήσεις.

1) Συστάσεις περὶ μεταβολῆς τῆς ἐδαφικῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐθνολογικῶν μονάδων δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὴν Πύλην—συνωδὰ πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον τοῦ III ἄρθρου τοῦ Μυρστεγείου προγράμματος—εἰμὴ μετὰ τὴν βεβαίωσιν ὅτι πλήρης εἶνε ἡ ἡσυχία τῆς χώρας.

Αἱ δὲ Δυνάμεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Συμφωνίαν (περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος) ἀπὸ κοινῆς γνώμης ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι ἡ βεβαίωσις περὶ τῆς ἡσυχίας ταύτης προϋποθέτει πλήρη ἐξάλειψιν τῶν συμμοριῶν, ὄχι μόνον ἐπὶ μῆνας τινὰς ἀλλ' ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἀρκούντως μέγα, οὕτως ὥστε ἡ ἐν λόγῳ ἐδαφικὴ διαρρύθμισις δὲν δύναται νὰ ἐγκαινισθῇ εἰμὴ μετὰ τὴν διαρκῆ εἰρήνευσιν τῆς χώρας.

2) Τὸ ἄρθρον 111 πεπλανημένως ἡρμηνεύθη ὡς δηλοῦν

ὅτι αἱ Δυνάμεις αἱ μετέχουσαι τῆς συμφωνίας προτίθενται νὰ προβῶσιν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς χώρας κατὰ σφαίρας ἐθνικοτήτων. Ἡ ἰδέα αὕτη κυρίως φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἐμπνέουσα τὴν ἐνέργειαν τῶν συμμοριῶν, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ ἐπεκτείνωσιν ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, τὴν μέλλουσαν σφαῖραν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀντιζήλων φυλῶν.

Ἀπέναντι τοιαύτης καταστάσεως αἱ Δυνάμεις φρονοῦσιν, ὅτι ἔχουσι τὸ καθῆκον νὰ δηλώσωσιν, ὅτι οὐδέποτε εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ συμβουλεύσωσιν εἰς τὴν Πύλην τὴν δημιουργίαν σφαιρῶν ἐθνικότητος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ 111 ἄρθρου τοῦ τηρουμένου προγράμματος ἀπέβλεπον ἁπλῶς εἰς μεταβολὰς σχετικῶς ὀλίγον σημαινούσας ἐπὶ τῷ σκοπῷ διευκολύνσεως τῆς ἐνεργείας τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν.

3) Ἡ ἐδαφικὴ μεταρρύθμισις τὴν ὁποίαν αἱ Δυνάμεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Συμφωνίαν εἶχον ὑπ' ὄψιν—οἱοσδήποτε καί ἐὰν εἶνε ὁ χαρακτὴρ καί ἡ ἐνδεχομένη αὐτῆς ἐπέκτασις—ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς δῆθεν ἐθνολογικὰς μεταβολάς, τὰς προκληθείσας ἀπὸ τῆς τρομοκρατικῆς ἐνεργείας τῶν συμμοριῶν. Οὔτε τὰ κέρδη οὔτε αἱ ζημίαι αἱ ἀπορρεύσασαι ἢ μέλλουσαι νὰ ἀπορρεύσουν ἐκ τοιαύτης ἐνεργείας ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐκείνης τῶν ἀντιζήλων ἐθνικοτήτων, δύνανται ν' ἀποτελέσωσι βάσιν τῆς ἐν λόγῳ διαρρυθμίσεως.

Τοὐναντίον ἡ μεταρρύθμισις αὕτη θέλει βασισθῆ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώην καθεστῶτος ὡς καὶ σοβαρῶν καὶ ἀμερολήπτων ἐπιτοπίων ἐρευνῶν.

Αἱ δύο Δυνάμεις τῆς Συμφωνίας αἱ ἀναλαβοῦσαι τὸ βαρὺ ἔργον τῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονία, πολλάκις ἐδήλωσαν,ὅτι δὲν θ'ἀνεχθῶσιν οὐδεμίαν ἀνάμιξιν τῶν τοπικῶν στοιχείων εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον, ἐφόσον ἡ ἀνάμιξις αὕτη ἐναντιοῦται πρὸς τὰς βλέψεις τῶν δύο Κυβερνήσεων, πολιτευομένων ἐκ συμφώνου καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Πᾶσα ἐνέργεια τῶν συμμοριῶν εἰς τὰ Βιλαέτια ὡς ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν κατάστασιν, ἐξωθοῦσα τὴν Ὑψηλὴν Πύλην εἰς ἐντονωτέραν καταδίωξιν, τὴν ὁποίαν ἐντελῶς θὰ ἐδικαίωναν

τὰ πράγματα, καὶ νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν τόσον ἀναγκαίων εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ συμφέροντα τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας. Ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ πληθυσμῶν ἐπιβάλλεται καὶ αἱ δύο Δυνάμεις μεγίστην ἀποδίδουσαι σημασίαν εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐξηγήσεις καὶ δηλώσεις ἀπεφάσισαν νὰ φέρωσι ταύτας εἰς γνῶσιν τῶν Κυβερνήσεων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἐλπίζουσι δὲ ὅτι αἱ ἐν λόγῳ Κυβερνήσεις θέλουσιν ἐμπνευσθῆ ἐκ τῶν συμβουλῶν καὶ νύξεων, τὰς ὁποίας παρέχουσιν εἰς αὐτάς, χάριν τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος καὶ ὅτι θέλουσι μετέλθει πᾶν μέσον, ὅπως θέσωσι τέρμα εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ὁποίας αἱ Μακεδονικαὶ συμμορίαι τυγχάνουσιν ἐκ μέρους τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν.

Αἱ δύο Δυνάμεις ἐκφράζουσι τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ δηλώσεις αὗται καθιστάμεναι γνωσταὶ θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιζήλων φυλῶν».

Φυσικὰ ἡ διακοίνωσις τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐξεδήλωνε ἀπροκάλυπτη συμπάθεια πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ἀναμφισβήτητη ἐχθρότητα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, δὲν μετέβαλε τὴν κατάστασιν. Τὰ ἐγκλήματα εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐξακολουθοῦσαν, τὰ ἐθνικὰ ἱδρύματα ἀνετινάσσοντο ἢ καταλαμβάνοντο ἀπὸ τοὺς βουλγαρίζοντας μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἡ δρᾶσις τῆς ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας ἔμπαινε στὸ πειὸ ἐπικίνδυνο γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ στάδιό της.

Κι' ὁ Χρυσόστομος ἦταν καταδικασμένος νὰ μένῃ ἀνδρανής !

ΦΩΝΗ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στὴν ἀπελπισία του ὁ Ἱεράρχης θυμήθηκε τοὺς φίλους του τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Θυμήθηκε πρὸ παντὸς τὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, γιὰ τὴν ἕνωσι τῆς ὁποίας μὲ τὴν Ὀρ-

θοδοξία εἶχε καταβάλλει εἰς τὸ παρελθὸν μεγάλες προσπάθειες. Καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κανταβριγίας τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή, γεμάτη πόνο καὶ ἀγωνία :

Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κανταβριγίας, Πρωθιεράρχα πάσης Ἀγγλίας καὶ Μητροπολῖτα Ἀρχιβάλδε, χάρις εἴη τῇ Αὐτῆς Σεβασμιωτάτῃ Κορυφῇ καὶ εἰρήνη παρὰ τοῦ Παναγάθου Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ ἀδελφικὸς ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸς καὶ χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Τανῦν συμπληροῦται δεκαετία ἀκριβῶς, ἀφ' ὅτου κατὰ Ἰούλιον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1897 συνεκροτήθη ἐν Λαμβηθῷ τῆς ἐνδόξου χώρας τῆς Ἀγγλίας ἡ μεγάλη Σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις μεταξὺ ἄλλων συνεσκέψατο σοβαρώτατα καὶ περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὄντως εὐλογητοῦ ἔργου τῆς τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, καὶ ἰδιαίτατα τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐν ταῖς διαφόροις ἀποφάσεσιν, ἅς τὸ Συνέδριον ἐκεῖνο τῶν ἐπισκόπων ἔλαβε, περιελαμβάνοντο καὶ αἱ ἑξῆς τέσσαρες, αἱ τὰς φαεινοτάτας σελίδας τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου πληροῦσαι καὶ τὸ τηλαυγέστατον τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου μέρος ἀποτελέσασαι καὶ δικαίως διὰ τοῦτο ἐπισπασάμεναι τὰς συμπαθείας καὶ εὐλογίας τῶν πανταχοῦ γῆς Χριστιανικῶν καρδιῶν :

Αον) Ὅτι ἀνετέθη τοῖς Ἀγγλικανοῖς Ἐπισκόποις νὰ δράττωνται πάσης εὐκαιρίας πρὸς διδασκαλίαν καὶ βεβαίωσιν περὶ τοῦ ὅτι εἶνε ἀλήθεια θεία καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἵνα οἱ Χριστιανοὶ πάντες καὶ ὁρατῶς ἀποτελῶσιν ἑνότητα.

Βον) Ὅτι τὸ Συνέδριον, συμφώνως πρὸς τὴν μεγάλην εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ Ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν» ἀνέλαβε τὴν καθιέρωσιν εἰδικῶν ὑπὲρ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχῶν, ἅς ὑπέβαλεν ὡς καθῆκον τοῖς Χριστιανοῖς.

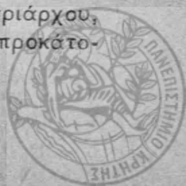
Γον) Ὅτι οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Κανταβριγίας καὶ Σβυφάκου καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Λονδίνου ἀνέλαβον νὰ ἐνεργῶσιν ὡς Ἐπιτροπή, δυναμένη νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ἑτέρους, ὅπως ἔρχωνται εἰς σχέσεις στενωτέρας καὶ ἐγγυτέραν συνεννόησιν, εἴτε προσωπικῶς, εἴτε δι' ἐπιστολῶν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως ἀσχοληθῶσι καὶ μελετήσωσι τὸ δυνατὸν τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ καλλιτέρου τρόπου πρὸς θετικωτέραν συνεννόησιν, ὅπως καλλιεργήσωσιν οὕτω στενωτέρας σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ λάβωσι μέτρα πρὸς μετάφρασιν βιβλίων πραγματευομένων περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν. καὶ ἰδίως κατη-

χήσεων καὶ λειτουργικῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συμβάλλονται πρὸς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν.

Δον) Ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι τῶν διαφόρων Ἀγγλικανικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνέλαβον νὰ προβῶσιν εἰς σύστασιν ἐπιτροπῶν ἐξ Ἐπισκόπων, καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑφίστανται τοιαῦται, ἵνα καὶ αὐταὶ πρὸς ταῖς κοιναῖς ὑπὲρ ἑνώσεως εὐχαῖς, ἀνταλλάσσωσιν ἀμοιβαίας σκέψεις μεταξὺ ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ παρέχωσι τὰ φῶτα καὶ τὰς συμβουλὰς αὐτῶν περὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποθέσεως, ὅπου ἂν παραστῇ ἀνάγκη.

Τὸ μέγα καὶ ἱερὸν τοῦ Χριστιανικοῦ τούτου Συνεδρίου ἔργον ἐπλήρωσεν ἱερᾶς συγκινήσεως καὶ μεγίστου καὶ ἁγνοτάτου ἐνδιαφέροντος καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν. Κατὰ θείαν πάντως εὐδοκίαν εὑρεθεὶς τότε κατέχων σημαίνουσαν ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ ὑπηρεσίαν καὶ θέσιν, ἅτε κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγγέλου εἰργάσθην πάσῃ δυνάμει ἐπὶ τετραετίαν ὅλην καλλιεργῶν τὴν γόνιμον εἰς ὡραίους καὶ ἀγλαοὺς καὶ θρεπτικοὺς χριστιανικοὺς καρποὺς ταύτην ἰδέαν, εἴτε κηρύττων τὰ ρήματα τῆς χριστιανικῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἑνότητος ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανικὸν ἡμῶν λαόν, εἴτε ἐν τοῖς ἀσθενέσι θεολογικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς δοκιμίοις μου μετ' ἄκρου σεβασμοῦ γράφων περὶ τῆς τόσον πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἀκραιφνῆ ἔρωτα καὶ λατρείαν ἐπιδεικνυομένης ὀρθοδοξούσης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, εἴτε τὸ κυριώτατον, προεδρεύων τῆς ἐπὶ τοῦ πρώην Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Ε' συστάσης καὶ μετὰ τόσης χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφικοῦ πνεύματος ἐργασθείσης Ἐπιτροπῆς πρὸς συζήτησιν καὶ μελέτην τῶν χωριζουσῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας διαφορῶν καὶ προπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους τῆς ἑνώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης διαδοχικῶς μέλη ἐκ μὲν τῆς ὑμετέρας Ἐκκλησίας ἐχρημάτισαν οἱ αἰδεσιμώτατοι ἱερεῖς και ἐφημέριοι τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἀγγλικανικοῦ Ναοῦ κύριος Δαουλίγγ καὶ κύριος Σουεῖμπη, ὧν ὁ μὲν κύριος Δαουλίγγ, ὡς ἔμαθον παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου σεβασμιωτάτου λόρδου Biytth εὑρίσκεται ἐν τῷ κλίματι τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ θρόνου, ὁ δὲ κύριος Σουνεῖμπη εὑρίσκεται, ὡς μανθάνω, ἐφημερεύων, ἐν Κων)πόλει, ἐκ μέρους δὲ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐχρημάτισαν ὁ τότε ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ κατόπιν οἰκτρῶς δολοφονηθεὶς ἐν Μακεδονίᾳ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος καὶ ὁ Μέγας Ἱεροκῆρυξ τῶν Πατριαρχείων ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος, πρόεδρος δ' ἤμην διωρισμένος ἐγώ. Ὅσον δὲ καὶ ἂν τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης, ἧς τὰ πρακτικά, ἔργον τῶν ἡμῶν χειρῶν, περιβεβλημένα τὸ κῦρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τοῦ Πατριάρχου, ἀπεστάλησαν ἐγκαίρως τότε πρὸς τὸν σεβασμιώτατον προκάτο-

χον Αὐτῆς, τὸν ἀείμνηστον ἀρχιεπίσκοπον Κανταβριγίας λόρδον Φρειδερῖκον, διεκόπη οὕτω δόξαν τοῖς ἀνθρώποις ἤ καὶ τῷ Θεῷ, ὅσον καὶ ἄν ἐγὼ ἔκτοτε προαχθεὶς εἰς τὸ Ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἀπεστάλην καὶ ποιμαίνω τὸν ὀρθόδοξον λαὸν τῆς Μακεδονικῆς ἐπαρχίας Φιλίππων Δράμας καὶ Ζιχνῶν, ὅστις ὡς γνωστόν, πρῶτος ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐδέχθη παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς τοῦ Παύλου, τὸ κήρυγμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἔχω τὴν σκληρὰν ἀλλὰ καὶ γλυκυτάτην παρηγορίαν καὶ τὴν βαρεῖαν πλὴν ἔνδοξον ἀποστολὴν ἐν ταῖς δειναῖς ταύταις διὰ τὴν Μακεδονικὴν γῆν ἡμέραις νὰ παραμυθῶμαι τοὺς δεινοπαθοῦντας νέους μου Φιλιππησίους, τοὺς χριστιανοὺς τῆς πρώτης ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίας, πρὸς ἥν τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἔγραφεν ἐγκάθειρκτος ἐν Ρώμῃ ὁ Παῦλος, ὅμως ὁ πόθος πρὸς τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Ἀγγλικανικῆς, οὐ μόνον οὐδαμῶς ἐκ τοῦ χρόνου ἐμαράνθη ἤ καὶ ἐμειώθη, ἀλλ᾽ ἔτι μᾶλλον κρατυνόμενος καὶ στερεούμενος αὔξεται ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον κρατύνεται, ὅσον ὀφθαλμοφανῶς βλέπω καὶ αἰσθάνομαι τὴν καυστικὴν αἰσχύνην ἥτις πληροῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἀτελευτήτους καὶ διαρκεῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ—ἥτις ἑνότητος εἶνε σύμβολον—διαιρέσεις, καὶ βλέπω τὰς ἀλληλοκτονίας ἀδελφῶν, αἵτινες φέρουσιν ἀφόρητον ὄνειδος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ λύπην ἀπαραμύθητον εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ αἰσθάνομαι, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε μᾶλλον ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνώσεως καὶ ἀδελφώσεως μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δύνανται ν᾽ ἀτενίζωσι τὸν ἀντικείμενον μετὰ θάρρους, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει ἡ συναίσθησις τῆς ἰσχύος, μετὰ τῆς ἰσχύος, τὴν ὁποίαν φέρει ἡ ἑνότης, μετὰ τῆς ἑνότητος, ἥν δωρεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Ἤδη ἔκτοτε προέβλεπε τὸ προφητικὸν τοῦ Ἀποστόλου ὄμμα τὰ σημεῖα τῆς ἐπερχομένης θυέλλης καὶ τοῦ φοβεροῦ πυρός, δι᾽ ὧν ἔμμελλον νὰ διέλθωσιν ἐκεῖναι αἱ πρωτογόνοι τῆς Μακεδονίας Ἐκκλησίαι καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ ἐδίδασκε γράφων πρὸς τοὺς Φιλιππησίους τὸ μόνον μέσον, οὗτινος ἔχρηζον καὶ ἐκεῖνοι καὶ χρήζομεν κα ἡμεῖς, ἵνα ἐξουδετερῶμεν τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἑνότητα, ἑνότητα τοῦ Πνεύματος, ἑνότητα ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ, ἑνότητα, καθ᾽ ἥν ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι νὰ λησμονήσωσι τὰς χωριζούσας αὐτὰς διακρίσεις καὶ ν᾽ ἀποβάλωσι τὰς ἀνὰ μέσον αὐτῶν διαφοράς, ἄν θέλωσι νὰ γίνωσι κάτοχοι δυνάμεως, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ περιγραφῇ μόνον ὡς βάπτισμα ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί.

Ἐγενήθημεν ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν· οὐδέποτε ἡ πίεσις καὶ ἡ θύελλα ὑπῆρξαν μεγαλείτεραι, εἴπερ ποτε σήμερον καὶ πανταχοῦ μέν, ἔνθα ὁ ἐχθρὸς ὡς λέων ὠρυόμενος περιφέρεται ζητῶν τί

νὰ καταπίῃ καὶ ἔνθα αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἔριδες μετὰ μυστηριώδους καὶ σχεδὸν εἰπεῖν διαβολικῆς πικρίας ἐξάπτουσι τὰ πάθη ἀνὰ μέσον τῶν ἁγίων καὶ ἐκλεκτῶν, καὶ λυμαίνονται τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, αἵτινες παρουσιάζουσι κατὰ τοὺς νῦν μάλιστα χρόνους τὸ οἰκτρὸν θέαμα οἰκίας διῃρημένης καθ' ἑαυτὴν καὶ βασιλείας μεμερισμένης καὶ βαινούσης εἰς προφανῆ ἐρήμωσιν καὶ καταστροφήν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς τούτοις τόποις, ἔνθα οἱ καλούμενοι Χριστιανοὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν αὐτῶν ἐρίδων εἶνε πεπληρωμένοι τηλικαύτης ἐχθροπαθείας, ἥτις εἶνε ξένη καὶ οὐδ' ὀνομάζεται καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐθνικοῖς καὶ ἀπίστοις, ἀφοῦ προβαίνουσι κατ' ἀλλήλων οἱ Χριστιανοὶ ἀδελφοὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς κακεντρεχείας καὶ ἀθλιότητος, καὶ ἐν Χριστῷ κοινότητες διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον συνταράσσονται καὶ κοχλάζουσιν ἐξ ἀγρίων κυμάτων ὀργῆς, ἐκδικήσεως ἀντεγκλήσεων καὶ αἴσχους καὶ ὀνείδους ἀφορήτου.

Ἐκ τούτων πάντων καὶ ὁ πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν πόθος, ὃν ἔτρεφον πάντοτε ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ κατέστη ἀπαίτησις τὰ μέγιστα ἐπιτακτικὴ καὶ ἡ ἀξία τῶν μεγάλων ἀποφάσεων τοῦ πρὸς ἕνωσιν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν Συνεδρίου τῶν ἐν Λαμβυθῷ ἐπισκόπων ἀπείρως πολύτιμος καὶ ἀνεκφράστως εὐλογημένη. Ἔστρεψα τὸν λογισμὸν καὶ τὴν καρδίαν μου πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ ἀνεμνήσθην τῶν πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν γενομένων ἐκείνων τῆς ὑμετέρας Ἐκκλησίας διαβημάτων. Πεποίθησιν δὲ τρέφων πάντοτε ἀκράδαντον ὅτι αἱ μεγάλαι τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου ἀποφάσεις εὑρίσκονται ἐν πλήρει ἰσχύϊ, διότι προφανέστατα λόγοι ὑψίστου καὶ γενικωτάτου διὰ τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγάπης ὑπηγόρευσαν τὰς ὄντως μεγάλας χριστιανικὰς ἐκείνας ἀποφάσεις, ἐθεώρησα ἱερὸν καθῆκον νὰ προσέλθω πρῶτος, αἴρων τὸ κάλυμμα τῆς ἀναμέσον τῶν ἀδελφῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένης ψυχρᾶς ἀδιαφορίας καὶ οἰκτρᾶς ἀγνωσίας καὶ θίγων χορδάς, αἵτινες ἀναμφιβόλως εὐγενῶς θέλουσι δονηθῇ ἐν ταῖς ἡμετέραις χριστιανικαῖς ψυχαῖς, ποιοῦμαι ἔκκλησιν εἰς τὰ μεγάλα ὑμῶν αἰσθήματα καὶ ὑποβάλλω τὰ ἀκόλουθα :

Ἂν τὸ μέγα καὶ εὐλογημένον ἔργον τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως μετὰ ὅλην δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐν Λαμβυθῷ Συνεδρίου ἔστη ἀργὸν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν οὐδὲ βῆμα ποδὸς τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἐχώρησε πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ζητητέα τὰ κυριώτατα αἴτια καὶ ἐν τῇ ἀσημάντῳ μὲν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἀναισθήτῳ θεολογικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ κινήσει ἥτις χαρακτηρίζει τὰς δογματικὰς ἀποκεκρυσταλλωμένας καὶ μὴ τολμώσας οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ μετακινῶσιν ὅρια, ἃ καλῶς οἱ πατέρες αὐτῶν ἔθεντο Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἀλλὰ κυρίως συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω νὲ ἀγάπη, ἐν τῷ ὅτι αἱ τοῦ ὑμετέρου Συνεδρίου ἀποφάσεις ἄχρι

ταύτης τῆς στιγμῆς χρονοτριβοῦσι καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, ἐν τῷ σταδίῳ τῶν λόγων, μήπως προβᾶσαι εἰς ἔργον καὶ ἐκτέλεσιν. Ἀνετέθη, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, τοῖς Ἀγγλικανοῖς ἐπισκόποις νὰ δράττωνται πάσης εὐκαιρίας πρὸς βεβαίωσιν, ὅτι εἶνε ἀλήθεια θεία καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως, πάντες οἱ χριστιανοὶ ν' ἀποτελῶσι καὶ ὁρατῶς ἑνότητα· ἀνέλαβον οἱ Ἀγγλοεπίσκοποι, ὡς εἰδικὴ ἐπιτροπή, νὰ ἔρχωνται εἰς σχέσεις καὶ στενωτέραν καὶ ἐγγυτέραν συνεννόησιν, εἴτε προσωπικῶς εἴτε δι' ἐπιστολῶν μετὰ τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Πλὴν ὁπόσαι ἐκκλησιαστικαὶ καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν δεκαετίαν εὐκαιρίαι παρουσιασθεῖσαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀφέθησαν νὰ παρέλθωσιν ἀπαρατήρητοι! Ἐνῷ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐν Labeth Συνεδρίου, ἦτο ἐπιθυμητὸν νὰ τείνωσι πρῶτοι χεῖρα συνδιαλλαγῆς καὶ εὐκαίρως ἀκαίρως νὰ δράττωνται πάσης περιστάσεως πρὸς δυνατὴν κατόρθωσιν τοῦ μεγάλου τούτου τῆς ἑνώσεως ἔργου, ὅμως οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ἔπραξαν πρὸς ἐπίτευξιν ἐγγυτέρας ἀναμέσον τῶν ἐκκλησιῶν συνεννοήσεως, καθ' ἣν ὁ διεσπαρμένος λαὸς τοῦ Θεοῦ ταῖς εὐλογηταῖς αὐτοῦ προσπαθείαις εἰς ἓν σῶμα συναρμολογούμενος δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φρονήματος ἔμελλε νὰ ἐργασθῇ ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἕνωσιν καὶ ἑδραίωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὁ νῦν ἐν Κων)πόλει Πατριαρχείων Πατριάρχης κύριος Ἰωακεὶμ ὁ Γ' εὐθὺς ἅμα τὸ δεύτερον ἀνῆλθε τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἐδημοσίευε δι' ὑπομνήματος, ὃν ἔτρεφε καὶ τρέφει ἐν τῇ καρδίᾳ του πόθον πρὸς ἕνωσιν τῶν διεσπαρμένων καὶ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις φερομένων μεγάλων καὶ κολοσσιαίων κλώνων τοῦ ἑνὸς κορμοῦ τοῦ παγκοσμίου χριστιανικοῦ δένδρου, ὑπὸ τὴν δροσοβόλον σκιὰν τοῦ ὁποίου κατασκηνοῦσιν ἑκατομμύρια πιστῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν χριστιανικήν του φωνὴν οὔπω εἴδομεν ἀποκρινομένην παρήγορον καὶ χαρμόσυνον ἐκ μέρους τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἀπάντησιν.

Ἐν ταῖς πατριαρχικαῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐν ταῖς αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις Ἑλλάδος καὶ Κύπρου ἐπῆλθον ἀλεπάλληλα γεγονότα, ζωηρῶς ἀπασχολήσαντα καθ' ἑκάστην ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαν καὶ ἁπάσας ὁμοῦ τὰς ἐν Ἀνατολῇ Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Τανῦν ἔτι ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους πολλαὶ πληγαὶ διατηροῦνται ἀνοικταὶ ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ φιλάνθρωπός τις Σαμαρείτης δὲν φαίνεται ὁδεύων κατὰ τὴν ἄγουσαν πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας, ἵνα ἐπιδέσῃ τὰς πληγὰς τῶν ἐμπεσόντων εἰς τοὺς λῃστὰς ἐκλεκτῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, ἐπιχέων οἶνον σωτηρίου καὶ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως ἐπὶ τὰς πληγὰς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὕτως ἀφέθημεν ἕρμαιον δεινῶν καὶ βαρυτάτων δοκιμασιῶν πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου

καὶ πρὸς ἀπαραμύθητον θλῖψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λαοὶ χριστιανικοὶ ἀδελφικοὶ καὶ ὧν ὕψιστος νόμος ἔδει νὰ ᾖ τὸ ζῆν ἐν ἀγάπῃ καὶ ἑνότητι καὶ ἔχειν ὡς βάσιν πίστεως καὶ ἑνότητος καὶ θεμέλιον ἐλπίδος ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα τοῦ Χριστοῦ, φρόνημα, ὅπερ οὐχὶ ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι καὶ φυλετικὰ πάθη καὶ ἐθνικαὶ φιλοτιμίαι καὶ ὑστερολογισμοὶ ἐγκόσμιοι, ἀλλ' οὐδὲ ὅλης τῆς γεένης ἡ καταχθόνιος δύναμις, οὐδὲ ὅλαι αἱ βαρεῖαι πύλαι τοῦ Ἅδου ἔπρεπε νὰ εἶνε ἱκαναὶ νὰ ματαιώσωσι καὶ διασπάσωσι καὶ ἀφανίσωσι. Ὁπόσον πᾶσι τούτοις ἐπιθυμητὴ καὶ παρήγορος, ἀλλὰ καὶ εὐλογητὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ γόνιμος εἰς μεγάλα ἀποτελέσματα ἤθελεν εἶσθαι ἡ φιλάδελφος πρὸς ἀλληλοσπαρασσομένους ἀδελφοὺς φωνὴ καὶ εἰλικρινὴς ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐν Ἀνατολῇ διαμάχαις παρέμβασις τῆς Ὑμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐσεβεστάτων αὐτῆς ἐπισκόπων, ὅσοι συμφώνως πρὸς τὰς μεγάλας ἀποφάσεις τοῦ Ὑμετέρου Συνεδρίου ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς διδασκαλίαν καὶ βεβαίωσιν, ὅτι εἶνε θέλημα Θεοῦ τὸ νὰ φρονῶμεν οἱ πάντες ἓν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς θεολογικῆς ὀρθοδοξίας τῆς ἀκριβείας ὅπερ χολεπώτερον ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πρακτικῆς ἀγάπης καὶ ἁγνότητος καὶ ἑνότητος, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὸ ὕψιστον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ δυσχερέστατον καθῆκον παντὸς χριστιανοῦ.

Φρονῶν, ὅτι τὸ μέγα καὶ εὐλογημένον ἔργον οὗτινος τὸ ἐν Λαμβηθῷ Συνέδριον κατεστοχάζετο, μένει εἰσέτι πόθος εὐσεβὴς καὶ ἀτέλεστος ἀκριβῶς διότι ἡ κατόρθωσίς του δὲν ἐπετεύχθη διὰ τῆς καλλιεργείας ἀγαθῶν προσωπικῶν σχέσεων ἀναμέσον τῶν λαῶν, ἀλλ' ἰδίᾳ τῶν ποιμένων ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, προσέρχομαι πρῶτος, ἐλάχιστος ἐγὼ ἐπίσκοπος ἔχων τὴν ὑψηλὴν τιμὴν νὰ καλῶμαι ποιμὴν τῆς πρώτης ἐν Εὐρώπῃ θεμελιωθείσης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων, καὶ αἴρων διὰ τοῦ παρόντος ταπεινοῦ μου γράμματος τὸ κάλυμμα τῆς ἀναμέσον τῶν ποιμένων τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας θλιβερᾶς ἀδιαφορίας, προτείνω πρῶτος τὴν δεξιάν, καὶ ἱκετεύω ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ ἀπωθήσητε αὐτήν, ὅσον καὶ ἂν εἶνε δεξιὰ ταπεινοῦ καὶ ἀφανοῦς Ἐπισκόπου, αἰτούμενος νὰ δοθῇ ἐξ Ὑμῶν τοιαύτη, ἧς τὰ μέγιστα χρήζομεν οἱ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι, καὶ ἰδίως οἱ ἐν τοῖς δεινῶς τεταραγμένοις τούτοις Μακεδονικοῖς οἰκοῦντες τόποις, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἀληθεῖς Ἐπίσκοποι, ὅσοι αἰσθάνονται, ὁπόσον ἐπείγουσα εἶνε ἡ ἀνάγκη τοῦ ἔχειν πάντας ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἑνότητος καὶ ἀγάπης, ἵνα ἐν τῇ ἑνότητι καὶ ἀγάπῃ ταύτῃ ἀποκτήσωμεν τὴν ἰσχὺν, ἧς χρήζομεν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀντικειμένου, πρὸς ἑδραίωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἡμᾶς ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Τό ποθούμενον καὶ ζητούμενον εἶνε νὰ μάθω πρῶτον· ἂν ἐγέ-

νετό τι ἔκτοτε καὶ γίνεται παρ' ὑμῶν ἀποτελεσματικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τούτου ἔργου τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως· ἂν εἰς τὸ γινόμενον τοῦτο δύνανται καὶ τὰ ἀμυδρά φῶτα τῆς ταπεινῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἱεροῦ ζήλου ἑνὸς Ὀρθοδόξου ἐπισκόπου νὰ συνεισενέγκωσι τὴν μικρὰν αὐτῶν συμβολήν, καίτοι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος λαλεῖ οὐχὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἣν ἐκπροσωπεῖ ἡ Σύνοδος τῶν ἐπισκόπων μετὰ τοῦ Πατριάρχου παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ λαλεῖ τὰ ρήματα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἥτις «πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει καὶ οὐδέποτε ἐκπίπτει», ταύτης δ' ἐσμὲν ὀφείλεται ἀδιακρίτως πρὸς ἅπαντας, μάλιστα δὲ τοὺς πιστούς, διότι τῆς βασιλείας ταύτης ἡ ἐπέκτασις δύναται μόνον τὰς τραχείας ὁδοὺς ἀπεργαζομένη λείας, νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν εὐκταίαν καὶ τόσον ποθητὴν παρ' ὑμῖν ἕνωσιν· καὶ ἂν ὁ ἱδρυθεὶς κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1905 σωτηρίου ἔτους σύλλογος, «Ἀγγλορθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ἕνωσις» ὀνομαζόμενος, ὁ τὴν δι' ἔργων οὐχὶ μόνον διὰ λόγων ἄρσιν καὶ ἐξομάλυνσιν τῶν δυσκολιῶν ἀναμέσον τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τὴν στενωτέραν ἐπικοινωνίαν τῶν μελῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὡς ὕψιστον αὐτοῦ σκοπὸν προταξάμενος, ἤρξατο ἐργαζόμενος πρακτικῶς καὶ τελεσφόρως καλλιεργῶν τὴν εὐκταίαν καὶ εὐεργετικὴν ἀναμέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν τούτων ἐπικοινωνίαν· δεύτερον ἂν δὲν κεῖται μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τῶν ὑμετέρων Σεβασμιωτάτων Ἐπισκόπων τούτων σκοποῦ νὰ ταπεινώσητε κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχιποιμένος Χριστοῦ ὑμᾶς αὐτοὺς μέχρι τοῦ βάθους τῶν ἡμετέρων συμφορῶν καὶ τῆς δυστυχίας, ἐν ᾗ παλαίουσι κατὰ τὰ δεινοπαθοῦντα ταῦτα Μακεδονικὰ μέρη μυριάδες ἀδελφῶν χριστιανῶν καὶ χρώμενοι τῇ ἰσχύι καὶ ἐξουσίᾳ, ἧς ἐστὲ κάτοχοι ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ εὐγενεῖ ὑμῶν ἔθνει, νὰ ἐνεργήσητε καὶ τεθῇ οὕτω φραγμὸς εἰς τὴν ἀλληλοκτονίαν ἀδελφῶν, πατασσαμένων τῶν χειρῶν ἀδίκων ἀρξαμένων πρῶτον, καὶ στειρεύσωσιν αἱ πηγαὶ τῆς κακοδαιμονίας τῶν κατὰ Ἀνατολὰς Ἐκκλησιῶν καὶ ἀποδοθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἀγάπη καὶ ὁμοφροσύνη ἀνὰ μέσον τῶν ἀλληλοσπαρασσομένων τέκνων μιᾶς κοινῆς Μητρός, τοῦθ' ὅπερ ἔσται ἀσφαλέστατος καὶ περὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως ἀρραβὼν καὶ ἐγγύησις, ἀλλ' ἅμα καὶ ὕψιστος τίτλος χριστιανικῆς δόξης διὰ τοὺς κράτιστον μέλημα καὶ πόθον τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν τρέφοντας ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς Ἀγγλικανικοὺς ἐπισκόπους.

Ἀδίστακτον τρέφων τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θέλετε παρίδει τὴν θερμὴν ταύτην ἱκεσίαν Ἐπισκόπου, ὃν φονοκτονία ἀδελφικὴ ἀναγκάζει νὰ στρέφῃ τὸν λογισμὸν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς χριστιανικῆς ἐκείνης Ἐκκλησίας, ἥτις τηλικοῦτον τρέφει πόθον πρὸς τὴν ἀδελφικὴν χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς τὴν τῶν πάντων ἕνωσιν ἐρωτα, καὶ τόσον διακαῶς ποθεῖ καὶ ἐργάζεται ὅπως ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι λησμονήσωσι τὰς χωριζούσας αὐτὰς διαιρέσεις καὶ σπουδάσωσι «τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ

τῆς εἰρήνης καὶ ἀποτελέσωσιν ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως αὐτῶν,» διότι «Εἷς κύριος, μία πίστις ἓν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων ἐν πᾶσιν ἡμῖν».

Ἐξαιτοῦμαι τὰς ἀδελφικὰς εὐχὰς τῆς ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης Κορυφῆς, καὶ εὔχομαι ὅπως «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ᾖ μετὰ τοῦ πνεύματός σου», ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ. Ἀμήν.

Τῆς ὑμετέρας Σεβεσμιωτάτης καὶ περισπουδάστου μοι ἀγάπης.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ πρόθυμος

† *Ὁ Δράμας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΞΟΡΙΑ

Τὸ 1908 ὑπῆρξε γιὰ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἔτος μεγάλων γεγονότων. Τὸ κομιτᾶτο «Ἕνωσις καὶ Πρόοδος» ποὺ εἶχεν ἱδρυθῇ στὴν Γενεύη τὸ 1891 καὶ δὲν εἶχε κατορθώσει ἔκτοτε νὰ ὀργανωθῇ συστηματικὰ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν δρᾶσιν του, κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ πολλὰ σημαίνοντα στρατιωτικὰ στοιχεῖα καὶ μεγάλες λαϊκὲς μᾶζες καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασι κατὰ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμήτ. Ὁ Σουλτᾶνος ἀντελήφθη τὴν ἔκτασιν τῆς ἀντιδράσεως καὶ προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα μὲ μερικὲς παραχωρήσεις ποὺ ἔκαμε καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ Φιλελευθέρου Σαῒτ Πασᾶ ὡς Μεγάλου Βεζύρη. Τὸ Κομιτᾶτο ὅμως ἀντλοῦσε μεγάλη δύναμι ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ τὸ λαὸ καὶ δὲν δέχθηκε καμμιὰ ὑποχώρησι. Ὁ ταγματάρχης Ἐμβὲρ βέης, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς, ἀνεκήρυξε αὐθαιρέτως τὸ Σύνταγμα στὴ Μακεδονία καὶ ἠπείλησε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλέποντας ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἐλπὶς διεξόδου ὁ Σουλτᾶνος ἐπανέφερε τὴν 24η Ἰουλίου 1908 τὸ Σύνταγμα τοῦ 1878 καὶ παρεχώρησε λαϊκὰ δικαιώματα μὲ τὴν κατάργησι τῆς λογοκρισίας καὶ τῆς κατασκοπείας.

Τὸ σύνθημα τοῦ Κομιτάταυ ἦτο «ἐλευθερία, ἰσότης ἀδελφότης» (Χουριέτ, ἀνταλέτ, μουσαβάτ). Τὸ σύνθημα

ΣΜΥΡΝΗΣ

'Ιδοὺ τὶ ἔγραφεν εἰς τὸ σημειωματάριόν του ὁ Μάρτυς 'Ιεράρχης, ὅταν ἐδιάβαζεν εἰς τὸν ξένον Τύπον συκοφαντίας κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ: «'Υβρίζουσι τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὅτι brutalement προσηνέχθη. Οἵα ἀδικία! Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ στρατός, περὶ τοῦ ὁποίου ὑπέροχοι λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ ἀντήχησαν ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν 'Αμπραμῆ καὶ Πισσών; Δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος στρατός, περὶ τοῦ ὁποίου τότε ἐλέχθη ἐπισήμως ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἔδειξαν ἐν Ρωσσίᾳ ὑπέροχον διαγωγὴν καὶ ἀνδρείαν;»

αὐτὸ μετεδόθη σ' ὅλη τὴν Αὐτοκρατορία καὶ ἠλέκτρισε τὰ πλήθη. Περισσότερο ὅμως συνεκίνησε τὶς ἐθνικὲς μειονότητες (ἕλληνας, ἑβραίους, βουλγάρους, ἀρμενίους) ποὺ δὲν ἤξευραν καλά, καλὰ τὶ συμβαίνει. Ἐπίστεψαν ὅτι πράγματι ἤρχιζε περίοδος ἐλευθερίας καὶ ὑπεδέχθησαν μὲ ἀπερίγραπτο ἐνθουσιασμὸ τὴν ἐπικράτησι τοῦ Κομιτάτου.

Τόση μεγάλη ἦταν ἡ σύγχυσις ποὺ ἐπικρατοῦσε ὥστε σὲ πολλὰ χωριά, τῆς Θράκης ἰδίως, οἱ ἕλληνες κάτοικοι ἐνόμισαν ὅτι εἶχαν δικαίωμα πλέον νὰ μιλοῦν ἐλεύθερα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὑψώνουν ἑλληνικὲς σημαῖες, καὶ νὰ διαβάζουν δημοσία ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ποὺ ἦσαν ἀπηγορευμένες ἕως ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὴν Χαμητικὴ λογοκρισία!

Οἱ παράγοντες τοῦ Κομιτάτου ξεκίνησαν γιὰ τὶς προπαγανδιστικὲς περιοδεῖες τους στὶς ἐπαρχίες τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοὺς ὑπεδέχοντο μὲ σημαῖες καὶ λάβαρα καὶ μὲ ἀψῖδες μὲ πελώριες ἐπιγραφές:

—Καλῶς ἤλθατε

—Ζήτω τὸ κομιτᾶτον

—Ζήτω ἡ ἐλευθερία

Ἡ συγκίνησις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ποὺ ἐνόμιζε ὅτι ἀποκτοῦσε τὴν ἐλευθερία του δημιούργησε ἀτμοσφαῖρα συγχύσεως τόσο μεγάλη, ὥστε σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς Θράκης, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἦσαν ἀποκλειστικῶς ἕλληνες, οἱ μουσικὲς ἔπαιζαν τὸν ἑλληνικὸ ἐθνικὸ ὕμνο καὶ πατριωτικὰ θούρια. Οἱ μαθηταὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολειῶν τραγουδοῦσαν τὸ «Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά», μαζὶ μὲ τὸ Πολυχρόνιον τοῦ Σουλτάνου καὶ τὸν ὕμνο τοῦ Κομιτάτου!

Σὲ διάστημα ὀλίγων μηνῶν ὑψώθηκαν παντοῦ ἀναμνηστικὰ μνημεῖα, κι' οἱ ἕλληνες, ἀγνοοῦντες ποιοὺς καταχθονίους σκοποὺς ἔκρυβε αὐτὴ ἡ «ἐξ ἐνέδρας» ἀπόλυτος ἐλευθερία ἔκλαιγαν ἀπὸ χαρά. Ἔβλεπαν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Κομιτάτου σὰν πραγματικοὺς ἥρωας καὶ πρὸ παντὸς τοὺς θεωροῦσαν μεγάλους Φιλελευθέρους καὶ ἀνθρω-

πιστάς! Καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης εἶχε πλημυρίσει ἀπὸ τὶς ἐνθουσιαστικὲς φωνές:

—Ζήτω ἡ ἐλευθερία!

—Ζήτω τὸ Σύνταγμα!

....

Ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα μέτρα τοῦ Καμιτάτου μετὰ τὴν ἐπικράτησιν του ἦτο ἡ παροχὴ γενικῆς ἀμνηστίας. Τῆς ἀμνηστείας αὐτῆς ἐπωφελήθη, φυσικά, ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὁ Μητρροπολίτης Δράμας, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε, μὲ τὴν ψυχὴ πλημυρισμένη ἀπὸ συγκίνησι καὶ χαρά, νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἕδρα τῆς ἐπαρχίας του. Τὴν 17η Αὐγούστου τοῦ 1908 ἡ Δράμα ὑπεδέχετο τὸν ἐξόριστο Μητροπολίτη της. Ὅλος ὁ πλυθησμὸς τῆς πόλεως καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦρκοι ἀκόμη, εἶχε συγκεντρωθῆ στὸ σταθμό, ὅπου παρευρέθησαν ἐπίσης ὁ τοῦρκος σωματάρχης μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατιωτικοῦ Σώματος.

Ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσις τῆς «ἐλευθερίας» καὶ «ἰσότητος» ἦταν ὑπόθεσις μικροῦ χόνου· Ὁ διορατικώτατος Πατριάρχης Ἰωακεὶμ εἶχε προβλέψει ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ ὑπέκρυπτε καταχθόνια σχέδια. Καὶ πράγματι, ὀλίγες ἡμέρες μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ Διοικητὴς Σερρῶν παρουσιάσθηκε στὸν Μητροπολίτη καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσε ἀφασι τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, ἡ ὁποία τοῦ ἀπηγόρευσε τὶς περιοδεῖες στὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας του. Ἡ δικαιολογία ἦταν ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος τὰ διαταραχθῇ ἡ τάξις ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη ποὺ ἔτρεφαν οἱ χριστιανοὶ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Δεσπότη.

Ὁ Χρυσόστομος διεμαρτυρήθη δριμύτατα, ἀλλὰ δὲν μετεβλήθη ἡ ἀπαγόρευσις. Καὶ ἡ κατάστασις ξαναπῆρε τὴν παληά της μορφή. Τὸ βουλγαρικὸ Κομιτᾶτο ἐπανέλαβε τὴ δρᾶσι του, μὲ περισσότερη μάλιστα ἐλευθερία καὶ μὲ τὴν ἀνοχὴ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀκόμη καὶ μέσα στὴν πόλι τῆς Δράμας, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν βούλγαροι ἱδρύθηκε βουλγαρικὴ ἐκκλησιὰ καὶ σχολεῖο. Μὲ τὴν ἀπογοήτευσι στὴν ψυχή του γιὰ τὴν ματαίωσι τῶν ἐλπίδων ποὺ εἶχε στηρίξει στὸ νεοτουρκικὸ κίνημα ὁ Χρυσόστομος διεμαρτυρήθη, ἀλλὰ εἰς ἀπάντησιν αἱ ἀρχαὶ διετύπωσαν ἐναντίον του τὴν κατηγορία ὅτι ὑποστηρίζει τὰ ἑλληνικὰ

ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἐκδικάζει, χωρὶς κανένα δικαίωμα, πολιτικὲς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἀνάγονται στὴν δικαιοδοσία τῶν τακτικῶν δικαστηρίων.

Καὶ ἀρχίζει νέα περίοδος διωγμῶν καὶ πιέσεων. Τὸ ζήτημα Χρυσοστόμου ἐπανέρχεται στὴν ἡμερησία διάταξι. Αἱ ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὰ γεγονότα τῆς Δράμας. Τὸ Πατριαρχεῖον διαβιβάζει ὑπόμνημα πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιωσύνης καί διαμαρτύρεται γιὰ τὴν παράνομη καὶ ἄδικη καταφορὰ ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτη.

Οἱ ἕλληνες βουλευταὶ τῆς τουρκικῆς βουλῆς καταθέτουν ἐπερώτησι γιὰ τὴν δίωξι τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ βουλευτὴς Κοσμίδης ἀγορεύει ἐπὶ τοῦ ζητήματος κι' ἐπιτίθεται δριμύτατα ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ φανατικος μισέλλην καὶ ἄγριος διώκτης τοῦ Χρυσοστόμου Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Χιλμῆ πασᾶς ἀπαντᾶ ὅτι ὁ Χρυσόστομος προτρέπει τὸν λαὸ σὲ ἐπανάστασι καὶ συνεργάζεται μὲ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἡ συζήτησις παίρνει τόνο ὀξύτατο κι' ὁ Χιλμῆ πασᾶς ζητεῖ νὰ ὁρισθῇ μυστικὴ συνεδρίασεις τῆς Βουλῆς γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ συζήτησι τοῦ ζητήματος Χρυσοστόμου.

Ὁ Πατριάρχης, φοβούμενος μήπως τὰ πράγματα ὀξυνθοῦν ἐπικίνδυνα συνιστᾶ τὴν ματαίωσι τῆς μυστικῆς συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς. Ὁ Χρυσόστομος τὸ πληροφορεῖται καὶ διαμαρτύρεται πρὸς τὸν Πατριάρχη γιὰ τὴν ἄσκοπη ἐπέμβασί του. Ταυτοχρόνως γράφει στὸν Μεγάλο Βεζύρη καὶ καταγγέλει τὸν Ὑπουργὸ τῶν Ἐσωτερικῶν ὡς συκοφάντη.

«Καταγγέλλω, λέγει, τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, ὡς βεβαιοῦντα ἀπὸ τοῦβήματος τῆς Βουλῆς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους ἐν γνώσει καὶ ἐκ δυσμενοῦς προθέσεως ζήλου σπερμολογίας ὡς ἀληθῆ γεγονότα...».

Φυσικά τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὶς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἡ Πύλη ἐπιμένει ἀνενδότως καὶ διαβιβάζει πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Τεσκερέ, γραμμένο εἰς ἔντονον ὕφος (20 Ἰανουαρίου 1909) διὰ τοῦ ὁποίου ἀξιώνει τὴν ὁπωσδήποτε

ἀπομάκρυνσι τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὴν Μητρόπολι Δράμας.

Τὰ ἀλλεπάλληλα αὐτὰ γεγονότα καὶ αἱ καθημεριναὶ ἐπιθέσεις τοῦ τουρκικοῦ τύπου κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου, δημιούργησαν ἀτμοσφαῖρα ἐρεθισμοῦ τῆς τουρκικῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον του, τὴν ὁποίαν ἦταν ἀδύνατο πλέον νὰ διαλύσῃ κανείς. Σ' ὅλα αὐτὰ προσετέθη καὶ ὁ φόνος τοῦ προέδρου τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου Δράμας Ἠλία Χατζηγιώργιεφ, τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσαν βούλγαροι, μέλη ὀργανώσεως ἀντιθέτου πρὸς τὸ κομιτᾶτο τοῦ φονευθέντος.

Οἱ βούλγαροι καὶ οἱ τοῦρκοι ἔσπευσαν ν' ἀποδώσουν τὸν φόνο εἰς ὑποκίνησι τοῦ Μητροπολίτη. Ὁ Χρυσόστομος διεπίστωσε πλέον ὅτι δὲν μποροῦσε ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικὰ τὴν ὀργανωμένη συνωμοσία βουλγάρων καὶ τούρκων ἐναντίον του. Γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὰ πράγματα ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ προσωρινῶς τὴν ἕδρα τῆς ἐπαρχίας του. Πῆγε στὴν Καβάλλα. Ἐκεῖ τοῦ ἀνεκοινώθη διαταγὴ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως στὴν Κωνσταντινούπολι. Ὁ Χρυσόστομος ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν διαταγὴ προτοῦ συνεννοηθῇ μὲ τὸ Πατριαρχεῖο. Ἀπὸ τὸ Φανάρι τοῦ ἐστάλη ἐπείγουσα ἀπάντησις ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ ὁπωσδήποτε στὴν Κωνσταντινούπολι. Στὴν ἐντολὴ τοῦ Πατριάρχου δὲν μποροῦσε νὰ προβάλῃ καμμιὰ ἀντίρρησι.

Κι' ἔφυγε γιὰ τὴ δεύτερη ἐξορία του...

Ὁ Πατριάρχης, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου παρουσιάσθηκε μετὰ μερικὲς ἡμέρες ὁ Χρυσόστομος, τὸν παρεκάλεσε νὰ περιμένῃ τὴν ἐκκαθάρισι τῆς καταστάσεως. Κατόπιν τούτου μὴ ἔχοντας κανένα λόγο νὰ περιμένῃ ἀδρανὴς στὴν Κωνσταντινούπολι, ἔφυγε γιὰ τὴν Τρίγλια, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι τοῦ ἐπεφύλασσαν καὶ πάλι ἀποθεωτικὴ ὑποδοχή.

Ὁ ἀκατάβλητος Ἱεράρχης ξαναβρῆκε τὴν ψυχική του γαλήνη μέσα στὸ ἤρεμο περιβάλλον τῶν ἀγαπημένων του συγγενῶν καὶ φίλων...

Ἀφοῦ ἀνεπαύθη μερικὲς ἡμέρες, συνέταξε μίαν σειρὰν ὑπομνημάτων πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξέθετε τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν φόνο τοῦ Χατζηγιώργιεφ,

καὶ τὴν ἔντασι τῆς δράσεως τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου στὴν περιοχὴ τῆς Δράμας. Εἰς τὸ τέλος ἐξεδήλωνε τὸν πόνο του διότι τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν ἕδρα του τὴν στιγμὴ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ παρουσία του ἦτο ἀπαραίτητος καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν ἀνάγκη τονώσεως καὶ ἐνισχύσεως.

Εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Χρυσοστόμου ὁ Πατριάρχης ἀπήντησε μὲ ὀλίγες τυπικὲς λέξεις συνιστῶν ὑπομονὴν καὶ ἀναμονήν. Γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ Ἱεράρχη ἡ σύστασις αὐτὴ ἐσήμαινε καταδίκην εἰς ἀδράνειαν. Ὁ καιρὸς περνοῦσε χωρὶς ἀποτέλεσμα. Καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐπανελάμβανε καθημερινῶς στοὺς οἰκείους του τὸ μεγάλο του παράπονο:

— Εἶμαι αἰχμάλωτος! Μ' ἐμποδίζουν νὰ ἐκπληρώσω τὸ καθῆκον μου...

Πολλὲς φορὲς τὸν εἶδαν νὰ κλαίῃ σᾶν μικρὸ παιδί...

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

ΣΤΑ ΧΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ

«....Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος....»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΜΥΡΝΗ

Ὁ μεγάλος πόθος τοῦ Χρυσοστόμου νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Δράμα καὶ νὰ συνεχίσῃ τοὺς Ἐθνικούς του ἀγῶνας δὲν ἐξεπληρώθη. Συνέπεσε, λίγο μετὰ τὴ δεύτερη ἐξορία του, νὰ χηρεύσῃ ἡ Μητρόπολις Σμύρνης μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου. Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ, μολονότι εἶχε λόγους ψυχρότητος ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν ἐπρότεινε μὲ θερμοτάτη εἰσήγησι ὡς ὑποψήφιο γιὰ τὴν Μητρόπολι Σμύρνης. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν ἐξέλεξε παμψηφεὶ τὴν 11η Μαρτίου 1910. Ὁ Χρυσόστομος ἀπεδέχθη τὴν ἐκλογή του μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας θὰ εἶχε νὰ διεξαγάγῃ μεγάλους καὶ ὡραίους ἀγῶνας.

Ὁ νέος Μητροπολίτης μόλις ἔλαβε τὸν διορισμό του ἔστειλε τὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα στὸ σμυρναϊκὸ λαό :

«Ὑγρὰ ἀποσπῶντες ὄμματα ἀπὸ πεφιλημένης ἐπαρχίας Δράμας, αἴνεσιν καὶ δόξαν ἀναπέμπομεν τῇ οὕτω τὰ περὶ ἡμᾶς διαταξαμένῃ ἀγαθότητι Προνοίας Θεοῦ, καλέσαντος ἡμᾶς εἰς διαδοχὴν ἀειμνήστου Βασιλείου.

«Περιπτυσσόμενος πάγκαλον μαρτυρικὴν Σμυρναίων ἐκκλησίαν, Φαεινὸν Ἀστέρα ἀποκαλύψεως, εὐαγγελιζόμεθα πᾶσαν ἡμῶν χαρὰν πέμποντες ἀρχιερατικὴν εὐλογίαν ἐθνοπρεπεῖ κλήρῳ εὐσεβεῖ λαῷ. Πληρώσατε μέτρα ἡμετέρας χαρᾶς εἰρηνεύοντες μετ᾽ ἀλλήλων τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονοῦντες».

Τόσην φρενίτ;δα ἐνθουσιασμοῦ προεκάλεσε μεταξὺ τοῦ σμυρναϊκοῦ λαοῦ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Χρυσοστόμου. ὥστε ὁ ἀνταποκριτής τοῦ «Μαγχεστριανοῦ Φύλακος» ὁ ὁποῖος ἔτυχε νὰ εὑρίσκεται ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες στὴ Σμύρνη τηλεγραφοῦσε στὴν ἐφημερίδα του τὰ ἑξῆς :

«Τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἡ Σμύρνη ὁμοιάζει μὲ ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πόλιν ἑτοιμαζομένην νὰ ὑποδεχθῇ ἐπιστρέφοντα

τὸν νικητὴν ἀθλητήν της. Ἀσφαλῶς ἐὰν ὑπῆρχον τείχη θὰ ἐκρημνίζοντο διὰ νὰ διέλθῃ ὁ νέος Μητροπολίτης Χρυσόστομος».

Προτοῦ φύγῃ γιὰ τὴ νέα του ἕδρα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε στοὺς προκρίτους τῆς Δράμας τὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα :

«Καίτοι μήτηρ Ἐκκλησία ἡρμόσατο ἡμᾶς νέα ὁμώμῳ νύμφῃ, ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ Σμύρνης, ὅμως ἀπομακρυνόμενος φιλτάτης, μακεδονικῆς, τετιμημένης χώρας Δράμας, αἰσθάνομαι ἀνέκφραστον θλίψιν χωρισμοῦ.

«Περιπτυσσόμεθα πάντας ὑπερήδιστα, ἐπικαλούμεθα ὑπεράφθονον ἐφ᾽ ὑμᾶς χάριν Θεοῦ, λογισμὸν καὶ ὑγροὺς ὀφθαλμοὺς ὑπισχνούμεθα στρέφειν διαρκῶς πρὸς τετιμημένον ἔδαφος ἐπαρχίας Δράμας. Ἔρρωσθε, εὐδαιμονεῖτε, καταφιλοῦμεν πάντας».

....

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔφερε πολλὲς ἀντιρρήσεις γιά τὴν ἔκδοσι τῶν Βερατίων ποὺ θ᾽ ἀνεγνώριζαν τὴν ἐκλογὴ τοῦ νέου Μητροπολίτου Σμύρνης. Ἐν τέλει ἐδέχθη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου ὁ Χρυσόστομος ἐπεβιβάσθη τοῦ γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου «Νίγηρ» γιὰ τὴ Σμύρνη. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ μοιραῖον τοῦ Χρυσοστόμου ἦτο νὰ ἀντιμετωπίζῃ παντοῦ καὶ πάντοτε περιπέτειες. Στὰ στενὰ τῆς Ἕλλης τὸ ἀτμόπλοιο συνεκρούσθη πρὸς ἕνα ἄλλο ποῦ ἤρχετο ἀπὸ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνσι. Πανικὸς κατέλαβε τοὺς ἐπιβάτας. Ἡ πλώρη τοῦ πλοίου κομματιάσθηκε κι᾽ οἱ ἐπιβάται κινδύνευαν νὰ πνιγοῦν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή. Ἀπτόητος καὶ ψύχραιμος τότε ὁ Χρυσόστομος, ἀνῆλθε στὸ κατάστρωμα, συνεκέντρωσε γύρω του ὅλους τοὺς ἐπιβάτας, χριστιανοὺς καὶ ἀλλοθρήσκους, καὶ τοὺς μετέδωσε τὸ θάρρος του. Οἱ ἐπιβάται ἀνέκτησαν τὴν ψυχραιμία τους, καὶ τὸ πλήρωμα, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς συγχύσεως καί τοῦ πανικοῦ, ἐργάσθηκε ἀπερίσπαστα γιὰ τὴν πρόχειρη ἐπιδιόρθωσι τῶν βλαβῶν, καὶ κατώρθωσε νὰ ὁδηγήσῃ τὸ πλοῖο στὴν Καλλίπολι, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν οἱ ἐπιβάται.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Σμύρνη περίμενε νὰ ὑποδεχθῇ, ὅπως ἔπρεπε, τὸ νέο Μητροπολίτη της. Καὶ ξαφνικὰ ἔπεσε σὰν

βόμβα τὸ τηλεγράφημα τοῦ Χρυσοστόμου, τὸ ὁποῖον ἀνέφερε τὰ γεγονότα :

Καλλίπολις, 7 Μαΐου

Δημογεροντίαν Σμύρνης

«Καὶ αὖθις εὐλογημένον ὄνομα Κυρίου ἐξαγαγόντος ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν ἀπὸ χείμαρον κινδύνων οὓς διῆλθε ψυχὴ ἡμῶν ἀπὸ τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. Δοξολογησάτωσαν ἱερεῖς ἡμῶν Θεὸν ἐπ᾿ ἐκκλησίας. Ἀτμοπλοίου ἡμῶν ἀδυνατοῦντος συνεχίσῃ πλοῦν ἐπιβιβασθησόμεθα ἄλλου»

Ταὐτοχρόνως ἔστειλε ἀπὸ τὴν Καλλίπολι ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχη, μὲ λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων :

«Παναγιώτατε, ἔγραφε, διήλθομεν καὶ δι᾿ ὕδατος καὶ ἠτενίσαμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν θάνατον ἐν ὑγροῖς τάφοις. Σύρραξις δύο κολοσσῶν κατὰ τὴν 6ην τουρκιστὶ τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 7ην Μαΐου ἐν τῷ πελάγει τῷ ἀνοικτῷ ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς 319 ψυχάς, ὅσοι ἐπιβαίνομεν τοῦ ὡραίου καὶ κολοσσιαίων διαστάσεων ἀτμοπλοίου μας «Νείγηρ». Ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀτμοπλοίου ἦσαν ψυχαὶ 27. Ἡ σύγκρουσις ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἦτο ἀπαισία καὶ ἀποτροπαιοτάτη· ἡ πρῶρα τοῦ ἀτμοπλοίου μας κατεκρημνίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω εἰς βάθος 5—6 μέτρων· ἡ ἄγκυρά του, ὄγκος σιδήρου τεράστιος, ἐθραύσθη ὡς κάλαμος ἀχύρου· τὰ δύο προφυλατικὰ διαμερίσματα κατεβράχησαν, ἀλλ᾿ ὑπελείφθη καὶ μικρᾶς ἀντοχῆς ἄλλο διαμέρισμα καὶ τὰ ὕδατα δὲν εἰσώρμησαν μετὰ ὁρμῆς νὰ μᾶς καταποντίσωσιν. Ὅλοι οἱ ἐπιβάται τῆς Αης καὶ Βας θέσεως καὶ ἐγὼ μετ᾿ αὐτῶν σχεδὸν ἐγυμνώθημεν καὶ περιεβλήθημεν τὰς σωστικὰς ζώνας, τὰ λεγόμενα σωσίβια τῶν ἐπιβατῶν τῶν θέσεων, καὶ ἄνωθεν ἐφορέσαμεν προχειρότερα φορέματα ἵνα μὴ ἐκ τοῦ κρύου πάθωμεν καὶ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ὦμεν εὐκίνητοι καὶ εὐσταλεῖς. Ἐγὼ προσεκάλεσα ὅλους τοὺς χριστιανοὺς εἰς δέησιν πρὸς τὸν Θεόν. Εἴχομεν ἕνα καθολικὸν ἱερέα Γερμανὸν Καρμηλίτην, τῷ εἶπον νὰ ἔλθῃ μετ᾿ ἐμοῦ καὶ δώσωμεν τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον

ἐλπίδος τῶν ἀπηλπισμένων. Ἀνέγνων μεγαλοφώνως τὰ κεφάλαια τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς Διαθήκης, ἅτινα ἀναγινώσκονται κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ἤτοι τὸ θ΄ εὐαγγέλιον καὶ τὸ περιέχον καὶ τὴν μεγάλην καὶ ἐκτενεστέραν καὶ δεσποτικὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ, ἥν προσηυχήθη ὑπὲρ τῶν μαθητῶν του καὶ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν.

«Διήλθομεν τὴν νύκτα ἀγωνιῶντες καὶ ἀναμένοντες τὸν θάνατον.

«Πρὸς τὴν 5ην πρωϊνὴν ὥραν προσεκάλεσα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας συμπλωτῆρας ὅλων τῶν θέσεων καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ βαθὺ λυκόφως, ὄρθρου βαθέως, εἰς τὴν χαραυγὴν τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης νυκτὸς εἰς τὸν ἀνοικτὸν ὁρίζοντα, ὑπὸ τὸν εὐρύτατον καὶ ἀχειροποίητον Ναὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὑψηλὸν οὐρανόν, προσηυχήθημεν.

«Καὶ τότε ἐπέγνωμεν ὅτι εὑρισκόμεθα πλησίον τοῦ Μυριοφύτου. Ἀφοῦ δὲ ἠσφαλίσθημεν ἀπὸ παντὸς κινδύνου, διότι τὸ «Νείγηρ» εἶνε θαυμαστῆς ἀντοχῆς καὶ στερεότητος πλοῖον, ἐδοξάσαμεν τὸν Πανάγαθον Θεόν, ὅστις σὺν τῷ πειρασμῷ ἔδωκε καὶ τὴν ἔκβασιν αἰσιωτάτην.

«Βραδυπλοοῦντες ἐφθάσαμεν σήμερον περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς Καλλίπολιν, ὁπόθεν ἐτηλεγράφησα καὶ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ πρὸς ὑμᾶς καὶ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς σωτηρίας μας τὰ εὐαγγέλια.

«Καὶ τώρα, Παναγιώτατε, διὰ τίνος ἄλλης δοκιμασίας ὁ Πανάγαθος Θεὸς ἔχει εἰς τὰς ἀνεξερευνήτους αὐτοῦ βουλὰς νὰ μᾶς διαβιβάσῃ ; Διήλθομεν δι᾽ ὅλων τῶν δοκιμασιῶν καὶ κινδύνων, κινδύνων ἐξ ἐθνῶν, κινδύνων ἐκ ποταμῶν, κινδύνων ἐν ὄρεσι, κινδύνων ἐν θαλάσσῃ, κινδύνων ἐκ ψευδαδέλφων, διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος.. ἆρά γε θὰ ἐξέλθωμεν πλέον εἰς ἀναψυχήν ;..»

Ἡ εἴδησις τοῦ ναυαγίου ἀνεστάτωσε, ὅπως ἦταν ἑπόμενο, τὸν λαὸ τῆς Σμύρνης. Χιλιάδες χριστιανῶν κατέκλυζαν τὸ τηλεγραφεῖο, τὴ Μητρόπολι καὶ τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων, ζητοῦντες μὲ ἀγωνία νέα τῆς θαλασσίας περιπετείας. Τὴν ἑπομένη ἐψάλλησαν δοξολογίες εἰς ὅλους τοὺς ναούς.

Ἀλλὰ ἡ ἀγωνία τῶν Σμυρναίων γιὰ τὴν τύχη τοῦ Δεσπότη, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε γίνει τὸ εἴδωλον ἑνὸς ἐνθουσιῶντος λαοῦ, δὲν διήρκεσε πολύ. Δύο ἡμέρες μετὰ τό ναυάγιο πέρασε ἀπὸ τὴν Καλλίπολι τὸ αἰγυπτιακὸ ἀτμόπλοιο «Μίνια» καὶ παρέλαβε τὸν Χρυσόστομο, τὸν ὁποῖον μετέφερε στὴ Σμύρνη τὴν 10ην Μαΐου.

Ὁ σμυρναϊκὸς λαὸς διεδήλωσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὰ αἰσθήματα λατρείας καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἥρωα τῆς Δράμας. Τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἀσυγκράτητο ἐνθουσιασμό, διότι ἔβλεπε εἰς τὸ πρόσωπό του τὸν ἄνθρωπο ποῦ θὰ εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξυψώσῃ τὴ σμυρναΐκὴ ἐκκλησία καὶ τὰ ζητήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἰωνίας, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο σὲ περιπλοκὴ λόγῳ τῶν κοινοτικῶν διενέξεων.

Ὅταν τὸ Αἰγυπτιακὸ «Μίνια» τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε ὁ Χρυσόστομος, μπῆκε στὸ λιμάνι τῆς Σμύρνης, ἡ προκυμαία παρουσίαζε ἕνα ἐπιβλητικὸ χαρμόσυνο θέαμα. Σέ διάφορα σημεῖα, εἶχαν στηθῇ ἀψῖδες καὶ τὰ παραλιακὰ καταστήματα—ἑλληνικὰ καὶ ξένα—ἦσαν σημαιοστόλιστα.

Ἡ Κοινότης ἐναύλωσε τὸ ἀτμόπλοιο «Χουριὲτ» καὶ προϋπήντησε μ' αὐτὸ τὸν Χρυσύστομο στ' ἀνοιχτὰ τοῦ λιμανιοῦ. Πρῶτοι ἐχαιρέτισαν τὸν νέο Μητροπολίτη, προτοῦ ἀποβιβασθῇ, ὁ Ἐπίσκοπος Χριστουπόλεως Ἰάκωβος, ὁ Μητροπολίτης Κίου Ἀγαθάγγελος, οἱ δημογέροντες, οἱ κεντρικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐφορειῶν, τῶν σωματείων καὶ τῶν ἀδελφοτήτων, ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀρμενικῆς κοινότητος καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Μητροπόλεως.

Μὲ τὴν ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ συγκίνησι ὁ Χρυσόστομος ἀποβιβάζεται στὴν προκυμαία ὅπου τὸν ἐπερίμεναν αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους, ποὺ ἔφθαναν εἰς τὸν βαθμό τοῦ παραληρήματος. Ἡ ἅμαξά του μὲ δυσκολία κατορθώνει ν' ἀνοίγῃ δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πλήθη τὰ ὁποῖα τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ τὸν ἔραιναν μὲ ἄνθη.

Στὴν Ἁγία Φωτεινὴ ἄλλος συναγερμός. Στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τὸν ὑποδέχονται μὲ μεγάλη στολὴ οἱ πρόξενοι τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρωσσίας Ποτὲν καὶ Βελάγιεφ. Ἐπακολουθεῖ ἡ πανηγυρικὴ δοξολογία, κι' ὁ Χρυσόστομος

Ἀπὸ τὰς διασωθείσας αὐτογράφους σημειώσεις τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ ἀνωτέρω ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐπεισόδια τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κατοχῆς τῆς Σμύρνης (1919).

στὸν ἐνθρονιστήριο λόγο του ἀποκαλύπτει τὶς ἰδέες καὶ τὶς ἐπιδιώξεις του. Μιλεῖ μὲ ἀποφασιστικότητα κι᾽ ἐνθουσιασμό. Χαράζει τὶς γραμμὲς τῶν κατευθύνσεων ποὺ κατὰ τὴν ἀντίληψί του πρέπει ν᾽ ἀκολουθήσουν τὰ ἐθνικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα τοῦ σμυρναΐκοῦ λαοῦ.

«Ὑγιὴς καὶ εὔρωστος κοινωνία, λέγει, εἶνε ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτομάτως ἀναπηδῶσι τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ἐργατικὰ καὶ μαθητικὰ συσσίτια, τὰ ἄσυλα τῶν ὀρφα-

νῶν, τὰ φροντιστήρια τῶν ἐργαζομένων κορασίων, τὰ ἱδρύματα τῆς προστασίας τῶν βρεφῶν, τὰ δημοτικὰ μαιευτήρια, τὰ ἀναρρωτήρια τῶν καχεκτικῶν μαθητῶν, ὅλα τέλος τὰ πολλαπλᾶ ἱδρύματα τῆς κοινωνικῆς προνοίας, ἄνθη τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, δι᾽ ὧν προστατεύεται ἡ ὑγεία, προλαμβάνεται ἡ ἀναπηρία καὶ ἀνακουφίζεται ὁ πτωχός, χωρὶς νὰ τείνῃ χεῖρα ἐπαίτιδα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην. Τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς ἁπλουμένης χειρὸς εἶνε ἕωλος καὶ ἐσκωριασμένη συνήθεια, ἡ ὁποία μόνον τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπαιτείαν εὐνοεῖ καὶ ἀναπτύσσει. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀνακουφίζεται ἐξ ἑαυτοῦ διὰ τῆς συναδελφώσεως καὶ ἀλληλεγγύης δημιουργῶν δικαίωμα ἀμύνης κατὰ τῶν δυσμενῶν περιστάσεων τῆς ζωῆς».

Καὶ ἀμέσως ἀρχίζει τὰ ἔργα. Καλεῖ τοὺς κοινοτικοὺς παράγοντας καὶ τοὺς ὑποχρεώνει νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς διενέξεις καὶ νὰ ἐργασθοῦν μὲ ὁμόνοια καὶ ἀγάπη. Μελετᾶ τοὺς κανονισμοὺς τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων, συμπληρώνει τὸ ἐκπαιδευτικὸ προσωπικό, εὑρίσκει νέους πόρους, ἱδρύει σχολεῖα. Κατορθώνει σὲ λίγο διάστημα νὰ σκορπίσῃ σ᾽ ὅλους τὸν ἐθνικὸ ἐνθουσιασμὸ τῆς μεγάλης ψυχῆς του. Δὲν ἄφηνε ποτὲ σὲ ἄλλους τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων. Ἀπεφάσιζε καὶ παρακολουθοῦσε ὁ ἴδιος.

Ἔχοντας ἀκλόνητη πεποίθησι στὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς, συγκεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του στὴ νεολαία. Ἐμψυχώνει τοὺς μαθητὰς στὴν ἰδέα τοῦ ἀθλητισμοῦ. Καλεῖ τοὺς παράγοντας τοῦ Πανιωνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου καὶ διατυπώνει τὴν ἀξίωσι νὰ ὀργανώσουν σὲ νέες βάσεις τὸν Σύλλογο καὶ νὰ συγκεντρώσουν κάτω ἀπὸ τὴ στέγη του ὅλα τὰ παιδιὰ ποὺ περιεφέροντο στοὺς δρόμους τῆς Σμύρνης χωρὶς σκοπὸ καὶ προορισμό. Τὰ μέλη τοῦ Πανιωνίου δὲν ὑπερέβαιναν τότε τοὺς ἑκατὸν πενῆντα. Τὸν ἑπόμενο χρόνο ὁ Σύλλογος ἔδωσε μιὰ μεγάλη ἀθλητικὴ γιορτὴ στὴν ὁποίαν παρέταξε χίλιους πεντακοσίους νεαροὺς ἀθλητάς. Ἦσαν οἱ καρποὶ τῶν μόχθων τοῦ Μητροπολίτη. Τὴν ἴδια ὑποστή-

ριξι βρῆκε ἀπὸ τὸ Χρυσόστομο κι᾿ ὁ ᾿Απόλλων τὸ δεύτερο ἀθλητικὸ Σωματεῖο.

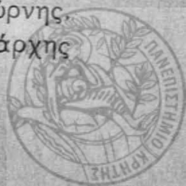
Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες του φροντίδες ἦταν καὶ ἡ ἀνέγερσις νέου μεγάρου τῆς Μητροπόλεως, ἡ ὁποία ἐστεγάζετο ἕως τότε σ᾿ ἕνα παληὸ ἐρειπωμένο σπῆτι. Ταυτοχρόνως ἐπρωτοστάτησε καὶ στὴν ἀνέγερσι τοῦ νέου κτιρίου τῆς ἱστορικῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης, ὅπου στεγάζονται τώρα τοῦρκοι μαθηταί.

Σὲ λίγο διάστημα ἡ ᾿Εθνικὴ καὶ κοινωνικὴ δρᾶσις τῆς Σμύρνης παίρνει τὸν ἔντονο χαρακτῆρα της. Αἱ φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις ἀποκτοῦν θαυμάσια ἰδιόκτητα κτίρια. Ἱδρύονται συσσίτια, λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, αἴθουσαι διαλέξεων.

᾿Αλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ χωρὶς ἀντίδρασι ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ προσπάθεια τοῦ Χρυσοστόμου. Πρῶτοι οἱ καθολικοὶ λαζαρισταὶ τῆς Σμύρνης ποῦ ἔβλεπαν κινδύνους ἐξουδετερώσεως τῆς προπαγανδικῆς των δράσεως, ἤνοιξαν πόλεμο κατὰ τοῦ Μητροπολίτη. Καθημερινῶς διεβίβαζαν στὴ Διοίκησι καὶ τὴν διεύθυνσι τῆς ᾿Αστυνομίας «τζουρνάλια» ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου μὲ διάφορες φανταστικές, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καταγγελίες. Ἡ ἱστορία αὐτὴ κατέληξε στὴν δημιουργία ἀτμοσφαίρας καχυποψίας εἰς βάρος τοῦ Μητροπολίτη, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ ἡ δρᾶσις ἤρχισε πάλι ν' ἀπασχολῇ τὴν κυβέρνησι καὶ τὸν τουρκικὸ τύπο.

Τὴν 11ῃ Μαΐου 1911, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔστειλε στὸ Πατριαρχεῖον τεσκερὲ ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν ὁποῖον κατηγοροῦσε ὅτι ὕψωσε σημαῖες στὸν μητροπολιτικὸ ναὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅτι ὑποχρεώνει τοὺς μαθητὰς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων νὰ ψάλλουν ἑλληνικὰ πατριωτικὰ ἄσματα, ὅτι τοὺς ἐμποδίζει νὰ λάβουν μέρος στὶς ἐθνικὲς ἑορτὲς τῆς Τουρκίας, ὅτι διορίζει ὡς δασκάλους ἕλληνας ὑπηκόους καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ὁ Πατριάρχης διεβίβασε τὸ κατηγορητήριο στὸν Χρυσόστομο, καθὼς καὶ τὰ διαβήματα ποῦ ἔκανε σχετικῶς τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὰ ὁποῖα κατέληξαν στὴν ἀποτροπὴ τοῦ κινδύνου ἀπελάσεως τοῦ Μητροπολίτη Σμύρνης. Ὑπεδείκνυε εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς του ὁ Πατριάρχης

ὅτι κακῶς γίνεται χρῆσις τοῦ βυζαντινοῦ δικεφάλου εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης, ἐφόσον ὁ δικέφαλος εἶνε τὸ ἐπίσημον Πατριαρχικὸν ἔμβλημα.

Ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος δὲν συνεκινήθη τόσον ἀπὸ τὴν ἐναντίον του συνωμοσία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς καθολικῆς προπαγάνδας, ὅσο ἀπὸ τὴν παρατήρησι τοῦ Πατριάρχη, ὁ ὁποῖος τὸν ἠμπόδιζε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ βυζαντινοῦ δικεφάλου ἀετοῦ στὰ ἔγγραφα τῆς Μητροπόλεως, διεμαρτυρήθη ;

«Αἱ παλαιαὶ σφραγῖδες—λέγει στὴν ἀπάντησί του πρὸς τὸν Ἰωακεὶμ ὁ Χρυσόστομος—καὶ οἱ κώδικες τῆς μητροπόλεως Σμύρνης φέρουσι τὸν γνησίως βυζαντινὸν τύπον τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ μὲ πτέρυγας καθειμένας καὶ σφαῖραν καὶ σκῆπτρον εἰς τοὺς ὄνυχας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὀμφαλὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, ὅπως καὶ σχεδὸν ὅλων τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν, ἐπὶ πλακὸς μαρμαρίνης φέρεται ἀνάγλυφον τὸ σεπτὸν καὶ πλῆρες μεγάλων ἀναμνήσεων ἔμβλημα τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν ἐξωτερικὸν συνεκτικὸν δεσμόν, τὸν συνενοῦντα τὰς μητροπόλεις καὶ τὰς καθ᾿ ἕκαστον ἐκκλησίας πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τοῦτο πρὸς τὸν ἀρχαιότερον βυζαντινὸν κόσμον».

Καὶ συνεχίζει: «πάντες, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, οἱ μητροπολῖται τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἔχουν ὡς τὸ ἱερώτατον κόσμημα καὶ ἔμβλημα ἐπὶ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτῶν μίτρας καὶ αὐτὸς προβάλλει ὑπερήφανος ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν ἀρχιερέων προτείνων τὰς πτέρυγάς του πρὸς τὰ τῇδε κἀκεῖσε ὑπὸ τῆς καταλαβούσης τὸ Γένος μας δεινῆς λαίλαπος ἐσκορπισμένα, ὡς δειλὰ νεόσσια, πτωχὰ λείψανα τῆς Ἐκκλησίας μας ἵνα περισυναγάγῃ καὶ περισώσῃ αὐτά. Θὰ ἦτο θλιβερὰ ὁποθενδήποτε προερχομένη ἀπόπειρα ἄρσεως τοιούτου ζωηφόρου ἐμβλήματος. Ἀφοῦ δὲ φέρουσι τὸ βασιλικὸν τοῦτο ἔμβλημα ἐπὶ τοῦ μετώπου, οὐδὲν κωλύει νὰ φέρωσι τοῦτο οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐπὶ τῶν σφραγίδων καὶ ἐπὶ τῶν ἐγγράφων καὶ ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων τῶν μητροπόλεων. Θὰ ἦτο ἀντιθέτως ἐνδεδειγμένον νὰ γενικευθῇ ἡ χρῆσις τοῦ ἐμβλήματος τούτου, ὥστε νὰ καταστῇ ὁ ἐπίσημος θυρεὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἔχουν

τὰ κράτη τὸν θυρεόν των, τοῦ Ρωσσικοῦ κράτους χρησιμοποιοῦντος ὡς θυρεὸν αὐτὸν τοῦτον τὸν δικέφαλον ἀετόν, ἀφ᾽ ὅτου ἡ Σοφία Παλαιολογίνα, νυμφευθεῖσα τὸν Ἰωάννην τὸν Γ', ἔφερεν ἐκ τοῦ Βυζαντίου βασιλικὸν θρόνον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἐφ᾽ οὗ ἐφέρετο ἀνάγλυφος ὁ δικέφαλος ἀετός, καταστὰς ἔκτοτε τὸ σύμβολον τοῦ ρωσσικοῦ κράτους».

«Ὁ δικέφαλος ἀετὸς—καταλήγει—τότε μόνον ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ ἀρθῇ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν σφραγίδων τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν, ὅταν, ἐλθόντος τοῦ πληρώματος τῶν χρόνων καὶ καιρῶν ἀναφανῇ ὁ διάδοχος τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, εἰς τὴν ἱερὰν κορυφὴν τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιθέσῃ αἴρων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς του ὁ Ἐθνάρχης τὸν δικέφαλον ἀετὸν καὶ τὸ στέμμα».

ΤΟ ΜΠΟΫΚΟΤΑΖ

Σ᾽ αὐτὸ τὸ μεταξὺ τὸ περίφημο νεοτουρκικὸ κομιτᾶτο, ἀφοῦ ἔστειλε στὶς ἑλληνικὲς καλλένδες τὶς διακηρύξεις του περὶ «ἐλευθερίας» καὶ «ἰσότητος» ἤρχισε ἕναν ἀπροκάλυπτο, ἄγριο διωγμὸ ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ Κρητικὸ ζήτημα εἶχε ὀξύνει καὶ τὶς ἐπίσημες σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ ἡ πολεμικὴ ἀπειλὴ ἁπλώθηκε στὴ βαλκανικὴ ἀτμοσφαῖρα.

Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι, τὴν Σμύρνη καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς φθάνουν ἀγγέλματα θλιβερά : οἱ χαμάληδες, εἰς τούς ὁποίους περιῆλθεν οὐσιαστικῶς ἡ ἐξουσία θύουν καὶ ἀπολύουν εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ὁ ἀρχιχαμάλης τῆς Θεσ)νίκης Κερὴμ Ἀγᾶς ἀπειλεῖ νὰ πάρῃ τὸν καφέ του στὴν Πλατεῖα Συντάγματος τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Καταστήματα διαρπάζονται στὰ κεντρικώτερα σημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκκλησίες λεηλατοῦνται, ὁμογενεῖς πατριῶται φονεύονται ἢ ἐξορίζονται.

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ποῦ φθάνουν στὰ λιμάνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης ἀδυνατοῦν νὰ ξεφορτώσουν τὰ ἐμπορεύματά τους, διότι τὰ ἐμποδίζουν οἱ ἀχθοφόροι, πόντιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ ὁποῖοι ἀπειλοῦν νὰ σφάξουν κάθε ἐργάτη ποῦ θὰ τολμοῦσε νὰ ἐργασθῇ σὲ ἑλληνικὸ ἀτμόπλοιο.

Στὴ Σμύρνη ἡ κατάστασις ἐμφανίζει τὴν ὀξυτέρα της μορφή, διότι ὁ ἀγὼν τῶν τούρκων στρέφεται ἀπροκαλύπτως κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερα τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ Μητροπολίτης συνεργαζόμενος στενώτατα μὲ τὸν διερμηνέα τοῦ ἑλληνικου προξενείου Λιάτην ἀντιμετωπίζει μέ σθένος καὶ καρτερικότητα τὴ νέα ἐπιδρομή, μὲ διαρκεῖς κινδύνους τῆς ζωῆς του. Ἀπειθαρχεῖ εἰς τὰς συστάσεις τοῦ Πατριαρχείου ὅπως ἀκολουθήσῃ συντηρητικώτερη πολιτική, ἀναπτύσσει ἀγῶνα κατὰ μέτωπον ἐναντίον τῶν τούρκων καὶ ἐμψυχώνει διαρκῶς τοὺς ἕλληνας τῶν ὁποίων τὸ φρόνημα παραμένει ἀκμαῖον.

Μιὰ μέρα δέχθηκε τὴν ἐπίσκεψι τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Νομαρχίας, ὁ ὁποῖος τοῦ διαβιβάζειπαρατηρήσεις τοῦ Βαλῆ γιὰ τὴν ἀνυπακοή του πρὸς τὰς ἀρχάς. Κι᾽ ὁ Χρυσόστομος ἀπαντᾷ :

—Θἄλθῃ ἡμέρα ποῦ θὰ τὰ πληρώσῃ ὅλα τὸ κομιτάτο !

Ἡ συντεχνία τῶν ἀχθοφόρων, ἡ ὁποία κατηύθυνε ὅλον αὐτὸν τὸν ἀνθελληνικὸ ἀγῶνα, τοιχοκόλλησε ἕνα πρωῒ ἔξω ἀπ᾽ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ καταστήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης αὐτὴν τὴν προκήρυξι *) :

«Τὰ παλληκάρια τῶν Ἑλλήνων ἐργάζονται ἀδιαλείπτως ὅπως ἁρπάσωσι τὰς χώρας τὰς ὁποίας κατέχομεν. Μερικοὶ Ἑλληνομανεῖς καθύβρισαν καὶ ἔδειραν Ὀθωμανὸν βουλευτὴν ἐν τῇ Κρητικῇ Ἐθνοσυνελεύσει διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὑπερησπίσθη τὰ Ὀθωμανικὰ δικαιώματα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλά-

*) Μετάφρασις ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κείμενο, τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων Κωνσταντινουπόλεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

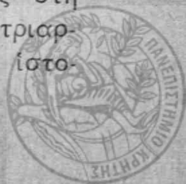
δα ἐβασάνισαν τοὺς Μουσουλμάνους ἀδελφοὺς ἡμῶν διὰ πεπυρακτωμένων σιδήρων καὶ ἐφόνευσαν αὐτοὺς μὲ ρόπαλα. Ἔδειραν τοὺς Μουσουλμάνους, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν εἰς τὸ τέμενος διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Ἔθραυσαν τὰ παράθυρα τῶν τεμενῶν, κατέρριψαν τοὺς μιναρέδες καὶ ἐθρυμμάτισαν τὰς κανδήλας. Ἤνοιξαν τὰς κοιλίας τῶν Μουσουλμανίδων. Σήμερον εἶνε καὶ ἡλίου προφανέστερον ὅτι πάντα ταῦτα ὀφείλονται εἰς ραδιουργίας τῶν Ἑλλήνων. Ἆρά γε οἱ Ὀθωμανοὶ θὰ δώσωσι τὴν Κρήτην ; Αὐτὸ εἶνε ἀδύνατον.

«Ἡ Κρήτη, ἡ ὁποία κατεκτήθη διὰ μυριονέκρων μαχῶν καὶ εἰς κάθε γωνίαν τῆς ὁποίας δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ τὰ ὀθωμανικὰ ὀστᾶ, θὰ μείνῃ Ὀθωμανική. Ὁ ὀργασμὸς τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἔθνους ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Ἐκηρύχθη τὸ μποϋκοτὰζ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἡμεῖς ὡς ἐλάχιστα μέλη τοῦ ἔθνους τούτου θὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ζήτημά μας παύοντες νὰ συναλλασσώμεθα μετὰ τῶν Ἑλλήνων παντοπωλῶν καὶ ἐμπόρων.

Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεόν του, τὸν Προφήτην του, τὴν πατρίδα του, ἂς μὴ ἀγοράσῃ πλέον τίποτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ὅστις ἀγοράσῃ τι ἀπὸ Ἕλληνας θὰ εἶνε ἀσυνείδητος, ἀφιλόπατρις καὶ χαμερπής».

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὑποβοηθοῦσε τὴν ἐξέγερσι τοῦ ὄχλου ἐναντίον τῶν ἑλλήνων με τὸν ὑπολογισμὸ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠναγκάζετο νὰ δώσῃ ἱκανοποιητικὴ γιὰ τοὺς τούρκους λύσι στὸ κρητικὸ ζήτημα, Γι' αὐτὸ ἐνέπνεε τὰ ἀνθελληνικὰ ἄρθρα τῶν τουρκικῶν ἐφημερίδων καὶ δὲν ἔφερνε κανένα πρόσκομμα στὴν ἐξοντωτικὴ δρᾶσι τοῦ ὄχλου. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ εἰσηγήθη στὴν τουρκικὴ βουλὴ τὴν ψήφισι ἑνὸς νόμου διὰ τοῦ ὁποίου ἐδίδοντο στοὺς βουλγάρους πολλὲς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες τῆς Μακεδονίας.

Ἡ εἴδησις ἀνεστάτωσε τὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε νὰ καταστρέφεται τὸ ἐθνικὸ ἔργον ποῦ εἶχε δημιουργήσει ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς καὶ τραχεῖς ἀγῶνας στὴ Μακεδονία. Καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἄδειαν τοῦ Πατριαρχείου, οὔτε τῶν ἀρχῶν τῆς Σμύρνης, ὠργάνωσε τὸ ἱστο-

ρικὸ συλλαλητήριο τῆς 28 Ἰουνίου 1910, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη ὁλόκληρος ὁ Σμυρναϊκὸς λαός, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά! Μόλις ἐπληροφορήθη τὰ τῆς συγκεντρώσεως ὁ Βαλῆς, ἔστειλε στὸν Μητροπολίτη τὸν ἀρχιαστυνόμο Σμύρνης νὰ τοῦ συστήσῃ νὰ ματαιώσῃ τὸ συλλαλητήριο.

— Δὲν πρόκειται νὰ θίξωμε κανένα, ἀπήντησε ὁ Χρυσόστομος. Ἂν ὅμως τολμήσῃ κανεὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ, δὲν ἀναλαμβάνω καμμίαν εὐθύνη!

Καί, φυσικά, τὸ συλλαλητήριο ἔγινε. Συνέπεσε τότε νὰ εὑρίσκεται στὴ Σμύρνη ὁ βουλευτὴς τῆς ὀθωμανικῆς Βουλῆς Παῦλος Καρολίδης, ὁ ὁποῖος παρεκλήθη ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ πλῆθος. Ὁ Καρολίδης ὡμίλησε μὲ συντηρητικότητα, ἡ ὁποία δὲν ἱκανοποίησε τοὺς ἀκροατάς του. Τὸ πλῆθος ζητοῦσε ἐπιμόνως τὸν Μητροπολίτη.

Ὁ Χρυσόστομος, ποῦ ἦταν ἄλλως τε καὶ ὀργανωτὴς τοῦ συλλατηρίου, ἀνέβηκε στὸ βῆμα καὶ χωρὶς διπλωματικὲς συντηρητικότητες, ἐκαυτηρίασε τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐχαρακτήρισε ὡς βάρβαρα καὶ καννιβαλλικὰ καὶ ἐπετέθη μὲ δρυμύτητα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως γιὰ τὴν ἀπόφασί της νὰ παραδώσῃ τὶς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες στοὺς βουλγάρους.

«Πῶς λοιπὸν ἡ κυβέρνησις, ἐβροντοφώνησε, παραδίδει τώρα τὰς ἐκκλησίας εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐνῷ τὸ δίκαιον εἶνε ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῷ αἱ ἐκκλησίαι ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς, ἐνῷ εἰς τὰ κοιμητήρια ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τῶν πατέρων μας;

»Ὁ ψηφισθεὶς νόμος θὰ φέρῃ συμφορὰς ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ ἀρνησίπατρις ἐκεῖνος ὑπουργὸς Μαχμοὺτ Νεδήμ, εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁποίου κατάρα, ὁ ἐστιγματισμένος οὗτος κυβερνητικὸς ὑπὸ τοῦ γένους μας, εἶναι ἀφορμὴ τῆς σημερινῆς θανασίμου ἔχθρας Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Αὐτὸς μᾶς διήρεσε μὲ τὸ κατηραμένον φιρμάνιόν του περὶ Ἐξαρχίας.

«Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἔθνος γενναῖον καὶ ὑψηλοφρονοῦν. Δὲν παραπονούμεθα διότι χάνομεν τὰς ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ πληττόμεθα κυρίως ἐν τῇ φιλιτιμίᾳ μας καὶ

διότι ἡ παράδοσις αὕτη θὰ γίνῃ ἀφορμὴ μεγάλων κακῶν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Μακεδονίας. Προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ εἰσπράξωμεν ἡμεῖς χρήματα καὶ νὰ τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς Βουλγάρους, διὰ νὰ κτίσουν νέας ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφαιρέσουν τὰς ἰδικάς μας. Πρέπει νὰ βροντοφωνήσωμεν ὅτι τὰ ὀστᾶ τῶν πατέρων μας, τὰ ὁποῖα ἀναπαύονται εἰς τοὺς παραδοθέντας ναούς, δὲν θὰ τὰ ἀφήσωμεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μας.

»Εἴμεθα ἔθνος τὸ ὁποῖον στερρῶς ἔχεται τῶν πεποιθήσεών του. Οὔτε Βουλή, οὔτε Κυβέρνησις δύναται νὰ μᾶς ἀλλάξῃ τὴν θρησκείαν μας, κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ νὰ μὴ ἑορτάσωμεν τὸ Πάσχα μας».

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Χρυσοστόμου τὸ πλῆθος ἐξέσπασε εἰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ μερικοὶ θερμόαιμοι συνέστησαν κατάληψιν τῶν δημοσίων κτιρίων καὶ κxτάλυσιν τῶν ἀρχῶν ! Μὲ ἕνα αὐστηρὸ βλέμμα ὁ Χρυσόστομος κατευνάζει τὰ πλήθη καὶ διατάσσει τὴν ἥρεμη διάλυσι τοῦ συλλαλητηρίου. Πράγματι τὸ πλῆθος ποῦ ἦταν αἰχμάλωτο τοῦ Δεσπότη διελύθη χωρὶς κανένα ἄλλο ἐπεισόδιο.

. . . .

Στὰ ἑλληνικὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βρίσκομε ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο τὸ μποῦκοτὰζ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὰ συνειθισμένα γεγονότα μιᾶς ἡμέρας ὁ «Νεολόγος» (Ἰούνιος 1910) :

Τὸ μποϋκοτὰζ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας ἐπιτείνεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Καὶ οἱ μποϋκοτατζῆδες δὲν ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὰ συνήθη ἐκβιαστικὰ μέτρα, ἀλλὰ ἐπιδίδονται καὶ εἰς ἐκτρόπους σκηνὰς καὶ συγκρούσεις αἱματηράς, αἱ ὁποῖαι ἐνέσπειρον ἀπὸ τῆς προχθὲς τὸν πανικὸν ἀνὰ τὴν πόλιν. Μία τοιαύτη σκηνὴ ἔλαβε χώραν χθὲς τὴν πρωΐαν εἰς τὴν προκυμαίαν Τοπχανὲ καὶ καθ' ἣν ὥραν ἐπρόκειτο νὰ φορτώσῃ τὸ ἀτμόπλοιον «Ρόδος» Γερμανικῆς τινος ἑταιρείας.

Ὁ ἐκφορτωτὴς τῆς ἑταιρείας ταύτης, ὅστις τυγχάνει νὰ εἶνε Ἕλλην καὶ ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Δ. Μπουζούρας παραλαβὼν ἄλλους τέσσαρας ἐκφορτωτὰς εἰσῆλθεν εἰς λέμβον διὰ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου. Τὸν ἀντελήφθη ὅμως ὁμὰς μποϋκοτατζήδων καὶ ἀπεπειράθη νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Ὁ Μπουζούρας ἠρνήθη νὰ ὑπα-

κούση, ἀλλ' οἱ μποϋκοτατζῆδες ἐπανέλαβον ἐπιμονώτερον τὰς ἀπαιτήσεις των, προσεκάλεσαν δὲ εἰς βοήθειαν καὶ τοὺς παρατυχόντας ἐκεῖ 25—30 λεμβούχους Λαζούς. Οἱ τελευταῖοι ἀφήσαντες τὰς λέμβους των ἐξῆλθον εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ μὲ τὰς κώπας προσεπάθουν νὰ ἀποδιώξουν τοὺς Ἕλληνας ἐργάτας.

«Οἱ ἀστυνόμοι, πρὸ τῶν ὁποίων ἐξετυλίσσοντο πάντα ταῦτα, ἐθεώρησαν ἄτοπον νὰ ἐπέμβουν καὶ οὕτω τὰ πράγματα ἐξετραχύνθησαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ σοβαρὸς τραυματισμὸς τοῦ Μπουζούρου διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου εἰς τὴν κεφαλήν. Ὁ κ. Μποζοῦρος ἔπεσεν ἀναίσθητος κατὰ γῆς καὶ τὸ αἷμα ἄφθονον ἔρρευσεν ἐκ τῆς πληγῆς του, ἥτις εἶνε σοβαρά.

«Κατόπιν τοῦ αἱματηροῦ τούτου ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσεν ὁλόκληρον τὸν Γαλατᾶν καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς ναυτικοὺς κύκλους, ἡ ἐκφόρτωσις τοῦ πλοίου ἐματαιώθη.

«Ὁ ἀρχιαστυνόμος τοῦ Γαλατᾶ πληροφορηθεὶς τὰ διατρέξαντα καὶ ὅτι ἡ Ἑταιρεία πρόκειται νὰ ὑποβάλῃ διαμαρτυρίαν εἰς τὴν πρεσβείαν ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἐργάτας νὰ ἀρχίσωσι τὴν ἐκφόρτωσιν, ὑποσχεθεὶς μάλιστα τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ δράστου.

«Ἀφοῦ κατέφθασε καὶ ἰσχυρὰ ἀστυνομικὴ βοήθεια ἡ ἐκφόρτωσις τῆς «Ῥόδου» ἤρχισε τὴν 9ην π. μ. ὥραν μὲ τοὺς ἰδίους ἐργάτας χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ Ἕλληνες τοιοῦτοι.

«Ὁ πράκτωρ τῆς Ἑταιρείας δὲν ἔλλειψε νὰ ἀναγγείλῃ τὸ γεγονὸς εἰς τὸ Προξενεῖον καὶ τὴν Πρεσβείαν τῆς Γερμανίας διαμαρτυρηθεὶς διὰ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν ἀχθοφόρων. Ὁ πράκτωρ, ὡς ἐγνώσθη, θὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἐπὶ τρίωρον καθυστέρησιν τῆς ἐκφορτώσεως τοῦ ἀτμοπλοίου.

Τὰ μικροεπεισόδια εἶνε πολλά. Ἀναφέρομεν μερικὰ διὰ νὰ σχηματίσητε εἰκόνα τῆς καταστάσεως.

Ἕλλην ἀχθοφόρος μεταφέρων ἀποσκευὰς εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Γαλατᾶ ἐδέχθη ῥάπισμα ἐκ μέρους Τούρκου συναδέλφου του.

. . . .

Εἰς Γενῆ Τσαρσῆ ἀχθοφόροι τινὲς χθὲς τὴν πρωΐαν ἐσταμάτησαν ἅμαξαν μεταφέρουσαν ξένον μὲ τὰς ἀποσκευάς του. Ἐξακριβωθέντος ὅτι ὁ ξένος ἦτο Ἕλλην ἠνάγκασαν τὸν ἁμαξηλάτη νὰ ἀποβιβάσῃ αὐτὸν καὶ τὰς ἀποσκευάς του. Οὕτω δὲ ὁ δυστυχὴς ἔμεινεν εἰς τὸν δρόμον μέχρι τῆς 9 π. μ. ὅτε μόλις κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἕνα ἐργάτην νὰ μεταφέρῃ τὰς ἀποσκευάς του εἰς Γαλατᾶν.

. . . .

Εἰς τὸν ἐκφορτωτὴν Παναγῆν Δαγῆ, Ῥῶσσον ὑπήκοον, δὲν ἐπετράπη νὰ ἐργασθῇ, κατόπιν ὅμως τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ῥωσσικοῦ προξενείου οἱ ἀχθοφόροι ὑπεχώρησαν.

. . . .

Εἰς Σιρκετζῆ ἠγκυροβόλησεν Ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιον προερχό-

Ἰδοὺ καὶ τὰ καθημερινὰ γεγονότα τῆς Σμύρνης ὅπως τὰ περιγράφουν αἱ τοπικαὶ ἐφημερίδες :

Χθὲς περὶ τὴν 2 1)2 μ. μ. ὁ ἐν Βασμαχανὲ καφετζῆς Σεφκῆς καθήμενος μὲ δέκα πέντε ξυπολήτους μετέβη εἰς τὸ παρακείμενον καπνοπωλεῖον τοῦ Ἕλληνος Μ. Καλλιγέρη ὅπως ἐφαρμόσωσι τὸ μποῦκοταζ.

Ἐντὸς τοῦ καταστήματος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφίξεως τοῦ Σεφκῆ δὲν εὑρέθη ὁ καταστηματάρχης. Εὑρίσκοντο οἱ Ι. Ε. Ἰωνίδης καὶ Ι. Καπετανάκης γραμματεὺς τοῦ καταστήματος τῶν ἀδελφῶν Ἀθανασοῦλα καὶ ἕτερος μικρὸς ὑπάλληλος τοῦ καπνοπωλείου Δημητρίου.

Ἀγέρωχος ὁ Σεφκῆς καὶ ἀκολουθούμενος ὑπό τῶν δεκαπέντε ὀπαδῶν του εἰσέρχεται εἰς τὸ καπνοπωλεῖον. Ἄνευ ἄλλης προδικασίας καὶ προτοῦ λάβῃ ἀπάντησιν ἥρπασεν ἓν κάθισμα καὶ ἐπετέθη ἀγρίως κατὰ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ καταστήματι.

Ἔκπληκτοι οἱ ἐντὸς τοῦ καταστήματος πρὸ τῶν ἐπιδρομέων μόλις κατώρθωσαν νὰ ἐξέλθωσι τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ ἀφήσαντες τὸ κατάστημα εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν.

Ἡ φυγὴ καὶ αἱ διαμαρτυρίαι τῶν φευγόντων τὴν μῆνιν τοῦ μποϋκοτατζῆ Σεφκῆ προὐκάλεσε τὸν πανικόν, ὅστις ἐγένετο ἀφορμὴ συγκεντρώσεως πολλοῦ κόσμου θεωμένου καὶ ἀγανακτοῦντος διά τὰ γενόμενα.

Οἱ εἰσελθόννες εἰς τὸ κατάστημα τὰ ἔκαμαν κυριολεκτικῶς θάλασσα. Πάγκοι, μόστρες, τραπέζια, συρτάρια ἀνετράπησαν. ἐθραύσθησαν, κατεστράφησαν καὶ ἔγειναν θρύμματα.

Χρήματα, καπνὰ ἔμειναν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μποϋκοτατζήδων καὶ τῶν εἰσορμησάντων λοιπῶν ἐρασιτεχνῶν τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς φαυλότητος.

Τὸν ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐντὸς τοῦ καταστήματος Ι. Καπετανάκην, ἐτραυμάτισαν οἱ παλληκαράδες, διότι ἀφοῦ τὸν ἐρράπισαν ἐπανειλημμένως τοῦ ἐπετέθησαν καὶ διὰ τεμαχίου ξυλίνου σεβαστῶν διαστάσεων.

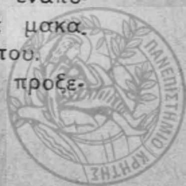
Ἐκ τοῦ γενομένου θορύβου καὶ πανικοῦ λαβὼν γνῶσιν ὁ κομισάριος Βασμαχανὲ Μιδχὰτ ἐφ. φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἱκανὴν δύναμιν ἀστυφυλάκων μετέβη ἐπὶ τόπου.

Δυστυχῶς ἔφθασαν ὀλίγον ἀργά. Ἐν τούτοις ἡ παρουσίσ ἐπέφερεν τὴν τάξιν.

Ὁ Μιδχὰτ ἐφένδης ἀμέσως προέβη εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Σεφκῆ μόνον ὂν καὶ ὡδήγησεν εἰς τὸ παρακείμενον ἀστυνομικὸν σταθμόν.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἔκπληκτοι οἱ πάροικοι ὡς καὶ οἱ ἐναπομείναντες ἐκ τῶν θεατῶν εἶδον τὸν Σεφκῆ καπνίζοντα μακαρίως τὸν ναργελέν του καὶ γαυριῶντα διὰ τὸ κατόρθωμά του.

Τὰ γεγονότα ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν προξε-

νεῖον. Ὡς ἦν ἑπόμενον ἐλύπησαν τὸν Γεν. Πρόξενον κ. Ποτέν, ὅστις περὶ τὴν 5 μ. μ. ἐπιβὰς ἁμάξης μετέβη εἰς τὸ Διοικητήριον πρὸ συνάντησιν τοῦ νομάρχου παρ' ᾧ προέβη εἰς ἐντόνους παραστάσεις. Ὁ νομάρχης καὶ πάλιν διεβεβαίωσε τὸν κ. πρόξενον ὅτι θὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς ἐνόχους.

Ἀλλ' αἱ διαβεβαιώσεις μένουν διαβεβαιώσεις.....

Καὶ ἐνῷ ὁ ἀνθελληνικὸς ἀναβρασμὸς ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ ἀκρότατα σημεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ὑπάρχουν Ἕλληνες κάτοικοι, ἡ Σμύρνη συγκινεῖ περισσότερο τὴν ἐλευθέρα Ἑλλάδα. Τὸ γεγονὸς ὅτι κατευθύνει τὴν ἄμυνα ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν σκέψη ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἰωνίας.

Ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Χρυσόστομος, ἀψηφῶν τὸν φανατισμὸν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, ὠργάνωσε πάνδημο συλλαλητήριο ἐντόνου διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως νὰ παραχωρήσῃ Ἑλληνικὲς ἐκκλησίες τῆς Μακεδονίας στοὺς Βουλγάρους, ἠλεκτρίζει τὰ πλήθη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ τὰς Πάτρας ὀργανώνονται διαδηλώσεις μὲ τὰ συνθήματα :

—Ζήτω ὁ Χρυσόστομος.

—Πόλεμος κατὰ τῶν Ἀγάδων.

Ὁ τύπος τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύει πολεμικὰ ἄρθρα Καλεῖ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπέμβῃ ἀμέσως καὶ νὰ ἐπιδώσῃ τελεσίγραφο πρὸς τὴν Τουρκία. Ἡ «Πατρὶς» περισσότερο ἐνθουσιώδης καὶ ὀπαδὸς τῶν ριζικῶν λύσεων δημοσιεύει κύριον ἄρθρον μὲ τὸν τίτλον «Γκιαοὺρ Σμύρνη». Γράφει :

«Εὖγε εἰς τὴν Σμύρνην !

«Εὖγε εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Ἰωνίας.

«Εὖγε εἰς τὴν Γκιαοὺρ Σμύρνη μας.

«Ἡ θαρραλέα φωνὴ τῆς χθεσινῆς της διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀνοσιουργήματος, τὸ ὁποῖον πλήττει κατάκαρδα τὴν Μεγάλην ἡμῶν Ἐκκλησίαν, θὰ δονήσῃ παρηγόρως πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν. Πρὸ παντὸς θὰ ἐνισχύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐγκαρτερήσεως

καὶ τοῦ μαρτυρίου τὸν Μακεδονικὸν Ἑλληνισμόν, τὸν ὁποῖον ἡ ἔκφυλος γενεὰ τῶν Νεοτούρκων ἐννοεῖ νὰ πωλήσῃ τόσον εὐθυνὰ πρὸς τοὺς ἀρκουδιάρηδες τοῦ Βόλγα καὶ τοὺς τρωγλοδύτας τῆς Ἰστρίας.

«Τοιοῦτον ἔγκλημα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀπὸ αἰώνων ἀμνημοτεύτων κρατοῦντος τὰ σκῆπτρα τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ, ἔγκλημα κατ᾽ αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία ἔλαβε ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς πολλάκις τὸ φῶς τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς προόδου, ἔγκλημα ἀτίμου προδοσίας καὶ κατ᾽ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Τουρκίας, οἱ Πανέλληνες δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐπιτρέψουν νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἐὰν ἐπωρώθη ἡ συνείδησις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων μέχρι τοιούτου ἀπελπιστικοῦ βαθμοῦ, ὥστε νὰ συγχέῃ τὰ ὅρια τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου πρὸς τὰς ταπεινοτέρας ὑπαγορεύσεις τῶν μᾶλλον εὐτελῶν συμφερόντων τῆς ὕλης, εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν δέδοται νὰ δώσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν ἓν γενναῖον μάθημα περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ δικαίου καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἀσθενῶν.

«Ἡ Ἰωνία ὑπῆρξε ἀνέκαθεν ἡ μεγάλη κοιτὶς καὶ τὸ ἀνεξάντλητον ὁρμητήριον τοῦ ἐκλεκτοτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἐκράτησαν οἱ Ἴωνες πιστῶς τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ οἱ κυματισμοὶ τῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα τὴν περιβρέχουν, διελάλησαν ἀνέκαθεν πρὸς τὰς ἀντίπεραν ἀκτὰς τὴν ἀδιάσπαστον ἑνότητα καὶ τὴν στενὴν ἀλληλεγγύην τῆς μιᾶς καὶ ἀναλλοιώτου Ἑλληνικῆς φυλῆς.

«Συνεπὴς πρὸς τὰς πατροπαραδότους αὐτῆς ἕξεις ὑπῆρξεν ἡ Μητρόπολις τοῦ Ἰωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑψώσασα χθὲς πρώτη τὴν ἰσχυρὰν φωνὴν της κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δεν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἂν παραστῇ ἀνάγκη μεταπτώσεως ἀπὸ τῶν λόγων εἰς τὰ ἔργα, ἡ Σμύρνη, ἡ Γκιαοὺρ Σμύρνη, θὰ εἶναι ἡ πρώτη πόλις τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἐπιτελέσῃ εὐόρκως τὸ καθῆκον της πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἧς πιστὰ καὶ γενναῖα τέκνα ὑπῆρξαν πάντοτε αἱ ἀδελφοὶ Σμυρναῖοι».

ΚΑΤΕΥΝΑΣΜΟΣ

Συνέπεια τῆς ἀναστατώσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης ἦτο ἡ ἀπόφασις τῆς κυβερνήσεως Ἀθηνῶν νὰ κάμῃ παραστάσεις πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Ὁ πρεσβευτὴς Γρυπάρης ἐπεσκέφθη κατ᾽ ἐπανάληψιν τὸν Μ. Βεζύρη καὶ ἐζήτησε νὰ παύσῃ τὸ μποϋκοτὰζ καὶ νὰ ἀκυρωθῇ ὁ ψηφισθεὶς ἀπὸ τὴν Βουλὴ νόμος διὰ τοῦ ὁποίου ἐδίδοντο στοὺς βουλγάρους τὰ ἑλληνικὰ θρησκευτικὰ ἱδρύματα τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ἦταν στερεότυπη.

— Ἡ Βουλὴ ἐνήργησε κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ λαοῦ. Δὲν μποροῦμε νὰ παραγνωρίσωμε τὴν λαϊκὴ ἀξίωσι.

Κατόπιν τούτων, καὶ ἐφόσον τὸ ζήτημα ἔθιγε ἀπολύτως τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία, τὴν πρωτοβουλία τῆς δράσεως ἀνέλαβε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Μὲ τὸν ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ τῆς ψυχῆς του ὁ Χρυσόστος ἔστελνε καθημερινῶς ὑπομνήματα στὸ Φανάρι καὶ συνιστοῦσε κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν, κλείσιμο ὅλων τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων τῆς Τουρκίας, ἀπεργία ὅλων τῶν ἑλλήνων ὑπαλλήλων καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἔνοπλη ἐξέγερσι ἐναντίον τῶν ἀρχῶν!

Μὲ τὴν διπλωματική του διορατικότητα καὶ τὴν ψυχραιμία του ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἀπέκρουσε τὰς λύσεις τοῦ Χρυσοστόμου καὶ συνιστοῦσε νομιμώτερα μέτρα ἀμύνης. Καὶ πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας, ὁ Πατριάρχης, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Σουλτάνο νὰ τοῦ ἐκθέσῃ προφορικῶς τὴν κατάστασι καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασί του γιὰ τὸν τερματισμὸ τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἀκύρωσι τοῦ σχετικοῦ μὲ τὶς ἐκκλησίες τῆς Μακεδονίας νόμου. Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸν Ἰωακείμ! Αὐτὸ συνέβαινε γιὰ πρώτη φορὰ καί, ὅπως ἦταν ἑπόμενο, προκάλεσε βαθυτάτη συγκίνηση μεταξὺ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας,

Μόλις ἐπέστρεψε στὸ Φανάρι ὁ Ἰωακεὶμ συνεκάλεσε τὰ δύο Σώματα καὶ ἀφοῦ ἐξέθεσε τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν

ἄρνησι τοῦ Σουλτάνου νὰ δεχθῇ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰσηγήθη τὰ ἑξῆς :

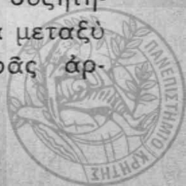
Πρῶτον : νὰ ἀπευθυνθῇ ἐκ μέρους τῶν Πατριαχείων ἔκκλησις πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τῶν ὁποίων νὰ ζητηθῇ ἡ ἐπέμβασις ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας.

Δεύτερον : νὰ συγκληθῇ Ἐθνοσυνέλευσις στὸ Φανάρι ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐνώπιον τῆς ὁποίας νὰ τεθοῦν τὰ γεγονότα καὶ νὰ ληφθοῦν ἀποφάσεις. ἀνάλογοι πρὸς τὴν κρισιμότητα τῶν στιγμῶν.

Ἐν συνεχείᾳ καὶ κατ᾽ ἔμπνευσιν τοῦ Ἰωακείμ. τὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἔγραψε τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας θερίζουσα ὅπου οὐκ ἔσπειρεν ἐπέρχεται πράξεων ἱερῶν ἐλεγκτής, συνοδικῶν ἀποφάσεων ἀναιρέτης· καὶ λέγει ἐκεῖνο νῦν, ὅπερ οὐδεμία τῶν Τουρκικῶν Κυβερνήσεων ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ἀπὸ μιᾶς πεντηκονταετίας, ἀφ᾽ ὅτου χρονολογεῖται δῆλον οὖν ἡ ὀξεία φάσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἡ Κυβέρνησις ἡ συνταγματικὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ γινώσκουσα ὅτι τὸ σχίσμα τὸ Βουλγαρικὸν ἐκήρυξε μεγάλη Σύνοδος ἔκτακτος ἐκ Πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων ἀποτελεσθεῖσα, ἡ γινώσκουσα βεβαίως ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας συνοδικὰς ἀποφάσεις ἢ ὅρους καὶ τόμους, οὐδεὶς τῶν Σουλτάνων, οὔτε βεζυρῶν καὶ μισατζήδων καὶ ρεὴζ-ἐφέντηδων ἐπεμβῆκεν ἀπὸ τοῦ Ἀαροὺν-αλ Ρασὶδ καὶ τοῦ Ὀρχὰν ἕως τῆς σήμερον, ἐπεμβαίνει καὶ κηρύττει διὰ τοῦ σοφολογιωτάτου ὑπουργοῦ τῆς Δικοιοσύνης ἐνώπιον βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, χριστιανῶν καὶ μωαμεθανῶν ὅτι ἡ μεγάλη ἔκτακτος Σύνοδος ἠγνόει τὶ ἀπεφάσιζεν, ἀφοῦ ἐκεῖνο ὅπερ ἔκρινε ἐν ὀνόματι καὶ μετ᾽ ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς δογματικὸν καὶ θρησκευτικόν, αὐτὸ τυγχάνει διοικητικὸν καὶ πολιτικὸν κατὰ τὸν ὑπουργόν.

«Ὅσον ἑτερόδοξος καὶ ἂν ᾖ τις ὑπουργὸς ἢ πολιτευτὴς ἀνάγκη νὰ γινώσκῃ ὅτι προκειμένου περὶ συζητήσεων θρησκευτικῶν καὶ δογματικῶν διαφορῶν τὰ μεταξὺ κοσμικῆς ἀρχῆς—ἑτεροθρήσκου μάλιστα—καὶ ἱερᾶς ἀρ-

χῆς ὅρια εἰσὶ σαφῆ καὶ διακεχωρισμένα· ἐπέμβασις δὲ τοιαύτη ἀποδεικνύουσα ξενοθρήσκους ὑπουργοὺς ἀνωτέρους Συνόδων ἱερῶν ἀποβαίνει ἀσυγχώρητος καὶ παρίσταται ἐναντία πρὸς τὰ πορίσματα τοῦ παρελθόντος, πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν αἰώνων.

«Οἱ πολυμαθεῖς ὑπουργοὶ πρέπει νὰ μάθωσιν ὅτι οἱ μέχρι τῆς ἁλώσεως μωαμεθανοὶ Σουλτᾶνοι οὐδέποτε ἐπενέβησαν εἰς τὰς ἀποφάσεις τὰς δογματικὰς καὶ κανονικὰς Συνόδων ἱερῶν ἐκτάκτως συγκροτουμένων, ἀποτελουμένων δὲ ἐξ ἀρχιερέων ποιμαινόντων ἐπαρχίας ἀνηκούσας εἰς τὸ Κράτος αὐτῶν. Οὐδέποτε δὲ οὐδὲ οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἠμφισβήτησαν τὸ μέγα τοῦτο δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας.

«Ἤκουσαν βεβαίως ὅτι πράξεις καὶ ὅροι Συνόδων οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν καθορίζουσι τὰ περὶ ζητημάτων ἱερῶν, καὶ τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας ἐτίμησαν μέχρι μάλιστα τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε Βεζύρης πράγματι περίνους καὶ ἔξοχος, ὁ Ραγήπ, νὰ συστήσῃ τοῖς ἀρχιερεῦσιν οὐτοῖς καὶ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Σεραφεὶμ Β΄ (1757) νὰ διαφυλάξῃ τὴν ὀρθοδοξίαν, αὐτὴν ταύτην τὴν λέξιν Τουρκικῷ τύπῳ μεταχειρισθείς, ἣν ἠρνοῦντο οἱ παρ' ἡμῖν πολιτευταὶ ἀπὸ τοῦ 1872 νὰ εἰσαγάγωσι. Παρ' ὅλα τὰ πορίσματα ταῦτα καὶ διδάγματα τῆς ἱστορίας, ἀκούομεν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Γερουσίᾳ σήμερον διδασκαλίαν ὑπουργικὴν πρωτοφανῆ καὶ ἀσυγχώρητον κατὰ τοῦ δικαίου, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία κέκτηται ἀπὸ Θεοῦ ν' ἀποφαίνηται περὶ δογματικῶν ζητημάτων. Ὅσον πολυμαθεῖς καὶ σοφοὶ κἂν ὑποτεθῶσιν οἱ τοιαῦτα φρονοῦντες ἀπὸ διετίας καὶ λέγοντες, πρέπει νὰ πιστεύωσιν ὅτι πραγματικῶς ἐπήδησαν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμένα» !

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅπως ἀκολουθήσῃ σθεναρώτερη πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως ἀνεστάτωσε τοὺς ἐπισήμους κύκλους τῆς Τουρκίας. Ὁ Σουλτᾶνος μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ἀπόφασι ἔστειλε στὸ Πατριαρχεῖο τὸν Ἀρχιγραμματέα τῶν Ἀνακτόρων καὶ διεμήνυσε στὸν Ἰωακεὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν ἰδῇ. Πράγματι τὴν ἑπομένη ὁ Πατριάρχης συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ τὸν βουλευτὴ Κοσμίδη, ὁ ὁποῖος

ἐκτελοῦσε χρέη διερμηνέως, ἐπεσκέφθη τὸν Σουλτᾶνο καὶ τοῦ ἐξέθεσε τὶς ἀποφάσεις τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Σουλτᾶνος ἐξέφρασε—κατὰ τὴν παλαιὰ τακτικὴ—τὴν ἀγάπη του καὶ τὴ συμπάθειά του πρὸς τὸ «Γένος τῶν Ρωμαίων» καὶ διεβεβαίωσε ὅτι θὰ εἰσηγηθῇ στὴν Κυβέρτησί του τὴν λῆψι μέτρων γιὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ διωγμοῦ.

— Ἡ Μεγαλειότης σας—προσέθεσε ὁ Ἰωακεὶμ—ὀφείλῃ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσι τοῦ νόμου ὁ ὁποῖος παραχωρεῖ θρησκευτικά μας ἱδρύματα στοὺς Βουλγάρους.

— Ἡ Κυβέρνησίς μου ἀπήντησε ὁ Σουλτᾶνος ἐκτελεῖ καὶ ἀποφασίζει σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ λαοῦ μου. Δὲν ἔχω συνεπῶς τὸ δικαίωμα νὰ ἔλθω ἀντιμέτωπος τῆς λαϊκῆς θελήσεως. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ θέλω νὰ ἐκδηλώσω τὴν ἐκτίμησί μου πρὸς τὸ πρόσωπό Σας καὶ πρὸς τὸ νομοταγὲς Γένος τῶν Ρωμαίων, θὰ εἰσηγηθῶ τὰ δέοντα εἰς τὴν Κυβέρνησι....

Παρ᾽ ὅλα αὐτά, οὔτε ὁ Σουλτᾶνος εἰσηγήθη «τὰ δέοντα», οὔτε ἡ Κυβέρνησις μετέβαλε τακτική. Καὶ ἡ κατάστασις παρέμεινε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, πρᾶγμα ποὺ ἠνάγκασε τὸν Ἰωακεὶμ νὰ συγκαλέσῃ πάλιν τὰ Δύο Σώματα καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐκτελεσθοῦν αἱ ἀποφάσεις ποὺ εἶχαν ληφθῇ πρὸ τῆς πατριαρχικῆς ἐπισκέψεως στὸν Σουλτᾶνο.

Ἡ σθεναρὰ στάσις τῶν Πατριαρχείων ἤσκησε κάποια κατευναστικὴ ἐπίδρασι στοὺς ἐπισήμους κύκλους τῆς Τουρκίας. Τὰ τουρκικὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειψαν ξαφνικὰ τὸ ὕφος τῆς ἀδιαλλαξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ καί σχολίασαν τὴν ἀπόφασιν μὲ ὕφος σχετικῶς μετριοπαθές.

«Αἱ ἀποφάσεις, ἔγραφε ἡ «Ἰκδὰμ» στὸ φῦλλο τῆς 12ης Ἰουλίου 1910, αἵτινες ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριαρχείου ἕνεκα τοῦ περὶ ἐκκλησιῶν νομοσχεδίου εἶναι πράγματι ἄξιαι λύπης. Ἡμεῖς δὲν θὰ κρίνωμεν τὰς ἀποφάσεις ταύτας ὑπείκοντες εἰς αἰσθηματικοὺς λόγους, διότι ὅσα θὰ εἴπωμεν δυνατὸν νὰ θίξωσι τὸ αἴσθημα τοῦ Ὀθωμανισμοῦ, τοῦ ὁποίου εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐμφορεῖται τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐπειδὴ ἡ χώρα μας συνίσταται ἐκ διαφόρων στοιχείων εἶναι ἀναμ-

φίβολον ὅτι ἡ πλέον δραστικὴ καὶ ἡ πλέον ἱερὰ δύναμις ἥτις θὰ συνδέσῃ πάντας ἡμᾶς πρὸς ἀλλήλους δέον νὰ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Ὀθωμανισμοῦ. Ἑπομένως ἐὰν ἕκαστον στοιχεῖον δὲν προβῇ εἰς ὀλίγην θυσίαν ἐκ τῶν ἰδίων του βλέψεων καὶ αἰσθημάτων οὐδεμίαν δύναται νὰ τρέφῃ ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν πατρίδα. Αἱ καταπιέσεις τῆς ἀπολυταρχίας ἐνδεχόμενον νὰ παρέλκυον τὴν γέννεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοιαύτης ἀγάπης καὶ τοιούτου ἐνδιαφέροντος. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς νέας περιόδου τοῦ Συντάγματος, ἐνόσῳ οἱ αὐθορμήτως καλέσαντες ἑαυτοὺς πράγματι συνταγματικοὺς καὶ οἱ θεωροῦντες καὶ κηρύττοντες ἑαυτοὺς πράγματι Ὀθωμανοὺς δὲν σέβονται τοὺς θεμελιώδεις κανόνας τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφωσύνης, βεβαίως οἱ διϊσχυρισμοί των μένουν ἀβάσιμοι.» Ἀναλυτικώτερα ἐξήτασε τὶς ἀποφάσεις τοῦ Πατριαρχείου ἡ σοβαρότερη ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τουρκικὴ ἐφημερὶς «Τανίν», τοῦ Χουσεῒν Τζαχὴτ βέη.

Σχετικῶς μὲ τὴν ἀπόφασι περὶ προσφυγῆς στὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἡ «Τανὶν» ἔγραφε:

«Τὴν ἔκκλησιν ταύτην, ἥτις γίνεται διὰ νὰ προκληθῇ ξενικὴ ἐπέμβασις, δυνάμεθα νὰ τὴν ἐξετάσωμεν καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως.

«Σήμερον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τυγχάνον ὑψίστη πνευματικὴ ἀρχή, εἶναι συγχρόνως καὶ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Οἱ Πατριάρχαι δύνανται νὰ διορίζωνται καὶ μάλιστα νὰ παύωνται ἢ καὶ νὰ καλοῦνται εἰς παραίτησιν ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ τὴν παῦσιν λαμβάνουν παρὰ τοῦ Κράτους μισθὸν διαθεσιμότητος. Ἓν Κράτος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ εἴς τινα ἐκ τῶν ὑπαλλήλων του νὰ ἀποταθῇ εἰς ξένον Κρατος; Δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς ὑπάλληλον προβαίνοντα εἰς τοιοῦτον διάβημα; Μία ἀρχὴ στερουμένη τοιουτοτρόπως τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἠθικὴν δύναμιν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀτελευτήτων ἀναγκῶν της; Ἑκάστη τῶν πιθανοτήτων τούτων εἶναι πράγματα παρορμοῦντα τὸ Πατριαρχεῖον εἰς σκέψιν καὶ εἰς μετριοπάθειαν. Καθ' ἃ μάλιστα ἡμεῖς ἐπληροφορήθημεν, κατ' ἀρχὴν ἐσκέφθη, ὅτι

μία τοιαύτη ἔκκλησις θὰ ἦτο ἄστοχος, ἀλλ᾽ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ τὸν παρεκίνησαν νὰ τὴν ἐγκρίνῃ, οὕτω δὲ ἐν τέλει ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα αὕτη.

»Τὰ πατριωτικὰ ὅμως αἰσθήματα ἀπαιτοῦν νὰ μὴ ἐνεργῇ τις συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τῶν κοινῶν συμβούλων.

»Κατ᾽ ἄλλην τινα διάδοσιν, δῆθεν διὰ τῆς ἐκκλήσεως ταύτης σκοπεῖται ἁπλῶς νὰ γείνῃ μία διαμαρτυρία καὶ νὰ ἀποδειχθῇ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον ἐξεπλήρωσε πληρήστατα τὸ καθῆκόν του. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐξεπλήρωσε περισσῶς τὸ καθῆκόν του. Πλέον δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη διαμαρτυρίας. Ἐν τούτοις ἐὰν διὰ τῆς διαμαρτυρίας ταύτης χρειάζεται νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εὐμένεια τῶν μεταγενεστέρων, ἤρκει νὰ ἐπιδοθῇ αὕτη εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν. Ἡ ἔκκλησις εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ φανῇ ἀρεστή.

Ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ ἴδιον ἄρθρον, ἡ «Τανὶν» ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπόφασι περὶ συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ λέγει :

«Μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Πατριαρχείου ὑπάρχει καὶ ἡ σύγκλησις Ἐθνοσυνελεύσεως. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐπιδίδον σχετικὴν δήλωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν θὰ συγκαλέσῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Τὸ Πατριαρχεῖον πλὴν τῶν διὰ νόμου ὡρισμένων συμβουλίων, οὐδὲν ἄλλο συμβούλιον ἔχει. Ἑπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύγκλησιν τοιαύτης ἐκτάκτου Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐὰν σκοπὸς τούτου εἶνε ἡ συνδιάσκεψις μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχείων ὑποκειμένων Πατριαρχείων οὐδὲν ἐπιλήψιμον ἐν τούτῳ ὑπάρχει. Ἀλλ᾽ ἐὰν πρόκειται περὶ συγκροτήσεως εἴδους Βουλῆς ἀνηκούσης εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Ἔθνος, ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοῦτο πάσῃ δυνάμει, διότι τοιοῦτον συμβούλιον συγκροτούμενον δι᾽ ἐκλογῶν ἢ δι᾽ ἄλλου τρόπου, οὐδεμίαν θέσιν ἔχει μεταξὺ τῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου, οὔτε προηγούμενον ἔχει. Ἡ συνταγματικὴ διοίκησις καθ᾽ ὃν χρόνον καταγίνεται νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς πλείστας ἀναπτύξεις καὶ τοὺς πλατυασμούς, οἵτινες προβαλ-

λουν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν προνομίων, βεβαίως δὲν ἐπιτρέπει τοιοῦτόν τι, δυνάμενον νὰ ἀποτελέσῃ ἓν ἐπιζήμιον προνόμιον.

«Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸ αὐτῆς μάλιστα τὸ ρωμαϊκὸν πατριαρχεῖον δὲν συνεκρότησεν ἐθνοσυνέλευσιν εἴδους «assemblée national».

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκδηλώνεται κάποια ἀντίδρασις ἐναντίον τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου καὶ τὸ γεγονὸς ἀπέσπασε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου ὁ ὁποῖος περιώρισε τὶς διώξεις του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 1911 εὑρίσκει τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας σὲ κατάστασι σχετικῆς ἠρεμίας, κι' ὁ Χρυσόστομος ἀναχαιτίζει πρὸς στιγμὴν τοὺς ἐθνικούς του ἀγῶνας γιὰ νά ξαναρχίσῃ τὴ μεγάλη κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ δρᾶσι του.

Γεγονὸς σημαντικὸ γιὰ τὴ Σμύρνη ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις ἀπὸ τὴν Μητρόπολι στὴν ἀρχὴ τοῦ 1911 ἑβδομαδιαίου περιοδικοῦ μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Ἱερὸς Πολύκαρπος».

Προορισμὸς τοῦ περιοδικοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐμπνευσμένα ἄρθρα ἔγραφεν ὁ Χρυσόστομος, ἦτο νὰ προσφέρῃ ἄφθονη πνευματικὴ τροφὴ στοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς περιφερείας. Καὶ τὸν προορισμό του αὐτὸν ἐξετέλεσε θαυμάσια, τόσο, ὥστε χάρις στὴν ἐπίμονη προπαγάνδα τοῦ Μητροπολίτη δὲν ὑπῆρχε οἰκογένεια σμυρναϊκὴ ποῦ νὰ μὴν προμηθεύεται τὸν «Ἱερὸ Πολύκαρπο».

Ἔτσι ἐπέρασαν οἱ πρῶτοι μῆνες τοῦ 1911 κι' ὁ Χρυσόστομος ξαναβρῆκε τὴν ψυχική του ἠρεμία. Ἀλλὰ τὴν 2α Ὀκτωβρίου φθάνει τηλεγραφικῶς ἡ εἴδησις τῆς κατακρεουργήσεως τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ ἀπὸ ὄργανα τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου. Ὁ Χρυσόστομος ἐκδίδει ἰδιαίτερο πένθιμο τεῦχος τοῦ «Ἱεροῦ Πολυκάρπου» καὶ τελεῖ μνημόσυνο, τὸ ὁποῖον παίρνει τὴν εἰκόνα συλλαλητηρίου.

Κατάχλωμος καὶ ταραγμένος ἀπὸ τὴ συγκίνησι ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης, ἀνεβαίνει στὸν Ἄμβωνα τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς καὶ λέγει :

«Ἡμέραν Ἐθνικῆς μας παλλιγγενεσίας θὰ ἔπρεπε νὰ

καλέσωμεν τὴν σημερινήν, ἀφοῦ βλέπομεν ὅτι ἐπαναστρέφουσιν ἐφ᾽ ἡμᾶς χρόνοι ἀρχαίας εὐκλείας καὶ σφυρηλατεῖται ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἐθνικὸς ἡμῶν χαρακτὴρ ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος τῶν συμφορῶν καὶ ἀναβαπτυζόμεθα ἐν πυρὶ καὶ κατατασσόμεθα εἰς τέφραν φοίνικος. Ὅταν ἀρχιερεῖς καίωσιν ἑαυτοὺς ὡς λαμπάδας ἐνώπιον τοῦ εἰδώλου τῆς Πατρίδος, ὁ δὲ μαρτυρικὸς θάνατός των γίνεται ζωῆς καὶ δόξης ὑπόθεσις καὶ θεμέλιον ἁγιωτέρου βίου, τὸ μνημόσυνόν των δὲν ἐναρμονίζεται μὲ δάκρυα καὶ θλῖψιν, ἀλλὰ μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀγαλλίασιν. Ἡμῖν ἐξ ὅλων ἐχαρίσθη ὄχι μόνον τὸ εἰς Χριστὸν ὀρθῶς πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ Αὐτοῦ ἀγογγύστως πάσχειν, γενναίως μαρτυρεῖν καὶ ἐνδόξως θνήσκειν».

Μετὰ τὸ μνημόσυνο συνέταξε καὶ ἔστειλε πρὸς τὸν Πατριάρχη τὸ ἀκόλουθο ὑπόμνημα :

Π α ν α γ ι ώ τ α τ ε Δ έ σ π ο τ α.

Σύμπασα ἡ ὁμογένεια τῆς ἐπαρχίας Σμύρνης, ἣν ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀντιπροσωπεύωμεν, οἱ μετὰ σεβασμοῦ πολλοῦ ὑποσημειούμενοι, μὴ ἀνεχομένη ἐπὶ πλέον νὰ καταπίνῃ τὰ πικρὰ ποτήρια τοῦ ἐθνικοῦ ὀνείδους καὶ τοῦ πρωτοφανοῦς καὶ πρωτακούστου ἐξευτελισμοῦ, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς ποτίζεται ὑπὸ τῶν τετυφλωμένων σωβινιστῶν τῆς κρατούσης φυλῆς, καὶ αἰσθανομένη καὶ βλέπουσα τὴν ὀφθαλμαφανῶς ἑαυτὴν ἐξωθουμένην μετὰ τοῦ καθόλου Γένους, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν καὶ ἀτίμωσιν καὶ τὸν ἀδοξότατον τῶν θανάτων, ὃν δύναται νὰ ὑποστῇ ἓν Ἔθνος, ἀδυνατεῖ πλέον νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὑπερεκχειλίζουσαν καὶ διαρρυγνύουσαν τὰ στήθη ἀγανάκτησιν καὶ ὀργήν της, καὶ προβαίνει ἤδη δι᾽ ἡμῶν νὰ ὑποδείξῃ εὐλαβῶς τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι τὸ ὡς ὕστατον καθῆκον αὐτῆς θεωρούμενον ἐφεξῆς τοῦτο διάβημα, ὅπερ καὶ ἱκετεύει τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὰ περὶ Αὐτὴν ἀνώτατα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Κέντρῳ Σώματα νὰ θέσῃ πλέον εἰς ἐφαρμογήν, διότι οὕτω μόνον σκεπτόμεθα ὅτι δυνάμεθα ν᾽ ἀποδείξωμεν ὅτι ἐσμὲν ἔθνος θέλον νὰ ζήσῃ, ἔθνος συναισθανόμενον τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τό τε τιμημένον καὶ ἔνδοξον παρελθόν του.

Ἐ ξ η γ ο ύ μ ε θ α.

«Οἱ κρατοῦντες ἀφοῦ ἐκ παντὸς τρόπου προέβησαν εἰς πᾶσαν παραβίασιν τῶν ἀνθρωπίνων, τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἡμων δικαίων, καὶ ἐπλήρωσαν οὕτω τὸ ποτήριον πάσης ἐθνικῆς ἡμῶν καταισχύνης, ἀφ᾽ οὗ ἐξηυτέλησαν μὲν τὴν πάναγνον χριστιανικὴν ἡμῶν πίστιν καὶ θρησκείαν διὰ τῆς παραβόλου διατάξεως, ἐκείνης ἐν τῷ συνταγματικῷ χάρτῃ, κηρύξαντες αὐτὴν ὡς προσβάλλουσαν τὰ χρηστὰ ἤθη, ἀφ' οὗ ἐπεβουλεύθησαν ὅλην τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν, καὶ ἐξ ἐνέδοας ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὤμοσαν ἀκήρυκτον πόλεμον κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καὶ κατ᾽ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ ἐκπαιδεύσεως, ἐπ᾽ ἐσχάτων ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Κράτους Βουλῇ δὲν ἀπώκνησαν συμμαχοῦντες ἢ μᾶλλον στεφανοῦτες τὸ ἔργον τῶν Βουλγάρων λῃστῶν καὶ σημμοριτῶν, ν᾽ ἀποστερήσωσι τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ οἰκοῦντας ὁμαίμονας καὶ ὁμοδόξους ἀδελφοὺς ἡμῶν διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν ἡμῶν ἃς οἱ μακαριστοὶ ἐκεῖνοι ἡμῶν πατέρες καὶ οἱ τὰ τεταγμένα ἐκεῖνα μέρη οἰκοῦντες νῦν ἀδελφοὶ μας μετὰ τόσων θυσιῶν, μόχθου, χρήματος καὶ αἵματος ἐθεμελίωσαν καὶ ἄχρι τῆς παρούσης ὥρας διετήρησαν Οὕτω δὲ βλέπομεν τὴν πατρικὴν ἡμῶν κληρονομίαν μεταβαλλομένην εἰς ἀδέσποτον περιουσίαν καταλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ πρώτου τυχόντος ἅρπαγος καὶ σφετεριστοῦ εἰς οὐδὲν δὲ λογιζόμενα τὰ ἀναφαίρετα καὶ ἀπαράγραπτα καὶ δι' αἰωνοβίων προνομίων καὶ φιρμανίων αὐτοκρατορικῶν κατωχυρωμένα δικαιώματα ἔθνους ἓξ καὶ πλέον ἑκατομμυρίων πληθυσμοῦ.

«Διετηρήσαμεν τὸ μέτωπον ἡμῶν ἀκηλίδωτον καὶ τὴν κληρονομίαν ἡμῶν ἀλώβητον παρεδώκαμεν τοῖς ἐπιγιγνομένος κατὰ τοὺς μακροὺς ἐκείνους αἰῶνας καὶ χρόνους τῆς δουλείας, τοὺς οὐ πολὺ ἀφ' ἡμῶν ἀφεστῶτας καθ᾽ οὓς οὐδαμῶς ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τώρα κατὰ τὴν αὐγὴν τῆς ἐλευθερίας ἐν μέσῳ τῆς τόσης ἀλληλεγγύης ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς ὑφυλίου καταδικαζόμεθα διὰ τῆς βαθμιαίας καὶ ἀσφαλοῦς ἀφαιρέσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἡμῶν

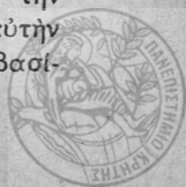
δικαιωμάτων καὶ παντὸς ὅ,τι ἔχει τιμιώτατον ἓν ἔθνος, εἰς τὸν πλέον ἐπονείδιστον καὶ τὸν πλέον ἐπώδυνον ἀλλὰ σιωπηρὸν ἐκ μαρασμοῦ θάνατον.

«Τὸ κορύφωμα τοῦ ἐξευτελισμοῦ, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἐτέθη καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἄναξ κρατήσας τὴν Κορυφὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἐν τῷ ἀντιθαλάμῳ οὐδαμῶς ἠθέλησε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετ' Αὐτῆς καὶ ἀκροασθῇ τοῦ πόνου ἑνὸς λαοῦ, οὐχὶ βεβαίως τοῦ ἀναξιωτέρου καὶ εὐτελεστέρου ἐξ ὅλων τῶν Λαῶν τῆς Βασιλείας του καὶ οὕτω κατεδίκαζεν ὁλόκληρον Ἔθνος ὡς ἀποδιοπομπαῖον καὶ ἀνάξιον κἂν προσοχῆς καὶ ἀκροάσεως, καὶ τοῦτο ἐνῷ ὅλα τὰ δίκαια εἶναι πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ.

«Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, καὶ τὰ ὁποῖα μετ' ἀκουράστου καὶ ἀγογγύστου ὑπομονῆς μέχρι τῆς χθές, ἀνειχόμεθα καὶ κατεπίνομεν, ἔπεισεν ἡμᾶς ὅτι ἡ τακτικὴ καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀκράτου σωβινιστικῆς ταύτης πολιτείας εἶναι ὁ βραδὺς ἡμῶν ὡς Ἔθνος ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἐπώδυνος θάνατος. Πλὴν τὰ Ἔθνη, ἐν τῇ συναισθήσει τῶν αἰωνίων καὶ ἀπαραγράπτων δικαίων των, δὲν ἀποθνήσκουσι τόσον εὐκόλως καὶ οὐδὲ τοιοῦτον ἄδοξον καὶ ἄτιμον θάνατον. Καὶ ἂν ἀποθνήσκουσιν, ἀποθνήσκουσι τότε μόνον, ὁπόταν δὲν δύνανται πλέον νὰ ζήσωσι μετὰ τιμῆς, ἡ δὲ ἱστορία ἐπιτελεῖ τὸ ἔργον της τότε καὶ ἐκ τῶν κοκκάλων τῶν νεκρῶν σκελετῶν καὶ ὀστῶν ἀναφαίνονται νέοι ἐκδικηταὶ καὶ λαοί. Ἡ ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη ἐπιβάλλει εἰς τὸ ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν ὅπως ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκόν του, καὶ μὴ ἀφήσῃ ὁλόκληρον ὁμαίμονα πληθυσμὸν νὰ πνιγῇ ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλά συναποθάνῃ μετ' αὐτοῦ τετιμημένως καὶ ἐνδόξως.

Παναγιώτατε,

«Ὁ καιρὸς τῶν λόγων παρῆλθε πλέον ἤγγικε ἡ στιγμὴ τῶν μεγάλων ἔργων, δι' ἃ ἀπαιτοῦνται θυσίαι πλήρεις, ὁλοκαυτώματα, ἄνευ ἐπιφυλάξεως. Ἡ Ἐκκλησία καθ' ὅλην τὴν ἔνδοξον σταδιοδρομίαν αὐτῆς ἐγνώρισε μόνον τὴν ζωὴν διὰ τῶν μαρτύρων της, καὶ χρυσοῦς αἰὼν δι' αὐτὴν καὶ τὸ Ἔθνος μας ἦσαν οἱ χρόνοι, καθ' οὓς δὲν ἐβασι-

λευεν ὁ χρυσὸς ἀλλ' ὁ σίδηρος καὶ τὸ πῦρ. Φρονοῦμεν ὅτι ἐπανέρχονται οἱ ἔνδοξοι ἐκεῖνοι χρόνοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐσμὲν λίαν εὐγνώμονες εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν διὰ τοῦτο, ὅπερ βεβαίως τὸ ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν χρέος δὲν εἶνε οὔτε λιποταξία, οὔτε παραίτησις, ἀλλὰ μόνον στάσις ὑπερήφανος και ἀνδρικὴ καὶ γενναία καὶ ὡρισμένη ἀπόφασις διὰ μαρτύριον ἔνδοξον.

Ἰδοὺ δὲ τί φρονοῦμεν ἡμεῖς μυριοσεβάστως.

«Χωρὶς κἂν νὰ πτοηθῶμεν ἐκ τοῦ διωγμοῦ καὶ τῶν δημεύσεων καὶ τῶν ἐξευτελισμῶν ὀφείλωμεν τοὐναντίον νὰ ἀντλήσωμεν θάρρος πρὸς κρατερὰν ἄμυναν, καὶ ἄφευκτον θὰ ἔχωμεν τὴν ἐλπίδα νίκην, νὰ σκεφθῶμεν δὲ καὶ πράξωμεν οὕτω.

Βουλὴ ἥτις ἐπιλαθομένη τοῦ προορισμοῦ της, ἀπορραπίζει τὰ ἱερώτατα αἰσθήματα ἔθνους ὁλοκλήρου, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν νὰ στεγάζῃ ἀντιπροσώπους αὐτοῦ. Κυβέρνησις, ἥτις ἄρχει ἐν συνταγματικῷ πολιτεύματι οὐχὶ ἵνα προστατεύσῃ τὰ δίκαια, ἀλλὰ νὰ εἰσηγῆται καὶ νὰ ἐκτελῇ καταθληπτικὰς καὶ ἀδικωτάτας τοῦτ' αὐτὸ ἀποφάσεις, οὐδεμιᾶς πίστεως καὶ οὐδενὸς σεβασμοῦ δέον νὰ ἀξιῶται παρὰ τοῦ καταδυναστευομένου Ἔθνους τούτου.

«Γερουσία ἀνεχομένη νὰ ἀπεμπολῶνται ὑπὸ αὐθαιρέτου πλειοψηφίας καὶ τὰ δίκαια τῶν λαῶν δὲν πρέπει νὰ συγκαταριθμῇ μεταξὺ τῶν μελῶν της ἄνδρας τῆς ὑψηλῆς μορφώσεως καὶ εὐγενείας τῶν αἰσθημάτων ἐγνωσμένων λογάδων τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους.

«Πολιτεία ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἥτις μεταχειρίζεται τὴν ἐξουσίαν οὐχὶ πρὸς ὑπεράσπισιν ἀλλὰ πρὸς κατάπνιξιν πάντὸς ἰδεώδους, πάσης δικαιοσύνης καὶ πάσης τιμῆς καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν στοιχειωδεστέρων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ὅρκου, ὃν τὰ τέκνα τῆς πατρίδος ὤμοσαν διαβουκοληθέντα ἐπὶ χρυσαῖς ἐλπίσι.

«Διά τοῦτο καὶ ἀναμένομεν μετ' ἀγωνίας ἵνα ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης ἡ Κορυφὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θέσεώς Της, λαλήσῃ μετὰ κύρους πρὸς τὰ τέκνα της, τὰ ὁποῖα εἶνε καὶ πρόθυμα

νὰ ἐνωτισθῶσιν εὐλαβῶς τῆς Ἱερᾶς Αὐτῆς Φωνῆς καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν Αὐτῇ βαδιζούσῃ μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ὅπου ὁ βωμὸς τῶν ὁλοκαυτωμάτων καὶ τὸ πεδίων της ἐνδόξου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, καὶ νὰ ἀπολύσῃ πρὸς ὅλον τὸ Ἔθνος, πρὸς τὴν οὕτω δρῶσαν Κυβέρνησιν καὶ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς, ὑπόμνημα, δι' οὗ νὰ κυρύξῃ ἐπισήμως τὴν Ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ, νὰ δείξῃ τὸν Σταυρὸν ποδοπατούμενον ἀνιέρως, καὶ τὸ Γένος μας ἀσπαῖρον ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν πτέρναν ἀπηνοῦς καταδιώξεως. ἀντιβαινούσης εἰς τὴν στοιχειωδεστέραν ἔννοιαν τοῦ Συντάγματος, νὰ λύσῃ ἀπὸ τοῦ ὅρκου πίστεως πρὸς τοιαύτην πολιτείαν τὸ στενάζον Γένος μας, νὰ κηρύξῃ ἐπικατάρατον πανταδήποτε ὀρθόδοξον χριστιανὸν Ἕλληνα, ὅστις ἤθελε συμμετάσχῃ ἐκλογῶν ὡς ἐκλογεὺς ἢ ὡς ἐκλέξιμος Νομοθετικοῦ Σώματος, Διοικητικοῦ ἢ Δικαστικοῦ ἢ ἄλλου τινὸς δημοσίου λειτουργήματος νὰ παραστῇ τοῦ λοιποῦ ὡς δικαστὴς ἢ διάδικος πρὸς ὁμόφυλον ἢ ὁμόθρησκον ἐνώπιον τῶν τοπικῶν Δικαστηρίων ἢ ἄλλων ἐγχωρίων ἀρχῶν, νὰ κηρυχθῇ δὲ ἐν ἡμέρᾳ τακτῇ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Αὐτοκρατορίας δικαιοστάσιον, νὰ κλεισθῶσι ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν μόνην ἑβδομάδα ὅλα τὰ καταστήματα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων χριστιανῶν, πανταχοῦ δὲ ἀναρτηθῶσι μέλαιναι σημαῖαι πρὸς ἔνδειξιν Ἐθνικοῦ πένθους, οὕτω δὲ ἡ ἐπανάσταaις τῆς σιωπῆς καὶ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς εἰς δημόσιον λειτούργημα, νὰ κηρυχθῇ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς προσφυλοῦς ἡμῖν χώρας ταύτης, ἥτις εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη ἡμῶν πατρὶς καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας τόσον ἀστόργως μᾶς ἀποξενοῦσιν.

Κηρυττομένου, Παναγιώτατε, τοῦ τοιούτου παθητικοῦ πολέμου, καταγγελλομένων τῶν Κυβερνητικῶν ὑπερβασιῶν καὶ ἐκβιασμῶν ἐνώπιον σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἰρομένου τοῦ καλύμματος τοῦ καλύπτοντος τὰς τοιαύτας ἀσχημίας καὶ ἀδικιας τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀποχωροῦντος ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὅπου ἀναφανδὸν σφαγιάζονται ἐν πλήρῃ μεσημβρίᾳ τὰ δίκαια τῆς θρησκείας, τῆς τιμῆς καὶ ὑπάρξεώς του καὶ ἀποκρυβομένου ἐν τῇ ἀπομονώσει του μικρὸν ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου, πεποίθαμεν ὅτι

πολλὰ κερδαίνονται ἀγαθά, ἅτινα οὐκ ἐστὶ νῦν λέγειν κατὰ μέρος. Καὶ ἐπειδὴ οἱ καιροὶ οὐ μενετοὶ ἀναμένομεν ἐναγωνίως μίαν ὥραν τάχιον, ἵνα δοθῇ ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος τὸ σύνθημα τοῦτο τῆς ἀφυπνίσεως τῆς κοιμωμένης ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ εἰς ἄδοξον θάνατον καὶ ταφὴν ὁδηγουμένου ἡμετέρου εὐσεβοῦς Γένους.

«Ἀπεκδεχόμενοι τὰς Σωτηρίους Αὐτῆς Εὐχάς, ὑποσημειούμεθα βαθυσεβάστως τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος τέκνα πειθήνια.

† Ὁ *Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***»

Αἱ εἰσηγήσεις τοῦ Χρυσοστόμου δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐκτελεσθοῦν. Λίγο ἀργότερα ἐκηρύχθη ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ προσοχὴ τῶν Τούρκων ἐστράφη πρὸς τὴν Τριπολίτιδα, ὅπου ἤρχισαν νὰ γίνωνται αἱ ἀποβάσεις τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων. Αὐτομάτως σταμάτησαν αἱ πιέσεις καὶ διώξεις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καί, γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημα, ξαναγύρισε ὁ ρυθμὸς τῆς κανονικῆς ζωῆς...

ΧΑΡΕΣ ΚΑΙ ΠΙΚΡΙΕΣ

Ἡ ἐμπλοκὴ τῆς Τουρκίας στὸν πόλεμο μὲ τὴν Ἰταλία δὲν ἀφῆκε ἀδιάφορα τὰ ξένα στοιχεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἑβραῖοι κηρύχθηκαν ἀναφανδὸν κατὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ ὠργάνωσαν συλλαλητήρια φιλοτουρκικὰ στὴν Κωνσταντινούπολι, τὴν Σμύρνη καὶ τὴν Ἀδριανούπολι. Τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῶν ἐθνικῶν μειονοτήτων τήρησαν στὴν ἀρχὴ στάσι ἀδιαφορίας καὶ κατόπιν κηρύχθηκαν ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν. Ζωηρότερη ἦταν ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἰταλικὴ νίκη μποροῦσε νὰ δώσῃ τὴ λύσι τοῦ ἐθνικοῦ του προβλήματος.

Ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα ἔγινε δεκτὴ μὲ ἐκδηλώσεις ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας. Στοὺς ναοὺς τῆς Σμύρ-

νης ἐψάλλησαν δεήσεις ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν ἰταλικῶν ὅπλων καὶ τὰ ἑλληνικὰ φύλλα τῆς Σμύρνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως δημοσίευαν μὲ χτυπητοὺς τίτλους καὶ ἀνάλογα σχόλια κάθε εἴδησι σχετικὴ μὲ τὶς νίκες τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ. Οἱ καλοὶ νησιῶτες τῶν Δωδεκανήσων, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ ἐσήμαινε τὸν πρόλογο τῆς ὁριστικῆς των ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς ἑνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα ὑπεδέχοντο τοὺς Ἰταλοὺς στρατιώτας μὲ ἀλλαλαγμοὺς χαρᾶς. Οἱ κάτοικοι πολλῶν μικρῶν νησιῶν τοῦ συμπλέγματος τῶν Δωδεκαννήσων ἐπανεστάτησαν προτοῦ φθάσουν τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα, κατέλυσαν τὰς ἀρχὰς καὶ παρέδωσαν μόνοι τους τὴ διοίκησι στοὺς Ἰταλούς. Ὁ ἄδολος αὐτὸς ἐνθουσιασμὸς πληρώθηκε βραδύτερα ἀκριβὰ ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν τώρα τὴν φρικτώτερη τυραννία εἰς βάρος τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων ποὺ τοὺς ὑποδέχτηκαν ἄλλοτε ὡς ἐλευθερωτάς !

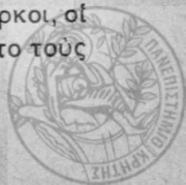
Ἡ δυσμενὴς ἐξέλιξις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μὲ τὴν Τουρκίαν, ἔφερε σὲ δύσκολη θέσι τὸ Νεοτουρκικὸ Κομιτᾶτο, τοῦ ὁποίου ἤρχισαν νὰ κλονίζωνται τὰ θεμέλια. Ἡ ἀντίδρασις ἐξεδηλώθη ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ ἰδίου Κομιτάτου καί βρῆκε καλὴ ἀπήχησι στὶς λαϊκὲς μᾶζες, καὶ φυσικά, στὰ ξένα στοιχεῖα. Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ τῆς τουρκικῆς Βουλῆς ἀσκοῦσαν τὰς ἐπιθέσεις των ἐναντίον τοῦ Κομιτάτου μὲ σθένος παραδειγματικό. Ὁ Μπούσιος, ὁ κυρίως κατευθύνων τὸν ἀγῶνα, ἔφθασε σὲ τέτοιο σημεῖο δριμύτητος στὶς ἐκδηλώσεις του κατὰ τοῦ Κομιτάτου ὥστε σὲ μιὰ συνεδρίασι τῆς Βουλῆς ὁ περίφημος Ταλαάτ, σηκώθηκε ἐξηγριωμένος ἀπὸ τὴ θέσι του, ἔβγαλε τὸ περίστροφο, τὸ ἐπρότεινε ἀπειλητικὰ κατὰ τοῦ Μπουσίου καὶ εἶπε :

— Θὰ σὲ σκοτώσω αὐθάδη !

— Αὐθάδης εἶσαι σύ ! Ἀπήντησε ἀπτόητος ὁ Μπούσιος.

. . . .

Ὅταν πλησίαζε πρὸς τὸ τέρμα του ὁ ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος, ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ κομιτάου ἤρχισε νὰ παίρνῃ τὴ συγκεκριμένη της μορφή. Οἱ παλαιότουρκοι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο «φιλελεύθεροι», προσεταιρίζοντο τοὺς

στρατιωτικοὺς παράγοντας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν διοικητὴ τῆς «Στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς» Ἀβουλλὰχ πασᾶ. Ἡ στρατιὰ αὐτὴ εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὰ πέριξ τῆς Σμύρνης γιὰ νὰ δράσῃ στὴν πιθανὴ περίπτωσι ἀποβάσεως ἰταλικῶν στρατευμάτων στὰ μικρασιατικὰ παράλια. Ὁ Ἀβουλλὰχ πασᾶς ἦτο ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους παράγοντας τοῦ ἀντικομιτατικοῦ κινήματος καὶ εἶχε ἀναλάβει νὰ ἐξεγείρῃ κατὰ τῆς κυβεργήσεως τὸν μικρασιατικὸ λαό, ὅταν θὰ ἔφθανε ἡ κατάλληλος στιγμή. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν του φαινόταν περιποιητικὸς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Σμύρνης καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Χρυσόστομο. πρὸς τὸν ὑποῖον εἶχε ἐκμυστηρευθῆ τὰ σχέδιά του. Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης, πιστεύων, ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ ἐβελτιώνετο ἡ θέσις τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν πτῶσι τοῦ Κομιτάτου, ἐξεδήλωσε τὸν ἐνθουσιασμό του πρὸς τὸν Ἀβουλλὰχ πασᾶ καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ τὴ βοήθειά του γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ.

Τὴν 9ην Ἰουλίου τοῦ 1912 ἐπέτειο τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς ὠργάνωσε στὸ Σεβδήκιοϊ πανηγυρικὴ παρέλασι τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγάς του στρατοῦ, στὴν ὁποίαν προσεκάλεσε νὰ παρευρεθοῦν μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους ἐπισήμους καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Σμύρνης.

Ἀσυγκράτητος ἀπὸ τὴ χαρά του ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὸ τὶ ἔμελλε νὰ συμβῇ εἰς τὸ τέλος τῆς παρελάσεως, πλησιάζει σὲ μιὰ στιγμὴ τὸν Βαλῆ, ὁ ὁποῖος ἦτο κατοχθόνιο ὄργανο τοῦ Κομιτάτου καὶ τοῦ λέγει :

—Σὲ λίγο Βαλῆ μου θ' ἀκούσῃς εὐχάριστα πράγματα !

Ὁ Βαλῆς ταράχθηκε, διότι εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ ὑποψιάζεται ὅτι κάτι συμβαίνει, ἀλλὰ τὴν στιγμὴ ἐκείνη πλησιάζει ὁ Ἀπτουλλὰχ πασᾶς καὶ τὸν ἐρωτᾶ ἂν θέλει νὰ τηλεγραφήσῃ στὴν Κωνσταντινούπολι ὅτι ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ζητοῦν τὴν διάλυσι τοῦ Κομιτάτου !

Ὁ Βαλῆς ἠρνήθη. Ὁ στρατηγὸς συνέταξε ἀμέσως τὸ τηλεγράφημα, τὸ διεβίβασε ἐπειγόντως στὴν Κυβέρνησι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ διαλυθῇ τὴν ἑπομένην τὸ Κο-

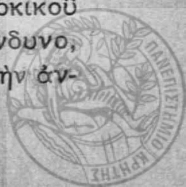
μιτᾶτο καὶ νὰ ἀναθαρρήσῃ—γιὰ λίγο μόνον καιρὸ—ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Σεπτεμβρίου φθάνει στὴ Σμύρνη τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκήρυξε ἐπιστράτευσι, παρασκευαζομένη γιὰ πόλεμο ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἡ Βαλκανικὴ συμμαχία ἦταν πλέον γεγονὸς καὶ προτοῦ οἱ Τοῦρκοι συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἔκπληξι καὶ τὴν ἀγωνία βρόντηξε τὸ κανόνι στὰ σύνορα.

Ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος ἀναζητοῦσε τὴν ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐθνικὰ γεγονότα, ἐκάλεσε σὲ συναγερμὸ τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Σμύρνης. Μὰ τὰ ἐμπνευσμένα του κηρύγματα συνέστησε σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας νὰ κάμουν τὸ καθῆκόν τους καὶ διεκήρυξε ὅτι «πλησιάζει ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους».

Αἱ παροτρύνσεις τοῦ Χρυσοστόμου συγκινοῦν καὶ ἠλεκτρίζουν τά πλήθη. Ἑκατοντάδες ἐθελονταὶ φεύγουν κρυφὰ ἀπὸ τὴ Σμύρνη μὲ ξένα πλοῖα καὶ κατατάσσονται στὸν ἑλληνικὸ στρατό. Τὰ ἀγγέλματα τῆς νίκης τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων πανηγυρίζονται ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν Τούρκων.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ὁ Χρυσόστομος κάμνει ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ προσφέρῃ θετικώτερη τὴ συμβολή του στὸν ἀγῶνα. Μεταξὺ ἄλλων συλλαμβάνει τὸ σχέδιο νὰ παρασκευάσῃ τὸν τορπιλλισμὸ ἑνὸς τουρκικοῦ τορπιλλικοῦ ποὺ ἔμενε ἀποκλεισμένο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Σμύρνης. Εἰδοποιεῖ σχετικῶς τὴν ἑλληνικὴ Κυβέρνησι, ἡ ὁποια ἀποστέλλει στὴ Σμύρνη, μετημφιεσμένο, τὸν πλοίαρχο τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ Β. Καραμούζη, ὑπηρετοῦντα τότε ὡς ἔφεδρο ἀξιωματικὸ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Τὴν παρουσία τοῦ πλοιάρχου αὐτοῦ δὲν τὴν ἤξευρε κανεὶς ἀπολύτως στὴ Σμύρνη ἐκτὸς τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν φιλοξενοῦσε. Ὁ Καραμούζης ἔλαβε τὶς πληροφορίες ποὺ ἤθελε, καθώρισε τὴ θέσι τοῦ τουρκικοῦ πλοίου, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χρυσοστόμου δὲν κατορθώθη νὰ πραγματοποιηθῇ, διότι ὁ κυβερνήτης τοῦ τουρκικοῦ τορπιλλικοῦ προαισθανόμενος προφανῶς τὸν κίνδυνο, ἤλλαξε ἀγκυροβόλιο καὶ μετέφερε τὸ πλοῖο του στὴν ἀν-

τίθετη ἄκρη τοῦ λιμανιοῦ, μεταξὺ διαφόρων ξένων ἐμπορικῶν σκαφῶν.

Τὴν ἀγαλλίασι καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπεσκίασε τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ τὴν 13 Νοεμβρίου 1912. Ἡ κηδεία του ἔγινε μεγαλοπρεπέστατα, παρουσίᾳ ἀντιπροσώπου τοῦ Σουλτάνου, τῶν ὑπουργῶν, τῶν ξένων πρεσβευτῶν καὶ προξένων, ἀγημάτων ρωσσικοῦ ναυτικοῦ.

Τὸ Πανελλήνιον ἐθρήνησε τὴν ἀπώλεια τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Πατριάρχου, τοῦ ὁποίου ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐκτιμοῦσε τὴν σωφροσύνη καὶ τὴν διπλωματικὴ ἱκανότητα μὲ τὴν ὁποίαν διεχειρίζετο τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀμασείας Γερμανὸς ἐξελέγη τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Πατριάρχου. Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ποὺ συνῆλθε τὴν 21ην Ἰανουαρίου 1913 καθώρισε τοὺς ὑποψηφίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξελέγετο παμψηφεὶ Πατριάρχης ἂν δὲν διέγραφε τὴν ὑποψηφιότητά του ἀπὸ τὸν κατάλογο ἡ Ὑψηλὴ Πύλη. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου τοῦ 1913 ἔγινε ἡ ἐκλογή, κατὴ τὴν ὁποίαν ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης, Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Γερμανός.

. . . .

Ἐπηκολούθησαν τὰ γνωστὰ γεγονότα τῶν βαλκανικῶν πολέμων. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατήγαγε θριαμβευτικὰς νίκας καὶ ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμὸς περίμενε μὲ λαχτάρα τὴν «ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως». Ἡ προστριβὴ μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν συμμάχων καὶ ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας ἔδωσε στὴν Τουρκία τὴν εὐκαιρία νὰ ἀνακτήσῃ τὸ θάρρος της καὶ τὰ θρακικὰ ἐδάφη της.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Νεοτουρκικὸ Κομιτᾶτο συνεκέντρωσε τὶς δυνάμεις του, ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν τῶν «Φιλελευθέρων» τοῦ Κιαμὴλ πασᾶ καὶ κατέλαβε πάλι τὴν ἐξουσία. Μέγας Βεζύρης διωρίσθη ὁ Μαχμοὺτ Σεφκὲτ πασᾶς.

Ἡ συνθήκη Βουκουρεστίου καθώρισε τὰ νέα σύνορα τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔβγαινε δοξασμένη ἀπὸ τὸν βαλκανικὸ πόλεμο καὶ οἱ Τοῦρκοι καραδοκοῦσαν

τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκδικήσεως. Τὸ Κομιτᾶτο εἶχε θέσει πλέον ὡς ἐπίσημο καὶ μοναδικὸ σχεδὸν προορισμὸ τῆς ὑπάρξεώς του τὴν ἐξόντωσι τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀπὸ τὸν χειμῶνα τοῦ 1913 ἤρχισαν οἱ συστηματικοὶ διωγμοὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅπου δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ ἐξοντωτικὴ δρᾶσις.

Τὰ ὄργανα τοῦ Κομιτάτου εἶχαν ἐντολὴ νὰ δημιουργήσουν ἀτμοσφαῖρα ἀντιχριστιανικὴ μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου. Τὴν ἀτμοσφαῖρα αὐτὴν διεπίστωσε καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Πανᾶς, ὅταν ἔφθασε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1914 στὴ Κωνσταντινούπολι κατὰ τὴν ἐπανάληψι τῶν ἐπισήμων ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Τὰ ἄρθρα τῶν τουρκικῶν ἐφημερίδων τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεως τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐτόνιζαν, ὅτι ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνθήκη δὲν εἶναι παρὰ μία ἁπλῆ ἀνακωχὴ καὶ ὅτι ὁπωσδήποτε θ' ἀποκατασταθῇ ἡ εἰς βάρος τῆς Τουρκίας γενομένη ἀδικία.

Ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος Μεχμὲτ Ρεσὰτ ὁ Ε΄ κατὰ τὴν ἔναρξι τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐτόνισε στὸν λόγον τοῦ Θρόνου ὅτι «ἡ Τουρκία δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασι τῶν Δυνάμεων περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου».

Ἡ δήλωσις αὐτὴ ἐσήμαινε τὴν ἀπαρχὴ νέων ἑλληνοτουρκικῶν προστριβῶν καὶ τὴν προπαρασκευὴ τῶν δύο Κρατῶν ν' ἀντιμετρηθοῦν μὲ πρόθεσι νὰ λύσουν ὁριστικῶς τὶς διαφορές των. Καὶ πράγματι, μόλις ἀπεκατεστάθη κάποιος κανονικὸς ὁπωσδήποτε ρυθμὸς στὴ ζωὴ τῆς Τουρκίας, ἡ Κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ παραγγείλῃ νέα πολεμικὰ πλοῖα καὶ παραλλήλως ἡ Ἑλλὰς διεπραγματεύετο τὴν ἀγορὰ τῶν δύο θωρηκτῶν «Λῆμνος» καὶ «Κιλκίς».

ΔΙΑ ΠΥΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΔΗΡΟΥ

Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθελληνικοῦ μίσους τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου ἔφθασε στὸ κατακόρυφο τὸν Μάϊο τοῦ

1914, ὅτε ἐδόθη ἀπὸ τὸ κέντρον ἡ ἐντολὴ νὰ κηρυχθῆ μποϋκοτάζ κατὰ τῶν ἑλλήνων. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐστάλη στὴ Σμύρνη ὡς νομάρχης ὁ φοβερὸς διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ Ραχμῆ βέης, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο ν' ἀγωνισθῆ ὁ Χρυσόστομος.

Τὴν 20 Μαΐου ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης ἐπληροφορήθη ὅτι τὴν προηγουμένη νύκτα ὁμάδες ἐνόπλων ἀτάκτων εἰσήλασαν στὰ χωριὰ τῆς Δυτικῆς Ἐρυθραίας, Κάτω Παναγιά, Ἁγία Παρασκευὴ καὶ Πυργὶ καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὰ καταστήματα, τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ σπίτια, ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ φύγουν πρὸς τὴν παραλία, ἐγκαταλείποντες τὰ πάντα εἰς τὰ χέρια τῶν ἐπιδρομέων. Τὰ σπίτια τῶν ἑλλήνων παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τούρκους πρόσφυγας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἐν συνεχείᾳ, εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν, ἐξεκενώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους των ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐρυθραίας καὶ τοῦ Ἀδραμυτικοῦ κόλπου. Ἄπειρα ἦσαν τὰ τραγικὰ θύματα τῆς φοβερῆς αὐτῆς ἐπιδρομῆς, ἡ ὁποία ἐσκόρπισε τὸν πανικὸ καὶ τὴν ἀπόγνωσιν εἰς ὅλο τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἀνατολῆς. Ὅσοι ἀντέτασσαν καὶ τὴν παραμικροτέρα ἔστω ἄρνησι, ἢ ἐπιχειροῦσαν νὰ παραλάβουν τὰ τιμαλφῆ των ἐφονεύοντο ἐπὶ τόπου χωρὶς οἶκτο.

Ἡ ἀπροσδόκητη συμφορὰ εὑρῆκε πάλι στὶς ἐπάλξεις τοῦ ἀγῶνος τὸν Χρυσόστομο. Συνεκέντρωσε τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἐρυθραίας στὴ Σμύρνη, τοὺς περιέθαλψε, τοὺς ἐξησφάλισε στέγη, τοὺς ὠργάνωσε συσσίτια. Ἔστειλε τοὺς κληρικοὺς τῆς Μητροπόλεως στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι πρόσφυγες, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς περιθάλψουν καὶ νὰ τοὺς προστατεύσουν ἕως ὅτου ληφθοῦν σοβαρώτερα μέτρα διασώσεώς των.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς νέας Ἑλληνοτουρκικῆς διαπάλης. Ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος ζητεῖ ἐπέμβασιν. Τὰ διαβήματα τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος μένουν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Στὸν ὁρίζοντα πλανᾶται ἡ πολεμικὴ ἀπειλή.

«Τὸ τουρκικὸν πῦρ, γράφει μία Ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς ἤ-

νοιξε καὶ ἐξακολουθεῖ δίζυγον. Κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀφ᾿ ἑνός, κατὰ τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν τῆς Τουρκίας ἀφ᾿ ἑτέρου. Τί μέλλει νὰ γείνῃ; Παρὰ τίνος ἔχει νὰ περιμένῃ προστασίαν καὶ δικαιοσύνην ὁ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνισμός;

«Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους τοῦ Ἑλληνικοῦ γνωρίζει πόσην δύναται νὰ τρέφῃ πεποίθησιν «ἐπ᾿ ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία».

«Ἂς ὑψώσῃ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Οὐρανόν, ὁπόθεν ἔχει νὰ προσδοκᾷ τὴν σωτηρίαν ἡ πολυκύμαντος τοῦ Χριστοῦ Κιβωτός, ἧς οἰακοστρόφος ἐτάχθη, καὶ ἐκεῖθεν ἀντλῶν τὸ θάρρος τῆς πίστεως, ἂς ἀνασύρῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, τὴν Ἱερὰν Σημαίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ὁποίας ἐπτερύγισαν αἱ ψυχαὶ μυριάδων μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

«Ὅ,τι ζητεῖ εἰς τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἡμέρας ὁ Ἰσλάμ θὰ τὸ εὕρῃ ἀσφαλῶς. Ἂν πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ Τουρκικὸς σίδηρος ἐκάμφθη καὶ ἐταπεινώθη πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ δικαίου τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, σήμερον μία νέα δοκιμὴ εἶναι προωρισμένη νὰ στείλῃ ὁριστικῶς εἰς τὸν τάφον τὸ ἄταφον Τουρκικὸν πτῶμα. Ὅ,τι χρειάζεται εἶναι τὸ ψυχικὸν σθένος καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς ἐσχάτης ἀμύνης. Ἕνα τοιοῦτον κεραυνὸν τὸν ἔχει καταστήσει ὥριμον ὁ ἄδικος, ὁ ἄγριος, ὁ ἀπάνθρωπος καὶ ὁ αὐτοκτόνος διωγμὸς τῆς Τουρκίας κατὰ τοῦ μόνου αὐτῆς στηρίγματος, τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπ᾿ αὐτοῦ τὸν λόγον ἔχει ὁ Πατριάρχης τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων. Ὄπισθεν αὐτοῦ θὰ βαδίσουν τροπαιοῦχοι αἱ στρατιαὶ τῶν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν πιστῶν τοῦ Χριστοῦ».

Ἀλλὰ οἱ διωγμοὶ τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξακολουθοῦν. Ὁ τουρκικὸς ὄχλος πανηγυρίζει καὶ ζητεῖ ἐξόντωσιν τῶν «ἀπίστων». Ὁ Βαλῆς τῆς Σμύρνης Ραχμὴ βέης κατευθύνει τὴν ἀντιχριστιανικὴ δρᾶσι κι᾿ ὁ Χυρσόστομος, μόνος, χωρὶς καμμιὰ βοήθεια, μὲ καθημερινοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς του, ἀντιμετωπίζει τὴν συμφορά.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

ΣΜΥΡΝΗΣ

Αὐτόγραφος σημείωσις τοῦ Χρυσοστόμου μὲ τὰ ὀνόματα τῶν παρόντων κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῶν Δύο Σωμάτων τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης, τὴν 17 Φεβρουαρίου 1922.

40.000, πρόσφυγες συκεντρώθησαν σὲ διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν μέσα στὴ Σμύρνη, κι' ἄλλοι 80.000 στὰ παράλια γυμνοί, πειναλέοι, ἀπροστάτευτοι.

Γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ φάσγανο τῶν ἐπιδρομέων τὰ δυστυχισμένα αὐτὰ θύματα ζητοῦσαν καταφύγια ἀνάμεσα στοὺς βράχους καὶ μέσα στὶς σπηλιές. Ἐκεῖ τοὺς ἀναζητοῦσαν τὰ πλοιάρια ποὺ ἐναύλωσε εἰδικῶς ὁ Μητροπολίτης καὶ ἔστειλε νὰ τοὺς παραλάβουν.

Χωρὶς φόβο, ὁ Χρυσόστομος, δὲν ἐδίστασε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπέμβασι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐπισκέ-

φθη μόνος του τοὺς Προξένους τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τοὺς ἐξέθεσε τὶς λεπτομέρειες τοῦ δράματος καὶ ἐζήτησε τὴν προστασία τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

Καθημερινῶς διεβίβαζε δεκάδες ἐκθέσεων καὶ ὑπομνημάτων πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τοὺς διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Εὐρώπης ἐξιστορῶν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ τραγικὰ γεγονότα. Στὴν ἔκθεσί του πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Π. Φωκαίας γράφει:

«....Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ χωρίου Σουλουτσοὺκ οἱ ἐπιδρομεῖς ἑνωθέντες μετ᾽ ἄλλων ὀρεσεβίων, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Π. Φωκαίας. Ὁ καϊμακάμης αὐτῆς, ἡ ἐντόπιος χωροφυλακὴ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει παρεπιδημοῦντες Βεγγάζιοι καὶ ἄλλοι μαῦροι ἀχθοφόροι τῶν ἁλάτων συνηνώθησαν μετὰ τῶν ἀόπλων τούτων καὶ ὥρμησαν ἐναντίον τῆς πόλεως σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες. Οἱ κάτοικοι ἐξ ἀπίνης καταληφθέντες ὥρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν ὅπου εὑρίσκετο μέγα ἀτμόπλοιον ἀγγλικὸν καὶ ἄλλο μέγα τριΐστιον φορτηγόν, ἱστιοφόρον ὅπου ἐσώθησαν. Πολλοὶ μὴ προλαβόντες κατέφυγαν ὑπὸ τὴν φιλόξενον καὶ σωτήριον γαλλικὴν σημαίαν τῆς ἐκεῖ ἐργαζομένης γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ φιλέλληνος κ. Σαρτιώ.

«Ὁ κεντρικὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης διηρπάγη καθ᾽ ὁλοκληρίαν. Τόση δὲ φρικαλέα εἶναι ἡ ἐρήμωσις καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως, ὥστε καὶ λίθους ἀκόμη δύναται νὰ συγκινήσῃ εἰς δάκρυα».

Ἡ ἀγωνιώδης φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου συνεκίνησε τὸν πολιτισμένο κόσμο. Τὸ προξενικὸ Σῶμα τῆς Σμύρνης συνέρχεται ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ρώσσου γενικοῦ προξένου καὶ ἀποφασίζει νὰ κάμῃ συνολικὸ διάβημα στὴν Ὑψηλὴ Πύλη καὶ τά Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζεται ἀπρόσκλητος στὴ σύσκεψι τῶν προξένων τοὺς διεκτραγωδεῖ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασι καὶ ὅπως εἶχε καταληφθῇ ἀπὸ βαθυτάτη συγκίνησι, στρέφεται πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ λέγει:

—Ἀκόμη λοιπόν, δὲν ἀπεφάσισε ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνη-

σις νὰ στείλῃ τὸν στόλο της στὰ μικρασιαστικὰ παράλια, καὶ νὰ σώσῃ τὸν σφαζόμενον καὶ ἐξοντωνόμενον χριστιανισμόν ;

Ὁ φιλλέλην πρόξενος ποὺ ἠσθάνετο βαθύτατα τὸν πόνον τοῦ Χρυσοστόμου ὅσον κανεὶς ἴσως ἄλλος ἀπὸ τοὺς ξένους ποὺ παρηκολούθησαν τὰ δραματικὰ γεγονότα ἀπήντησε :

—Εἰδοποίησα Σεβασμιώτατε τὴν Κυβέρνησίν μου. Δυστυχῶς τὸ καθῆκον μου σταματᾶ ἕως αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ἡ Κυβέρνησίς μου θ' ἀποφασίσῃ ὅ,τι κρινει ἀπαραίτητο.

Γιὰ νὰ μὴ δώσῃ καιρὸ στοὺς τούρκους νὰ παρασκευάσουν τὴν διπλωματική τους ἄμυνα ὁ Χρυσόστομος, παρὰ τὴν γνώμη τῶν Πατριαρχείων ἀπηύθυνε ἔκκλησι στὶς Πρεσβεῖες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ παρακαλοῦσε νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους των γιὰ νὰ διαπιστώσουν μόνοι των τὴν κατάστασι. Συνέπεια τῆς ἐκκλήσεως αὐτῆς ἦτο νὰ σταλοῦν στὴ Σμύρνη οἱ διερμηνεῖς τῶν πρεσβειῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Μητροπολίτης ἐπέδωσε ἀμέσως λεπτομερεστάτας ἐκθέσεις καὶ πειστήρια τῶν ἐξοντώσεων, ὅπλα, σχισμένα ράσα, κομματιασμένα Εὐαγγέλια, κομματιασμένες εἰκόνες, δισκοπότηρα, φωτογραφίες τῆς καταστροφῆς.

Ἡ δραστηριότης τοῦ Χρυσοστόμου ἀνησύχησε τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ ἐπὶ τόπου τὸν Ταλαὰτ πασᾶ, ὑπουργὸν τότε τῶν Ἐσωτερικῶν. Μόλις ἔφθασε στὴ Σμύρνη ὁ Ταλαάτ, ἐκάλεσε σὲ σύσκεψι τάς ἀρχὰς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ ἔδωσε ὑποσχέσεις ὅτι θά σταματήσουν οἱ διωγμοί. Κανείς, φυσικά, δὲν πίστεψε στὰς διαβεβαιώσεις του.

Σὲ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον γιὰ τὴν ἄφιξι τοῦ Ταλαάτ, ὁ Χρυσόστομος γράφει :

«Ἂν εἶνε τῆς μοίρας μας ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι νὰ ἐκδιωχθῶμεν ὑπὸ τῶν ἀγρίων ὀρδῶν τοῦ γενεθλίου τόπου μας καὶ νὰ ἀναχωρήσωμεν πρὸς ἀναζήτησιν ἄλλης πατρίδος, τοὐλάχιστον νὰ πέσωμεν ἐνδόξως, ἀπαντῶντες εἰς τόν κυνισμὸν τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης διὰ τῆς γενναιότητος καὶ αὐτοθυσίας ἐκείνης, ἥτις εἰς τὰς σκοτεινο-

τέρας ἡμέρας μας ἔγραψε τὰς πλέον περιλάμπρους καὶ χρυσᾶς σελίδας τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπερήφανοι διὰ τὸ πένθος μας δὲν μετέβημεν ποσῶς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ σήμερον ἐλθόντος εἰς Σμύρνην ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ταλαάτ, οὐδὲ εἰς τὴν τράπεζαν ἀχνιζόντων αἱμάτων. ἥτις τῷ παρετέθη, μετέβημεν...»

Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Ταλαάτ, τὸν ὁποῖον θεωροῦσε κύριον ὑπεύθυνον τῶν συμφορῶν. Ἐν τούτοις, παρακληθεὶς ἐπιμόνως ἀπὸ τοὺς προκρίτους, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ ἐξέθεσε μὲ δριμύτητα γλώσσης τὰ γεγονότα, καταγγείλας τὴν κυβέρνησι ὡς ὑπεύθυνη γιὰ τὰς ἐξοντώσεις.

— Ὁ Βαλῆς, τοῦ εἶπε, εἶναι ἕνας ἀπάνθρωπος διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε τάξει ὡς προορισμὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἐξόντωσι τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρις ἑνός. Δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν ἑπομένως αἱ διαβεβαιώσεις σας περὶ τερματισμοῦ τῶν διωγμῶν, ἐφόσον δὲν ἀποφασίζει ἡ Κυβέρνησις νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ ἀμέσως παραδειγματικώτατα τὸν Ραχμῆ καὶ τὰ ἐκτελεστικά του ὄργανα!

Κατάπληκτος ἀπὸ τὴν δριμύτητα τῆς γλώσσης τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ Ταλαάτ, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικὰ ταραγμένος ἐδήλωσε ὅτι «ἡ Κυβέρνησις ἐμφορεῖται ἀπὸ τὰ καλλίτερα αἰσθήματα ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου» καὶ ὅτι θὰ λάβῃ τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα γιὰ τὴν προστασία του!

Ὅπως ἦταν ἑπόμενο τίποτε ἀπ' ὅσα ὑπεσχέθη ὁ Ταλαὰτ δὲν ἐξετελέσθη. Οἱ διωγμοὶ ἐξηκολούθησαν μὲ μεγαλείτερη μάλιστα ἔντασι. Ὁ Χρυσόστομος ἤλπιζε ὅτι μόνον ἡ Ἑλλὰς θὰ μποροῦσε νὰ θέσῃ ὁριστικὸ τέρμα σ' αὐτὴν τὴν τραγωδία. Συνεκάλεσε λοιπὸν σὲ κοινὴ σύσκεψι τοὺς Ἱεράρχας τῶν περιοχῶν ποὺ ὑφίσταντο τὰς μεγαμειτέρας διώξεις καὶ εἰσηγήθη τὴν ἀποστολὴ κοινοῦ ὑπομνήματος πρὸς τὸν Βενιζέλο, πρωθυπουργὸ τότε τῆς Ἑλλάδος: Τὸ κείμενον τοῦ ὑπομνήματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Μητροπολῖται Ἐφέσου, Φιλαδελφείας, Σμύρνης, Ἡ-

λιουπόλεως, συνελθόντες εἰς κοινὴν σύσκεψιν, μετὰ μακρὰν συζήτησιν, κατέληξαν εἰς τὰς ἑξῆς σκέψεις, ἐφ' ὧν ἐφιστῶσι τὴν σύντονον προσοχὴν τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος καὶ παρακαλοῦσι νὰ ἔχωσι ταχίστην ἀπάντησιν καὶ ὁριστικὰς ὁδηγίας.

«Ἐπειδὴ ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἀδραμυτινοῦ κόλπου μέχρι τῆς Ἐρυθραίας Χερσονήσου κατεστράφησαν, καὶ μόνη ἡ Σμύρνη μένει ἀνέπαφος, εἰς ἐπίμετρον δέ, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετὰ τὴν συντελουμένην καταστροφὴν καὶ λεηλασίαν φροντίζει ἀμέσως καὶ ἀποστέλλει καὶ ἐγκαθιστᾷ ἐν ταῖς ἡρπαγμέναις οἰκίαις τῶν Χριστιανῶν μουσουλμάνους μετανάστας.

«Ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ χωρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ εὑρίσκονται τοῦτ' αὐτό, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, ὑπὸ τὸ κράτος ἀπείρων φόβων καὶ κινδύνων, καὶ πρὸς μὲν τὴν κυβέρνησιν τὴν Τουρκικὴν οὐδεμίαν, καὶ δικαίως, ἔχουσιν ἐμπιστοσύνην, ὅλα δὲ τὰ λαμβανόμενα ὑπ' αὐτῆς μέτρα, πρὸς ἐπαναφορὰν τάχα τῆς τάξεως, θεωροῦσιν ὡς ὑποκριτικά, αἱ δὲ νουθεσίαι ἡμῶν καὶ προτροπαί, ὅπως παραμένωσιν ἐν ταῖς ἑστίαις των διόλου δὲν τοὺς καταπείθουσι, διότι ἡ ἔκρηξις τοῦ φανατισμοῦ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, ὧν πεῖραν πολλαὶ κοινότητες ἔλαβον, δὲν ἀποκλείεται ἀνὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμήν, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶνε τὰ πρῶτα δυστυχῆ θύματα, εἴτε ἡ παροῦσα ἀνώμαλος κατάστασις ἐξακολουθήσῃ εἴτε αὐτὴν διαδεχθῇ πόλεμος.

«Ἐπειδὴ περιπλέον ἡ κυβέρνησις ἔλαβε τὸ αὐστηρὸν μέτρον, καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν εἰς Σμύρνην κάθοδον καὶ συγκέντρωσιν τῶν Χριστιανῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐνῷ διευκολύνει μὲ πᾶν μέσον τὸν ἐκπατρισμὸν καὶ τὴν μετανάστευσιν τῶν παραλίων πόλεων

«Ἐπειδὴ καὶ ἀπέναντι τῆς ἱστορίας, καὶ ἀπέναντι τῆς παρούσης καταστάσεως μεγίστη εἶνε ἡ εὐθύνη ἡμῶν, ἀναλαμβανόντων νὰ πείσωμεν τοὺς μεσογειακοὺς πληθυσμούς, εἰς τὸ νὰ παραμένωσιν εἰς τὰ χωρία των, ὅπου ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐν ἀληθείᾳ λέγομεν, ὅτι δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένοι τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, εἴτε ἡ παροῦσα κατάστασις

τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ μποϋκοτὰζ ἐξακολουθήσῃ, εἴτε ἔλθῃ ὁ πόλεμος.

«Διὰ ταῦτα, ἀπευθυνόμεθα εἰς τὸν συνετὸν καὶ ὀξυδερκῆ Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς λοιποὺς ὑπουργούς του, καὶ ἐρωτῶμεν: ποῖον εἶνε τὸ ἐπιβεβλημένον καὶ ἄνωθεν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ κάτωθεν παρὰ τοῦ Γένους τῆς στιγμῆς ταύτης; νὰ ἐξακολουθῶμεν κωλύοντες τὸν λαόν, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν νὰ μένῃ εἰς τὰς οἰκίας του, ἢ νὰ τὸν ἀφήσωμεν ἐλεύθερον νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ πράξῃ ὁρμεμφύτως τὸ καθῆκόν του, καὶ ἀπέναντι ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἀπέναντι τοῦ Γένους μας;

«Ἡ ἀτομικὴ ἡμῶν γνώμη καὶ πεποίθησις εἶνε, νὰ ἐνεργήσωμεν ἀπὸ κοινοῦ, ὅλαι αἱ Μητροπόλεις, διὰ παντὸς μέσου, ὅπως ἀνοιχθῶσιν οἱ πεφραγμένοι δρόμοι, καὶ ἀφοῦ, ὡς ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ταλαὰτ βέης διϊσχυρίζεται, ἡ ἀσφάλεια εἶνε πλήρης, νὰ κυκλοφορήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐλευθέρως, καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐν Σμύρνῃ, ἡ ὁποία μόνη ἐναπελείφθη παράλιος πόλις ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ ἐδῶ νὰ παρακολουθήσωσι τὴν κατάστασιν, μέχρις οὗ ἴδωμεν τί συμβήσεται Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ νὰ διορισθῶσιν ἐπιτροπαὶ ἐν ταῖς χριστιανικαῖς κοινότησι, αἵτινες βοηθούμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἐξουσίας νὰ φροντίζωσι, παντὶ μέσῳ, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ διαρπαγῶν καὶ λεηλασίας, μόνον δὲ αἱ μεγάλαι κοινότητες Βρυούλλων, Σεβδίκιοϊ, Κουκλουτζῆ, Βουρνόβα, Βουτζᾶ νὰ μένωσιν εἰς τὴν θέσιν των καὶ νὰ ἀμυνθῶσι.»

Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ ποὺ ἐνέπνευσε στὸ Βενιζέλο τὴ σκέψι ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν τὸ 1914 καὶ ἡ ὁποία δὲν ἐπραγματοποιήθη λόγῳ τῆς μεσολαβησάσης κηρύξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ Δ΄.

ΑΓΩΝΙΑ...

«...Δὲν σκυθρωπάζω καὶ δὲν καταπίπτω
βλέπων τὰς συμφορὰς τοῦ παρόντος ...»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Μέσα στὴν ἀγωνία του ὁ Χρυσόστομος θυμήθηκε ὅλους τοὺς ἰσχυροὺς φίλους του τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Ἔγραψε κατ' ἐπανάληψιν στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κανταβρυγίας, στοὺς ἰσχύοντας δημοσιογράφους Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, στοὺς Μητροπολίτας τῆς Ρωσσίας.

Σὲ μιὰ ἀναφορά του πρὸς τὸν Δῆμο τῆς Μασσαλίας, ἀποικίας τῶν Φωκέων, ζητεῖ τὴν ἐπέμβασί των στὴν Κυβέρνησι Παρισίων καὶ προσθέτει:

«Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεχθῇ τοιαύτην κηλίδωσιν τοῦ γεννεολογικοῦ δένδρου της ἡ ἔνδοξος θυγάτηρ Μασσαλία καὶ νὰ ἴδῃ ἀδιαφόρως διαγραφομένην ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τὴν τριῶν χιλιετηρίδων ἱστορικὸν βίον ἀριθμοῦσαν μητρόπολιν Φώκαιαν καὶ τοὺς εὐσεβεῖς Φωκαεῖς ἀπογόνους τῶν παλαιῶν οἰκιστῶν της, ἀντικαθισταμένους ἀπὸ ἀγρίους γιουρούκους, πογιάκους, βασιβουζούκους καὶ ζεϊμπέκας.»

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ τὸ Πατριαρχεῖον, ἀφοῦ διεπίστωσε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς ἀναστολῆς τοῦ κακοῦ ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ σχολεῖα καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐκκλησία ἐν διωγμῷ. Τὴν ἱστορική του αὐτὴν ἀπόφασι τὸ Πατριαρχεῖον ἐκοινοποίησε πρὸς τὸν Μ. Βεζύρη μὲ τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφον:

«Ἐ ξ ο χ ώ τ α τ ε,

«Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, ὅτι τὸν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου φρικτὸν καταδιωγμὸν τοῦ ἡμετέρου Γένους ἐν Θράκῃ τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ κατωδύνου ψυχῆς βλέπον ἐπανειλημμένως ἀνηνέχθη τῇ Σεβαστῇ Κυβερνήσει καὶ προφορικῶς δι' ἐπιτροπῆς καὶ διὰ τακριρίων ἀπήτει τὴν ἄρσιν τοῦ κακοῦ καὶ τελευταῖ-

ον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἄνακτα. Καὶ ἀνεγνώρισε μὲν πάντοτε ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις τὴν δικαίαν ἡμῶν ἀπαίτησιν καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ προνοήσῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν ἐγένετο, χιλιάδες δὲ οἰκογενειῶν ἀπωλέσθησαν καί, μεθ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις αὐτῆς καὶ διαβεβαιώσεις, ἐξακολουθεῖ ἡ καταστροφή. Ἐνῷ δέ, τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε τὸν νοῦν καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν σκέψιν εἰς τὰ ἐν Θράκῃ διαδραματιζόμενα, αἴφνης καὶ μετ' ἐκπλήξεως μανθάνει ὅτι τὸ κακὸν ὁρμητικώτατα ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἡμετέρου Γένους καὶ ἐν Ἀνατολῇ καὶ θύει καὶ ἀπολύει τῇ ἐνοχῇ ὀργάνων δυστυχῶς τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως, ὅπερ περιήγαγε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Τὰ Δύο Σώματα τῶν Πατριαρχείων, συναισθανόμενα τὴν φοβερὰν ἣν φέρουσιν εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους καὶ ἐν γένει τοῦ ὅλου Χριστιανισμοῦ, συμμερίζονται τὸ βαρὺ πένθος τοῦ Ἔθνους, καταδικασθέντος, ὡς φαίνεται, εἰς ἐξόντωσιν, δι' ὃ καὶ προέβησαν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς λειτουργίας ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν, ἀποφασίζουσι νὰ ἀποχωρήσωσι τῆς ἐξασκήσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἀπεκδυόμενα πάσης εὐθύνης καὶ ποιοῦνται ἔκκλησιν εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας καὶ ἐν γένει εἰς ἅπασαν τὴν Χριστιανωσύνην, ἐκζητοῦντα τὴν σωτηρίαν.

28 Μαΐου 1914.»

Ταυτοχρόνως ἐδημοσιεύθη καὶ ἐτοιχοκολλήθη ἡ ἑξῆς ἐγκύκλιος, σχετικὴ μὲ τὰ καθήκοντα τῶν χριστιανῶν μετὰ τὴν ἀπόφασι περὶ κλεισίματος τῶν ἐκκλησιῶν.

«Θεοφιλέστατοι ἀρχιερατικῶς προϊστάμενοι, ὁσιώτατοι ἱερατικῶς προϊστάμενοι καὶ τιμιώτατοι κ. κ. ἐπίτροποι τῶν ἐνοριῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀριθ. { Πρωτ. 4721
Διεκ. 2486 }

Συμπληροῦντες τὴν ἔναγχος ἀπολυθεῖσαν ὑπὸ ἡμερομ. 25 Μαΐου ἐ. ἔ. ἐγκύκλιον ἡμῶν, σεπτῇ Πατριαρχικῇ κελεύσει παρέχομεν ὑμῖν τὰς παρὰ πόδας ὁδηγίας ἀξιοῦντες τὴν αὐστηρὰν αὐτῶν ἐφαρμογήν.

α΄) Κηδείας μὲν ὑπαρχούσης, μόνον εἷς ἱερεὺς δίχα Ἑξαπτερύχων καὶ ψαλτῶν καὶ τῆς λοιπῆς ἐκκλησιαστι-

κῆς πομπῆς δύναται, παραλαμβάνων τὸν νεκρὸν ἐκ τῆς οἰκίας, νὰ ὁδηγῇ αὐτὸν ἄνευ ψαλμοῦ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν καὶ ἐκεῖ ἁπλοῦν τρισάγιον δίδων συνοδεύῃ τοῦτον μέχρι τοῦ τάφου καὶ δι' ἁπλοῦ αὖθις τρισαγίου ἐνταφιάζῃ αὐτόν.

β') Ἀνάγκης δὲ κατεπειγούσης τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος παρουσιαζομένης καὶ τῆς θείας Μεταλήψεως, δύναται πάλιν ἵνα δι' ἑνὸς ἱερέως ἐν μυστικότητι χορηγῆται καὶ ἡ θεία Μετάληψις, τελῆται δὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐν οἴκῳ καὶ οὐχὶ ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ ἄνευ τῆς συνήθους πομπῆς.

Πᾶσα ἄλλη οἱαδήποτε ἱεροτελεστία καὶ ἱεροπραξία ἀπαγορεύεται ἀπολύτως.

Εἴητε δ' ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες

Ὁ Μ. Πρωτοσύγγελος
ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Τὸ μέτρον, ὅπως ἦτο ἑπόμενον, προεκάλεσε ἀναστάτωσιν ὄχι μόνον στὴν Τουρκία, ἀλλὰ στὴν Εὐρώπη ὁλόκληρη. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀποφάσεως ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ προάστεια παρουσίαζαν ὄψι πένθους. Πολλοὶ ὁμογενεῖς ἔκλεισαν καὶ τὰ καταστήματά τους. Στὰ ἑλληνικὰ κέντρα τοῦ Πέραν, ποὺ κυριαρχοῦσε ἄλλοτε ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐθυμία, βασίλευε ἡ θλῖψις καὶ ἡ κατήφεια.

Ἡ Κυβέρνησις ἔβλεπε μὲ ἀνήσυχο βλέμμα τὴν ἐξέλιξι τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔδειχνε διαθέσεις ὑποχωρήσεως.

Πρὸ παντὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσι τῆς ἀδυναμίας στὸν τουρκικὸ λαό, τὸν ὁποῖον ἐφανάτισε περισσότερο τὸ μέτρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ ὄχλος ζητοῦσε ἐπιμόνως πλήρη ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὰς διαθέσεις αὐτὰς ὑπεδαύλιζε μὲ κατάλληλη ἀρθρογραφία ὁ τουρκικὸς τῦπος. Καθημερινῶς ἐστέλλοντο πρὸς τὸν Πατριάρχη ἀπειλητικὰ γράμματα ἀπὸ διαφόρους φανατισμένους τούρκους. Ἰδοὺ ἕνα δεῖγμα ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς, ὅπως ἀνεδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ τῦπο τῆς Κωνσταντινουπόλεως:

«Πατρὶκ ἐφένδη,

«Ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶνε ἔθνος

πολὺ ὑπομονητικόν. Ἐν τούτοις μὲ τὴν στάσιν ποῦ κρατεῖς ἀποδεικνύεις κἄθε ἡμέραν, ὅτι θέλεις νὰ προξενήσῃς πλήγματα εἰς τὰ Τουρκικὰ αἰσθήματα. Ἀλλ' ἡ στάσις σου αὐτὴ ὁμοιάζει μὲ τὴν γνωστὴν παροιμίαν, «ὁ λαγὸς κακιώνει μὲ τὸ Βουνό, μὰ τὸ βουνό, οὔτε πέρνει εἴδησιν». Πρέπει ὅμως νὰ μάθῃς, ὅτι κἄθε ὑπομονὴ ἔχει ὅρια. Σοῦ συνιστῶ λοιπόν, ἐξ ὀνόματος τῶν Τούρκων πατριωτῶν, τὸ τελευταῖον τοῦτο νὰ μὴ λησμονῇς ποτέ. Τὰ τελευταῖα φοβεριστικά σου μέτρα εἶχαν πέρασι μόνον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαμήτ. Τώρα ἐκεῖνα λησμόνησέ τα καὶ βεβαιώσου, ὅτι δὲν σὲ φοβούμεθα πλέον. Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν νὰ σοῦ εἴπω καὶ εἰς ἐσένα καὶ τοὺς περὶ ἐσὲ νὰ ἀφήσετε κατὰ μέρος τὰ σχέδιά σας αὐτά, διὰ τὰ ὁποῖα κανεὶς Τοῦρκος δὲν δίδει σημασίαν. Σοῦ τὸ συνιστῶ καὶ πάλιν καὶ σὲ εἰδοποιῶ, ὅτι μὲ τὰ καμώματά σου αὐτὰ καὶ ἡ ζωή σου αὐτὴ ἀκόμη διατρέχει κίνδυνον.

Εἷς Τοῦρκος».

Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ τουρκικοῦ τύπου δὲν ὑστέρησε σὲ δριμύτητα καὶ χυδαιότητα. Ἡ ἐπίθεσίς του κυρίως ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος ἀντιμετώπιζε μὲ ἀποφασιστικότητα τὸ ζήτημα τῶν διωγμῶν. Εἶχε δηλώσει τότε ὁ Βενιζέλος πρὸς τοὺς ἀνταποκριτὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων ὅτι «ἡ Ἑλλὰς δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθῇ αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποῖα ἀτιμάζει τὸν σύχρονον πολιτισμόν».

Ἡ «Τανὶν» ἐσχολίασε ὡς ἑξῆς τὰς δηλώσεις αὐτὰς τοῦ Βενιζέλου (*) :

«Ὁ Βενιζέλος, μετεχειρίσθη τοιαύτην γλώσσαν ὡσανεὶ εὑρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς πολέμου. Ἐπεθεωρήθη ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ ἀνεκλήθησαν τὰ Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια. Μήπως ἡ Ἑλλὰς παρασκευάζεται διὰ πόλεμον ; Ἆρα γε εἶνε εἰς θέσιν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀναλάβῃ ἕνα πόλεμον ; Αὐτὰ μόνον ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν δύναται νὰ τὰ γνωρίζῃ. Ἐν τούτοις δὲν φρονοῦμεν ποσῶς ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ριφθῇ εἰς ἕνα πόλεμον ἐξ ἀφορμῆς ἰδίως τοῦ ζητήμα-

(*) Μετάφρασις τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων.

τος τῆς μεταναστεύσεως.(*) Ὁ πόλεμος εἶνε μετάλλιον ἔχον δύο ὄψεις. Παρῆλθε πλέον ὁ καιρὸς τῆς τοπικῆς καὶ μονομεροῦς διεξαγωγῆς πολέμου ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀδιστάκτως φρονοῦμεν ὅτι ἐν Ἀθήναις δὲν θὰ ψαλῶσι πολεμικὰ ἐμβατήρια ἐξ ἀφορμῆς τῆς μεταναστεύσεως τῶν κατοίκων τεσσάρων ἢ πέντε χωρίων.

«Τίς λοιπὸν ὁ σκοπός; Δὲν ὑποθέτομεν ὅτι ὁ Βενιζέλος θὰ διανοηθῇ νὰ ἀσκήσῃ Ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Ἑλληνοοθωμανῶν λόγῳ τοῦ ζητήματος τῆς μεταναστεύσεως, ἥτις ἀνεχαιτίσθη ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς ἀποφάσεως καὶ τῶν μέτρων τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως. Ἐὰν ἀνεστάλη τελείως ἡ μετανάστευσις τῆς Θράκης, ἐὰν τὸ εἰς ἀνατολὴν ταξείδιον τοῦ Ταλαὰτ βέη ἀπέφερε σημαντικὰ ἀποτελέσματα, τὸ αἴτιον τούτου δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Ὑψ. Πύλης. Ἄλλως ἡ ἐσωτερική μας πολιτικὴ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιρροήν, Τοῦτο τὸ γνωρίζει ὁ κ. Βενιζέλος.

«Δεύτερον δύναταί τις νὰ σκεφθῇ, ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐπιθυμεῖ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μεταναστεύσεως.

«Ἡμεῖς οὐδὲν ὄφελος διαβλέπομεν ἐν τούτῳ.

«Ὁ ὡς προσεκτικὸς διπλωμάτης ἀναγνωριζόμενος Βενιζέλος δὲν προκαλεῖ τόσον θόρυβον χάριν ἑνὸς τοιούτου ἀνουσίου καὶ ἀνοήτου ἀποτελέσματος. Ἑπομένως καὶ αὐτὴν τὴν πιθανότητα δὲν τὴν θεωροῦμεν λογικήν.

«Ὑπάρχει μία τρίτη πιθανότης. Τὸ ζήτημα τῶν νήσων. Γνωστόν, ὅτι αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἀφοῦ ἀνεκοίνωσαν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τῶν νήσων σκέψεις, ἀνέσυρον τὴν χεῖρα ἐξ αὐτοῦ. Φαίνεται ἤδη ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπιθυμεῖ νὰ μεταβάλῃ τὴν θέσιν ταύτην τοῦ ζητήματος καὶ νὰ καταστήσῃ τοῦτο ζήτημα Εὐρωπαϊκόν.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέον νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι αἱ

(*) Μὲ τὴν λέξιν μετανάστευσιν ἡ «Τανὶν» ἐννοεῖ τοὺς διωγμούς.

δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου εἶνε μᾶλλον μία βόμβα ριφθεῖσα ἐνώπιον τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἠρεμίας τῆς Εὐρώπης ἢ ὑπόμνησις πρὸς τὴν Τουρκίαν. Πράγματι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἔκαμεν ἀρίστην ἐκλογὴν τοῦ χρόνου πρὸς ἐκσφενδόνισιν τῆς βόμβας ταύτης, διότι οὐδέποτε ἡ Εὐρώπη εἶχε τόσην ἀνάγκην εἰρήνης καὶ ἡσυχίας ὅσην σήμερον. Ἑπομένως ὁ Βενιζέλος ἐνδεχόμενον νὰ ἐπιδιώκῃ τὸν σκοπὸν τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς Εὐρώπης εἰς ἐκ νέου ἐξέτασιν τῶν Τουρκοελληνικῶν σχέσεων διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἴσως ἀνακήρυξιν τῆς οὐδετερότητος τῶν νήσων ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Εὐρώπης. Ἡμεῖς οὐδαμῶς θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸν σκοπόν της τοῦτον. Μόνον θέλομεν νὰ ἐννοήσωμεν τὸ ἑξῆς ἐκ τοῦ συνειρμοῦ τῶν γεγονότων.

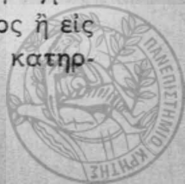
«Ἆρα γε, οὗτος εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος;

«Ἐὰν οὗτος εἶναι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς σημαίνει ὅτι ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν παίζει ἐπικίνδυνον παιγνίδιον διότι τὸ κατὰ τῆς ἡσυχίας, τῆς ἀνέσεως, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ γοήτρου τῆς Εὐρώπης στρεφόμενον τοῦτο ὅπλον, θὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν πραγματικῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ «Τασφίρι Ἐφκιάρ», λαϊκὸ προπαγανδιστικὸ ὄργανο, ἐξύβριζε καθημερινῶς μὲ χυδαῖες ἐκφράσεις τὸν Πατριάρχη, τὸν Βενιζέλο, τὸν ἑλληνισμὸν ὁλόκληρο. Τὰ ἄρθρα τῆς «Τασφίρι Ἐφκιάρ» τὰ ἐνέπνεε ὁ ἴδιος ὁ Ταλαάτ, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ψυχολογία ἀπέδωσε θαυμάσια ὁ τότε βουλευτὴς τῆς Ὀθωμανικῆς Βουλῆς κ. Ἐμμανουηλίδης, εἰς τὸ ἔργον του «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας».

«Διὰ νὰ ἀνέλθῃ ὁ ταχυδρομικὸς Ταλαὰτ τόσον ὑψηλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν, ὁποίαν ὀλίγοι μόνον Σουλτάνοι εἶχον, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ προσόντα. Εἶχε δὲ εὐφυΐαν ὄχι συνήθη, ἀντίληψιν ὀξεῖαν, κρίσιν ταχεῖαν, καὶ διάγνωσιν ὀρθὴν τῶν ἀνθρώπων. Τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικός, εἶχε θέλησιν ἀκατάβλητον.

«Ἔκρινε καὶ διέτασσε τὰ σπουδαιότερα τῶν πραγμάτων παίζων καὶ ἀστειολογῶν, ἐπὶ ποδὸς ἱστάμενος ἢ εἰς ἀναχώρησιν ἑτοιμαζόμενος. Εἰς τὸν καιρόν του κατηρ-

γήθη τὸ σύστημα τῶν σχεδίων διὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου· τὰ πρακτικὰ συνετάσσοντο ἀμέσως.

«Ἀθλητικὸς τὸ σῶμα καὶ ἀκαταπόνητος, ἠρέσκετο νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ νικᾷ· ἄνθρωπος τῶν συντόμων καὶ ταχειῶν μεθόδων, ἦτο βίαιος. Ἐθεάθη διατάσσων νὰ σπάσουν θύραν διὰ νὰ μὴ ἀναμένῃ ἐπὶ λεπτόν. Ἡ θύρα εἶνε κλειστή; Σπάσε την· ὁ Ἀρμένιος σ' ἐνοχλεῖ; Σφάξε· ὁ Ἄγγλος ἐναντιώνεται; Κήρυξε τὸν πόλεμον.

«Ὁ Ταλαὰτ δὲν εἶχε μόρφωσιν· ἐπροσπάθησεν ἐν τούτοις νὰ μὴ φανῇ ἀδέξιος εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν καὶ πολλάκις ἐπέτυχε.

«Δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ τὸν σκοπόν· φόνος, δόλος, ἔγκλημα, ὅλα ἦσαν θεμιτά, ἤρκει νὰ εἶνε χρήσιμα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Οἶκτος ἢ φιλανθρωπία, ἀνθρώπινον οἱονδήποτε αἴσθημα δὲν τὸν ἀνεχαίτιζεν. Εἰς βουλευτὴν Ἀρμένιον, ἐπικαλούμενον ἔλεος ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν του, ἡ «ζωὴ καὶ αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων σήμερον, ἀπήντησε, δὲν ἔχουν καμμίαν σημασίαν· τὶς οἶδε πῶς θὰ τελειώσω καὶ ἐγώ;»

«Δὲν ἦτο ἀπρόσιτος· εἰς τὰς ὁμιλίας καὶ τὰς σχέσεις του ἦτο εὐπροσήγορος κατὰ τὸ πλεῖστον· φιλοπαίγμων καὶ ψύχραιμος, κατώρθωνε νὰ θέτῃ εἰς τοὺς λόγους του τόνον ἀφελείας καὶ εἰλικρινείας· εἶχε τὸ προσόν, ἀπαραίτητον δι' ἄνθρωπον ἐπιχειροῦντα μεγάλα ἔργα, νὰ ἀρέσκῃ εἰς ἐκεῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον συνδιελέγετο.

«Ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν πολλάκις κυνικώτατα· ἐσιώπα, ὁσάκις ἐχρειάζετο ἡ σιωπή· περιῆγεν εἰς πλάνην, ὁσάκις τοῦτο ἔκρινεν εὔλογον. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ σπουδαῖα δὲν ἐσυζήτει ἄνευ ἀστειολογιῶν, δὲν ἠδύνατό τις νὰ τὸν πιστεύσῃ λέγοντα τὴν ἀλήθειαν, οὔτε νὰ τὸν ἐλέγξῃ ψευδόμενον».

Οὔτε τὸ κλείσιμον τῶν ἐκκλησιῶν, οὔτε ὁ ἀναβρασμὸς τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς Γνώμης ἐβελτίωσαν τὴν κατάστασι. Οἱ διωγμοὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐξακολουθοῦσαν μὲ τὴν ἰδίαν ἀγριότητα καὶ τότε διεπιστώθη ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν μόνον ἀπόρροια τοῦ φανατισμοῦ, ἀλλὰ ἀπέβλεπαν καὶ εἰς στρατιωτικοὺς λόγους. Φαίνεται

ὅτι σ' αὐτὴν τὴν φοβερὴ ὑπόθεσι ἔπαιζε σημαντικὸ ρόλο καὶ ὁ τότε διοργανωτὴς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Λίμαν πασσᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθεῖ νὰ συντάξῃ ἕνα σχέδιο ἀμύνης γιὰ τὴν ἐνδεχομένη περίπτωσι ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ὁ Λίμαν πασᾶς παρέδωσε τὸ σχέδιό του στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι μὲ τὴν ἑξῆς δήλωσι:

«Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς δυνατὴν τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀπόβασιν ἀγημάτων εἰς τὰς Κυδωνίας, Νέαν Ἔφεσον καὶ Σμύρνην, ἡ κατάληψις ὁλοκλήρου τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας θὰ εἶνε εὐχερὴς καὶ ταχεῖα. Ἕνεκα τούτου εἶνε ἀνάγκη ὅλα τὰ μικρασιατικὰ παράλια νὰ κατοικοῦνται μόνον ἀπὸ πυκνοὺς τουρκικοὺς συνοικισμούς, ὥστε εἰς στιγμὴν ἀνάγκης ν' ἀποτελέσωσι σοβαρὰ ἐμπόδια εἰς τὴν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἡ δὲ Ἑλλὰς νὰ μὴν εἶνε εἰς θέσιν νὰ παρουσιάσῃ δικαιώματα ἐθνολογικά».

Ἡ δήλωσις αὐτὴ καθὼς καὶ τὰ σχέδια τοῦ Λίμαν πασᾶ ἐγνώσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καί, ὅπως ἦταν ἑπόμενο, συνεκίνησαν βαθύτατα τὴν Κυβέρνησι καὶ τὰ πλήθη. Ἐγνώσθη ἀκόμη τότε ὅτι παρεσκευάζετο νέα ἐξοντωτικὴ ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς ἑλληνικωτάτης πόλεως τῶν Κυδωνιῶν. Πρὸ τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθῃ νὰ κάμῃ δριμύτατα διαβήματα πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη.

Ἀπηύθυνε λοιπὸν πρὸς τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος Πανᾶ τὴν ἀκόλουθο διακοίνωσι μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὴν ἐπιδώσῃ ἐπειγόντως στὸν Μ. Βεζύρη:

«Διὰ τῶν ἡμετέρων τηλεγραφημάτων παρεκαλέσαμεν ὑμᾶς, ὅπως ἀνακοινώσητε εἰς τὸν Μ. Βεζύρην τὰς ληφθείσας παρ' ἡμῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀμέσου κινδύνου τὸν ὁποῖον ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν, ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένη διέτρεχεν, ἀπειλουμένη νὰ προσβληθῇ ὑπὸ τῶν περικυκλούντων αὐτὴν ἐνόπλων στιφῶν. Διὰ τοῦ ἡμετέρου χθεσινοῦ τηλεγραφήματος ἐπεφορτίσαμεν ὑμᾶς ὅπως δηλώσητε εἰς τὸν Μ. Βεζύρην, ὅτι ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς πόλεως τῶν Κυδωνιῶν, διὰ τὴν ἀπήχησιν τὴν ὁποίαν αὕτη θὰ εἶχεν ἐνταῦθα θὰ περιῆγε τὰς ἡμετέρας μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεις εἰς κρίσιμον σημεῖον. Εὐνόητος εἶνε ἡ συγκίνησις, τὴν ὁποίαν τοιοῦτον γεγονὸς

Ἡ μῖτρα καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σμύρνης, ὅπως εὑρίσκονται εἰς τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον.

ἤθελεν ἐξεγείρει ἐν Ἑλλάδι. Ἀκμάζουσα Ἑλληνική πόλις κατοικουμένη ὑπὸ φιλησύχου πληθυσμοῦ, εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς τὰς χειρίστας τῶν ὑπερβασιῶν ἐκ μέρους τῶν στιφῶν, τὰ ὁποῖα ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς δὲν προσπαθεῖ κἂν νὰ συγκρατήσῃ. Ἀφ' ἑτέρου 30.000 προσφύγων Ἑλλήνων ἐκδιωχθέντες ἐκ τῶν ἑστιῶν των, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφηρέθη πᾶν ὅτι εἶχον, ἐν τελείᾳ ἀπογνώσει εἶνε διεσπαρμένοι ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ἀδραμυτίου ζητοῦντες ἀτμόπλοια διὰ νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν τολμῶσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς διαρπαγείσας καὶ βίᾳ καταλειφθείσας οἰκίας των, κινδυνεύουν δὲ νὰ ἀποθάνουν ἐκ τῆς πείνης, διότι αἱ Ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ κατέσχον πάσας τὰς διαθεσίμους προμηθείας ὑπὲρ τῶν Μουσουλμάνων. Γυναῖκες, γέροντες, ἀσθενεῖς, παιδία εἰς τρυφερὰν ἡλικίαν εὑρίσκονται ἐκεῖ ἀναμὶξ σωρευμένοι. Πολλοὶ μεταξὺ αὐτῶν δὲν θὰ κατορθώσωσι κἂν νὰ ἐπωφεληθῶσι τοῦ καταφυγίου τὸ ὁποῖον ἑτοιμαζόμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτούς. Προτοῦ δυνηθῶσι νὰ φύγωσι θὰ ἀποθάνωσιν ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβον κατὰ τὴν βιαίαν ταύτην μετανάστευσιν, τὴν ἐνθυμίζουσαν χρόνους διὰ παντὸς ἐκλιπόντας. Μετὰ τὰς ἐν Θράκῃ καταδιώξεις αἱ νέαι αὐταὶ βιαιότητες ἐξεγείρουσι τὴν Δημοσίαν Γνώμην, ἡ ὁποία ζητεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ μέτρα ἀποτελεσματικὰ διὰ τὴν προστασίαν δεκάδων χιλιάδων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ παράσχωσι τὴν ἐλαχίστην πρὸς τοῦτο ἀφορμήν, ἀπέβησαν ὁ σκοπὸς ἀμειλίκτου καὶ ἐξολοθρευτικοῦ διωγμοῦ. Παρακαλῶ, ὅπως κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀπευθύνητε πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν ἔντονον διαμαρτυρίαν, δηλοῦντες ὅτι ἡ Β. Κυβέρνησις ἀπεκδύεται πάσης εὐθύνης διὰ τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας τοιαύτη κατάστασις δύναται νὰ συνεπαγάγῃ, ἂν μὴ ταχὺ τέρμα ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἡ ἀρχὴ δὲν παρεῖχε τελεσφόρον τὴν συνδρομήν της πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅπως θεραπεύσωσι τὰς ἀμέσους αὐτῶν ἀνάγκας καὶ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἑστίας των, ἀποδιδομένης αὐτοῖς τῆς ἀφαιρεθείσης περιουσίας των».

Στὴν διακοίνωσι αὐτὴν ὁ Μ. Βεζύρης ἀπήντησε ὡς ἑξῆς:

«Ἔλαβον τὴν ὑπ' ἀριθ. 3086 διακοίνωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ. Θεωρῶ ὅτι ἡ διακοίνωσις αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποβλέπῃ ἢ τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, διαβεβαιῶ ὅμως ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δὲν θέλει λείψει νὰ ἐπιληφθῇ μετ' ἄκρας δικαιοσύνης παντὸς διαβήματος ἀποβλέποντος τούτους. Φρονῶ ἐν τούτοις ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄκαιρον νὰ καταστήσω γνωστὸν εἰς τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας θυσίας χάριν τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν πλέον τῶν 200.000 Μουσουλμάνων, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἑστίας των καί, ἐστερημένοι παντὸς χώρου, νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ὅπως διαφύγωσι τὰς κατ' αὐτῶν καταδιώξεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ ἀνωμαλία ἡ ἐκ τούτου μοιραίως γεννηθεῖσα ἐν τῇ χώρᾳ λόγῳ τῆς σημαντικῆς ταύτης μεταναστεύσεως, κατέστη ἀφορμὴ λυπηρῶν τινων ἐπεισοδίων, τὰ ὁποῖα ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐπιτυχῶς εἰργάσθη ὅπως ἐκλείψωσιν. Οὕτω τέρμα ἐτέθη εἰς τὰ ἐν Θράκῃ πρὸ μηνὸς διαδραματισθέντα γεγονότα καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ὁ παρατηρηθεὶς τελευταίως μεταξὺ πληθυσμῶν τινων τῆς Μικρασίας τείνει ἤδη νὰ ἐξαλειφθῇ ἐντελῶς. Τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἔχομεν ἤδη εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πληθυσμοὶ οἵτινες ἐν ἀρχῇ ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ Ὀθωμανικὸν ἔδαφος ἐπανέρχονται ἤδη εἰς τὰς ἑστίας των ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Ἄλλως ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἀπέδειξε καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ἀκόμη τὴν μέριμναν αὐτῆς νὰ προασπίσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἡσυχίαν πάντων τῶν ὑπηκόων αὐτῆς ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, ὡς καὶ τῶν ξένων, τῶν κατοικούντων τὸ Ὀθωμανικον ἔδαφος. Ἐπιθυμῶ ὡσαύτως νὰ ὑποδείξω εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι αἱ ἐκθέσεις τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν δὲν συνάδουσι πρὸς τὰ γεγονότα τὰ μνημονευόμενα εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι παρέσχε πίστιν εἰς μὴ ἀκριβεῖς πληροφορίας.

Καταλήγω μετὰ τῆς σταθερᾶς ἐλπίδος ὅτι οὐδὲν γεγονὸς θὰ ἐπέλθῃ ὅπως ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ Μικρα-

σίᾳ καὶ ὅτι ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις θέλει λάβει τὰ καθ' ἑαυτὴν τελεσφόρα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως οὐδὲν πλέον ἐν τῷ μέλλοντι ἐπηρεάσῃ τὰς ἀγαθὰς μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν σχέσεις».

ΤΡΙΤΗ ΕΞΟΡΙΑ

Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν διακοινώσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐγέμισε τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ ἠλεκτρισμό. Ἡ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων ἐφέρετο πρὸς τὸν πόλεμο. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε τὶς προπαρασκευές της καὶ ἡ Τουρκία ἐπίσης. Τὰ ἐπιτελεῖα κατήρτιζαν τὰ σχέδια τῆς δράσεως.

Ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιο τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν σταματοῦσε. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1914 ἡ Σμύρνη παρουσίαζε τὴν εἰκόνα πολεμικοῦ στρατοπέδου. Χιλιάδες πρόσφυγες κατέφθαναν κάθε μέρα ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γυμνοί, ἀσθενεῖς καὶ πειναλέοι, κι' ὁ Χρυσόστομος ἀνέπτυσσε τὸ μεγαλείτερον ὅριον τῆς καταπληκτικῆς του ἱκανότητος. Ὠργάνωσε τὸν «στρατὸ τῆς σωτηρίας» ἀπὸ ἐθελοντάς, τοὺς ὁποίους ἐφωδίαζε μὲ χρήματα, τρόφιμα καὶ εἴδη ρουχισμοῦ καὶ τοὺς ἀπέστελλε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀνατολῆς ἢ τὰ παράλια μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ περισυλλέξουν τοὺς πρόσφυγας καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴ Σμύρνη, ὅπου τοὺς ἐξησφάλιζε στέγην καὶ περίθαλψιν. Ὁ ἴδιος περιέτρεχε τὰ παράλια μὲ πλοιάρια καὶ ἀνεκάλυπτε πολλοὺς ποὺ ἦσαν κρυμμένοι σὲ σπήλαια, ἢ ἀνάμεσα στοὺς βράχους καὶ τοὺς μετέφερε στὴ Σμύρνη.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ μόνον ὀφείλεται ἡ σωτηρία δεκάδων χιλιάδων χριστιανῶν, προκαλοῦσε τὸν θαυμασμὸ ὅλων τῶν ξένων. Οἱ ἀνταποκριταὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων τὸν ἀποκαλοῦσαν στὰς περιγραφάς των «ὁμηρικὸν ἥρωα». Ὁ Πατριάρχης τοῦ διεβίβαζε τὰ συγχαρητήρια καὶ τὴν συγκίνησι τῆς

Ἐκκλησίας γιὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ Γένος. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν Ὀρθοδόξων Κρατῶν τοῦ διεμήνυσαν τὰ συγχαρητήρια καὶ τὸν θαυμασμό τους. Πολλοὶ ξένοι, ἀπὸ τοὺς ἐγκατεστημένους στὴ Σμύρνη τὸν ἐβοήθησαν ὑλικῶς καὶ πολλοὶ ἄγγλοι, ρῶσσοι καὶ ἀμερικανοὶ προσεφέρθησαν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγάς του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ὡς ἁπλοῖ στρατιῶται τοῦ καθήκοντος στὴν τεραστία του προσπάθεια.

Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας στὴν Κωνσταντινούπολι Βὸλφ Μέττερνιχ, γράφει τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν Χρυσόστομο στὰ Ἀπομνημονεύματά του ποὺ δημοσιεύθηκαν στὴν γερμανικὴ ἐφημερίδα «Ἀμβούργειαι Εἰδήσεις».

«Δὲν γνωρίζω προσωπικῶς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Σμύρνης, ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις ὅμως τῆς πρεσβείας ἠμπορῶ νὰ βεβαιώσω ὅτι ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος τῆς Σμύρνης κατὰ τὴν ἀγωνιώδη περίοδαν τῶν ταραχῶν ἐξήρθη εἰς τὸ ὕψος τοῦ καλλιτέρου ἐπὶ τῆς γῆς κλήρου, τοῦ ἀγγλικανικοῦ. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κλήρου αὐτοῦ, ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης, μαζὶ μὲ τοὺς τρεῖς ἄλλους ἐκτοπισθέντας ἐπισκόπους εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐξαπολύσῃ εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος τὰς φλογερὰς διαμαρτυρίας του, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι εὑρίσκετο ἐπάνω εἰς ἕνα ἡφαίστειον».

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου 1914 τίποτε πλέον δὲν πείθει ὅτι μπορεῖ ν᾽ ἀποτραπῇ ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συνεχίζει τὰ διαβήματά της χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ διωγμοὶ ἐξακολουθοῦν μὲ τὴν ἴδια ἔντασι. Αἱ ἐφημερίδες δημοσιεύουν ἀτελειώτους καταλόγους θυμάτων. Μιὰ παραστατικὴ εἰκόνα τῆς καταστάσεως δίδει στὴν ἔκθεσί του πρὸς τὸν Μητροπολίτη Σμύρνης ἕνας παππᾶς, ὁ Δημήτριος Βακαλάκης, ἐφημέριος τοῦ πυρποληθέντος χωρίου Σερέκιοϊ.

«Ἦτο—λέγει ὁ παππᾶ Δημήτρης—μεσημβρία τῆς Τετάρτης. Ἕνας ἐκ τῶν χωρικῶν μας ἔρχεται κάτωχρος καὶ μοῦ λέγει :—Παππᾶ μου, οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἔχουν περικυκλώσει καὶ μᾶς ἐδήλωσαν ὅτι θὰ μᾶς κάψουν τὸ βράδυ σὰν ποντικούς. Ἐγνώρισα πολλοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς χω-

ροφυλακῆς, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ὡς βασιβουζοῦκοι. Συγκαλῶ ἀμέσως τὴν δημογεραντίαν καὶ λαμβάνω διαφόρους ἀποφάσεις. Οἱ κάτοικοι ἐν τῷ μεταξὺ πληροφορηθέντες τὰ διατρέχοντα ἐξέρχονται τῶν οἰκιῶν των καὶ φεύγουν πρὸς τὸν δημόσιον δρόμον. Μόλις ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐμφανίζονται ἐξηγριωμένοι οἱ ἀξιωματικοὶ βασιβουζοῦκοι μὲ ἄγρια στίφη ὡπλισμένα μέχρις ὀδόντων καὶ μᾶς φωνάζουν νὰ παραδοθῶμεν. Χωρὶς νὰ περιμένουν ἀπάντησιν ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπιπίπτουν καὶ μᾶς ἁρπάζουν τρία κορίτσια ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας των. Οἱ κάτοικοι τρομάζουν καὶ ὀπισθοχωροῦν. Τοὺς φωνάζω νὰ γυρίσουν πίσω καὶ τοὺς ὁπλίζω μὲ δίκανα τουφέκια. Ὁ θάνατος ἦτο πλέον ἡ μόνη μας διέξοδος. Χίλιοι ἦσαν οἱ Χριστιανοί. Βάνω τὰ γυναικόπαιδα εἰς τρία σπίτια καὶ μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ πιάνω τὰ ταμπούρια. Κανεὶς δὲν φαίνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μένω ἐκεῖ μὲ τὰ παιδιὰ ἕτοιμος νὰ τοὺς ξαπλώσω νεκρούς Τὰ μεσάνυχτα ἀκούω πυροβολισμούς. Εἶναι αὐτοί. Ἔρχονται νὰ μᾶς καύσουν.

«Ἀκριβῶς εἰς τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον οἱ τοῦρκοι μᾶς ἐπλησίασαν. Τοὺς πυροβολοῦμε καὶ μᾶς ἀντιπυροβολοῦν. Αἱ σφαῖραι συρίζουν δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τὰ γυναικαικόπαιδα κλαίουν καὶ τρέμουν μέσα εἰς τὰ σπίτια. Οἱ πιστοὶ ὅμως τοῦ Σταυροῦ τουφεκίζουν καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ φονεύουν ἀρκετοὺς φοβεροὺς βασιβουζούκους, Ἡ ἀγρία μάχη ἐξηκολούθησεν ἕως τὴν αὐγή. Οἱ βασιβουζοῦκοι φοβηθέντες ἀπεχώρησαν καὶ μᾶς ἄφησαν τὸν δρόμον ἐλεύθερον. Ὅταν ἐξημέρωσε τοὺς εἶδα ἐπάνω εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ βουνοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ μᾶς ἐφώναζαν διαρκῶς :—Φύγετε γκιαούρηδες, τὰ μέρη εἶνε δικά μας.

Χωρὶς νὰ χάσωμεν καιρὸν ἀναχωροῦμεν ἐγκαταλείποντες οἰκίας, ἔπιπλα, περιουσίας ὁλοκλήρους εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων. Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ποταμὸν νέα ἐπίθεσις μᾶς ἐγένετο. Ἱππεῖς μᾶς διατάσσουν νὰ σταματήσωμεν. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἔχουν σκοπὸν νὰ μᾶς σφάξουν, καὶ ὄντως ἐπραγματοποίησαν ἀμέσως τὸ ἀπαίσιον σχέδιόν των. Τὰς περισσοτέρας οἰκογενείας τὰς ἀπήγαγον εἰς τὰ ὄρη, μερικοὺς γέροντας τοὺς ἔσφαξαν

καὶ ἐμὲ μοῦ ἐξέσχισαν τὰ ράσα καὶ μὲ ἐξυλοκόπησαν. Πῶς κατώρθωσα νὰ σωθῶ εἶνε θαῦμα. Ὁ Θεὸς μὲ ἐβοήθησε καὶ ἐξέφυγα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακούργων».

Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ τῆς Τουρκικῆς Βουλῆς—τοὺς ὁποίους ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ἐγκαταλείψει ὁ Μπούσιος μετὰ τὴν διάλυσι τοῦ «Πολιτικοῦ Κέντρου» ἐντείνουν τὸν ἀγῶνα των. Στὴν συνεδρίασι τῆς 24 Ἰουνίου 1914 καταθέτουν ἐπερώτησι γιὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ ζητοῦν ἐξηγήσεις ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι. Ὁ Ταλαὰτ καὶ οἱ Τοῦκοι βουλευταὶ ἀπαντοῦν μὲ ἀπειλάς. Ὁ βουλευτὴς Ἐμμανουηλίδης ἀψηφῶν τὰς ἀπειλὰς καὶ τοὺς κινδύνους φωνάζει!

— Αὐτά ποῦ συμβαίνουν στὴ Μ. Ἀσία ἀτιμάζουν τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος!

Ἰδοὺ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς πράγματι ἱστορικῆς αὐτῆς συνεδριάσεως τῆς Τουρκικῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ καὶ κυρίως ὁ κ. Ἐμμανουηλίδης, ἔθεσαν τὸ ζήτημα τῶν διωγμῶν, μὲ σθένος καὶ γενναιότητα ἐνώπιον τῶν Τούρκων ὑπουργῶν καὶ βουλευτῶν:

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Κύριοι: Ἐσκέφθημεν πολὺ πρὶν ἢ ὑπογράψωμεν τὸ ὑπὸ συζήτησιν ἔγγραφον. Ἐσκέφθημεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας καὶ διὰ τὰ καθήκοντα μας· ἀλλ' ἐσκέφθημεν καὶ διὰ τὴν χώραν, διότι δὲν ἦσαν πράγματα μικρὰ τὰ γενόμενα ἐκεῖ. Ἀφ' οὗ δὲν πρόκειται νὰ καθορίσωμεν ὑπευθύνους καὶ νὰ κατηγορήσωμεν πρόσωπα, δυνάμεθα νὰ τὸ εἴπωμεν ἐλευθέρως· ὅσα συνέβησαν ἐκεῖ, δὲν ἦσαν γεγονότα περιποιοῦντα τιμὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀποδίδουν σημασίαν εἰς τὰ γενόμενα, ἀγνοοῦν, φαίνεται, ὅτι μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης καὶ ἡ Φώκαια, χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι πανάρχαιον σύνδεσμον μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς σημερινῆς Εὐρώπης· δὲν ἔμαθον, ὅτι ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἑλλήνων, δικαιουμένων νὰ ἀπολαύωσι τὰ ὑπὸ τοῦ συντάγματος χορηγούμενα εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους δικαιώματα, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πατρίδας των ἐν ταραχῇ καὶ ἀγωνίᾳ, ριπτόμενοι ἀθρόοι ἐντὸς λέμβων καὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς πάντα κίνδυνον.

Ὅσοι εἶδον τὰ γενόμενα ἐκεῖ, ἐὰν ἔβλεπον καὶ ἡμᾶς σιωπῶντας, δὲν θὰ ἀπέδιδον αὐτὸ ἁπλῶς εἰς τὴν ἀνικανότητα ἢ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἀλλὰ θὰ ἐσχημάτιζον γνώμην, μὴ συμβιβαζομένην πρὸς τὸ γόητρον τοῦ σώματος τούτου· θὰ ἔλεγον, ὅτι τὸ Ὀθωμανικὸν κοινοβούλιον μένει ἀδιάφορον ἀπέναντι τοιούτων γεγονότων καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου εὑρίσκεται εἰς τὸ κοινοβούλιον τοῦτο ὑπὸ ὅρους καὶ πε-

Ἱερὰ σκεύη τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς τῆς Σμύρνης, διασωθέντα καὶ εὑρισκόμενα εἰς τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον.

ριορισμούς, θὰ ἔλεγον τοιαῦτα ἢ θὰ ἠδύναντο νὰ εἴπωσιν. (Φωναί : Δὲν ἐλέχθη ποτὲ τοιοῦτόν τι). Ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ λέγω, ὅτι διὰ τοῦ τακριρίου μας ἀποδεικνύεται τὸ ἀντίθετον· χαριζόμενοι εἰς τὴν ἡμετέραν φιλοτιμίαν ἀποδεικνύομεν συγχρόνως—ἐπιτρέψατέ μοι τὸν διϊσχυρισμόν—ὅτι εἶναι σεβαστὴ ἐνταῦθα ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου· ἡ στάσις δὲ τοῦ σώματος καὶ σοβαραὶ ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας θὰ λάβητε, θὰ ἐνισχύσουν, ἐλπίζω, τὴν γνώμην καὶ τὴν πεποίθησιν ἡμῶν.

Κύριοι. Ἐπειδὴ ὁμιλῶ σήμερον περὶ τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, μὴ νομίζετε, ὅτι συνηγορῶ ἁπλῶς περὶ μιᾶς Ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ φρονοῦν, ὅτι, ὑπογράφοντες τὴν ὑπὸ συζήτησιν ἐρώτησιν, εἰργάσθησαν διὰ τὰ Ὀθωμανικὰ συμφέροντα.

Ἐγώ, ἁπλοῦς βουλευτὴς καὶ ἀδύνατος ἰδιώτης, δύναμαι κάθε παράκλησιν νὰ ὑποβάλω εἰς τὸ σεβαστὸν τοῦτο σῶμα. Ὁμιλῶν ὅμως σήμερον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ζητῶ δίκαιον μόνον καὶ δικαιοσύνην· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο καὶ μόνον ζητῶ, καθίστανται συνενδιαφερόμενα ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, διότι ἡ ἀδικία, ὡς τοιαύτη, προσβάλλει ὅλα καὶ ὅταν διαπράττηται καθ' ἑνὸς μόνον ἐξ αὐτῶν. Δὲν πιστεύω, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ἔστω καὶ εἷς μόνος, ὅστις θὰ μείνῃ ἀδιάφορος, ὅταν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ δὲν τηρεῖται ὁ νόμος, ὅτι δὲν εἶναι σεβαστὸν τὸ σύνταγμα, ὅτι συμβαίνουν πράξεις προσβάλλουσαι τὰ ἀνθρώπινα δίκαια καὶ ὅτι παραμελοῦνται καὶ αἱ διατάξεις τοῦ ἱεροῦ δικαίου. Διότι πράγματι εἴς τινα μέρη ὁ νόμος προσβάλλεται, τὸ σύνταγμα δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ παραμελεῖται τὸ ἱερὸν δίκαιον. (Φωναί : Γεγονότα· εἰς τὸ προκείμενον). Μάλιστα· γεγονὸς δὲν εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ μετανάστευσις ;

Μετὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως. Τὸ τοιοῦτον δὲν παρετηρήθη μόνον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς· ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν συμφοράς, συνῃσθάνθησαν μετάγνωσιν. Παρ' ἡμῖν ὅμως τὸ πρᾶγμα διελαλήθη τόσον πολύ, ὥστε ἐκορέσθημεν ἀπὸ τὰς ἐπαναλήψεις καὶ ἐποθήσαμεν ἔργα. Κάθε ἔθνος δυστυχῆσαν ἀφυπνίζεται· ἀλλὰ σώζονται ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὁποῖα διορθώνουν τὰ λάθη καὶ τὰς ἐλλείψεις τοῦ παρελθόντος. Ἐκεῖνα ὅμως, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀφυπνίσεως ἐπαναλαμβάνουν τὸ παρελθόν, εἶναι καταδικασμένα εἰς ὁριστικὴν δύσιν.

Παρ' ἡμῖν ἡ ἀφύπνισις, ἐκδηλωθεῖσα κατὰ πρῶτον ὡς οἰκονομική, ἐφαίνετο λαμβάνουσα τὴν ὀρθὴν ὁδόν. Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ἑνὸς οἱουδήποτε ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν στοιχείων δὲν δύναται νὰ βλάψῃ τὰ ἄλλα· ἡ πρόοδος ἑνὸς στοιχείου συνεπάγεται τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, αὕτη δὲ τὴν ἐπὶ πλέον ἀνάπτυξιν, πλουτισμὸν καὶ εὐδαιμονίαν ὅλων τῶν στοιχείων· ἑπομένως εἰς τὴν προσπάθειαν ἑνὸς ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ τόπου π.χ. τοῦ Τουρ-

κικοῦ, ἔχουσι καθῆκον νὰ συνεργήσωσι κατὰ δύναμιν ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα.

Ἐλέχθησαν ὑπερβολαί· ὅτι δῆθεν τὸ Τουρκικὸν στοιχεῖον ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν οὐδεμίαν κατέχει θέσιν· ὅλοι ἐν τούτοις γνωρίζομεν, ὅτι ἡ γεωργία τῆς Ἀνατολῆς εὑρίσκεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς χεῖρας Τουρκικάς, ὅλοι δὲ ἐπιθυμοῦμεν τὴν πρόοδον τοῦ στοιχείου τούτου καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται, καὶ εἰς κάθε, ἄλλον κλάδον οἰκονομικῆς ἐργασίας.

Ἡ προοδευτικὴ ὅμως αὕτη τάσις δὲν ἔλαβεν ὀρθὴν ἀπὸ οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως κατεύθυνσιν· παρεξετράπη. Ὅστις θέλει τὴν πρόοδον ἑνὸς στοιχείου, ὀφείλει νὰ φωτίσῃ τὸν λαὸν περὶ τοῦ συμφέροντός του, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν κατάλληλα μέσα, νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὰ ἐπιπροσθοῦντα κωλύματα καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Ἀντὶ τούτων ὅλων ἀνεφάνη καινότροπός τις θεωρία· ἐλέχθη. ὅτι διὰ νὰ προοδεύσωσιν οἱ Τοῦρκοι πρέπει νὰ συναλλάτωνται μεταξύ των μόνον. Ἰδοὺ ποὺ ἤρχισεν ἡ παρεκτροπή· ὁμολογῶ, ὅτι...

Φαζὶλ Μπερκὶ (Κένγρι). Ὄχι, κύριε, δὲν ὑπάρχει τοιοῦτόν τι.

Ἐμμανουηλίδης (Ἀϊδινίου). Ὑπάρχει, κύριε. Ἐγὼ διατηρῶ ψυχραιμίαν· παρακαλῶ καὶ τοὺς ἀξιοτίμους συναδέλφους νὰ εἶναι ψύχραιμοι.

Ριζᾶς (Προύσης). Θὰ ἀκούωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπὶ ὥρας ;

Ἐμμανουηλίδης. (Ἀϊδινίου). Ἐὰν δὲν θέλητε νὰ ἀκούσητε, συμπίπτῃ δὲ καὶ ἡ γνώμη τῆς πλειονοψηφίας μὲ τὴν ἰδικήν σας, ἐγὼ κατέρχομαι ἀπὸ τῆς βῆμα. (Φωναί : Λέγετε). Κύριοι, 150.000 ἀνθρώπων ἔχουν ἐγκαταλείψει τὰς πατρίδας των (παρατεταμένος θόρυβος), δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μοὶ λέγητε, ὅτι δὲν θέλετε νὰ μ' ἀκούσητε ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν...

Σεφὶκ (Κωνσταντινουπόλεως). Εἶσθε δικηγόρος τῆς Ἑλλάδος ;

Πρόεδρος. Παρακαλῶ, κύριοι, νὰ τηρήσητε ψυχραιμίαν.

Ταχσὶν Ριζᾶς (Τοκάτης). Κύριε Πρόεδρε, νὰ δώσητε τὸν λόγον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον θίγει τὰ δικαιώματά μας· ἀλλέως νὰ ὁμιλήσῃ ἐπὶ τοῦ θέματος.

Ριζᾶ πασᾶς (Καραχισσάρ). Παρακαλῶ, νὰ ἀκούσωμεν· δὲν χρειαζόμεθα ἡμεῖς. Ὁ κ. ὑπουργὸς θὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν.

Πρόεδρος. Παρακαλῶ νὰ τηρήσωμεν ψυχραιμίαν· καὶ ὁ κ. Ἐμμανουηλίδης, ἐλπίζω, θὰ συνοψίσῃ· κατόπιν, ἐὰν τὸ σεβαστὸν σῶμα δεχθῇ, ἡ ἐρώτησις μετατρέπεται εἰς ἐπερώτησιν καὶ ἕκαστος τότε δύναται νὰ ὁμιλήσῃ.

Ἀβδουλλὰχ Ἀζμῆς (Κιουτάχιας). Ὁ λόγος πρέπει νὰ σχετίζηται πρὸς τὰ γεγονότα καὶ ὄχι νὰ ἀπευθύνηται πρὸς τὸ ἔθνος.

Φωναί. Ἐξακολουθήσατε.

Ἐμμανουλίδης (Ἀϊδινίου). Δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ ἀπαγγείλω μονόλογον· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃ τις μὲ τοιοῦτον θόρυβον· νομίζω, ὅτι παρεξηγοῦνται οἱ λόγοι μου.

Ἐμμανουὴλ Καράσος (Κων)πόλεως). Κύριε Πρόεδρε, θὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ τρόπου τῆς συζητήσεως.

Ἐμμανουηλίδης (Ἀϊδινίου). Καθ᾽ ἣν ὥραν ἔχω τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ βήματος, οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ μὲ διακόψῃ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ τρόπου τῆς συζητήσεως.

Πρόεδρος. Κύριε Ἐμμανουηλίδη, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ταραχθῇ τις· ὁ ἐσωτερικὸς Κανονισμὸς εἶναι ρητός. Θὰ δώσω τὸν λόγον εἰς πάντα, ὅστις θὰ ζητήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ τρόπου τῆς συζητήσεως.

Ἐμμανουηλίδης (Ἀϊδινίου). Τότε καὶ ἐγὼ ζητῶ τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς συζητήσεως.

Πρόεδρος. Ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά σας, δύνασθε νὰ ὁμιλήσητε ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς συζητήσεως. Ὁρίστε, Καράσο ἐφένδη.

Ἐμμανουὴλ Καράσος (Κων)πόλεως) Ὁ κ. Ἐμμανουηλίδης πρέπει νὰ ὁμιλῇ ἐρωτῶν τὴν κυβέρνησιν· εἰς τὰ ἄλλα ἡ κυβέρνησις δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἐπέμβασιν· ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, πρέπει νά εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν. Ἄλλως δὲν θὰ ἔχωμεν ἐρώτησιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔθνος· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν κυβέρνησις εἰς τοιαύτην ἐρώτησιν δὲν δύναται ν᾽ ἀπαντήσῃ, ἡμεῖς δὲ δὲν δικαιούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν, προκύπτει ὡς ἐκ τούτου ἀδικία τις· ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν συζήτησιν εἰς θέματα, ἐφ᾽ ὧν ὀφείλομεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἡμεῖς οἱ ἔξω τῆς συζητήσεως ἱστάμενοι.

Ἐμμανουηλίδης (Ἀϊδινίου). Δύναταί τις νὰ ἀναφέρῃ γεγονότα διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὴν κυβέρνησιν διατί δὲν ἔλαβεν αὐτὰ ὑπ᾽ ὄψιν· ἡ ἐξιστόρησις τοιούτων γεγονότων δὲν ἀποτελεῖ ἐρώτησιν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἀντιπροσώπους ἢ πρὸς τὸ ἔθνος. Δὲν διισχυρίσθην, ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος τις νὰ συναλλάσσηται μὲ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον δὲν θέλει. Ἕκαστος συναλλάσσεται μὲ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θέλει καὶ ἀποφεύγει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τῆς ἀρεσκείας του. Εἰς τὰς ἐμπορικάς του συναλλαγὰς ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος· δὲν δύναμαι ποτὲ νὰ σᾶς ἀναγκάσω εἰς συναλλαγὰς μετ᾽ἐμοῦ. Μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι, ἐὰν γνώμη ἀντίθετος εἰς τὰς ὑγιεῖς οἰκονομικὰς ἀρχὰς γίνῃ ἀντικείμενον προπαγάνδας, ἡ κυβέρνησις ἔχει τὸ καθῆκον νὰ ἐμποδίσῃ αὐτήν. Ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὰς γνώμας του, ἀλλ᾽ ὄχι εἰς τὰς προπαγανδιστικὰς ἐνεργείας του. Τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔγινε, τὸ γνωρίζομεν ὅλοι. (Φωναί: δὲν τὸ γνωρίζομεν). Φαίνεται, ὅτι τότε δὲν ἐδόθη μεγάλη σημασία εἰς τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν ἠμποδίσθη. Τὸ κακὸν ἤρχισε κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον. Δὲν μοὶ εἴπατε, ὅτι πρέπει νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς μεταναστεύσεως μόνον; Λοιπὸν τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ αὐτῆς. (Φωναί: δὲν

εἶναι τοιαύτη). Ἔγινε προπαγάνδα περὶ τοῦ ὅτι διὰ νὰ ἐργασθῇ τις ὑπὲρ ἑνὸς στοιχείου εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐργάζηται ἐναντίον τοῦ ἄλλου.. (Φωναί: ὄχι). Ναί, ναί· ἔγινε· νομίζω καὶ λέγω, ὅτι δὲν ἐδώσαμεν ὅλοι τότε σημασίαν εἰς τὸ πρᾶγμα.

Μὴ νομίζετε, ὅτι θὰ διακρίνω φυλὰς καὶ θρησκείαν· πολλοὶ Μουσουλμάνοι δὲν ἀπεδέχθησαν τὰς ἰδέας ταύτας καὶ ἐξηκολούθησαν τὰς συναλλαγάς των. Κατὰ τῶν Μουσουλμάνων τούτων ἐνεφάνησαν οἱ ροπαλοφόροι· τότε ἡ τυραννία, ἡ ὁποῖα ἐξησκεῖτο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξησκήθη καὶ κατά τινων Μουσουλμάνων. Ἐν δὲν ἔλαβε γνῶσιν ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις, οἱ κατὰ τόπους ὅμως ὑπάλληλοι πόσους ἐκ τούτων παρέπεμψαν εἰς τὰ στρατοδικεῖα; Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς μίαν χώραν, ὑποκειμένην εἰς τὸν στρατιωτικὸν νόμον, τοιαῦται πράξεις νὰ μὴ συνεπάγωνται αὐστηράν τιμωρίαν; Ἡ πρᾶξις τῶν ροπαλοφόρων ἐκείνων δὲν συνίστατο εἰς δαρμοὺς καὶ κακώσεις· οὗτοι ἦσαν τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα, δι' ὧν ἐκηρύχθη ἐντὸς τῆς χώρας πόλεμος οἰκονομικός. Αἱ πράξεις των ἔχουν ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα.

Ὀ μ ὲ ρ Ἐ δ ὶ π (Οὔρφας). Πρέπει νὰ τοὺς κρεμάσουν;

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Τοιοῦτόν τι δὲν θὰ εἴπω ποτέ· πολλάκις εἶπον τὴν γνώμην μου ἐπὶ τῆς θανατικῆς ποινῆς, ὅτι εἶμαι κατ' ἀρχὴν ἐναντίος εἰς αὐτήν.

Ἡ κυρίως μετανάστευσις ἠκολούθησε κατόπιν· ὅ,τι ἤρχισεν ὡς οἰκονομικόν, ἔλαβε κατόπιν πολιτικὴν χροιάν. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα περιωρίζετο ἁπλῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρκικοῦ στοιχείου, ἡμεῖς πρῶτοι θὰ ἐμένομεν εὐχαριστημένοι.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Μέγας Βεζύρης διὰ τὰ διαπραχθέντα ἐξεδήλωσε τὴν βδελυγμίαν του· ἐκυκλοφόρησαν ὅμως ἔξω ἰδέαι τινὲς περὶ ἀνταποδόσεως τῶν ἴσων. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔχω καθῆκον... (Φωναί: δὲν ἀκούομεν).

Φ α ζ ὶ λ Μ π ε ρ κ ὶ (Κένγρι). Ὁμιλεῖτε διὰ νὰ ἀναγράφηται εἰς τὰ πρακτικά;

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Ἐὰν δὲν δημιουργῆτε θόρυβον, θὰ ἀκούητε. Ἡμεῖς λυπούμεθα περισσότερον παντὸς ἄλλου, ἐὰν διεπράχθησαν ἀλλαχοῦ παρεκτροπαὶ ἐναντίον Μουσουλμάνων· πρέπει νὰ εἴμεθα εὐτελεῖς ἄνθρωποι, ἄν, δυνάμενοι νὰ παρεμποδίσωμεν αὐτάς, παρημελοῦμεν· εἶμαι καὶ θέλω νὰ ὁμιλήσω ἐναντίον πάσης παρεκτροπῆς· ἐπειδὴ ὁμιλῶ ἐναντίον τῆς λεγομένης ἀνταποδόσεως τῶν ἴσων, μὴ νομίζετε, ὅτι εἴμεθα εὐχαριστημένοι δι' ὅσα δύνανται νὰ συμβῶσιν ἐναντίον τῶν Μουσολμάνων. (Θόρυβος).

Τ α λ ά τ (ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν). Παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ ἀκούσῃ τὸν κ. Ἐμμανουηλίδην μὲ μεγάλην ψυχραιμίαν· ἀπάντησιν τὴν προσήκουσαν καὶ ἐξηγήσεις θὰ δώσω ἐγώ.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Ὁ δισχυρισμός, ὅτι ἔγιναν ὑπερβασίαι εἰς τὰς Βαλκανικὰς χώρας, δὲν δικαιολογεῖ κατ' οὐδένα τρόπον ἀνταπόδοσιν κατὰ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δια-

τελοῦσιν ὑπήκοοι τοῦ κράτους ἀπὸ 600 ἐτῶν. Τοιοῦτόν τι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκρίνῃ καὶ ἡ Βουλή. Διηγοῦμαι τὰ γεγονότα, ἐκθέτω ἰδέας κυκλοφορούσας ἔξω· δὲν συκοφαντῶ κανένα. Δὲν εἶναι, λέγω, ὀρθὸν νὰ συμπεριφέρηταί τις κατὰ τοιοῦτον τρόπον πρὸς ὑπηκόους τοῦ κράτους ἀπὸ 600 ἐτῶν. Ἐλέχθησαν καὶ ἄλλα· π.χ. ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι Ἑλληνοκέφαλοι· δὲν ἐλέχθησαν ταῦτα ; Ἐλέχθησαν· ἄρα ὀφείλω νὰ ἀπαντήσω. Ὅταν κατηγορήσῃ τις στοιχεῖον ὁλόκληρον ὡς Ἑλληνοκέφαλον, δὲν εἶναι τοῦτο κατηγορία κατὰ τοῦ στοιχείου ἐκείνου, εἶναι καταδίκη τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως.

Ζινιάβέης (Νικομηδείας). Ἡμεῖς πῶς σιωπῶμεν ; Κύριε Πρόεδρε, πῶς γίνεται νὰ ἀκούωμεν τοιούτους λόγους καὶ νὰ σιωπῶμεν ; (Θόρυβος).

Πρόεδρος. Ἐπιτρέψατέ μοι· (πρὸς τὸν κ. Ἐμμανουηλίδην) Λέγετε.

Ἐμμανουηλίδης. (Ἀϊδινίου). Ἔχω χρέος νὰ σᾶς ἐκθέσω συντόμως πῶς ἤρχισε τὸ πρᾶγμα.

Πρόεδρος. Γνωρίζετε, ὅτι μία ἐρώτησις δὲν ἐπιδέχεται τοιαύτην ἀνάπτυξιν· ἑπομένως σᾶς παρακαλῶ νὰ εἶσθε συντομώτερος.

Ἐμμανουηλίδης. (Ἀϊδινίου). Λέγω, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν διοικεῖται διὰ τῆς βίας καὶ τῆς αὐστηρότητος, εἶναι Ἑλληνοκέφαλος, δός του λοιπὸν στὸ κεφάλι, δὲν γίνεται· πολιτεύεσαι πρὸς τὸν Ἑλληνοκέφαλον ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τὸ Ἑλληνικόν του κεφάλι γίνεται Ὀθωμανικόν. (Θόρυβος).

Πρόεδρος. Παρακαλῶ, παρεκάλεσε δὲ καὶ ὁ κ. ὑπουργός. ἂς γίνῃ ἡ συζήτησις μὲ ψυχραιμίαν· ὁ ἴδιος θὰ δώσῃ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν· ἐὰν κατόπιν τὸ θέλητε, εἰμπορεῖται νὰ μεταβάλητε τὴν ἐρώτησιν εἰς ἐπερώτησιν.

Φαζίλ (Ἀϊντάπ). Ἀλλὰ θὰ περάσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν καιρόν μας μέχρις ἑσπέρας ;

Ἐμμανουηλίδης. (Ἀϊδινίου). Εἶναι τόσον πολύτιμος ὁ καιρός μας ; Θὰ τηρήσω ψυχραιμίαν· θὰ μὲ διακόπτουν, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθῶ· θὰ κατέλθω ἀπὸ τὸ βῆμα μου μόνον, ἐὰν μὲ καταβιβάσουν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν ὑπάρχει τρόπος καὶ νὰ ἐξακολουθήσωμεν οὕτω. Ἰσχυρίσθητε, ὅτι ἔχω ἐλευθερίαν λόγου· ὁ τωρινός σας θόρυβος εἶναι ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸν ἰσχυρισμόν σας.

Πρόεδρος. Δύνασθε νὰ ἐκτιμήσητε, ὅτι ἡ ἐρώτησις δὲν εἶναι ὡς ἡ ἐπερώτησις· ἡ ἐρώτησις δέον νὰ εἶναι σύντομος· σᾶς ἐπέτρεψα νὰ ὁμιλῆτε ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τοῦ ζητήματος· σᾶς παρακαλῶ τὴν ἄδειαν ταύτην νὰ μεταχειρισθῆτε καλῶς.

Ἐμμανουηλίδης. (Ἀϊδινίου) Ἔκαμα κατάχρησιν ἕως τώρα ;

Πρόεδρος. Ἐπιτρέψατε· εἶπον, παρακαλῶ νὰ μὴ καταχρασθῆτε.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς. (Ἀϊδινίου). Καὶ ἐγὼ θὰ προσπαθήσω νὰ μὴ καταχρασθῶ.

Ἐ λ ι ὰ ς (Μούς). Δύο Ἕλληνες, δύο Μουσουλμάνοι, εἰμποροῦν νὰ εἴπουν πρὸς ἀλλήλους· «εἶσαι Ἑλληνοκέφαλος».

Π ρ ό ε δ ρ ο ς. Ἔδωσε λόγον, ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ καλῶς.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Ὅπως ἕως τώρα μετεχειρίσθην καλῶς, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ πράξω· ἐὰν ἔπταισα κατά τι, τὸ σφάλμα μου, εἶναι ἀπέναντι τοῦ ἔθνους μου· διότι πολλά, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἴπω, δὲν θὰ εἴπω· θὰ εἶμαι μέτριος, ὅσον εἶναι δυνατόν· θὰ ἀποσιωπήσω δὲ πλεῖστα ὅσα χάριν τῶν συμφερόντων τῆς χώρας, χάριν τῆς ὁμονοίας τῶν στοιχείων. (Φωναί: καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον· λέγετε).

Καθ' ὃν χρόνον διέτρεχον τὴν χώραν τοιαῦτα ρεύματα, ἀνεφάνη τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων. Καθῆκον τῆς κυβερνήσεως ἦτο νὰ δώσῃ ἐγκατάστασιν εἰς πρόσφυγας, ἐρχομένους ἔξωθεν, οἱασδήποτε φυλῆς καὶ θρησκείας καὶ ἂν ἦσαν οὗτοι. Νομίζω ὅμως, ὅτι διὰ τοὺς πρόσφυγας οὐδεὶς ὑπῆρχε λόγος νὰ προτιμηθοῦν τὰ Ἑλληνικὰ χωρία ἀντὶ παντὸς ἄλλου. Ἀπὸ τὸ Σκούταρι ἕως εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον ἀπέραντοι ἐκτείνονται αἱ ἀκαλλιέργητοι γαῖαι· τοὐναντίον δὲ σπανίως εὑρίσκει τις καλλιεργημένας. Δὲν ἦτο λοιπὸν ὀρθὸν νὰ παραβλέπωνται χέρσοι ἐκτάσεις ἀπέραντοι διὰ νὰ ἀποστέλλωνται οἱ πρόσφυγες εἰς τὰ Ἑλληνικὰ χωρία, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσε τόσα ἄτοπα. Ἡ τοιαύτη ἐγκατάστασις, ἂν δὲν ἔγινε μὲ τοιοῦτον σκοπόν, ποῖον σκοπὸν εἶχε;

Ζ ο γ ρ ὰ π (Κων)πόλεως). Τοῦτο ἐγίνετο ἀνέκαθεν, ἀνέκαθεν.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Μόλις ἤρχισεν ἡ ἐγκατάστασις τῶν προσφύγων, τότε εἴδετε καὶ τὴν ἀθρόαν μετανάστευσιν τῶν Ἑλλήνων.

Δὲν ἦσαν 5, 10 ἢ 20 ἄνθρωποι· εἰς ἕνα ἢ εἰς ἕνα καὶ ἥμισυν μῆνα ἡ μετανάστευσις ἐπεξετάθη ἀπὸ τὴν Θράκην εἰς τὸν νομὸν Ἀϊδινίου καὶ 100 χιλ., 150 χιλ. ἄνθρωποι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των, ζητοῦντες καταφύγιον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Τ α χ σ ὶ ν Ρ ι ζ ὰ ς (Τοκάτης) Διὰ τὴν μετανάστευσιν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τις αἰτία; Παρακαλῶ νὰ ἀπαντήσητε.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Μίαν ἀπὸ τὰς αἰτίας, τὰς ὁποίας ὑπαινίττεσθε, ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν διέψευσεν εἰς συνέντευξιν δημοσιογραφικήν· εἶχε λεχθῇ δηλαδή, ὅτι ἡ μετανάστευσις ὑπεκινεῖτο ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος· τοῦτο διέψευσεν ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν. Νὰ ὁμιλῇ τις περὶ τοιούτων αἰτιῶν . . .

Σ ε φ ὶ κ (Κων)πόλεως). Τί εἶναι αὐτά; Δὲν ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις αἰτία; Ἀπαντήσατε.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Ζητεῖτε ἄλλην τινὰ αἰτίαν; Ἐὰν γνωρίζητε, ὁμιλήσατε. Ἐλέχθη, ὅτι δῆθεν οἱ εἰς Θεσσαλονίκην ἀπελθόντες Ἕλληνες δι' ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς ἐδῶ συγ-

γενεῖς των ὑπεκίνησαν αὐτοὺς εἰς μετανάστευσιν. Τοιοῦτόν τι πιθανὸν νὰ συνέβη· μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἡ μέθοδος τῶν ἐπιστολῶν δὲν δύναται ποτὲ νὰ προκαλέσῃ τὴν μετανάστευσιν χιλιάδων ἀνθρώπων· διότι κάποιος συγγενής μου ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μεταβῶ ἐκεῖ ἐγκαταλείπων κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν, πηδῶν εἰς λέμβον καὶ κινδυνεύων νὰ πέσω εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιαύτη τις ἐπιστολὴ δὲν δύναται λογικῶς νὰ κριθῇ ὡς ἐπαρκὴς αἰτία.

Ἐνακεφαλαιῶ· δὲν θέλω νὰ ἀναξέσω πληγάς· ἐρωτῶ τὴν κυβέρνησιν διὰ τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι αἱμάσσουν ἀκόμη. Ὑπάρχουν πλεῖστοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐγκαταλιπόντες τὴν γενέθλιον προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα· εἰς τὰς ἐφημερίδας δὲ ἀνεγνώσαμεν εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν ἀνησυχίαν. Θὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐπάνοδος τῶν ἀναχωρησάντων; Ἐὰν δὲν θὰ ἐπιτραπῇ, ἐρωτῶ· ὑπάρχει νόμιμός τις λόγος πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς ὑπηκοότητος τῶν Ὀθωμανῶν τούτων ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των κατ' ἀνάγκην; Ἡ χώρα αὐτὴ ὀφείλει νὰ διοικῆται κατὰ νόμους· ἐὰν λοιπὸν δὲν θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τούτους νὰ ἐπανέλθουν καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴν περιουσίαν των, θὰ ἐρωτήσω κατὰ ποῖον νόμον ἐστερήθησαν τῆς ὑπηκοότητός των; Ὑπάρχουν μετανάσται, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπῆλθον ἀκόμη εἰς Ἑλλάδα, Ἰταλίαν ἢ Ἀμερικήν, ἀλλ' ἀναμένουν ἀκόμη εἰς τὴν παραλίαν· ποία σκέψις ὑπάρχει διὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὰς πατρίδας των; Γίνεται λόγος περὶ τῆς φιλοστοργίας τῆς κυβερνήσεως; σήμερον ἐντὸς τῆς Σμύρνης ὑπάρχουσι 35 χιλιάδες μετανάσται· ἀπέδειξεν ἡ κυβέρνησις φιλοστοργίαν πρὸς αὐτούς; Ποίαν ἀρωγὴν παρέσχε μέχρι σήμερον;

Ζ ι γ ι ὰ β έ η ς (Νικομηδείας). Ἡ κυβέρνησις ἀγαπᾷ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν ἀγαποῦν.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Δὲν ὁμιλῶ περὶ αἰσθημάτων προσωπικῶν· ὁμιλῶ περὶ καθηκόντων ἐκ τοῦ νόμου.

Τρίτη ἐρώτησις· ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς ἔλαβε τὸν κόπον νὰ περιηγηθῇ τὰ μέρη ἐκεῖνα· ὑποθέτω, ὅτι ἀπηγορεύθη εἰς τὸ ἑξῆς ἡ ἐγκατάστασις προσφύγων καὶ αἱ ἔνοπλοι ἐπιθέσεις. Μετὰ τόσας ὑπερβασίας καθίσταται περιττὸν πλέον νὰ γίνῃ χρῆσις ὅπλων διὰ νὰ μεταναστεύσουν οἱ ὑπολειπόμενοι πολῖται. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ ἐξέρχωνται εἰς τοὺς ἀγρούς, νὰ καλλιεργοῦν τοὺς κήπους καὶ τὰς ἀμπέλους αὐτῶν, θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ μεταναστεύσουν διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐκ πείνης θάνατον. Ἐρωτῶ λοιπὸν τὴν κεβέρνησιν ποῖα μέτρα ἔλαβεν αὕτη διὰ νὰ μεταβαίνουν οἱ εἰρημένοι ἐλευθέρως εἰς τοὺς ἀγρούς, κήπους καὶ ἀμπέλους αὐτῶν, καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των! Ἀπὸ ἐπιστολὰς λίαν ἀξιοπίστων προσώπων ἐκ Σμύρνης πληροφοροῦμαι, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ ὡς ἐκ

τούτου πεινοῦν. (Φωναί : οὐδαμῶς, θόρυβος). Ἑπομένως καὶ οὗτοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μεταναστεύσουν.

Σ ε κ ὶ π Ἀ ρ σ λ ά ν (Χαβράν). Πόσαι χιλιάδες ἀνθρώπων ;

Π ρ ό ε δ ρ ο ς. Παρακαλῶ. Ὁ ὑπουργὸς θὰ ἀπαντήσῃ· ὀλίγην ὑπομονήν.

Σ ε κ ὶ π Ἀ ρ σ λ ὰ ν (Χαβράν). Δὲν ἔγιναν σπουδαῖα γεγονότα· ὅλοι μετηνάστευσαν οἰκειοθελῶς.

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς. (Ἀϊδινίου). Καὶ σᾶς φαίνεται μικρὸν τὸ γεγονὸς τῆς μεταναστεύσεως 150 χιλιάδων ἀνθρώπων ;

Ποῖα τώρα ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς φύλαξιν τῆς περιουσίας τῶν μεταναστευσάντων, καθὼς καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν μετηνάστευστευσαν μέν, ἀλλ' εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναχωρήσουν εἰς Σμύρνην ἢ ἀλλαχοῦ; Διότι καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας εἶδον καὶ ἐκ Περγάμου ἐπληροφορήθην, ὅτι ἡ περιουσία αὐτῶν θὰ πωληθῇ εἰς Κυδωνίας ἐπ' ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅτι, ἐὰν οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν προσέλθουν ἐντὸς 24 ὡρῶν, τὸ τίμημα θὰ καταχωρισθῇ ὡς δημόσιον εἰσόδημα· εἶδον τοιαύτην τινὰ ἀνακοίνωσιν καὶ ἐξεπλάγην· αὐτὸ δὰ εἶναι νέον εἶδος ἀστικοῦ νόμου· ἐὰν εἶναι τοῦτο ἀληθές, εἶναι πολὺ παράδοξον. Ἐρωτῶ τὴν κυβέρνησιν, ἐὰν ἔχει γνῶσιν τοῦ πράγματος καὶ ἐὰν ἔχει γνῶσιν, τί ἔπραξεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἀπὸ τὴν Πέργαμον ἔλαβον ἄλλην εἴδησιν· ἡ περιουσία τῶν εἰς τὴν παραλίαν εὑρισκομένων φυγάδων θὰ πωληθῇ καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ συνέστη ἐπιτροπὴ ἐκ δύο Μουσουλμάνων καὶ ἑτέρων δύο μὴ Μουσουλμάνων· γνωρίζομεν τί ἐννοοῦν, ὅταν λέγουν μὴ Μουσουλμάνους· σημαίνει, ὅτι οἱ δύο θὰ εἶναι πᾶν ἄλλο παρὰ Ἕλληνες. Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τῶν ἀπόντων· δὲν γνωρίζω δὲ τί θὰ γίνῃ τὸ ὑπόλοιπον. Τί λέγετε διὰ τοιούτους νόμους καὶ διὰ τοιαύτην κατάστασιν ; Εἴθε αἱ πληροφορίαι μου νὰ μὴ εἶναι ἀληθεῖς· ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος θὰ εὐχαριστηθῇ, ἐὰν δοθῇ πειστικὴ ἀπάντησις, εἶμαι ἐγώ· ἐξέφρασα ἐδῶ λύπην δι' ὅσα ἔπαθον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν λύπην ταύτην ᾐσθάνθην πρωτίστως, διότι εἶμαι ὑπήκοος Ὀθωμανός.

Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τοῦ τύπου (φωναί: καὶ ἐναντίον ἐκείνων θὰ ὁμιλήσητε ;) Γνωρίζετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὑπὲρ τοῦ τύπου· δὲν δύνασθε νὰ μὲ κινήσητε ἐναντίον τοῦ τύπου· τοὐναντίον θὰ ὁμιλήσω ὑπὲρ μιᾶς μερίδος αὐτοῦ. Ὁ Τουρκικὸς τύπος εἶναι ἐλεύθερος· πολὺ καλά· διατί ὅμως δὲν εἶναι ἐλεύθερος ὁ Ἑλληνικός ; (Θόρυβος). Καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται ἐμμέσως μὲ τὸ τῆς μεταναστεύσεως. Δὲν θέλω νὰ σᾶς καταστήσω νευρικωτέρους ἀφίνω τὸ βῆμα ἀμέσως· νὰ εἶσθε. έβαιοι, ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦμεν παρὰ νὰ εἴμεθα Ὀθωμανοί· διὰ νὰ μείνωμεν ὅμως Ὀθωμανοί, ἀσφαλίσατε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, προλάβετε πᾶσαν αὐτοῦ καταπάτησιν, ἐμποδίσατε τὰς ὑπερβασίας, χορηγήσατε ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην, δι' ὅλα τὰ στοιχεῖα. (Σφοδρότατος θόρυβος).

Φ ω ν ή. Διατί γελᾶτε;

Ἐ μ μ α ν ο υ η λ ί δ η ς (Ἀϊδινίου). Διὰ νὰ καταστείλω τὴν νευρικότητά σας.

....

Πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ ἐξοντωθῇ μέχρις ἑνὸς ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ Βενιζέλος συνέλαβε τότε τὸ σχέδιον τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. Ἔκαμε τὴν σχετικὴν πρότασι στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συναντηθοῦν στὰς Βρυξέλλας, ὁ Βενιζέλος μὲ τὸν Ταλαάτ, γιὰ νὰ ἐξετάσουν τὸν τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ μποροῦσε νὰ διεξαχθῇ αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγή.

Ἡ σκέψις ὅμως δὲν προχώρησε πρὸς τὴν πραγματοποίησι.

Ἡ δολοφονία τῶν διαδόχων τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ Σεράγεβον καὶ ἡ ἐπίδοσις τοῦ αὐστριακοῦ τελεσιγράφου πρὸς τὴν Σερβίαν, ἀνέκοψαν τὴν προσπάθειαν τοῦ Βενιζέλου.

Τὴν 15)28 Ἰουνίου κηρύσσεται ὁ παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ Τουρκία σπεύδει νὰ καταργήσῃ τὰς διομολογήσεις καὶ εἰς τὰ μεγαλείτερα κέντρα τῆς Αὐτοκρατορίας συγκροτοῦνται συλλαλητήρια ὑπὲρ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Συμμάχων της.

Ὁ Ραχμῆ εὑρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ. Εἰσηγεῖται στὴν Κυβέρνησι τὴν ἀπέλασι τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς «ἐπικινδύνου γιὰ τὴν δημοσία τάξι καὶ πολεμίου τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων».

Ἡ κατάστασις ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ στὴν Τουρκία εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀβεβαιότης ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐξέλιξι τῶν πραγμάτων, ἐξησθένησαν τὴν θέσιν τῶν Πατριαρχείων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικὰ τὴ νέα συνωμοσία κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου.

Τὴν ἀπόφασι περὶ ἀπελάσεώς του ἀνεκοίνωσε στὸν Μητροπολίτη Σμύρνης τὴν 11 Αὐγούστου 1914 ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας Καλμικώφ, παρακληθεὶς εἰδικῶς ἀπὸ τὸν Ραχμῆ.

—Διὰ νὰ μὴ ἀσκηθῇ βία, εἶπεν ὁ Καλμικώφ, ὁ Ραχμῆ σᾶς παρακαλεῖ νὰ φύγετε τὸ ταχύτερον. ὁπότε ἀναλαμ-

βάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰσηγηθῇ καταλλήλως ὅπως σᾶς διορίσουν εἰς ἄλλην μεγαλειτέραν θέσιν!

—Δὲν μὲ πτοοῦν αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Βαλῆ, ἀπήντησεν ὁ Χρυσόστομος, οὔτε μὲ συγκινοῦν αἱ ὑποσχέσεις του. Ἡ ἑκουσία ἀναχώρησις εἶναι λιποταξία, ἡ δὲ ἀποδοχὴ τῆς ὑποσχέσεως, ποταπότης ἀναξία ἕλληνος κληρικοῦ. Ἂς μὲ ἐκδιώξῃ βεβαίως διὰ τῶν ὀργάνων του ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας ὁ Βαλῆς, ἂν ἔχῃ τόσην ἀναισθησίαν.

Ἡ ἀνδρικὴ στάσις τοῦ Χρυσοστόμου προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία, διὰ τεσκερὲ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων Βρεχὴμ βέη πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ἠξίωσε ν᾿ ἀνακληθῇ ἀμέσως ὁ Μητροπολίτης διότι «προκαλεῖ τὴν μετανάστευσι καὶ ἐρεθίζει παντοιοτρόπως τοὺς Χριστιανούς».

Τὸ Πατριαρχεῖον ἐβράδυνε ν᾿ ἀπαντήσῃ, ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως μὲ τὸν Χρυσόστομο. Ὁ Ραχμῆ ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴ σχετικὴ διαταγὴ τῆς Κυβερνήσεως, δὲν εἶχε καιρὸ νὰ περιμένῃ. Ἀπεφάσισε τὴν βιαία ἀπέλασι τοῦ Μητροπολίτου καὶ τὴν 20η Αὐγούστου ἔστειλε ὅλη τὴν ἀστυνομικὴ δύναμι Σμύρνης νὰ περικυκλώσῃ τὸ μέγαρον τῆς Μητροπόλεως καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴ τῆς ἀπελάσεως. Ὁ ἀρχιαστυνόμος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσεν τὴν σχετικὴν ἐντολήν.

Ἡ εἴδησις εἶχε γνωσθῆ ἤδη ἀστραπιαίως μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος κατέκλυσε τὴν Μητρόπολι εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν. Μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἔσπευδαν νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη, ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ὁποίου ἄφηνε τοὺς χριστιανοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας χωρὶς προστασία, χωρὶς καθοδήγησι, χωρὶς περίθαλψι, στὴ διάθεσι τῶν ἐξοντωτικῶν σχεδίων τοῦ Ραχμῆ.

Σὲ λίγα λεπτὰ ὁ Χρυσόστομος, ἀφοῦ προσηυχήθη, ἀπεχαιρέτησε τὰ πλήθη καὶ ὡδηγήθη στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμό. Ἡ ἁμαξοστοιχία ἔφυγε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου μετεφέρετο ὁ ἀγωνιστὴς Ἱεράρχης, συνοδευόμενος, κατ᾿ ἐντολὴν τοῦ Ραχμῆ, ἀπὸ τὸν Ἀρχιαστυνόμο Σμύρνης . . . .

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ

"Οσοι δὲν ἔζησαν στὴν Τουρκία τὰ τέσσαρα χρόνια τοῦ μεγάλου πολέμου, εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθοῦν τὴν ἔκτασι τῆς ἀγωνίας καὶ τῶν μαρτυρίων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐξιλαστήριον θῦμα κάθε δυσχερείας καὶ κάθε περιπετείας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως τὴν 1 Νοεμβρίου 1914. Ὀλίγες ἡμέρες ἐνωρίτερα δημοσιεύθηκε τὸ διάταγμα τῆς Ἐπιστρατεύσεως καὶ ἔντρομοι οἱ Χριστιανοὶ περιπατηταὶ τῶν δρόμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνεκεντρώνοντο μπροστὰ στὶς τοιχοκολλημένες σχετικὲς προκηρύξεις, τῶν ὁποίων ἐδιάβαζαν τὸ ὀλιγόλογο περιεχόμενο. Αἱ προκηρύξεις ἔφεραν μὲ μεγάλα γράμματα τὸν τίτλο «Σεφερμπερλὴκ βάρ». (Ὑπάρχει ἐπιστράτευσις) καὶ ἀνέφεραν ὅτι οἱ ἄνδρες τῶν ἡλικιῶν ἀπὸ τοῦ 21 ἕως τὸ 35 περίπου νὰ παρουσιασθοῦν σὲ πέντε μέρες στὰ στρατολογικὰ γραφεῖα, ἐφωδιασμένοι μὲ τρόφιμα τριῶν ἡμερῶν. Στὴν Ἀνατολὴ εἶχαν ἀρχίσει ἤδη νὰ ἱδρύωνται τὰ «ἐργατικὰ τάγματα» εἰς τὰ ὁποῖα ἐστέλλοντο κατὰ προτίμησιν οἱ χριστιανοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεταν τὴν κατασκευὴ δρόμων, ὀχυρωματικῶν ἔργων κ.τ.λ. Τὰ τάγματα αὐτὰ λειτουργοῦσαν κυρίως στὰ βάθη τῶν Ἀνατολικῶν Νομῶν καὶ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν σῶοι ἀπὸ τὰ ἄξενα αὐτὰ μέρη.

Τὸ πρωΐ τῆς 1 Νοεμβρίου 1914 ἡ Κωνσταντινούπολις ξύπνησε πλημμηρυσμένη σὲ κόκκινες σημαῖες. Ὁ Σουλτᾶνος εἶχε ὑπογράψει τὴ νύχτα τὸ διάταγμα τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου στὸν ὁποῖον ἐδόθη ὁ χαρακτὴρ τοῦ «Ἱεροῦ». Τὰ σωματεῖα καὶ αἱ ὀργανώσεις ἔλαβαν τὸ σύνθημα τοῦ πανηγυρισμοῦ τοῦ μεγάλου γεγονότος καὶ ὁ Τουρκικὸς Τύπος δημοσίευσε φλογερὰ ἄρθρα διὰ τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο ὁ Τουρκικὸς λαὸς νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσλάμ.

«Χθὲς ἔγραφεν ἡ ἡμιεπίσημος «Τανὶν» εἰς τὸ κύριον ἄρθρον τῆς 2 Νοεμβρίου, ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ Ἰσλάμ. Χιλι-

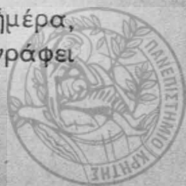

άδες μονοθεϊστών συναχθέντες ὑπὸ τὸν μέγαν θόλον, ὅστις σκεπάζει τὰ ἀγλαΐσματα παγκοσμίου καὶ μεγάλου δόγματος, ἀνελογίζοντο σιγηλοὶ καὶ ἐν κατανύξει τὰς ὑπερβασίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ θρησκεία των—θρησκεία προωρισμένη νὰ δοξάσῃ τὸν ἄνθρωπον—καὶ ἐσκέπτοντο τὶ βασάνους ἐδοκίμασεν ἕως τώρα καὶ ὑπὸ ποίαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν πίεσιν εὑρέθη ὁ λαὸς τοῦ Μωάμεθ.

«Ἡ κραυγὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ἡ ὁποία ἀντήχησεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χαλίφου μεταξὺ τῶν τοίχων τοῦ Φατίχ, ἐφαίδρυνε τὸ πνεῦμα τῶν ἐκεῖ μονοθεϊστῶν· ἦτο πνευματικὴ χαρὰ δι' ὅλους ἡ ἀνατολὴ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται οἱ μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ζῶντες ὁμόθρησκοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν, διὰ τὸς αὐτὸν σκοπόν, μὲ τὸν ἴδιον στόχον καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῆ πίστεως καὶ θρησκείας. Ἡ νικηφόρος σημαία τοῦ ἱεροῦ πολέμου, τὴν ὁποίαν πολλάκις ἀνεπέτασεν ὁ προφήτην πρὸς δόξαν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, φερομένη ἤδη ἐπὶ τῶν ὤμων ἑνὸς καταδυναστευμένου κόσμου, ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ διαχέῃ πέριξ φῶς καὶ γνῶσιν: ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἰσλάμ.

«Μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐνδόξου Προφήτου καὶ τοῦ Παντοδυνάμου ἡ ἡμέρα αὕτη ἔδιδεν εἰς τὸν συνηγμένον ἐκεῖ μονοθεϊστικὸν λαὸν τὴν ὑπόσχεσιν πάσης εὐδαιμονίας τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος βίου· παράδεισος ἡ γῆ, παράδεισος ὁ ἄλλος κόσμος... Οἱ ἐπιζήσοντες θὰ εἶναι ἥρωες τῆς πίστεως καὶ θὰ ἀπολαύσουν τέλος εἰρηνικόν· ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ πέσουν, θὰ εἶναι μάρτυρες τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ εὕρουν αἰώνιον καὶ ἀτελείωτον παράδεισον. Ἦτο ὡς ἂν ἠρώτα ἕκαστος τὸν ἑαυτόν του, διὰ τὶ ἄχρις ὥρας δὲν εἶχεν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα αὕτη, διὰ τὶ δὲν εἶχον προσκληθῇ μέχρι σήμερον οἱ Μουσουλμάνοι ὑπὸ τὴν θεόσωστον σημαίαν τοῦ Ἰσλάμ. Ἀφ' οὗ ὁ Ἰσμαλισμὸς ὑπέστη τόσας ἀδικίας καὶ ἐξετέθη εἰς τόσας ἐπιβουλάς, διὰ τὶ ἆραγε ἕως τώρα δὲν ἐκηρύχθη ὁ ἱερὸς πόλεμος, δὲν ἔγινε συναγερμὸς ὅμοιος πρὸς τὸν γινόμενον καὶ δὲν ἔδειξε σημεῖα ζωῆς ὁ λαὸς οὗτος;

«Ἀλλ' ἔφθασεν ἐπὶ τέλους ἡ μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα, συνοδευομένη μάλιστα μὲ νίκας. Ἡ ἱστορία ἀναγράφει

κλονισμοὺς λαῶν παραπλησίους, ἐξ ὧν προέκυψαν ἀφάνταστοι δυνάμεις καὶ ἀποφάσεις· ἔχομεν παραδείγματα ὅτι ἐπῆλθον μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι ἐξήγειραν κόσμον μεγαλοπρεπῆ ἀπὸ περιβάλλον, πρὸ ὀλίγου ἀκόμη θεωρούμενον ὡς ὑπνῶττον. Οὕτω χθὲς καταληφθεὶς ὑπὸ ἱερᾶς συγκινήσεως ἐξηγέρθη λαός, ὅστις τυρανούμενος ἐπὶ αἰῶνας ἀνέμενεν ἐν ὑπομονῇ τὴν ἡμέραν ταύτην. Τὰ ἀπολυθέντα κύματα τοῦ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μικρῶν καὶ μεγάλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, δὲν εἶναι τί, τὸ ὁποῖον θὰ χαθῇ εἰς τὸν ὁρίζοντα τῆς Κωνσταντινουπόλεως· θὰ καταλήξῃ εἰς μίαν γενικὴν ἐπανάστασιν, εἰς νέον τινὰ σωτήριον κατακλυσμόν, δυνάμενον νὰ ἀποπλύνῃ τὸν πηλον τῆς ἁμαρτίας, ὁ ὁποῖος ἔχει κατασπιλώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. . .

«Τί δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ ὄγκος ἡνωμένος μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ θυσιάσῃ διὰ τὸν ὑψηλόν του σκοπὸν ζωήν, περιουσίαν καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχει; Ἀσφαλῶς θὰ εὕρῃ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας ὁ λαὸς τοῦ Μωάμεθ, ὅστις ἔχων ἑνιαῖον σκοπὸν εἶναι καὶ ἀποφασισμένος νὰ ἀγωνίζηται ἐν πλούτῳ καὶ πενίᾳ καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει, λαὸς δίδων πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀποφάσεώς του ὅρκους ὑπὸ ὑψηλοὺς θόλους ἐπ᾿ ὀνόματι πίστεως, ἡ ὁποία συνδέει 300 ἑκατομμύρια Μουσουμάνων. Ὁ Θεὸς εἶναι μὲ τοὺς ἀγαθούς. Σύμμαχοι ἤδη δύο πολιτισμένων πολεμικῶν ἐθνῶν, ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, πολεμοῦμεν ἀμέσως μὲν διὰ τὸ καλὸν τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοφύλων μας, ἐμμέσως δὲ διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης. Βεβαίως ἡ εὐχή μας θὰ εἰσακουσθῇ καὶ ἡ νίκη θὰ στέψῃ τὸν ἀγῶνα ἡμῶν. Μαζῆ μὲ τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς, μαζῆ μὲ τοὺς ἑνωθέντας μεθ' ἡμῶν».

«Πρό τινος, προσθέτει ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον, ἔλαβεν ὁ Σεϊχουλισλάμης Αὐτοκρατορικὴν ἐντολὴν νὰ συντάξῃ τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὸν ἱερὸν πόλεμον φετβάδες, συμφώνως πρὸς τὸν ἱερὸν νόμον. Αἱ γνωμοδοτήσεις αὗται συνταχθεῖσαι ὑπεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Σεϊχουλισλάμη Χαϊρῆ ἐφέντη μὲ κάλαμον δωρηθέντα ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ Β΄ εἰς ἕνα ἐκ τῶν δούλων του. Κατόπιν ἐτέθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐπενδύτου τοῦ Προφήτου. Ἀνεγνώσθησαν ἐκεῖ ἱερὰ ἐδάφια ἐκ τοῦ

ἱεροῦ Κορανίου, ἀνεπέμφθησαν δεήσεις καὶ μετὰ 24 ὥρας ἐπεστράφησαν εἰς τον Σεϊχουλισλάμην. Οὗτος κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἡμέραν τῆς 1ης Νοεμβρίου μετέφερεν αὐτὰς αὐτοπροσώπως ἐντὸς μεταξίνων θηκῶν εἰς τὰς Αὐτοκρατορικὰς ἁμάξας ἐφ᾽ ὧν ἐπέβαινον οἱ ἐντεταλμένοι τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῷ γεμένει Οὐλεμάδες.»

....

Ἡ τελετὴ τῆς ἀναγνώσεως τῶν φετβάδων προσέλαβε μεγαλοπρέπειαν ἀνάλογη πρὸς τὴν σημασία τοῦ γεγονότος. Στὸ Τζαμὶ τοῦ Φατὴχ εἶχαν συγκεντρωθῆ περὶ τοὺς 80 χιλιάδες μουσουλμᾶνοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ πρωΐ ἀνέπεμπαν δεήσεις πρὸς τὸν Ἀλλάχ. Μόλις, κατὰ τὸ μεσημέρι, ὁ μουεζίνης ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του στὸ μιναρὲ γιὰ τὴν μεσημβρινὴ προσευχή, ἔφθασαν τὰ σουλτανικὰ ἁμάξια, τὰ ὁποῖα ὑπεδέχθη ὁ λαὸς μὲ τὶς κραυγὲς «Ἀλλὰχ Ἰκπέρ.» Κατόπιν οἱ Οὐλεμάδες συνεκεντρώθησαν στὸ βάθος τοῦ τζαμιοῦ καὶ ἀφοῦ ὁ μουεζίνης ἔψαλε τὴ μεσημβρινὴ προσευχή, ὁ φύλαξ τῶν φετβάδων, ἀνέβηκε στὸ βῆμα καὶ μὲ βαρειὰ φωνή, ποὺ προσέδιδε στὴν τελετὴ τόνο ὑπερτάτης ἁγιότητος. διάβασε τοὺς φετφάδες, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀδελφοὶ μουσουλμᾶνοι,

«Εὑρισκόμεθα ἐνώπιον ἀγρίων ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν μας ἐναντίον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ὁ Μωαμεθανισμὸς εἶνε εἰς κίνδυνον. Θὰ ἀναγνώσω πέντε φετβάδες περὶ τῶν καθηκόντων τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὁ ἱερὸς νόμος. Ἐὰν μουσουλμάνος αἰχμαλωτισθῆ εἰς τὴν ἄκραν Ἀνατολήν, οἱ μουσουλμᾶνοι ὅλοι τῆς ἄκρας Δύσεως ὀφείλουν νὰ σπεύσουν εἰς σωτηρίαν αὐτῆς.»

—Μάλιστα, μάλιστα, ἐφώναζε τὸ πλῆθος.

Κατόπιν ὁ φετβᾶ ἐμινης (φύλαξ τῶν φετβάδων) διάβασε μερικὰ ἐδάφια τοῦ Κορανίου, ἐνῶ αἱ χιλιάδες τῶν πιστῶν τοῦ Ἰσλὰμ γονάτιζαν καὶ προσηύχοντο. Κατόπιν ἐξήγησε τὴν σημασία τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ ἀφοῦ ἀντήλλαξε χειραψία μὲ τὸν Ταλαάτ, ἤρχισε νὰ διαβάζῃ τοὺς φετβάδες, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἀνεκοινοῦτο καὶ εἰς τὸ ἔξω τοῦ τζαμιοῦ πλῆθος.

ΦΕΤΒΑΔΕΣ

«Ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως ἐχθρικῆς κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ βεβαίου κινδύνου δῃώσεως τῶν Ἰσλαμικῶν χωρῶν καὶ αἰχμαλωσίας Ἰσλαμικῶν πληθυσμῶν, ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῶν Μουσουλμάνων διατάξῃ τὸν ἱερὸν πόλεμον διὰ συναγερμοῦ, ὁ ἱερὸς πόλεμος καθίσταται καθῆκον δι' ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους, ὑποχρεουμένους νὰ σπεύδουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα μὲ θυσίαν ζωῆς καὶ περιουσίας ;
Ἀπάντησις: Καθίσταται».

«Ἑπομένως οἱ Μουσουλμάνοι οἱ διατελοῦντες ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρωσσίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν συμμάχων αὐταῖς κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπιτεθεῖσαι κατὰ τῆς βασιλικῆς χώρας μὲ πλοῖα καὶ στρατὸν ἀπέδειξαν, ὅτι εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἰσλαμικῆς Χαλιφείας καὶ ἀγωνίζονται διὰ νὰ σβύσουν—ὃ μὴ γένοιτο—τὸ ὑψηλὸν φῶς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ὅλοι οὗτοι οἱ Μουσουλμάνοι ἔχουν ἐπίσης τὸ καθῆκον νὰ σπεύσουν εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν εἰρημένων κυβερνήσεων ;
Ἀπάντησις: Ἔχουν».

«Ἐνῷ ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὁμοθύμου προθυμίας τῶν Μουσουλμάνων διὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἐὰν—ὃ μὴ γένοιτο—τινὲς φερθῶσιν ἀλλέως, οἱ τοιοῦτοι ὡς ἔνοχοι μεγάλης ἀνταρσίας καθίστανται ἄξιοι τῆς θείας ὀργῆς καὶ τῆς ποινῆς, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται ἡ αἰσχρά των ἀνταρσία ;
Ἀπάντησις Καθίστανται».

«Οὕτω καὶ ἂν ἀκόμη ἐκβιασθῶσι δι' ἀπειλῆς κατά τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας των οἱ Μουσουλμάνοι ὑπήκοοι τῶν εἰρημένων κυβερνήσεων, ἐπειδὴ πόλεμος ἐκ μέρους αὐτῶν κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰσλαμικῆς κυβερνήσεως ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου ἀπολύτως, οἱ τυχὸν πολεμήσαντες, θεωρούμενοι ὡς φονεῖς, καθίστανται ἄξιοι τοῦ πυρὸς τῆς κολάσεως ;
Ἀπάντησις: Καθίστανται».

Ἑπομένως πόλεμος ἐκ μέρους τῶν Μουσουλμάνων

ὑπηκόων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλιας, τῆς Ρωσσίας, τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν ἐναντίον τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, συμμάχων τῆς ὑψηλῆς Ἰσλαμικῆς κυβερνήσεως, ὡς πρᾶξις ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Ἰσλαμικὴν κυβέρνησιν, ἀποτελοῦσα μεγάλην ἁμαρτίαν, καθιστᾷ τοὺς τοιούτους ἀξίους πικρᾶς τιμωρίας ; Ἀπάντησις Καθιστᾷ».

Τὴν ἀπάντησι σὲ κάθε ἐρώτημα τῶν φετβάδων τὴν ἔδιδε ὁ ἴδιος ὁ Φετβᾶ ἐμινῆς καὶ τὸ πλῆθος τὴν ἐπανελάμβανε μὲ κραυγὴ ἐπιδοκιμασίας.

Ἐπηκολούθησε νέα προσευχὴ καὶ τὸ πλῆθος, φανατισμένο σὲ βαθμὸ ἀπερίγραπτο σχημάτισε διαδήλωσι, ἡ ὁποία ἔφθασε στὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, στὸ μέρος ὅπου φυλάσσεται ὁ ἱερὸς μανδίας τοῦ Προφήτου. Ἐκεῖ περίμενε ὁ Σουλτᾶνος μὲ τοὺς πρίγκηπας, ὁ ὁποῖος μόλις εἶδε τοὺς μουσουλμάνους νὰ κατέρχωνται ἤρχισε νὰ προσεύχεται μεγαλοφώνως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν τουρκικῶν ὅπλων κατὰ τῶν ἀπίστων.

Μὲ ἀλλαλαγμούς, πολεμικὲς κραυγὲς καὶ κατάρες, τὸ πλῆθος συνέχισε τὴν πορεία του πρὸς τὸν Γαλατᾶ, καὶ ἀφοῦ ἐλιθοβόλησε μερικὰ ἑλληνικὰ καταστήματα—μολονότι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε βγῆ ἀκόμη στὸν πόλεμο—ἀνῆλθε στὸ Πέραν καὶ πέρασε μὲ ζητωκραυγὲς ἀπὸ τὶς πρεσβεῖες τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν.

Στὴ γερμανικὴ πρεσβεία προσεφώνησε ἐκ μέρους τοῦ ὄχλου ὁ ἰατρὸς Ναζήμ, ὁ ὁποῖος εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς :

«Ὁ ὀθωμανικὸς καὶ μουσουλμανικὸς κόσμος εἶνε εὐτυχὴς διότι διεξάγει κοινὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν συμμαχίᾳ μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας εἶχε διακηρύξει κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὅτι βοηθὸς καὶ ἀρωγὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς 300 ἑκατομμυρίων μουσουλμάνων, θὰ παραμείνῃ τοιοῦτος εἰς πᾶσαν ἀνάγκην αὐτῶν· ἤδη ἀποδεικνύει ἐμπράκτως τὴν εἰλικρίνειαν τῶν λόγων του· ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς ἡνωμένος μὲ τοὺς γενναίους στρατοὺς τῶν συμμάχων θὰ σώσῃ τὰ δίκαια 300 ἑκατομμυρίων μουσουλμάνων».

Κατόπιν τὰ φανατισμένα πλήθη ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ προάστεια καὶ ἀνενόχλητα ἐξεδήλωναν διαφοροτρόπως τὰ αἰσθήματά των εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν. Στὸν Ἅγιο Στέφανο μιὰ ὁμὰς φανατισμένων μουσουλμάνων ἐκρήμνισε ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀστυνομίας τὸ ἱστορικὸ ρωσσικὸ μοναστῆρι, ἐνῷ ἄλλοι διήρπαζαν καὶ λεηλατοῦσαν καταστήματα.

Ἔτσι ἐπανηγύρισε ὁ τουρκικὸς λαὸς τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου κατὰ τῶν κρατῶν τῆς συνεννοήσεως.

. . . .

Προτάξαμε τὶς σκηνὲς καὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ γιὰ νὰ δώσωμε μιὰ ἀμυδρὰ εἰκόνα τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως ποὺ κυριαρχοῦσε στὴν Τουρκία κατὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου. Κάτω ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν ψυχολογικὴν ἀτμόσφαιρα οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας ἦσαν καταδικασμένοι νὰ περάσουν τὰ φοβερὰ χρόνια τοῦ πολέμου.

Ἐλπίδα σωτηρίας δὲν διέβλεπαν πουθενά. Ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία μόλις κατώρθωνε νὰ προστατεύσῃ τοὺς ὑπηκόους της. Οἱ Ἑλληνοθωμανοὶ προσέβλεπαν στοὺς βουλευτάς των καὶ στὸ Πατριαρχεῖο. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀφηρέθη κάθε ἱκανότης δράσεως. Δίκαιον ἐν τούτοις εἶνε νὰ μνημονευθῇ ἐδῶ ἡ σθεναρὴ καὶ ἀξιοπρεπὴς στάσις τοῦ βουλευτοῦ Ἀϊδινίου Ἐμμανουηλίδη, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν ἀφόρητη κατάστασι ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ καὶ παρὰ τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχε ἡ ζωή, του κατ᾽ ἐπανάληψιν διεξήγαγε ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων καὶ κατήγγειλε τοὺς διωγμούς, ἀντιμετωπίζων πολλὲς φορές, ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως τὰ ἀπειλητικὰ περίστροφα τῶν Τούρκων συναδέλφων του.

Τὸ Πατριαρχεῖο ἐξ ἄλλου εἶχε χάσει αὐτομάτως τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύν του ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Οἱ ὀρθόδοξοι πρεσβευταὶ ἀπέφευγαν νὰ ἐπισκέπτονται τὸν Πατριάρχη γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐκθέσουν στὴν δυσμένεια τῶν Τούρκων. Αἱ ἐκθέσεις ἐξ ἄλλου τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὶς πρεσβείες σπανίως εὕρισκαν συνέχεια. Τρόπος ἐπεμβάσεων καὶ διαβημάτων δὲν ὑπῆρχε καὶ ὁ γηραιὸς Πατριάρχης Γερμανὸς ὁ Ε΄ ἀντιμετώπιζε

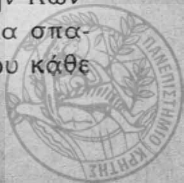
μὲ ἀπόγνωσι τὴν θύελλα. Ὡρισμένα διαβήματα τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Πρεσβευτὴ τῆς Γερμανίας Βάγκεγχάϊμ ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα διότι ὁ πρεσβευτὴς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ στοὺς Τούρκους τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Φυσικὰ ὁ Ἑλληνικὸς τύπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέν ἦτο σὲ θέσι οὔτε ν' ἀναγράψῃ κἂν χρονογραφῶν τὰ ὅσα συνέβαιναν εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ λογοκρισία εἶχεν ἐφαρμοσθῆ ἀκόμη καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμο.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὁ Χρυσόστος εἶχε καταδικασθῆ σὲ ἀδράνεια καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ μεγαλείτερη ἀγωνία τῆς ζωῆς του. Κατ' ἐπανάληψιν ἦλθε σὲ διάστασι μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ ὑπῆρξε μάλιστα ὑπερβολικὸς ἴσως εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις του, διότι ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδοξίας εἶχε στερηθῆ αὐτομάτως ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς εἰσόδου τῆς Τουρκίας στὸν πόλεμο, κάθε δικαιώματος καὶ κάθε πρωτοβουλίας

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ

Πάντως δὲν ἄφινε τὸν καιρό του νὰ χάνεται ἐντελῶς ἄδικα ὁ Χρυσόστομος. Συνέλλεγε τὰ στοιχεῖα περὶ τῶν διωγμῶν καὶ πιέσεων ἀποκλεισμένος στὸ ἐρημητήριό του, συνέγραφε τὴν ἱστορία τῶν τραγικῶν περιπετειῶν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε ἀργότερα— μετὰ τὴν ἀνακωχὴ—γαλλιστὶ σὲ βιβλίο, ὑπὸ τὸν τίτλο «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ Νέα Τουρκία».

Ἡ σκέψις του ἐστρέφετο πάντοτε πρὸς τὴν πραγματοποίησι τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευε μὲ φανατισμό. Μὲ ἀγωνιῶδες ἐνδιαφέρον προσπαθοῦσε νὰ μαθαίνῃ νέα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα ἦσαν σπανιώτατα, καὶ πάντοτε ἀόριστα καὶ ἀβέβαια. Ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἦταν ἀδύνατον νὰ φθάσουν στὴν Κωνσταντινούπολι. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Ἑλλικὴ Πρεσβεία σπανιώτα ἔπερνε φάκελλο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐξ ἄλλου κάθε

ἐπίσημη ἐπαφὴ τοῦ Πατριαρχείου μὲ τὴν διπλωματικὴ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἑλλάδος εἶχε διακοπῆ. Ταξειδιῶται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔφθαναν. Ἦταν ἀκόμη ἀνοιχτοὶ οἱ δρόμοι τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ρουμανίας, ἀλλὰ διευκόλυναν ἁπλῶς ὅσους Ἕλληνας εἶχαν τὴν εὐχέρειαν καὶ τὰ μέσα νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν Τουρκία.

Τὴν 13η Νοεμβρίου 1915 ἔφευγε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν γιὰ τὰς Ἀθήνας ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρία. Συνέταξε καὶ ἔστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἕνα ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν προέτρεπε νὰ λάβῃ ἐνεργὸν στάσιν καὶ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ πεπρωμένο της. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ ἔχουν ὡς ἑξῆς :

«Μεγαλειότατε,

»Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν ;», Ἀπευθύνομεν τὸ τεταραγμένον τοῦτο ἐρώτημα πρὸς Σέ, τὸν προσδοκώμενον ἀπὸ τόσων αἰώνων, ὡς τὸν Μεσσίαν τοῦ στενάζοντος ὑπὸ σκληροτάτην δουλείαν Γένους μας...»

«... Τί, μήπως πλανώμεθα εἰς τὴν προσδοκίαν καὶ πίστιν μας, ὅτι Σὺ εἶσαι ὁ ἀποκαθιστάνων τὴν Βασιλείαν Μεσσίας τοῦ Γένους μας ;

«...Ἰδοὺ τὸ παγκόσμιον τοῦτο φρικαλέον δρᾶμα, ἔνθα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὥρμησαν πρὸς ὄλεθρον καὶ ἐξόντωσιν ἀλλήλων, τὸ δρᾶμα, ἐνῷ ἐτέθη ὑπὸ δοκιμασίαν ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις τῶν λαῶν, τὸ δρᾶμα, ὅπου διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κρίνονται, ἡ ζωτικότης, ἡ ἀκμή, ὁ πολιτισμὸς καὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἀξίαι καὶ ἱκανότητες τῶν ἐθνῶν, τὸ δρᾶμα, καθ' ὃ θὰ καταπατηθῶσι καὶ θὰ διαγραφῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ὅσα κράτη δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ὕπαρξίν των καὶ νέα σύνορα, χαραχθησόμενα διὰ τοῦ ξίφους. θ' ἀποτελέσωσιν εἰς τὸ μέλλον τὰ ὁρόσημα τῶν κρατῶν. Ἰδοὺ τὸ παγκόσμιον τοῦτο δρᾶμα βαίνει μὲ γιγαντιαῖα βήματα, ἂν ὄχι πρὸς τὴν λύσιν του, ἀλλὰ τοὐλάχιστον πρὸς τὸν κολοφῶνα τῆς τραγικῆς του θέσεως καὶ ἐξελίσσεται κατὰ τρόπον ἐμβάλλοντα ἡμᾶς εἰς τὰς ὑψίστας καὶ σοβαρωτάτας τῶν ἀνησυχιῶν δι' αὐτὴν τὴν ἐθνικήν μας ὕπαρξιν.

»Ἰδοὺ τὰ τοῦ μεγάλου τούτου πολιτικοῦ δράματος, ὅπου, μετὰ τῆς τύχης τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, θὰ κριθῇ πρώτιστα πάντων ἡ τύχη ἡμῶν ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀσίᾳ, συντελοῦνται ἐρήμην ἡμῶν, ἀφοῦ ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ δράματος τούτου, Ἑλληνικὸς λαός, ὁ δικαιούμενος νὰ ἔχῃ τὸν πρῶτον καὶ ἔσχατον λόγον ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τῷ ἀποτελοῦντι τὴν ὀξυτάτην καὶ ἐσχάτην φύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, δὲν ἐφάνη ἔτι ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ δὲν διεκδικεῖ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ τηλεβόλου καὶ μὲ τὴν λόγχην εἰς τὴν χεῖρα τὴν ἐθνικήν του κληρονομίαν καὶ τὴν ὑπὸ τὸν ἥλιον νέαν ἀκτινοβόλον θέσιν του· ἀφοῦ Σύ, δὲν σύρεις ἔτι τὸ ξῖφος Σου...»

«... Τί βραδύνεις, Βασιλεῦ, καὶ δὲν ὁρμᾷς εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Θρόνου τοῦ Προπάτορός Σου ἐν τῇ Βασιλίδι τῶν πόλεων ;...»

«...Τὸ ἀπασχολῆσαν ὅλην τὴν ὑφήλιον Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἐν τῷ ὁποίῳ περιπλέκονται ὅλα τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ ζητήματα, λύεται ὁριστικῶς διὰ τοῦ ξίφους.....»

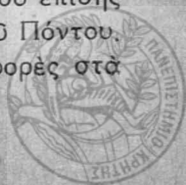
«Ἐν Φαναρίῳ—Πατριαρχείοις, τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 1915.

Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης
Ὁ Σμύρνης ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1915 ἡ κατάστασις τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας ἔγινε ἀφόρητη. Ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Προποντίδος οἱ χριστιανοὶ ἐξετοπίζοντο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ μὲ τὴν ὑποψία ὅτι τροφοδοτοῦσαν τὰ ἐχθρικὰ ὑποβρύχια. Ἐπίσης τὰ περισσότερα χωριὰ τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων ἐξεκενώθησαν, γιὰ τοὺς ἰδίους λόγους, ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους των.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἔκαμε τότε, μέσον τῆς Γερμανικῆς, διαβήματα πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἀλλὰ τῆς ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι δὲν θίγονται καὶ ὅτι «αἱ μετακινήσεις τῶν κατοίκων μερικῶν χωρίων γίνονται διὰ λόγους καθαρῶς στρατιωτικοὺς καὶ ἀφοροῦν τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Τουρκίας».

Οἱ ἐκτοπιζόμενοι ἐστέλοντο στὴν περιφέρεια τοῦ Ἐσκῆ Σεχὴρ καὶ κατόπιν στὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἐπίσης ἐστέλλοντο κατὰ χιλιάδας καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου. Τὰ πένθιμα καραβάνια συνηντῶντο πολλὲς φορὲς στὰ

βουνὰ τῆς Ἐρζερούμης ἢ τῆς Σεβαστείας, τὰ ὁποῖα εἶχαν κατασπαρῆ ἀπὸ τὰ πτώματα γυναικῶν καὶ παιδιῶν, ὅσων δὲν εἶχαν τὴν ἀντοχὴ νὰ συνεχίσουν τὴν ἀτελείωτη καὶ μαρτυρικὴ πορεία.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔφθαναν ὡς τραγικὴ ἀπήχησις ἕως τὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ἐζοῦσαν ὑπὸ συνθήκας ἀναλόγους οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες. Ἡ τρομοκρατία, τῆς ὁποίας ὑπέρμαχοι ἦσαν καὶ οἱ Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ παράγοντες, ἔφθασε στὸ κατακόρυφον. Οἱ Ἕλληνες στρατεύσιμοι προσπαθοῦσαν μὲ κάθε μέσον ν' ἀποφύγουν τὴν στρατολογία διότι ἤξευραν τί τοὺς περίμενε. Τότε συστηματοποιήθηκαν καὶ τὰ περίφημα «ταβὰν ταμπουροῦ» (τάγματα ὀροφῆς). Γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν βιαία σύλληψι πολλοὶ Ἕλληνες στρατευσίμου ἡλικίας, εἶχαν κατασκευάσει εἰδικὲς κρύπτες στὶς ὀροφὲς τῶν σπιτιῶν, ὅπου ἐκρύπτοντο ἐπὶ μῆνες καὶ ἐπὶ χρόνια ὁλόκληρα. Ὑπάρχουν πολλοὶ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν καὶ τὰ τέσσαρα χρόνια τοῦ παγκοσμίου πολέμου σ' αὐτὲς τὶς κρύπτες. Κάθε κίνησις εἶχε νεκρωθῆ. Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν προσέφερε τίποτε στὸ ἀναγνωστικό του κοινόν. Ὑποχρεωτικῶς ἐδημοσιεύοντο κάθε μέρα σὲ θέσι περίβλεπτη καὶ μὲ τὰ μεγαλείτερα τυπογραφικὰ στοιχεῖα τὰ ἐπίσημα πολεμικὰ ἀνακοινωθέντα τὰ ὁποῖα δὲν περιεῖχαν παρὰ ἀτελείωτες νίκες τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν κατὰ τῶν Κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως. Εἰδικῶς τὰ τουρκικὰ ἀνακοινωθέντα ἀνέφεραν διαρκῶς φανταστικὲς προελάσεις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον κάποτε ἡ φαντασία τῶν συντακτῶν τῶν ἀνακοινωθέντων ὡδήγησε καὶ μέχρι τῆς Αἰγύπτου, τὴν κατάληψι τῆς ὁποίας ἐπανηγύρισε θορυβωδῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ὁ Τουρκικὸς λαός. Χαρακτηριστικὰ ἦσαν τ' ἀνακοινωθέντα τοῦ μετώπου τῶν Δαρδανελλίων, ὅπου ὅταν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο ἐνδιαφέρον πρὸς ἀνακοίνωσιν, ἀνεγράφοντο τὰ ἑξῆς περίπου: «Χθὲς ὁ ἐχθρικός στόλος ἐβομβάρδισεν ἐπὶ δώδεκα συνεχεῖς ὥρας τὰ φρούριά μας, χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἐφονεύθη μία καμήλα».

Αὐτὰ αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ἦσαν ὑποχρεωμένες νὰ τὰ δημοσιεύουν μὲ τὰ μεγαλείτερα στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ

διακοσμοῦν μὲ σχόλια θαυμασμοῦ καὶ καταπλήξεως.

Γιὰ τὴν τόνωσι τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος ἐκανονίζοντο τὰ πράγματα ἔτσι ὥστε ν' ἀναγγέλλεται μία περιφανὴς νίκη κάθε Πέμπτη. Διετάσσετο ἀμέσως γενικὸς σημαιοστολισμὸς καὶ τὴν Παρασκευή, ἡμέραν προσευχῆς καὶ ἀναπαύσεως τῶν Μουσουλμάνων, ὁ λαὸς εὕρισκε τὴν εὐκαιρία νὰ δοξάσῃ πομπωδῶς καὶ θορυβωδῶς τὸν 'Αλλάχ, διότι προστατεύει τὰ Τουρκικὰ ὅπλα.

Ἡ λογοκρισία ἐξ ἄλλου ἔστελνε κατὰ καιροὺς στὰ Ἑλληνικὰ φύλλα ἄρθρα, τὰ ὁποῖα συνήθως ἔγραφε ὁ Ἑλληνομαθὴς καθηγητὴς τοῦ Τουρκικοῦ Πανεπιστημίου Φαζὴλ Ρουκουνάκης, τὰ ὁποῖα ὕβριζαν τὸν Βενιζέλο καὶ καλοῦσαν τὴν Ἑλλάδα νὰ βγῇ στὸν πόλεμο παρὰ τὸ πλευρὸ τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἄρθρα αὐτὰ ἐδημοσιεύοντο ὑποχρεωτικῶς χωρὶς νὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐφημερίδος.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ὁ Χρυσόστομος συνεκέντρωνε τὰ στοιχεῖα του καὶ κατέβαλλε ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰς 'Αθήνας, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐκθέσῃ στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τὴν κατάστασι καὶ νὰ τὴν ἐξωθήσῃ νὰ βγῇ στὸν πόλεμο παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως. Τὴν 25 Μαρτίου τοῦ 1916 ἐπωφελήθη μιᾶς νέας εὐκαιρίας ποὺ τοῦ παρουσιάσθηκε κι' ἔστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο δεύτερο ὑπόμνημα, τοῦ ὁποίου τὰ κυριώτερα σημεῖα ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«'Εν Φαναρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 25ῃ Μαρτίου 1926.

Μεγαλειότατε,

. . . .

«...Ἡ βεβαίωσις ἐπὶ τοῦ κλήρου ὃς Σοὶ ἔλαχε καὶ τῆς ἀποστολῆς Σου, κυμαίνεται ἐν μέσῳ τῶν μεγαλειτέρων ἀντιθέσεων. Αἱ ἀπαιτητικώτεραι βλέψεις πρὸς λαμπρὸν μέλλον ἐπιφυλασσόμενον τῇ φυλῇ μας, διὰ τὸ μεῖζον καὶ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἐγγίζωσιν εἰς τὸ νὰ καθιερωθῶσιν εἰς πράγματα, ἐνῷ διὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς μικροψύχους καὶ σκεπτικιστάς, εἰς τὸ νὰ ἐκφυλισθῶσιν ἀν-

τιστρόφως πρὸς τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὔξουσαν δυσφορίαν καὶ ἀγωνίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐκπνέει ἡ ἐθνικὴ ψυχή, αἰσθανομένη ἑαυτὴν ἐν καταθλίψει.

. . . .

»Ὅπως ἄλλοτε—καὶ δὲν παρῆλθε χρόνος πολύς,—ἔλαβον τὸ βάρος νὰ ὑποβάλω τὸ ἐν λόγῳ θέμα ὑπὸ τὴν Βασιλικήν σου κρίσιν, τολμῶ καὶ ἤδη, ἅπαξ ἔτι, νὰ Σὲ ἱκετεύσω, ὦ Βασιλεῦ, νὰ θελήσῃς νὰ πιστεύσῃς εἰς τὰς ἀφορώσας Σε προφητείας, αἵτινες μεταβάλλουσι τὴν ἐντολὴν ἣν παρὰ Θεοῦ ἔλαβες εἰς ἐντολὴν ἐπιτακτικὴν καὶ τρισένδοξον καὶ νὰ δεχθῇς ὡς γεγονός, ὅτι ἦλθον οἱ καιροὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐντολῆς ταύτης δι' ἣν εἶδες τὸ φῶς καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὁποίας ἐκλήθης δι' ὀνόματος σεβαστοῦ ὑπεράνω παντὸς ἄλλου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου:

Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἐνεπνεύσθη, προητοιμάσθη, ἐτράφη φιλοστόργως, μέχρι τῆς ἀνδρώσεώς Σου, διὰ τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν φλογερωτέρων εὐχῶν μας, ἐπὶ δεκατέσσαρας γενεάς, ἀπὸ τετρακοσίων ἑξήκοντα ἐτῶν. Ἡ σφραγὶς τοῦ Θεοῦ διακρίνεται ἐπὶ τοῦ μετώπου Σου.

. . . .

»Ναί, ὦ Βασιλεῦ, ἔξελθε ἐκ τῆς ἐπιφυλακτικότητός Σου καὶ ὁμίλησον ἀφόβως. Ἰδοὺ ἡμεῖς ἤδη διερχόμεθα ἡμέρας καθ' ἃς οὐδεὶς δύναται νὰ ᾖ βέβαιος διὰ τὴν ἐπαύριον περὶ τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον θέσεως αὐτοῦ. Ἰδοὺ ὅτι καταπατοῦνται ἀσυστόλως αἱ μεταξὺ τῶν λαῶν συμβάσεις. Οὐδεὶς σεβασμὸς ἀπέναντι τῶν ἐπισήμως παραδεδεγμένων συμφώνων. Τὸ ρυθμίζον τὰς σχέσεις τῶν λαῶν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον ἐμηδενίσθη καταφανῶς. Διερχόμεθα τὰς ταραχωδεστέρας ἃς ἐγνώρισεν ὁ κόσμος ἡμέρας ἀπὸ καταβολῆς χρόνου, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, πᾶν ὅ,τι ὑπῆρξε, πᾶν ὅ,τι ἔζησε, φαίνεται ριπτόμενον ἐσαεὶ εἰς τὴν λήθην, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, πᾶν ὅ,τι προώρισται νὰ ἔλθῃ πρὸς διαδοχὴν διαφεύγει τὰς ἡμετέρας ἐρεύνας καὶ εἶναι ἀκόμη ἀόρατον καὶ ἄγνωστον.

. . . .

»Ἐγείρου, λοιπόν. ὦ Βασιλεῦ, καί, ὡς ἄλλος Ἀλέξαν-

δρος Μέγας, τάμε τὸν Γόρδιον δεσμόν, τὸν ὁποῖον αἱ αἰώνιοι καὶ ἀνεξερεύνητοι βουλαὶ τῆς Προνοίας ἔθεσαν πρὸ τῶν ποδῶν Σου. Ὀρθώσου ὑπεράνω τῶν στενῶν φόβων, φανοῦ ἄτρωτος ἐκ βελῶν συγγενῶν ἢ ἄλλων μικροψύχων. Οὐδ᾽ ἐπὶ στιγμὴν μὴ πιστεύσῃς ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ τηρήσῃ τὴν οὐδετερότητά της. Ἑκοῦσα ἢ ἄκουσα, θᾶττον ἢ βράδιον, θέλει παρασυρθῇ εἰς τὴν παγκόσμιον θύελλαν θέλει ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ὑπὸ τὸν ἥλιον θέσιν της. Ἡ Μεγαλειότης Σου εἶχε δίκαιον νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν κατέχει τις εἰμὴ ὅ,τι εἰς πᾶσαν στιγμὴν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατακτήσῃ. Δὲν πρόκειται πλέον, προκειμένου περὶ Ἑλλάδος, περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν θέσεων ἃς αὕτη κατέκτησεν, οὔτε περὶ τῆς συγκρατήσεώς της εἰς τὴν ἤδη ὑπὸ τὸν ἥλιον θέσιν της. Πρόκειται περὶ τῆς ἀνακτήσεως ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῆς πατρικῆς της κληρονομίας ἡ δὲ ἀμοιβὴ τῶν νέων ἀγώνων, εἰς οὓς αὕτη θὰ ριφθῇ καὶ τῶν νέων ἑκατομβῶν ἃς θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἑαυτήν, εἶναι ὁ χρυσοῦς θρόνος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

»Εἶναι ἀνωφελὴς οὐτοπία τὸ νὰ φαντάζεταί τις ὅτι ἡμεῖς μόνοι θέλομεν μείνῃ ἀμέτοχοι τῆς τρομερᾶς σφαγῆς ἥτις ἀποτελεῖ, περιττὸν καὶ νὰ τὸ εἴπωμεν, ὕβριν κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀτιμάζει τὸν μείζονα καὶ φωτεινότερον τῶν αἰώνων. Ἀλλὰ ἡ πλήρωσις τῆς οὐτοπίας εἶναι τὸ νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι, μετὰ τὴν θυσίαν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, θὰ ἐμέναμεν ἡμεῖς μόνοι ὡς θεραπευταί, ἀφοῦ δὲν θὰ εἴχομεν μετάσχει τῆς θυσίας. Θὰ ἦτο, βεβαίως, ἡ μεγαλειτέρα τῶν οὐτοπιῶν, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἡ χονδροδεστέρα τῶν πλανῶν, νὰ περιμένωμεν ὠφελήματα, τηροῦντες οὐδετερότητα μέχρι τέλους μὲ τὴν παράδοξον δικαιολογίαν ὅτι συμφώνως πρὸς προγνωστικά, ἡ νίκη θὰ ἀποκλίνῃ ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων, καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Ἰταλῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἴμεθα ἀκόμη μακρὰν τῆς τελευταίας πράξεως τῆς τρομερᾶς αὐτῆς τραγῳδίας· τὸ φρικῶδες ἡφαίστειον εὑρίσκεται ἐν ἐκρήξει, ἡ συμφορὰ βρυχᾶται καὶ νέαι ἑκατόμβαι προετοι-

μάζονται διὰ νὰ καλύψουν τὰ πολυάριθμα θέατρα τῆς δράσεως.

....

Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

(Ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 25ῃ Μαρτίου σ. ἔ. 1916 ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, συμπιπτούσῃ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος μετὰ τῆς τοῦ «Ἀκαθίστου», δι᾽ ἧς ἑορτῆς ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μνημονεύει τὴν νίκην τῶν Βυζαντινῶν προγόνων μας ἐναντίον τῶν Ἀβάρων).

Εἶναι περιττὸν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος, οὔτε εἰς τὸ πρῶτο, οὔτε εἰς τὸ δεύτερο ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου ἔδωκε ἀπάντησι, μολονότι εἶναι γνωστὸν ὅτι παρεδόθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὰ χέρια του.

Τὸ 1916 ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Τουρκίας. Οἱ ἐκτοπισμοὶ ἐπεξετάθησαν παντοῦ καὶ στὰ μικρασιατικὰ ὀροπέδια ἀντηχοῦσαν οἱ θρῆνοι τῶν τραγικῶν καραβανιῶν ποὺ ὥδευαν πρὸς τὸν ὄλεθρο. Σ᾽ αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἡ Τουρκικὴ Βουλὴ συνήρχετο σπανιώτα καὶ εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις γιὰ νὰ χαιρετήσῃ εἰς ὀλιγολέπτους συνεδριάσεις τοὺς νικητὰς τῶν διαφόρων μετώπων. Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ περιώρισαν κατ᾽ ἀνάγκην τὴν δρᾶσιν των εἰς ὡρισμένα ἄκαρπα διαβήματα καὶ εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸ Πατριαρχεῖο. Ἀργότερα ἐπῆλθε διαφωνία μεταξὺ Πατριάρχου καὶ Συνοδικῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαχείρησι τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, τὴν ὁποίαν ὁ Χρυσόστομος—Συνοδικὸς τότε, ἤθελε περισσότερο ἔντονη καὶ ἀποτελεσματική. Ἀποτέλεσμα τῆς διαφωνίας αὐτῆς ἦτο ἡ ἀπόλυσις τὸν Μάϊον τοῦ 1917 ὀκτὼ Συνοδικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης.

Χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμία ἐπίσημη πλέον ἰδιότητα ὁ Χρυσόστομος, ἐξηκολούθησε ἰδιωτικῶς τὰ διαβήματά του ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἤλπιζεν ὅτι αἱ ἐκκλήσεις του μποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀπήχησι στοὺς Γερμανούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ ἀναχαίτισις τοῦ κακοῦ. Κατ᾽ ἐπανάληψιν διεβίβασε ἐκθέσεις στὴ Γερμανικὴ Πρε

σβεία, χωρὶς ἀπάντησι φυσικά. Ἄλλως τε ὁ Χρυσόστομος ἤλπιζε ἐντελῶς ἄδικα στὴν εὐμένεια τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἂν δὲν εἰσηγοῦντο τοὺς ἐκτοπισμούς, πάντως δὲν τοὺς ἀπέτρεπαν.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ προσεπάθησαν νὰ δικαιολογήσουν ὁπωσδήποτε τὴ στάσι τους ἔναντι τῶν ἐκτοπισμῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθεια αὐτὴ καταφαίνεται ἡ ἀδιαφορία καὶ εἰς ὡρισμένες περιπτώσεις ἡ ἐνοχή των. Ἰδοὺ τί γράφει σχετικῶς στὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ στρατάρχης Χίνδεμπουργκ :

«Ἡ ἐκπληκτικὴ ἀναβίωσις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ παλαιοῦ ἡρωϊσμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον περὶ ὑπάρξεως ἐφώτισε τὸ σκοτεινότατον μέρος τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, ἐννοῶ τὴν πολιτείαν αὐτῆς ἐναντίον τῶν ἀρμενικῶν πληθυσμῶν τῆς χώρας. Τὸ Ἀρμενικὸν ζήτημα ἦτο τὸ δυσχερέστατον πρόβλημα διὰ τὴν Τουρκίαν· εἶχε συνάφειαν πρὸς τὸν κύκλον τῶν Παντουρκικῶν καὶ Πανισλαμιστικῶν ἰδεῶν. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐζητήθη τὸ ζήτημα νὰ λυθῇ ἀπὸ φανατικῆς Τουρκικῆς ἀπόψεως, ἀπησχόλησεν ὅλον τὸν κόσμον. Ἠθέλησαν νὰ συνδέσουν ἡμᾶς τοὺς Γερμανοὺς μὲ τὰ φοβερὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα διεδραματίσθησαν καθ' ὅλην τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ πολέμου ἐν τῇ ὑπερκαυκασίῳ Ἀρμενίᾳ.

«Θεωρῶ λοιπὸν καθῆκον νὰ θίξω τὸ ζήτημα ἐνταῦθα καὶ οὐδένα λόγον ἔχω τὴν ἀνάμιξίν μας νὰ παρέλθω ἐν σιγῇ. Δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ ἀναστείλωμεν διὰ παντὸς μέσου τὸν ἄγριον καὶ ἄνευ ὁρίων πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τοῦ μεταξὺ τῶν φυλῶν καὶ τῶν θρησκειῶν μίσους ὑπῆρξεν ἡ κατὰ παράδοσιν συνήθεια. Ἐλάβομεν μάλιστα ὑποχέσεις ἁρμοδίων κύκλων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, δὲν ἤμεθα ὅμως εἰς θέσιν νὰ ὑπερνικήσωμεν τὴν παθητικὴν ἀντίστασιν, κατὰ τῆς ὁποίας προσέκρουεν ἡ ἰδικὴ μας ἀνάμιξις. Οὕτω λ. χ. ἐθεώρησαν οἱ Τοῦρκοι τὸ Ἀρμενικὸν ζήτημα ὡς ἐσωτερικὸν καὶ ἦσαν πολὺ εὔθικτοι διὰ πᾶσαν ἀνάμιξιν ἡμῶν. Καὶ οἱ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀξιωματικοί μας δὲν κατώρθωσαν νὰ καταστήσουν ἠπιωτέρας τὰς πράξεις τὰς ὁποίας ἐνέπνεε τὸ μῖσος καὶ ἡ ἐκδίκησις. Ἡ ἀφύπνι-

σις τοῦ κτήνους ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν περιπτώσει ἀγῶνος περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν μελανωτέρων κεφαλαίων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅλων τῶν χρόνων καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν».

Σαφέστερος εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στὴν Τουρκία Λίμαν φὸν Σάνδερς, ὁ ὁποῖος στὰ ἀπομνημονεύματά του γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ μὲ τοὺς διωγμοὺς καὶ ἐκτοπισμοὺς τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀρμενικῶν πληθυσμῶν:

«Δὲν εἶναι τὸ μέρος κατάλληλον διὰ νὰ ἐξηγήσω τὸν λόγον τῶν Ἀρμενικῶν διωγμῶν. Τὸ ἑξῆς δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν· οἱ Τοῦρκοι κυβερνῆται δὲν ἐδημιούργησαν τὴν Ἀρμενικὴν πολιτικήν. Ἀνετράφησαν ἐν τῇ νοοτροπίᾳ ταύτῃ καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι παρεῖχον εἰς τὴν πατρίδα των πατριωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀπομακρύνοντες τὰ ἐχθρικὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν στοιχεῖα. Ἡ ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῶν διομολογήσεων κυριαρχοῦσα παραζάλη, ἡ ὁποία εὗρε τὴν ἔκφρασίν της εἰς τὸ ἀξίωμα: «ἡ Τουρκία διὰ τοὺς Τούρκους», εἶχε θερμάνῃ τὰς καρδίας καὶ διαταράξῃ τὴν κρίσιν. Οἱ ἐκτοπισμοὶ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη, διότι οἱ Ἀρμένιοι συνέπραξαν πολλάκις μετὰ τῶν εἰσχωρούντων Ρώσσων καὶ διέπραξαν ποικίλας ἀγριότητας κατὰ τοῦ Μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ.

«Κατὰ τοὺς ἐκτοπισμοὺς πολλαὶ ἐκ τῶν φοβερῶν καὶ ἀξιοκατακρίτων παρεκτροπῶν ἐπιβαρύνουν ἀναμφισβητήτως τὰ ὑφιστάμενα ὄργανα, τὰ ὁποῖα λόγῳ προσωπικοῦ μίσους καὶ ἁρπακτικότητος ἔδωσαν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν ὁρισθέντα μέτρα ὀξύτητα καὶ συνεπείας μὴ ὑπολογισθείσας ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ κατωτέρα Τουρκικὴ ὑπαλληλία καὶ πρὸ παντὸς ἡ Τουρκικὴ Χωροφυλακή, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐπιφορτισμέναι τὴν ἐκτέλεσιν, δὲν ἔζων βεβαίως εἰς τὸν Καύκασον μὲ τὰς θεωρίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

«Εἶναι ὅμως ἀκατάληπτον πῶς εἰς εὐρυτέρους κύκλους εἰσηκούσθησαν αἱ Λεβαντινικαὶ συκοφαντίαι, ὅτι δῆλα δὴ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς Ἀρμενικοὺς διωγμούς. Οἱ ὀλίγοι ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἀποσπά-

σματα εἰς τὴν Ἀρμενίαν, εἶχον ἀρκετὰ νὰ πράξουν. Οἱ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀκόμη γεγονότων καὶ μέτρων πολλάκις δὲν διεφωτίζοντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους κυβερνήτας, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐπὶ ζητημάτων ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ θέσις των πολὺ κακῶς κρίνεται, ἐάν τις φρονῇ. ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσουν ἄλλην τινὰ ἐπιρροήν, παρὰ τὴν ἀρκούντως περιορισμένην τῆς ὑπηρεσίας των, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ζηλοτύπως ἐπέβλεπον. Ὅτι τοιαῦται ὑπόνοιαι διετυπώθησαν καὶ κατ' ἐμοῦ εἶναι εὐνόητον διὰ τοὺς γνωρίζοντας τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ὅρους. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου ὤφειλε κάθε σφάλμα νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Γερμανούς. Ἓν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην θὰ ἔπειθε κάθε νοήμονα ἄνθρωπον, ὅτι ἡ στρατιωτική μου ἀρχηγία ἐν Τουρκίᾳ εἶχεν ὡς περιοχὴν τὴν ἄκραν δυτικὴν πολεμικὴν ζώνην τοῦ κράτους καὶ ὅτι τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν μία ἀπόστασις πλέον τῶν 1000 χιλιομέτρων. Τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰ Ἀρμενικὰ σύνορα ἄχρις ὥρας οὐδέποτε ἐπάτησα.

«Ἐγὼ καὶ ἡ συνοδεία μου κατελύσαμεν εἰς μίαν οἰκίαν, ἡ ὁποία, ὅπως ἔμαθον βραδύτερον, ἀνῆκεν εἰς τὸν Γάλλον προξενικὸν πράκτορα. Εἰς τὰ δύο δωμάτιά μου ὡς ἔπιπλα εὑρίσκοντο μία στρογγυλὴ τράπεζα καὶ εἷς καθρέπτης τοῦ τοίχου. Ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα εἶχον κλαπῇ προηγουμένως. Ὁ Καϊμακάμης (ὑποδιοικητὴς) ἠναγκάσθη νὰ μᾶς στείλῃ ἀπὸ τὴν πόλιν τὰς ἀναγκαίας κλίνας καὶ τὰ ἀπαραίτητα ἔπιπλα. Ὅταν ἄφησα τὴν οἰκίαν μετὰ τέσσαρας περίπου ἑβδομάδας, τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ ἀσπρόρρουχά μου ἔλειπεν. Μετ' ἐκπλήξεως κατόπιν ἐπληροφορήθην, ὅτι ἀπὸ Ἑλληνικὴν πηγὴν κατηγορήθην ὡς λεηλατήσας καὶ κατακλέψας τὴν οἰκίαν. Εἶχον κἄτι καλύτερον νὰ πράξω παρὰ νὰ παραλάβω μαζύ μου τὴν στρογγύλην τράπεζαν καὶ τὸν καθρέπτην τοῦ τοίχου.

«Κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τοῦ Ἑλλησπόντου ἔλαβον ἔγγραφον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἠρωτώμην ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τῆς Ἑλλάδος, ἂν πράγματι εἶπον εἰς τὸν δήμαρχον τοῦ Ἀδραμυτίου, ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄξιοι νὰ τοὺς ρίψῃ κανεὶς εἰς τὴν

θάλασσαν. Κατά τήν βραχεῖαν διαμονὴν μου εἰς τὴν εἰρημένην πόλιν οὔτε εἶδον τὸν δήμαρχον τοῦ Ἀδραμυττίου ἢ παραπλήσιον πρόσωπον, οὔτε ὡμίλησα, ἀλλ᾽ οὔτε, ἐννοεῖται προέβην εἰς οἱανδήποτε ἐκδήλωσιν περὶ τῶν Ἑλλήνων, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκεῖ οὐδὲν εἶχον νὰ πράξω. Ἠδυνάμην λοιπὸν μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ ἀναίσχυντον χάλκευμα νὰ ἀποκρούσω. Εἰς τοιαύτας συκοφαντίας ὑπόκειται κάθε Γερμανὸς εὑρισκόμενος εἰς θέσιν στρατιωτικὴν ἐν Τουρκίᾳ. Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τοιαῦτα ψεύδη θεωροῦνται ὡς μέσα κομματικῶν ἀγώνων. Ὡς τοῦρκος στρατηγὸς ἤμουν κάρφος εἰς τὰ ὄμματα πολλῶν Ἑλλήνων».

«Ἐβοήθησα τοὺς Ἕλληνας ἐν Σμύρνῃ καὶ καθ᾽ ὅλην τὴν Μικρασιατικὴν χώραν εἰς ἀναριθμήτους περιστάσεις κατὰ τῶν Τουρκικῶν ὑπερβασιῶν. Εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης εἶχον ἀναρτήσῃ τὴν εἰκόνα μου εἰς τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ ὁ προϊστάμενος τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος μὲ προσεκάλεσε εἰς γεῦμα ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ προθάλαμός μου οὐδέποτε ὑπῆρξε κενὸς ἀπὸ Ἕλληνας προσφεύγοντας πρὸς ἐμὲ καὶ ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀνακοχὴν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο μὲ ἐφόρτωσαν μὲ συκοφαντίας χαλκευμένας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους, περὶ καταπιέσεως τῶν Ἑλλήνων».

«Ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν ἐτρέφομεν διὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν Λεβαντίνων τούτων τῆς Τουρκίας».

«Ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθημεν νὰ μεταχειρισθῶμεν, δὲν ἤρκεσαν διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν κατασκοπίαν εἰς τὴν παραλιακὴν χώραν».

«Ἡ συγκοινωνία μὲ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, δὲν ἐνηργεῖτο μόνον μὲ ἀτμόπλοια, ἀλλὰ ὑπῆρχον καὶ μέσα τεχνικὰ πρὸς ἀνακοίνωσιν εἰδήσεων. Ἡ ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ Γερμανοῦ γενομένη ἔρευνα ἔφερε τοιαῦτα πράγματα εἰς τὸ μέσον, ὥστε ἔγινεν ἀνάκρισις, διὰ νὰ μὴ παραπλακῇ ὑψηλὴ προσωπικότης».

«Εὑρέθη παρὰ προσώπῳ μιᾶς ἐκ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν τῆς Σμύρνης ἡμερολόγιον, εἰς τὸ ὁποῖον καταγράφεται ἡ ἡμερησία ἐργασία τοῦ στρατηγοῦ Trommel καθὼς

καὶ ἡ ἰδική μου ὁσάκις ἤμην ἐν Σμύρνῃ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου τούτου ἔτυχε νὰ εἶναι ἀξιωματικὸς εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐστάθμευον πρὸς τῆς παραλίας ταύτης».

«Κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ ἔτους αἱ Ἑλληνικαὶ συμμορίαι ὁδηγούμεναι ἀπὸ τὴν εἰρημένην κατασκοπίαν καὶ ὁρμώμενοι ἀπὸ τὰς νήσους, προέβαινον εἰς αἰφνιδιασμούς, ἥρπαζον γυναῖκας παιδία καὶ ζῶα καὶ ἐπυρπόλουν τὰ μέρη· κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ἔτους μὲ μικρὰς ἐπιχειρήσεις περιωρίσαμεν τὰς ληστείας ταύτας».

«Χάρις εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ τῇ Μεσογείῳ οἱ αἰφνηδιασμοὶ εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος κατέστησαν βαθμηδὸν σπανιώτεροι».

«Ἀφ' οὗ ἠνοίχθησαν τὰ Δαρδανέλλια, ἀνεφάνη περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου, ὁ στόλος τῶν συμμάχων πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀμέσως ἀπεβιβάσθη Ἀγγλικὸς καὶ Γαλλικὸς στρατός. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἄχρις ὥρας ἐχθρικοῦ στρατοῦ, τὸ Πέραν ἔδειξε τὴν εἰκόνα μᾶλλον Ἑλληνικῆς, παρὰ Τουρκικῆς πόλεως. Ἀπὸ τὰς πλείστας οἰκίας ἦσαν ἀνηρτημέναι Ἑλληνικαὶ σημαῖαι. Πρὸ τοῦ Ἀνταντικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἰσήρχετο μὲ μουσικὴν ἐπὶ κεφαλῆς ἔτρεχε πλῆθος Λεβαντίνων κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐξεδήλουν τὴν χαράν των ρίπτοντες ἄνθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, διενεργοῦντες μέγαν θόρυβον καὶ ἐκσφενδονίζοντες πίλους καὶ πιλίκια εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀλληλοασπαζόμενοι. Ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ἐνεῖχον μεγάλην ἀξιοπρέπειαν, δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ πᾶς, ὅστις ἤθελε σκεφθῇ ὅτι οἱ διαδηλωταὶ οὗτοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἔμενον ἀνεκτοὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους, ἄνευ οἱασδήποτε ἐνοχλήσεως».

ΦΩΣ....

Ἀπὸ τὸν Μάϊο τοῦ 1917 ἕως τὴν ἀνακωχὴ ὁ Χρυσόστομος ἔμεινε σὲ καταναγκαστικὴ ἀδράνεια. Κάθε στάδιο

\+ Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀπὸ τὰς αὐτογράφους σημειώσεις τοῦ Χρυσοστόμου.

δράσεως εἶχε κλείσει. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ περίμενε πάντοτε μὲ πίστι καὶ πεποίθησι τὴν ἡμέρα τῆς «Ἀναστάσεως» —ὅπως ἔλεγε πάντοτε στοὺς φίλους του—συνεπλήρωσε τὰ στοιχεῖα του περὶ τῶν διωγμῶν καὶ συνέγραψε τὰ βιβλία του περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν ἀνακωχὴν γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί.

Ὁ πολεμικὸς χρόνος περνοῦσε μὲ διαρκῆ ἀγωνία. Κανεὶς δὲν ἤξευρε τὶ συνέβαινε πράγματι. Στὴν Κωνσταντι-

νούπολι ἑωρτάζοντο καθημερινῶς οἱ νίκες τῶν Γερμανῶν καὶ κατὰ περιόδους ἀνηγγέλλοντο θρίαμβοι τῶν τουρκικῶν ὅπλων οἱ ὁποῖοι προκαλοῦσαν φανατικὲς ἐκδηλώσεις.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1918 ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται στὸν ὁρίζοντα οἱ πρῶτες ἐλπίδες. Ἡ πολεμικὴ πλάστιγξ ἔκλινε ὑπὲρ τῶν Κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Τὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μιλοῦσαν περὶ λογικῆς εἰρήνης. Εἰς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς διασωθέντας ἐξορίστους Χριστιανούς, ἰδίως τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος, ἐπετράπη ἡ ἐπάνοδος εἰς τὰς ἑστίας των.

Τὴν 28 Σεπτεμβρίου, μετὰ τὴν ραγδαίαν κατάρρευσιν τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου ἡ Βουλγαρία ὑπέγραψε τὴν ἀνακωχή. Ἡ Τουρκία διαισθάνεται πλέον τὸ μοιραῖον τέλος. Τὸ μέτωπον τῆς Συρίας καταρρέει. Ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Ἄλλεμπυ θριαμβεύει. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου καταλαμβάνεται ἡ Δαμασκός. Ἐν συνεχείᾳ ἡ Βηρυττὸς καὶ τὸ Χαλέπι. Ἡ Κυβέρνησις Ταλαάτ πασᾶ ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ. Μ. Βεζύρης διορίζεται ὁ Ἰλζὲτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος συνάπτει τὴν ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου.

Ἕως τὴν ἡμέρα ποὺ ἀνεκοινώθη ἐπισήμως, μὲ ἕνα λακωνικώτατο ἀνακοινωθέν, ἡ ὑπογραφὴ τῆς ἀνακωχῆς, ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας δὲν ἤξευρε τίποτε περὶ τῶν ὅσων συνέβαιναν. Ἡ εἴδησις τῆς ἀνακωχῆς ἔπεσε σὰν βόμβα. Συνέβη ὅμως τὸ ἑξῆς καταπληκτικό. Εἰς διάστημα τριῶν ὡρῶν ὅλαι αἱ συνοικίαι τοῦ Πέραν καὶ τοῦ Γαλατᾶ πλημμύρισαν ἀπὸ δεκάδες χιλιάδες ἑλληνικῶν σημαιῶν. Ὁ Τουρκικὸς λαὸς ποὺ ἀντιμετώπιζε τὸ πρωΐ τῆς ἑπομένης αὐτὸ τὸ θέαμα δὲν ἤξευρε να ἐξηγήσῃ ποῦ βρέθηκαν αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν σημαιῶν, ἐνῶ ἦταν γνωστὸ ὅτι ἂν συνελαμβάνετο κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου κανένας Ἕλλην κρύπτων ἑλληνικὴ σημαία στὸ σπίτι του θὰ παρεπέμπετο στὸ Στρατοδικεῖο!

Τὰ πλήθη ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους μὲ ἀλλαλαγμοὺς χαρᾶς. Χριστὸς Ἀνέστη, ἦτο τὸ γενικὸ σύνθημα. Οἱ ἀστυνομικοὶ σταθμοὶ ἔκλεισαν. Ἡ διοίκησις παρέλυσε. Τὰ Δημόσια γραφεῖα διέκοψαν τὴ λειτουργία τους. Τὰ φέσια ἐξηφανίσθησαν. Ὅλα αὐτὰ σὲ διάστημα δώδεκα ὡρῶν.

Ὁ Χρυσόστομος βλέπει τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων του καὶ στέλνει εὐχαριστήρια τηλεγραφήματα στοὺς ἰσχυρούς τῆς ἡμέρας. Ἀπολαμβάνει τὴν ὑπέρτατη εὐτυχία νὰ παρακολουθήσῃ τὴν θριαμβευτικὴ εἴσοδο τοῦ συμμαχικοῦ στόλου στὸ Βόσπορο καὶ τὸ ἀγκυροβόλημα τοῦ «Ἀβέρωφ» μπροστὰ στὴν Ἁγία Σοφία.

Ἀσυγκράτητος εἰς τὸν ἐνθουσιασμό του καὶ τὴς ἐκδηλώσεις του, εἰσηγῆται καὶ ἐπιτυγχάνει μέσῳ τῶν συμμάχων ἁρμοστῶν τὴν ἀνάκλησι τοῦ Βαλῆ τῆς Σμύρνης Ραχμῆ βέη, ὡς ὑπευθύνου τῶν διωγμῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Σμύρνη πανηγυρίζει τὰ χαρμόσυνα γεγονότα. Ὁ κατάπλους τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Λέων» ἀποκορυφώνει τὸν ἐνθουσιασμό. Μέσα σ᾽αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα, ἡ ἐπάνοδος τοῦ Μητροπολίτη παίρνη τὴ μορφὴ μεγάλου ἐθνικοῦ γεγονότος. Ἡ ὑποδοχή του φθάνει στὸν ἀνώτερο βαθμὸ τῆς ἀποθεώσεως. Κατὰ κύματα οἱ χριστιανοὶ τῆς Σμύρνης, στοὺς ὁποίος προσετέθησαν καὶ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων, συνώδευσαν τὸν ἡρωϊκὸ Ἱεράρχη τους ἕως τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως ὅπου ἐψάλη δοξολογία παρουσίᾳ τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Λέοντος» Μαυρουδῆ καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ζαπάνα.

Μὲ δάκρυα συγκινήσεως καὶ χαρᾶς στὰ μάτια ὁ Χρυσόστομος ἀνεβαίνει στὸν ἄμβωνα καὶ ὁμιλεῖ πρὸς τὰ πλήθη. Συνιστᾷ ἐργασίαν καὶ ἀγάπην. «Αὐτὰ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, λέγει, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ τὸ ζῆν εἶναι γλυκὺ καὶ τὸ ἀποθανεῖν εἶναι τοῦ κόπου ἄξιον. Εἶναι τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ὁ Σωτὴρ τῶν ἀθανάτων ἡμῶν ψυχῶν ἔσπειρεν ἀφθόνως καὶ ἀφειδῶς εἰς τὴν γῆν. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀνεξαρτησία τῶν λαῶν, ἡ αὐτονομία παντὸς ἔθνους ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ἡ ἰσονομία μεγάλων καὶ μικρῶν λαῶν, ἡ διεθνὴς ἀλληλεγγύη καὶ ἀσφάλεια πάντων ὑπὲρ πάντων καὶ πάντων ὑπὲρ τοῦ ἑνός, τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ μικροῦ τοῦ ἀθῴου, τοῦ ἐγκαταλελειμένου, τοῦ ἀπροστατεύτου, τοῦ ἐλαχίστου ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ».

«Καὶ νῦν, ἀδελφοί, προσθέτει, ὁπότε αἴρεται ἡ βαρεῖα τῆς δουλείας πλάξ, ἡ ὁποία ἐπὶ πέντε σχεδὸν αἰῶνας

ἐπίεζε τὰ στήθη τῆς φυλῆς, ἄς κλίνωμεν τὰ γόνατα πρὸ τῶν τρομερῶν, ἀλλὰ καὶ δικαίων βουλῶν τοῦ Θεοῦ, ἄς μακαρίσωμεν τοὺς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς πίστεως καὶ τοῦ καθήκοντος ἐν μέσῳ τῶν φρικτῶν τούτων διωγμῶν διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν μετάλλοις καὶ πικραῖς ἐξορίαις καὶ δουλείαις καὶ παντίοις κακοῖς ἐκλιπόντας ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν παμφιλτάτους μας νεκρούς, ὧν ἡ τραγικὴ πανωλεθρία γίνεται ὁ γενεσιουργὸς λόγος καὶ ἡ αἰτία τῆ ἡμετέρας ἐλευθερίας, καὶ ἄς εὐχηθῶμεν ὅπως πλήρως εὕρωσι τὴν ἱκανοποίησίν των οἱ δίκαιοι τῆς φυλῆς ἐθνικοί πόθοι καὶ ἡμεῖς χαίροντες νὰ δοξάζωμεν τὸν μέγαν των πατέρα μας θεὸν ἐν ποσότητι καὶ δικαιοσύνῃ.

«Ἔστ᾿ ἂν ὕδωρ τε ρέῃ καὶ δένδρα μακρὰ τεθήλῃ,
Ἥλιος τ᾿ ἀνιὼν λάμπῃ, λαμπρά τε σελήνη
Καὶ ποταμοὶ πλήθωσιν, ἀνακλύτῃ δὲ θάλασσα».

Ἄς σημειωθῇ ὅτι παρ᾿ ὅλα ὅσα ὑπέστη ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐπέστρεψε στὴν Σμύρνη μὲ διαθέσεις ἐκδικητικάς. Ἡ πρώτη του φροντὶς ἦτο νὰ συγκαλέσῃ τὰ κοινοτικὰ συμβούλια καὶ νὰ συστήσῃ εὐπρέπειαν ἀπέναντι τῶν μουσουλμάνων.

—Πρέπει ν' ἀποδείξωμεν, ἐτόνιζε, ὅτι εἴμεθα πολιτισμένος λαός, ἀπόγονοι ἐκείνων ποὺ ἐσκόρπισαν τὸν πολιτισμὸ εἰς ὅλον τὸν κόσμο.

Ἐν συνεχείᾳ προσεκάλεσε στὸ γραφεῖο του διαφόρους γνωστούς του ἐξέχοντας τούρκους καὶ τοὺς διαβεβαίωσε ὅτι δὲν ἔχουν νὰ φοβοῦνται τίποτε ἀπὸ τὴν νέαν κατάστασιν, φθάνει ν' ἀποφύγουν τὶς προκλήσεις.

Οἱ Τοῦρκοι ἀνεθάρρησαν. Καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπανηγύριζαν μ᾿ εὐπρέπεια τὰ προεόρτια τῆς ἀναστάσεως,....

. . . .

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ Ε΄.

ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ

«Ὁ καιρὸς τῶν λόγων παρῆλθε. Ἤγγικεν ἡ στιγμὴ τῶν μεγάλων ἔργων....»

«ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ»

Ὁ Βαλῆς Ραχμῆ Βέης ἀντεκατεστάθη ἀπὸ τὸν νικητὴ τῆς Κουτ ἐλ Ἀμάρας Νουρεδδήν. Οἱ Σύμμαχοι δὲν ἔδωσαν καμμιὰ σημασία στὸ γεγονὸς ὅτι τὴν ἀνώτερη διοικητικὴ θέση τῆς Σμύρνης κατελάμβανε ἕνας στρατιωτικὸς πείρας, τοῦ ὁποίου ἦταν γνωστὰ τὰ αἰσθήματα ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν. Ὁ Χρυσόστομος μόνον ἐξεδήλωσε μερικὲς ἀνησυχίες ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὸν ἐπρόσεξε. Ἀργότερα, ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ὁ Νουρεδδὴν συνέχισε τὴν πολεμικὴ τακτική, πιέζων τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰσπράττων πολεμικοὺς φόρους καὶ ὅτι ἀκόμη, διένεμε ὅπλα στοὺς τούρκους κατοίκους, αἱ εἰσηγήσεις τοῦ Χρυσοστόμου ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τοὺς ἁρμοστὰς τῶν Δυνάμεων. Ὁ Νουρεδδὴν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Σμύρνη. Ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησε τὸν ἐξευτελισμὸ καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὥμοσε ἐκδίκησι ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου.

....

Κατα τὰς ἀρχὰς τοῦ 1919 τίποτε δὲν ἦτο γνωστὸ ὅσον ἀφορᾶ τὴν μελλοντικὴ τύχη τῆς Σμύρνης. Ὑπῆρχαν ἀκόμη ἀμφιβολίες καὶ δισταγμοὶ ἂν θὰ ἐπετρέπετο στὴν Ἑλλάδα νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰονικὴ ἀκτή. Ὁ Χρυσόστομος δὲν εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὴ διπλωματία καὶ ἠγωνίζετο νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα προβλήματα μὲ τὴν ἐκδήλωσι τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος. Τὰ κηρύγματα τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, τοῦ εἶχεν ἐμπνεύση τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ εἰσακούσουν τὴ φωνὴ τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Ἰανουαρίου 1919, συνέταξε τὰ δύο κοινοτικὰ ὑπόμνηματα καὶ ἐζήτησε τὴν ἔγκρισί τους γιὰ τὴν ἀποστολὴ πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς συνεννοήσεως,

τοῦ πρώτου περὶ ἑνώσεως τῆς Σμύρνης μὲ τὴν Ἑλλάδα ὑπομνήματος, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς :

«...Οὐδεὶς ἐκ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀγνοεῖ ὅτι ἐκ τῆς Ἰωνίας ἀνέτειλαν τὸ πρῶτον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τὰ φῶτα, ὅτι ἡ Ἰωνικὴ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ διάλεκτος, ὅτι ἡ Ἰωνία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτὶς τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ὅτι οἱ φωτεινοὶ παντὸς πεπολιτισμένου κόσμου ἥλιοι, ὁ Ὅμηρος. ὁ Ἡσίοδος, ὁ Θαλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Ἡράκλειτος καὶ τόσοι ἄλλοι τῆς Μικρασιάτιδος ταύτης γῆς ὑπάρχουσι τέκνα ἀθάνατα.

Ὅτε δὲ μετὰ πάροδον αἰώνων ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνέλαμψεν ἐπὶ τοῦ κόσμου ὁ Χριστιανισμός, πρῶται πάλιν μικρασιατῶν ἑλληνικαὶ χεῖρες ἤγειραν περικαλλεῖς τοὺς ναοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ λατρείας καὶ μικρασιᾶται ἀπόστολοι φαεινοὶ τῆς ἐκκλησίας ἀστέρες, ἐκήρυξαν ἀνὰ τὸν κόσμον ἐν τῇ ἑλληνικῇ φωνῇ τὰ θεῖα τοῦ Χριστοῦ διδάγματα. Αἱ ἑπτὰ ἐκκλησίαι τῆς ἀποκαλύψεως ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἰδιαζόντως ἠγάπησε νὰ περιπατῇ ὁ Κύριος τῆς δόξης, ἅπασαι ἤκμασαν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ.

Ἀλλ' ἐὰν εἶνε ἀπαράγραπτοι αἱ περγαμηναὶ αὗται τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ παρελθόντος, ὅμως καὶ τὰ ἀφανῆ καὶ ἄδοξα ἔργα, τὰ ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ δουλείᾳ συντελεσθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς γῆς ταύτης μέχρι σήμερον, δὲν ἐδημιούργησαν ὀλιγωτέρους καὶ ἧττον τῶν πρώτων ἰσχυροὺς καὶ μεγάλους τίτλους, διότι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος διετήρησεν ὑπὸ δουλείαν τόσων αἰώνων ἐν ἀμεταπτώτῳ συνοχῇ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἑνότητα καὶ ὀντότητα.

«...Δι' ὅλα ταῦτα ὅσα προσέφερεν εἰς τὸν παγκόσμιον πολιτισμὸν φῶτα καὶ ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς του φιλοσοφίας καὶ τῶν ἁγνῶν χριστιανικῶν του ἀρχῶν καὶ ἰδίᾳ δι' ὅσα ἐπὶ πέντε αἰῶνας ἔπαθε καὶ ἠγωνίσθη, δι' ὅσα αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν νὰ προσφέρῃ διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς ἀνατολῆς καὶ νὰ ἀγωνισθῇ εἰσέτι διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, διὰ τὴν ἀκλόνητον ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν πίστιν, ὁ ἑλληνικὸς τῆς Μ. Ἀσίας κόσμος ὅλος, ἓν σῶμα, ἓν στόμα, μία ψυχὴ

ζητεῖ παρὰ τῶν Μεγάλων Σωτήρων καὶ προστατῶν τῶν ἐλευθέρων λαῶν, παρὰ τῶν δικαίων αὐτοῦ Κριτῶν καὶ ψηφίζει τὴν ἕνωσίν του μετὰ τῆς ἐλευθέρας ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἑλλάδος, ἵνα ἐκλίπωσι τὰ αἰώνιά του βάσανα.

Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἐμπρέπουσα καὶ ἐπιβαλλομένη παρ' ἐλευθέρων λαῶν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ λαοῦ δικαία λύσις. Αὐτὴν ἐπιτάσσουσιν ὄχι μόνον αἱ μεγάλαι καὶ φιλελεύθεραι ἀρχαί, ὑπὲρ ὧν τὰ μεγάλα Ὑμῶν ἔθνη ἠγωνίσθησαν, ἀλλὰ καὶ αἱ μυριάδες τῶν νεκρῶν οἵτινες ἔπεσαν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας ὅλων τῶν ἐθνῶν, οἵτινες διὰ τῆς θυσίας τοῦ πολυτίμου αὐτῶν αἵματος κατέστησαν Ὑμᾶς, τοὺς Μεγάλους ἀρχηγούς των, κριτὰς τῆς τύχης ὅλου τοῦ κόσμου, ἔχοντας τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλλητε ἐπὶ τοῦ δημιουργημένου Νέου Κόσμου, ἄνευ πλέον συζητήσεων καὶ ἐνδοιασμῶν, ἁγνὰς καὶ πλήρεις τὰς αἰωνίους ἀρχὰς τοῦ Δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας.

† *Ὁ Σμύρνης* *ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*
Τὰ δύο Κοινοτικὰ Συμβούλια

Ἡ μεγάλη του ἐπιθυμία ἦτο νὰ γνωρίσῃ προσωπικῶς τὸν Βενιζέλο. Ἐπίστευε ὅτι σ' αὐτὸν εἶχε λάχει ὁ κλῆρος νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα ὄνειρα τῆς φυλῆς. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν κ. Ζαμάνο, βουλευτὴ τότε, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 Ἰανουαρίου 1919 :

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1919.

Τῷ φίλῳ κ. Δ. Ζαμάνῳ, Βουλευτῇ κλπ.

....

....

Εἶναι ἀνάγκη καὶ προσωπικῶς νὰ γνωρισθῶ μετὰ τοῦ Μεγάλου Πρωθυπουργοῦ μας Βενιζέλου· καὶ ὅταν ἐπ' αἰσίαις ὥραις φθάσῃ εἰς Ἀθήνας Οὗτος (*) ἂς εὐδοκήσῃ νὰ μὲ ζητήσῃ νὰμεταβῶ ἐκεῖσε. Πολλὰἔχω νὰ ὑποβάλω καὶ συνεν-

(*) Σημ. Ὁ κ. Βενιζέλος εὑρίσκετο τότε εἰς Παρισίους,

νοηθῶ διὰ τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικοπολιτικὰ ζητήματα, τὰ ὁποία συντόμως λίαν θέλουσιν ἀπασχολήσει τὴν προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους μας. Ὁ Μέγας Βενιζέλος ἦτο καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος καὶ πραγματικὸς ἡγέτης τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, καὶ εἶναι ἀνάγκη ν' ἁρμονίσω τὰς ἀντιλήψεις μου μὲ τοὺς εὐρεῖς καὶ διαυγεῖς ὁρίζοντας τῆς ὑπερτέρας ἀντιλήψεως τοῦ Μεγάλου μας Πρωθυπουργοῦ, ἀσχέτως ὅλως πρὸς τὰς ἐκπλήξεις, τὰς ὁποίας μᾶς ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον, καὶ χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τί ἡ Θεία Πρόνοια ἔχει προωρισμένον διὰ τὰς τύχας καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν.

Γλυκοφιλῶ Ὑμᾶς
ὁ πιστὸς φίλος Σας καὶ συνεργάτης.

† Ὁ *Σμύρνης* ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Καὶ φθάνει ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ στιγμή. Τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» τοῦ Χρυσοστόμου. Τὸ πρωῒ τῆς 1ης Μαΐου 1919 ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ἀβέρωφ» Μαυρουδῆς, λαμβάνει πρῶτος τὸ τηλεγράφημα τοῦ Βενιζέλου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἀναγγέλλει τὴν ἀπόφασι τῶν Δυνάμεων νὰ καταληφθῇ ἡ Σμύρνη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό.

Ἀσυγκράτητος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ ὁ Μαυρουδῆς σπεύδει στὸν Μητροπολίτη καὶ τοῦ ἀνακοινώνει τὸ τηλεγράφημα. Ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρχὴ δὲν μπόρεσε νὰ ἀρθρώσῃ λέξι. Κατόπιν γονάτισε, πῆρε τὸ τηλεγράφημα, τὸ ἔφερε στὰ χείλη του, ὕψωσε τὰ χέρια του στὸν οὐρανὸ καὶ ψιθύρισε :

Νῦν ἀπολύεις.....

Εἰς τὰς 4 τῆς ἰδίας ἡμέρας, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Χρυσοστόμου συνεκεντρώθησαν στὴν Μητρόπολι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ δημογέροντες πρὸς τοὺς ὁποίους ἀνεκοινώθη τὸ κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος. Ὁ Μητροπολίτης ἔδωσε τὸν χαρακτηρισμὸ καὶ τὴ σημασία τοῦ γεγονότος. Εἶπε :

«Ἀδελφοί : Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπέστη. Οἱ πόθοι τῶν αἰώνων ἐκπληροῦνται. Οἱ ἔκτακτοι χρόνοι ἤγγισαν. Αἱ μεγάλαι ἐλπίδες τοῦ Γένους μας, ὁ ἀνύστακτος, ὁ σφο-

δρός, ὁ μύχιος, ὁ θερμός, ὁ καίων καὶ φλογίζων ὡς ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος τὰ σπλάγχα μας πόθος πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς μητρός μας Ἑλλάδος, ἰδοὺ κατὰ τὴν σήμερον ἱστορικὴν καὶ ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν τῆς 1ης Μαΐου γίνεται πρᾶγμα καὶ γεγονὸς τετελεσμένον.

Ἀπὸ τῆς σήμερον 1ης τοῦ φαιδροῦ Μαΐου, τοῦ δροσοσταλλάκτου τούτου μηνός, τοῦ στεφάνου τῶν μηνῶν, ἀποτελοῦμεν ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς ἡνωμένης, τῆς ἐντίμου, τῆς ἀθανάτου μεγάλης μας πατρίδος Ἑλλάδος· ἡ ἀποβίβασις τῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια ἤρξατο, τὸ ἐξωτερικὸν φρούριον τῆς Σμύρνης κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων· αὔριον οἱ ἐλευθερωταί μας εἰσέρχονται εἰς τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως.

»Τὸ σήμερον στεφανούμενον ἔργον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησαν καὶ ἐγιγάντωσαν ἀγῶνες καὶ θυσίαι αἰώνων ὅλων, μᾶς καλεῖ ν' ἀρθῶμεν ὑπεράνω ὅλων τῶν κοινῶν καὶ μικρῶν ἀντιλήψεων ν' ἀρθῶμεν εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐνδόξων παραδόσεων καὶ τῶν μεγάλων ὑποχρεώσεων τῆς Φυλῆς, μᾶς καλεῖ ν' ἀρθῶμεν ἡμεῖς ἐδῶ οἱ κατ' ἀνατολὰς Ἕλληνες ὑπὲρ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀκόμη ἐθνικιστικόν, νὰ ἀρθῶμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν αἰώνων, τὸ ὁποῖον εἶνε αἰώνιον καὶ ὅπου καταργοῦνται αἱ διαιρέσεις καὶ διαφοραὶ ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπον καὶ ἔθνους ἀπὸ ἔθνος.

. . . .

»Σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν πρέπει νὰ εἶνε ὑπερήφανον καὶ νὰ εἶνε εὐγνῶμον, διότι εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν δίνην, ὅπου τόσα καὶ τόσα κράτη καταποντίζονται, ἡ Ἑλλὰς ἀναδύεται ἐκ μέσου τῶν ἀφρῶν τῆς παγκοσμίου τρικυμίας καθαρωτέρα καὶ εὐσεβεστέρα ἐκ συνθήκης, ὡραιτέρα καὶ αἰθριωτέρα εἰς τὰ ἰδεώδη της, μεγαλοπρεπεστάτη καὶ πανένδοξος, ὁποία ἦτο κατὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν.

»Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὴν πλέον κρίσιμον τῆς ἱστορίας της περίοδον ἀνέστησεν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ Θεία Πρόνοια τὸν μέγιστον τῶν πολιτικῶν της ἀνδρῶν, τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Συλλογισθῆτε τί θὰ ἐγίνετο ἡ πα-

τρίς μας ἄνευ τοῦ Βενιζέλου· τὸν ἀπεκάλεσαν Ὀδυσσέα, Περικλῆ, Θεμιστοκλῆ· τί εἶνε ἀπὸ ὅλα αὐτά; Εἶνε ὅλα αὐτά. Διότι εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πνεύματος, τοῦ ὑγιοῦς καὶ ἀδιαφθόρου, εἶνε ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἡ ἐνσάρκωσις τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τὸ πλήρωμα ὅλων τῶν ἱκανοτήτων».

Ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, παρὰ τὰ μέτρα ποῦ εἶχαν ληφθῇ νὰ τηρηθῇ μυστικὸ τὸ γεγονός, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, ἡ εἴδησις εἶχε κάμει τὸ γῦρο τῆς Σμύρνης καὶ κύματα ἀνθρώπων κατήρχοντο ἀπὸ τὶς συνοικίες πρὸς τὴ Μητρόπολι. Ἡ πόλις κολυμποῦσε σ' ἑλληνικὲς σημαῖες ἡρωϊκὰ θούρια ἀντηχοῦσαν παντοῦ, ἡ ἀτμοσφαῖρα πλημμύρισε ἀπὸ ἀλλαλαγμοὺς χαρᾶς, τὸ σύνθημα «Χριστὸς Ἀνέστη» κυριαρχοῦσε σ' ὅλη τὴ Σμύρνη.

Τὰ πλήθη αὐτὰ ἔμειναν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας ὅλη τὴ νύχτα, γιὰ νὰ εὐτυχήσουν νὰ παρακολουθήσουν τὴν θριαμβευτικὴ εἴσοδο τῶν ἑλληνικῶν καραβιῶν καὶ τὴν ἀποβίβασι τοῦ στρατοῦ.

Στὰς 7 τὸ πρωΐ ἐμφανίζεται σημαιοστόλιστο τὸ «Πατρὶς» ἐπὶ κεφαλῆς ἓξ ἄλλων ἐπιβατικῶν πλοίων. Ὁ ἐνθουσιασμὸς φθάνει τὰ ὅρια τῆς παραφροσύνης. Ἀρχίζει ἡ ἀποβίβασις τῶν εὐζώνων, κατόπιν τοῦ πεζικοῦ, γίνεται ἡ ἀνασύστασις καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν συνταγμάτων κατευθύνονται πρὸς τὴν ἐξέδρα, ὅπου περιμένει ὁ Μητροπολίτης μὲ τὴν χρυσοποίκιλτη στολή του καὶ τὸν κλῆρο τῆς Σμύρνης.

Ἀλλὰ δὲν ζοῦσε τὴν ἐπίγεια ζωὴ ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὁ Χρυσόστομος Συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ ἀπίστευτο ὅραμα ἀπήγγειλε προσευχές, εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ καὶ τὰ λόγια του ἐπνίγοντο μέσα στοὺς λυγμοὺς τοῦ πλήθους. Ὕστερα, ἀφοῦ ἤρχισε ἡ πορεία τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Σμύρνης, ὁ Χρυσόστομος μετεφέρθη στὰ χέρια τοῦ πλήθους ἐν θριάμβῳ στὴ Μητρόπολη.

Ἀλλὰ τὴν εὐτυχία τῆς μεγάλης ἡμέρας ἐπεσκίασαν τὰ αἱματηρὰ γεγονότα ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐνέδρα τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, γιὰ τὴν ὁποία κατέβαλλε ὑπερανθρώπους προσπαθείας ὁ Χρυσόστομος,

εἰσηγήθη τὴν ἀπόλυσι ἑκατοντάδων συλληφθέντων Τούρκων. Αὐθημερὸν ὁ Μητροπολίτης διεβίβασε, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας καὶ τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρο, μὲ τὰ ἑξῆς τηλεγραφήματα :

Τῷ Μεγάλῳ Βασιλεῖ τῆς Ἀγγλίας Γεωργίῳ,

Κλίνοντες εὐλαβῶς πρὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ κοσμοκράτορος θρόνου τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, χύνομεν δάκρυα εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Σμύρνης, τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ προαιωνίου ζυγοῦ χάρις εἰς πανάγαθον καὶ παντοδύναμον καὶ δικαιοφρονεστάτην μεγαλοφροσύνην Ὑμετέρας Θεοφιλοῦς Μεγαλειότητος, βασιλέως τῆς μεγίστης τῶν Αὐτοκρατοριῶν, ὅσας ἐφώτισέ ποτε ὁ ἥλιος ἐπὶ τῆς Γῆς. Βασιλεῦ εἰς τὸν αἰῶνα Ζῆθι.

Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ»

«Τῷ Οὐΐλσωνι Προέδρῳ Ἡνωμένων Πολιτειῶν
τῆς Ἀμερικῆς,

Ἰωνία, πατρὶς μεγίστου ἐκπολιτιστοῦ σύμπαντος κόσμου Ὁμήρου, κοιτὶς ἀθανάτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, γενέτειρα, τροφὸς πάσης ἐπιστήμης και τέχνης, τόπος ἑπτὰ χρυσῶν ἀστέρων Ἀποκαλύψεως, κέντρον πάσης συγχρόνου ἐμπορικῆς, ἐκπολιτιστικῆς ἑλληνικῆς κινήσεως, ἀπαλλαγεῖσα δεσμῶν προαιωνίου δουλείας χάρις εἰς δικαιόφρονας καὶ χριστιανικὰς Ὑμῶν βουλάς, ὑψοῖ ἐλευθέρας χεῖρας καὶ λογισμὸν πρὸς οὐρανόν, κλίνει γόνυ καὶ καταφιλεῖ Ὑμετέρας ἀπελευθερωτικὰς χεῖρας. Ἀποδιδομένη εἰς ἐλευθέραν ζωήν, θὰ χύσῃ ἀνέσπερον φῶς ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Δικαιοῦσα δὲ Ὑμετέρας μεγαλόφρονας προθέσεις, θὰ φέρῃ φῶς καὶ εὐδαιμονίαν ἐκεῖ ὅπου ἐβασίλευε τὸ ἔρεβος. Ζῆθι μεγάλε Πρόεδρε μεγίστου, Χριστιανικωτάτου φιλελευθέρου Ἀμερικανικοῦ λαοῦ, Οὐΐλσων.

Μητροπολίτης Σμύρνης»
Μετὰ Κοινοτικῶν Ἀρχῶν καὶ σύμπαντος λαοῦ.

«Γεώργιον Κλεμανσὼ

Παρισίους

Πρὸς Ὑμᾶς, τὸν μέγιστον τῶν συγχρόνων φιλελλήνων, πρὸς Ὑμᾶς, τὸν ἐνσαρκοῦντα τὴν σύγχρονον μεγάλην γαλλικὴν ψυχὴν μὲ τὰ μεγάλα καὶ ὡραῖα ἰδεώδη της, τὰ ὁποῖα ἰδεώδη ἐξεπορεύθησαν τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰς γαλόεσσας ἀκτὰς τῆς κοιτίδος παντὸς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τῆς Ἰωνίας, πρὸς Ὑμᾶς, ὅστις διελύσατε τὸν ζόφον τὸν σκοτίζοντα ἐπὶ τόσους αἰῶνας τὸν φωτεινὸν ὁρίζοντα τῆς Ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, μετὰ δακρύων ὑποβάλλει βαθέα αἰσθήματα σεβασμοῦ, εὐγνωμοσύνης καὶ αἰωνίου ἀφοσιώσεως καὶ λατρείας. Εἴμεθα ὑπερήφανοι διότι ἡ εὐγενὴς Γαλλία, προνομιοῦχος τῆς σήμερον κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐπαναφέρει αὐτὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ πρώτους αὐτοῦ σκαπανεῖς.

Ζῆθι Γαλλία, ἡ γεννῶσα ἄνδρας ὡς τὸν Κλεμανσώ.

Μητροπολίτης Σμύρνης
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ»

«Τῷ Βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρῳ,

Σμύρνη, πρωτεύουσα Ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ αἰωνίων καταθλιβομένη δεσμῶν, ἀναστᾶσα νῦν ἀπὸ τοῦ τάφου διὰ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐφ' οὗ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἀνάσσει εὐχαριστεῖ Παντοδυνάμῳ Θεῷ καὶ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι εἰς ἣν ἐπεφύλαξε Μέγας Θεὸς τῶν Πατέρων μας τὴν χάριν ἵνα βασιλεύῃ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ χώρᾳ, τῇ μεγάλῃ καὶ ἐπιφανεῖ.

† Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ»

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποστέλλεται στὴ Σμύρνη ὡς ἁρμοστὴς ὁ Στεργιάδης. Ἡ σύγκρουσίς του μὲ τὸ Χρυσόστομο ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ὑπῆρξε μοιραῖα καὶ ἀναπόφευκτος. Ὁ Στεργιάδης ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα ὑπὸ τὴν κρίσιν του καὶ φυσικά, καὶ κάθε ἐνέργεια τοῦ Μητροπολίτη. Ἀλλὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζετο στὸ ρόλο τοῦ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ. Ἀνέπτυσσε προσπάθεια

Ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Σμύρνης κ. Στεργιάδης ἐναντίον τοῦ ὁποίου διεξήγαγε τραχύτατον ἀγῶνα ὁ Χρυσόστομος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

πολιτικὴ καὶ διπλωματική. Αὐτὸ κυρίως δὲν μποροῦσε ν' ἀνεχθῇ ὁ αὐταρχικὸς χαρακτὴρ τοῦ Στεργιάδη.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1919 ὁ Χρυσόστομος γράφει σ' ὅλους τοὺς μεγάλους Φιλέλληνας, καὶ στὸν Πάπα ἀκόμη ὑποδεικνύων τὴν ἀνάγκην ὅπως συνηγορήσουν ὑπὲρ τῆς ὁριστικῆς ἑνώσεως τῆς Σμύρνης μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ γράμμα του πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀμερικῆς Οὐΐλσων, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὸ Παρίσι :

Τῷ προέδρῳ τῆς Ἀμερικῆς

Κυρίῳ Ο ὐ ΐ λ σ ω ν ι

Εἰς Παρισίους

Βλέπων τὴν εὐθύτητα τῶν βουλῶν καὶ πράξεών Σου,
ἐννοῶν ὅτι ἡ σφραγὶς τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐπὶ τοῦ μετώπου
Σου, πεπεισμένος ὅτι εἶσθε «ἀληθὴς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δό-
λος, οὐκ ἔστι», τολμῶ εἰς τὸν εὐθὺν τοῦ Νέου Κόσμου
τοῦτον ἄνδρα, τὸν ἀγαπῶντα τὰ εὐθέα, νὰ ὑποβάλω μίαν
εὐθεῖαν γνώμην, καθ' ἣν μὲ εὐθεῖαν γραμμὴν νὰ χαρά-
ξητε τὰ νέα εὐθέα ὁρόσημα τοῦ Μικρασιατικοῦ ἑλληνι-
σμοῦ. Λάβετε τὴν 31 μοῖραν, τὴν διήκουσαν ἀπὸ τῆς Μαύ-
ρης Θαλάσσης, ἀπὸ τῆς Ποντοηρακλείας, κατ' εὐθεῖαν
μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ ἐν τῷ
κόλπῳ τῆς Παμφυλίας ἐν τῇ Μεσογείῳ, καὶ αὐτὴν τὴν εὐ-
θεῖαν γραμμὴν καὶ μοῖραν δότε εἰς τὸ Γένος μας ὡς ἀσι-
ατικὰ σύνορα.

Δὲν ἀγνοεῖται σοφώτατε Πρόεδρε, ὅτι ὁ Εὐρυμέδων ποταμὸς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ εἶνε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὅτι εἶνε ὁμοῦ ὁ Μαραθὼν καὶ ἡ Σαλαμίς, διότι εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ὁ μέγας Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κίμων ἐπετέλεσε τὸ λαμπρότατον τῶν ἡρωϊκῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔργων καὶ κατορθωμάτων κατὰ τῶν Περσῶν, νικήσας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ μίαν κατὰ ξηρὰν καὶ δύο κατὰ θάλασσαν περιλάμπρους νίκας.

Τὰ ἀνδραγαθήματα ταῦτα ἐξύμνησεν ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος ποιητὴς Σιμωνίδης διὰ τῶν ἑξῆς στίχων :

«Ἐξ οὗ τ' Εὐρώπην Ἀσίας δίχα πόντος ἔνειμε, καὶ πό-
[λιας θνητῶν θοῦρος Ἄρης ἐφέπει.
»οὐδενί πω κάλλιον ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν ἔργον ἐν
[Ἠπείρῳ καὶ κατὰ Πόντον ὁμοῦ.
. . . . μέγα δ' ἔστενεν Ἀσὶς ὑπ' αὐτῶν, πληγεῖσ' ἀμφοτέ-
[ραις χερσί, κράτει πολέμου».

Νέος δὲ Ἕλλην Σιμωνίδης θ' ἀναγράψῃ καὶ διὰ τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν Μέγαν Οὐΐλσωνα, καὶ θὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ

«Οὐδενί πω κάλλιον ἐπιχθονίων γίνετ' ἀνδρῶν ἔργον ἐν
[Εὐρώπῃ Οὐΐλσωνος ὀρθοσύνης».

Ἐν Σμύρνῃ, Ἰούλιος 1919,

† *Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*

Ἡ Ἑλληνικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἕνωσι τῆς Σμύρνης προσέκρουσε στὰ αἱματηρὰ γεγονότα τῆς 2ας Μαΐου. Ἡ ἔκθεσις τῆς διασυμμαχικῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ εἶχε καταρτισθῆ τότε, δὲν εὐνοοῦσε πολὺ τὶς Ἑλληνικὲς ἀπόψεις, κι' ὁ Χρυσόστομος μὲ καθημερινὰ σχεδὸν ὑπομνήματά του πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἠγωνίζετο ν' ἀποδείξῃ τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια. Ταὐτοχρόνως ἔστειλε καὶ στὸν Βενιζέλο ἕνα μακροσκελέστατο ὑπόμνημα, τοῦ ὁποίου τὰ κυριώτερα σημεῖα ἔχουν ὡς ἑξῆς :

«Μετὰ τὰς μεγάλας καὶ θεμελιώδεις αὐτὰς βάσεις, τὰς ἥκιστα διὰ τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς φιλανθρώπους, δικαίας, ἀμερολήπτους καὶ ἀληθεῖς, ἡ Ἐπιτροπὴ ἄρχεται τοῦ κυρίου ἔργου της ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς καταλήψεως τῆς Σμύρνης· λαλεῖ πρῶτον περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ ἐξωτερικοῦ φρουρίου τῆς Σμύρνης κατὰ τὴν 14 Μαΐου 1919 ὑπὸ συμμαχικῶν δυνάμεων (ἀγγλικῶν, γαλλικῶν, ἰταλικῶν καὶ ἑλληνικῶν) τῇ ἐντολῇ τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ Κάλθωρπ· ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐν καιρῷ νυκτὸς συναθροίσεως χιλιάδων Τούρκων ἐν τῷ ἑβραϊκῷ νεκροταφείῳ· καὶ προσθέτει ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ χιλιάδες συνηθροίσθησαν νύκτωρ ὄχι διὰ νὰ προτάξωσιν ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἀλλὰ τίνα σκοπὸν εἶχεν ἡ νύκτωρ αὕτη συνάθροισις;

Ἰδοὺ τί ἀφελῶς ἀπαντᾷ ἡ Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπή: ὅτι σκοπός των ἦτο ν' ἀποδείξουν τὴν εἰς ὄγκον ὑπεροχὴν τῶν Τούρκων ἔναντι τῶν ξένων στοιχείων. Ὦ Θεοί!! καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ νύκτωρ αὐτὴ ἡ διαδήλωσις; Καὶ πῶς καὶ εἰς ποίους εἰς τὰ σκότη τῆς νυκτὸς θ' ἀπεδείκνυον τὴν πλειοψηφίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν Τούρκων κατοίκων ἐπὶ τῶν λοιπῶν ξενικῶν στοιχείων; Ἔπειτα ἡ διαδήλωσις πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πλειοψηφίας ἑνὸς στοιχείου ἐπὶ τῶν ἄλλων κατὰ τοιοῦτον τρόπον γίνεται; Ὑψοῦσιν ἐπὶ κοντοῦ σκελετοὺς κεφαλῶν νεκρῶν, ὑψοῦσιν μελαίνας σημαίας, ὁπλίζονται; Οὕτω γίνονται αἱ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πλειοψηφίας διαδηλώσεις, καὶ γίνονται αὗται εἰς τὰ σκότη τῆς νυκτός: Ἡ συνάθροισις τῆς νυκτὸς ἐκείνης σκοπὸν μοναδικὸν εἶχε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν διὰ τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἀποβιβάσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ νὰ προκαλέσῃ τὰς λαβούσας χώραν τὴν ἐπιοῦσαν ἀνωμαλίας».

«Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβάλωσιν ἀντίστασιν, διότι οἱ Ἕλληνες πεζοναῦται ἐφρούρουν τὸ μέρος τῆς ἀποβιβάσεως τελείως. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ παρατήρησις τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι οἱ ἀποβιβασθέντες ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων πεζοναῦται δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ καὶ ἐπαρκεῖς νὰ τηρήσωσι τὴν τάξιν, δὲν ἔχεται ἀληθείας. διότι οἱ ἀποβιβασθέντες πεζοναῦται, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀποβίβασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν μεταγωγικῶν πλοίων ἐξεπλήρωσαν ἄριστα καὶ πλήρως τὴν ἀποστολήν των, διότι ἡ ἀποβίβασις τοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἐν πλήρει τάξει καὶ ἐν ἄκρᾳ ἀσφαλείᾳ. Τοῦτο δὲ τὸ ὁμολογεῖ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν τῇ παραγρ. 6 λέγουσα: «Οὐδεμία ἀντίστασις προεβλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἀποβίβασιν» καὶ προσθέτει ἡ Ἐπιτροπή: «οἱ ριφθέντες παρὰ τῶν Τούρκων πυροβολισμοὶ ἀπετέλουν πράξεις μεμονωμένας». Εἶναι ἀπορίας ἄξιον διατὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ὁμιλεῖ ἐνταῦθα περὶ ἔστω καὶ μεμονωμένων πυροβολισμῶν κατὰ τὴν ἀποβίβασιν· οὐδαμοῦ καὶ οὐδεὶς καὶ παρ' οὐδενὸς ἐρρίφθη πυροβολισμὸς κατὰ τὴν ἀποβίβασιν, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐνέδρα ἐπὶ τῆς προκυμαίας δὲν ἦτο δυνατὴ μετὰ τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πεζοναυτῶν μέτρα νὰ ὀργανωθῇ.

Ἡ ἐνέδρα ἔλαβε χώραν παρὰ τὸν στρατῶνα.

»Εἶτα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ οὐδεμίαν ἔλαβον προφύλαξιν πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως κατὰ τὴν πορείαν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων διὰ μέσου τῆς πόλεως· ὅτι οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ, περιωρίσθησαν εἰς τοὺς στρατῶνας· ὅτι ὁ Ἕλλην ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ δὲν ἔλαβε κανὲν μέτρον νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ πληροφορηθῇ διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πνευμάτων τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ· ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ οὐδὲν ἔπραξαν πρὸς κατευνασμὸν τοῦ πλήθους· καὶ ὅτι μάλιστα καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐπευλόγησις τῆς ἑλληνικῆς σημαίας ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἔσχε θλιθερὰν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν Τούρκων καὶ ὅτι τὸ παρακολουθοῦν τὸν στρατὸν πλῆθος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐξῆψε τὴν ὀργὴν τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ καὶ προὐκάλεσε τὰς μεμονωμένας πράξεις βίας ἐκ μέρους μερικῶν φανατικῶν Τούρκων. Ὅλα ταῦτα εἶνε (ἅς μοὶ συγχωρήσωσιν οἱ μεγάλοι οὗτοι στρατηγοὶ) φλυαρίαι ἀσυγχώρητοι.

»Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θριαμβευτικῶς προχωρῶν ἐν χώρᾳ τὴν ὁποίαν διετάχθη νὰ καταλάβῃ, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ κανὲν μέτρον προφυλακτικὸν καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, διότι ταῦτα ὅλα τὰ μέτρα τὰ ἔλαβεν ὁ Ἄγγλος ἁρμοστής, διατάξας τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ συγκεντρωθῇ καὶ νὰ φυλαχθῇ ἐν τῷ στρατῶνι του· αὐτὰ ἀνεκοίνωσε πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, πολιτικὰς καὶ στρατιωτικάς. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἐπροχώρουν φέροντες εἰς τὰς κάννας τῶν ὅπλων των ἄνθη καὶ μυρσίνας ἀντὶ σφαιρῶν καὶ βομβῶν.

»Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐκεῖ ὅπου ὁ Μητροπολίτης ηὐλόγησε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ἀποβιβαζόμενον ἐπὶ τῆς προκυμαίας οὐδεὶς ἦτο παρὼν Τοῦρκος, ὅστις διὰ τοῦτο νὰ ταραχθῇ. Οὐδ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διὰ τῆς στάσεώς του προὐκάλεσε τὴν ἐνέδραν. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ εὕρῃ καὶ εἰς τὰς ἀθωοτέρας πράξεις, ὁποία εἶνε ἡ εὐλογία μιᾶς χριστιανικῆς σημαίας ὑπὸ ἑνὸς χριστιανοῦ ἀρχιερέως, ἢ ἡ παρακολούθησις τοῦ πλήθους κατὰ τὴν

πορείαν ἑνὸς στρατοῦ, αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἀποδυκνύει ὁπόσον ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ στερεῖται ἐπιχειρημάτων καὶ λόγων σοβαρῶν ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ λαὸν διὰ τὰ λαβόντα χώραν ἔκτροπα.

«Εἶτα ἡ Ἐπιτροπή, ἐρχομένη εἰς τὸ ζήτημα τίς πρῶτον ἐπυροβόλησε πλησίον τῆς πλατείας τοῦ Διοικητηρίου, κατὰ τὴν καμπὴν τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Κοκάργιαλη, λέγει «ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ποῖος ἐπυροβόλησε πρῶτος».

«Ἡ Ἐπιτροπὴ ὤφειλε νὰ λαλήσῃ μετὰ παρρησίας τὴν ἀλήθειαν ἐδῶ. Ἐκεῖ πλησίον τοῦ Διοικητηρίου δὲν ἦσαν ἄλλοι εἰμὴ οἱ ἀπὸ τῆς νυκτὸς συνηθροισμένοι καὶ ἐναπολειφθέντες διαδηλωταὶ Τοῦρκοι, οἱ ἐν τῷ στρατῶνι στρατιῶται καὶ οἱ ἐν τῷ Διοικητηρίῳ ἀστυνόμοι καὶ χωροφύλακες καὶ ὑπάλληλοι, ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ προελαύνων ἑλληνικὸς στρατός. Ἀφοῦ λοιπόν, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἤνοιξε πρῶτος τὸ πῦρ, ποῖοι ἄλλοι τὸ ἤνοιξαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰμὴ οἱ Τοῦρκοι; Εἰς τὴν Ἀνακριτικὴν Ἐπιτροπήν, ἐλέχθησαν ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι καὶ ἐγράφησαν καὶ εἰς ὑπόμνημά μου ὁλόκληρον καὶ τοῖς ἐξηγήθη πῶς καὶ ποῖοι ἤρξαντο ἐκεῖ χειρῶν ἀδίκων. Καὶ ὅμως ἡ Ἐπιτροπή, ἐνῷ ὁμολογῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὠπισθοχώρησαν πρὸ τῶν πυροβολισμῶν καὶ κατόπιν ἀντεπυροβόλησαν, δὲν τολμᾷ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ἥτις τὴν περισφίγγει πανταχόθεν μέχρις ἀποπνιγμοῦ... Ἐπίσης, ἐνῷ λέγει, ὅτι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται δεχθέντες τοὺς πρώτους πυροβολισμούς, ἤνοιξαν καὶ αὐτοὶ πῦρ, ἀποσιωπᾷ καὶ διαστρέφει τὰ γεγονότα περὶ τοῦ ὅτι καὶ ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ στρατῶνος, ἐβάλλοντο οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, ἐνῷ ταῦτα ἑκατοντάδες μαρτύρων τὰ κατέθεσαν εἰς τὴν Ἐπιτροπήν. Τηλικαύτη μεροληψία δὲν συγχωρεῖται εἰς στρατηγοὺς καὶ ναυάρχους!

Ὁ Σμύρνης **ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ**

....

Ἐν συνεχείᾳ στέλνει στὸν Βενιζέλο καὶ δεύτερη ἐπιστολὴ εἰς τὴν ὁποίαν γράφει:

Ἐξοχώτατε Πρωθυπουργὲ τῆς Ἑλλάδος,
Ἀρχηγὲ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς,
Κύριε Ἐλευθέριε Βενιζέλε.

Ἀλγεινοτάτην ἐντύπωσιν καὶ τοῦτ' αὐτὸ κατάπληξιν μοὶ ἐνεποίησεν ἡ μελέτη τῆς ἄκρως μεροληπτικῆς καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐχθρικωτάτης κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων ἐκθέσεως, ἣν ἡ εἰς Σμύρνην ἀποσταλεῖσα Μεγάλη Ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν τριῶν στρατηγῶν, τοῦ Γάλλου Buneust τοῦ Ἄγγλου Heer, τοῦ Ἰταλοῦ Dalaglie καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ ναυάρχου Bristol ὑπέβαλεν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. εἰς τὸ Συνέδριον τῶν Παρισίων.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ μεροληψία κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀσάφειαν, πρὸς τὴν ἀοριστίαν καὶ πρὸς τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων, ἐξεπίτηδες, ὡς φαίνεται, συνετάχθη οὕτως, ἵνα ἔτι μᾶλλον συσκοτίσῃ τὸ Ἀνατολικὸν πρόβλημα, τοῦ ὁποίου ἡ μόνη ὀρθή, ἀκριβοδικαία, καὶ σύμφωνος πρὸς τὰ ἱστορικὰ δίκαια καὶ πρὸς τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῶν λαῶν τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου ὅλου, λύσις ἐφάνη πρὸς στιγμὴν (καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰ ὑπέροχα φῶτα καὶ τὰς ὑψηλόφρονας σκέψεις καὶ βουλὰς τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος), ὅτι ἐκέρδισεν ἔδαφος ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅσοι προσελθόντες νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι εἰς Παρισίους κανονίζουσι παρούσας καὶ μελλούσας τύχας τῶν τόσον δεινοπαθησάντων ἐπὶ αἰῶνας ὅλους χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐγράφη ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει εἰλικρινοῦς ἐρεύνης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀγωνιώσης διὰ τὰ ἀνατολικὰ πράγματα πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Οὐδὲ εἶνε ἔκθεσις ἣν περιέμενέ τις παρ' ἀνδρῶν τῆς περιωπῆς τῶν ἀφικομένων ἐνταῦθα τεσσάρων στρατηγῶν. Οὐδὲ εἶνε τὸ ἀπαύγασμα καὶ ἡ εἰκὼν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως, οἵα ἐδημιουργήθη ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1914, ὁπότε ἐξερράγη τὸ ἀνθελληνικὸν τῶν νεοτούρκων κίνημα καὶ ὁ φρικαλέος ἐκεῖνος διωγμός· οἵα ἐπετάθη καὶ ἐκορυφώθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ οἵα ἐξηκολούθησε ὑφισταμένη καὶ μετὰ τὴν γενομένην κατὰ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον τοῦ 1918 ἀνακωχὴν εἰς ἣν

τέλος κατάστασιν ἔθηκε τέρμα ἡ ἀπὸ 2) 15 Μαΐου ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ κατοχή.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐγράφη ὄχι διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ παγκοσμίους σκοπούς, δι᾽ οὓς ἡ Συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων ἔκρινεν ἀκαγκαίαν τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀνακριτικῆς ταύτης Ἐπιτροπῆς εἰς Σμύρνην· ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ σχέδια τῶν κενοφανῶν ἐθνικιστικῶν ὀργανώσεων τῶν νεοτούρκων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίπλαστος λάμψις καὶ ἄλλους ἴσως σοβαροὺς παράγοντας ἐν Εὐρώπῃ ἐθάμβωσε· καὶ οὕτως ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἄν ποτὲ (ὃ μὴ γένοιτο!) πιστευθῇ καὶ τεθῇ ὡς βάσις σκέψεως καὶ μελέτης διὰ τὰ Ἀνατολικὰ πράγματα, ὡς μόνον ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ τὸ νὰ σβέσῃ τελείως καὶ αὐτὰς τὰς ἀμυδρὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον παρ᾽ ὅλας τὰς συγκροουμένας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ γνώμας καὶ σκέψεις περὶ τῶν τουρκικῶν πραγμάτων ἤρχισε νὰ ἐπιλάμπῃ καὶ φωτίζῃ καὶ θερμαίνῃ ὄχι μόνον τοὺς ἐν Ἀνατολῇ χριστιανικοὺς λαούς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς μεγάλους τῆς Γῆς, ὅσοι ἀπ᾽ αἰώνων ἀσχολοῦνται νὰ λύσωσι καὶ διευθετήσωσι τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, τὸ πολυπλοκώτατον τοῦτο τῶν ζητημάτων ὅσα ἀπ᾽ αἰώνων ἠγέρθησαν πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως· διότι ἐν αὐτῷ περιπλέκονται ὅλα τὰ νήματα τῶν πανευρωπαϊκῶν συμφερόντων καὶ τῶν παγκοσμίων ραδιουργιῶν.

Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ἀπολύτως τίποτε δὲν εἶναι εἰλικρινὲς καὶ ἀληθές, ἀφοῦ τολμᾶται καὶ διατυποῦται ἐν αὐτῇ ὁ τερατώδης (πῶς ἄλλως νὰ τὸν ἀποκαλέσωμεν) ἰσχυρισμός, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικωτάτης καὶ μαρτυρικῆς πόλεως τῶν Κυδωνιῶν βαρέως φέρει καὶ δὴ ἀποστέργει τὴν Ἑλληνικὴν κατοχήν! ἐνῷ εἶναι πασίγνωστον ὅτι μὲ μίαν σ τ ι γ μ ι α ί α ν ἐπὶ ποδὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης εἰς Κυδωνίας ὅπου πρὸς οὐδὲν στοιχεῖον τοῦ τόπου ἦλθεν εἰς σχέσιν καὶ ἐπαφήν, καὶ ὅπου ἐκτὸς τῶν ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἄλλο, ἥκιστα δὲ τουρκικόν, στοιχεῖον ὑπάρχει, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ τίποτε ἡ Ἐπιτροπή.

Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τίποτε δὲν ἀληθεύει, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ τολμᾶται καὶ λέγεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς μέχρι

τῆς Ἑλληνικῆς Κατοχῆς ἡ θέσις τῶν χριστιανῶν ἐν μέσῳ τῶν Τούρκων ἦτο εὐχάριστος καὶ οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχε νὰ γίνῃ ἡ Ἑλληνικὴ κατοχή, ἐνῷ καὶ τοῖς νηπίοις δὲν εἶναι ἄγνωστον ὅτι ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς καὶ ἐν μέσῳ τῶν μεγίστων κινδύνων καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν εὕρηται ἡ ζωὴ ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χριστιανικῶν λαῶν.

Τῆς ἄκρως μεροληπτικῆς διὰ τὴν μισελληνικότητα καὶ τουρκοφιλίαν της, τῆς ἀορίστου, τῆς συγκεχυμένης, τῆς ἀντιφατικῆς καὶ δυστυχῶς κακεντρεχοῦς ταύτης ἐκθέσεως παρασκευάσας λεπτομερῆ, ἀπηκριβωμένην καὶ δι' ἐπισήμων ἐγγράφων κατωχυρωμένην ἀνάλυσιν καὶ ἀνασκευὴν πρὸς χρῆσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἀναμένω ἕτοιμος καθ' ὅλα τὴν αἰσίαν ἄφιξιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος εἰς τὸ ἰοστέφανον Ἄστυ, ὅπου αὐτοπροσώπως θέλω προσέλθει ἵνα καὶ προσωπικῶς γνωρίσω καὶ ἱστορήσω τὸν Μέγα τῆς Φυλῆς Ἀρχηγέτην, ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ὁποίου εἶνε ἡ σφραγὶς τοῦ θεοῦ, καὶ καταθέσω πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸν ὑπερεκχειλίζοντα πλοῦτον τῶν αἰσθημάτων τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης μου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων καὶ τῶν δεινῶν μας ἐσφυρηλατημένα ἐκεῖνα ὅπλα καὶ ἐπιχειρήματα, διά τῶν ὁποίων πιστεύω, ὅτι θὰ κατακρημνισθῇ εἰς ἐρείπια ὅλον τὸ τερατῶδες τοῦτο οἰκοδόμημα τῆς ἀναληθοῦς καὶ ἀθλίας ταύτης ἐκθέσεως τῆς Μεγάλης ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις ἦλθεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν χωρὶς τίποτε νὰ θελήσῃ νὰ διδαχθῇ καὶ μάθῃ ἐκ τῆς θλιβερᾶς ἱστορίας τῶν τόσον σκληρῶς δοκιμασθέντων χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τῶν ἐλευθερουμένων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς τελουμένων· καὶ ἀπῆλθεν ἐντεῦθεν ἡ Ἐπιτροπή, χωρὶς τίποτε νὰ ἀπομάθῃ ἀπὸ ὅσα ἡ τυφλὴ προκατάληψις ὑπὲρ τῆς καινοφανοῦς νεοτουρκικῆς κινήσεως, ἥτις τοὺς ἐθάμβωσε, καὶ οἱ ὑστερολογισμοὶ ἑκάστου τῶν μελῶν ὑπηγόρευσαν εἰς τὴν ἀνεπίδεκτον οἴκτου καὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς

μας λαούς, ψυχράν, ὡς πάγος, καὶ σκληρᾶς, ὡς γρανίτης ψυχήν των.

Εὐτυχῶς ἡ θεία Πρόνοια ἡ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀθώων ἀείποτε ἀγρυπνοῦσα, ἀνήγειρεν ἐν ταῖς μεγάλαις ταύταις ἡμέραις ἐν τῷ Γένει μας, «Κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς» (Λουκ. Κ. Α΄ 71). Σὲ τὸ ἴνδαλμα τῆς φυλῆς μας τῶν κολασσιαίων διαστάσεων Μέγαν Πρωθυπουργόν μας, τοῦ ὁποίου ἓν νεῦμα ὀφθαλμοῦ, μία χειρονομία τοῦ δακτύλου καὶ ἓν μειδίαμα τῶν χειλέων μετακινεῖ ὄρη ὁλόκληρα προλήψεων καὶ παθῶν καὶ ἀναβιβάζει ἐκ τοῦ χάους καὶ τῆς ἀβύσσου ἔθνη καὶ λαοὺς εἰς τὸν θρόνον καὶ τὴν δόξαν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ταράσσεται οὐδὲ δειλιᾷ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία μας.

Γνωρίζομεν ἄλλως τε ἡμεῖς ἐκ τῆς τρισχιλιετοῦς ἱστορίας μας καὶ πιστεύομεν ἀκραδάντως, ὅτι εἰς μάτην οἱ ἀνθρώπινοι ὑπολογισμοὶ προσπαθοῦσι νὰ διαστρέψωσι καὶ ἐκμηδενίσωσι τὰς βουλὰς τῆς Θείας Προνοίας· «ὃ γέγραπται περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους μας γέγραπται»· καὶ ὃ γέγραπται ἀμετακλήτως περὶ τοῦ θανάτου τοῦ αἰωνίου καὶ μεγάλου ἀσθενοῦς τοῦ Βοσπόρου, γέγραπται.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ πλήρης θαυμασμοῦ διὰ τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τὸ ἔργον σας.

φίλος καὶ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης

† Ὁ Σμύρνης *ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1919.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

Ἀλλὰ σ᾽ αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἡ ρῆξις Χρυσοστόμου—Στεργιάδη ὀξύνεται. Ὁ ἁρμοστὴς γράφει στὴν Κυβέρνησί του διαμαρτυρόμενος διότι ὁ Μητροπολίτης παρεμβάλλει προσκόμματα στὴν πολιτική του. Ὁ Χρυσόστομος γράφει ἐπίσης διαμαρτυρόμενος διότι ὁ Ἁρμοστὴς πολιτεύεται

κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ζημειώνει τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἀπὸ τὴν στιγμὴ ἐκείνη κάθε εἰσήγησις καὶ ὑπόδειξις τοῦ Χρυσοστόμου εὑρίσκει ἀντιμέτωπο τὸν Στεργιάδη.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1919 ὁ Χρυσόστομος, πιστεύων ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ συνεννοηθῇ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν Στεργιάδη, ὑποδεικνύει στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τὴν ἀνάγκη τῆς ὀργανώσεως τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Διομήδη:

Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ,

. . . .

Δὲν λανθάνει βεβαίως τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι ὁ ἑ λληνισμὸς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὑπῆρξεν ἀποκεντρωτικός· ἡ δὲ Κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων διὰ τοῦ ἀπαραμίλλου αὐτῆς ἀρχηγοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου φρονῶ ἀδιστάκτως ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς δὲν ἐγέννησεν παρόμοιον καὶ ἐφάμιλλον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν αἰώνων, πολὺ εὐστόχως ψυχολογήσασα, ἀνέλαβε τὸν γιγάντιον ἀγῶνα τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διὰ τῆς ποδηγετήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰδιοτήτων τούτων, τὰς ὁποίας ἐξόχως ἐπωφελήθη ὁ ἀγγλοσαξωνικὸς κόσμος πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ ἐπικράτησιν αὐτοῦ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ τῆς ἀποκεντρώσεως ἢ τῶν κατὰ τόπους καὶ πόλεις Αὐτονομιῶν, ὁ ἑλληνισμὸς διεξήγαγεν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τὸν τραχὺν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ σωτηρίας.

«Διεμορφώθη δὲ οὕτω δι' ἱστορικοὺς καὶ ἐθνικῆς ἰδιοσυγκρασίας λόγους ἐκκλησιαστικόν, κοινωνικὸν καὶ κοινοτικὸν καθεστὼς διοικήσεως τῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ πραγμάτων ὑπὸ τῶν ἀρίστων καὶ ἰσχυόντων ἑκασταχοῦ λόγῳ πλούτου, παιδείας, ἐπιρροῆς, προσόντων καὶ ἱκανοτήτων, αἵτινες ἐλευθέρως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκλέγουσαι τὸν πρόεδρόν των, ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης ἐπεμβάσεως διεξῆγον τὰς ὑποθέσεις τοῦ Γένους, ἐν συνταγματικῇ τρόπον τινὰ ἰσότητι καὶ ἰσηγορίᾳ, μόνου τοῦ προέδρου ἕλκοντος καὶ παρασύροντος καὶ ρυμουλκοῦντος τὰ λοιπὰ μέλη, ὁσάκις συνεδύαζεν ἔξοχα προσόντα ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῶν τῆς Κοινότητος παραγόντων.

«Ἐντεῦθεν ἡ ἐξαιρετικὴ κοινοτικὴ εὐημερία καὶ εὐδαι-
μονία τοῦ ἑλληνισμοῦ.

«Ἐπειδὴ δὲ τὸ στάδιον τῆς πολιτικῆς δὲν ἦτο ἀνοικτὸν
εἰς τὴν πλειονότητα τοῦ Ἔθνους, αἱ κοινοτικαὶ διαμάχαι
ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς δράσεως καὶ
κονίστρας τῶν κοινοτικῶν παραγόντων. Οὗτοι, ἀποκτῶν-
τες προνόμιόν τι ἐμπιστοσύνης λόγῳ τῆς καλῆς διοική-
σεως, τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς προσέφερον, ὑπέκειντο πολλά-
κις εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἔχωνται ἀπροῒξ τῶν κτηθέντων
προνομίων διοικήσεως ἐπὶ καταπατήσει ἔστιν ὅτε κανονι-
κῶν τινων τύπων, τῶν ὁποίων ἡ παράβασις πάντοτε ἠδύ-
νατο καὶ δύναται νὰ δώσῃ εὔλογον ἀφορμὴν εἰς κοινοτι-
κὰς ἔριδας καὶ διαμάχας.

«Ἐνῷ δὲ ὑπὸ κοινοτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἔποψιν ἡ τοιαύτη
διοίκησις εὐνοεῖ τὰ μάλιστα τὴν κοινοτικὴν πρόοδον καὶ
ἀκμήν, ἐπιφέρει ὅμως καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὸν τοπικι-
σμὸν καὶ ἐν τῇ δίνῃ τῶν μικροσυμφερόντων καὶ τῶν προ-
νομίων, λησμονοῦνται πολλάκις αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῶν
ὑψηλοτέρων ἐθνικῶν συμφερόντων.

«Διὰ τὸν μικρασιατικὸν ἰδίως ἑλληνισμόν, ἐπειδὴ οὗ-
τος τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν καὶ τὴν ἕνωσίν του
μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος εἶχε μέχρι τῆς χθὲς ὡς εὐσε-
βῆ μᾶλλον πόθον καὶ ἐλπίδα παρὰ ὡς ἀσφαλῆ καὶ βεβαί-
αν πίστιν καὶ πεποίθησιν, ἥτις ἔδει νὰ κατευθύνῃ ἁπάσας
τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας του πρὸς τὸν ἀπώτερον
τοῦτον σκοπόν, ἐδημιουργήθη ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μία
ἀτμόσφαιρα ἀτομιστικῆς ὑπερφροσύνης καὶ διὰ τοῦτο
ἀντὶ συνενώσεως ὅλων τῶν δυνάμεων παρέστημεν πολλά-
κις μάρτυρες τοῦ θεάματος τοῦ ἐν ἑκάστῃ περιφερείᾳ στε-
νοῦ τοπικισμοῦ καὶ τῶν κατὰ χώρας καὶ δὴ καὶ κατὰ ἐπι-
τροπὰς καὶ καθιδρύματα μικροσυμφερόντων καὶ τῆς ἀπο-
κεντρώσεως ἑκάστου κοινοτικοῦ ἢ σχολικοῦ ἢ ἐθνικοῦ θε-
σμοῦ ἀπὸ τῆς Κεντρικῆς Κοινοτικῆς ἢ Ἐκκλησιαστικῆς
πολλάκις Ἀρχῆς.

«Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἂς μὴ καταλογισθῇ εἰς βάρος μό-
νον ἡμῶν, ἀφοῦ καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς μέχρι χθὲς δὲν
ἐτόλμα νὰ διεκδικήσῃ τὰ νόμιμα συμφέροντα ὅλης τῆς
Φυλῆς, καὶ μικροῦ δεῖν ἠρκεῖτο νὰ φιλοδοξῇ νὰ χρησι-

μεύῃ μόνον ὡς ἁπλοῦς φύλαξ τῶν κειμηλίων τῆς προγονικῆς δόξης καὶ εὐκλείας, τόπος μόνον ἀρχαιολογικὸς πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν περιηγητῶν!!

«Ἐντεῦθεν ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, ὁ ἐνταῦθα ἑλληνισμὸς παρέμεινεν ἀδιοργάνωτος καὶ εὑρέθη ἀνέτοιμος καὶ πολιτικῶς ἀπαιδαγώγητος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν προβλημάτων, ἅτινα αἴφνης ἠγέρθησαν πρὸ αὐτοῦ. Καὶ ἐγένετο μὲν πρό τινων ἐτῶν μία ἀπόπειρα τῆς συνεννοήσεως καὶ διοργανώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπὸ πειθαρχικὴν ἔποψιν πρὸς διεκδίκησιν τῶν δικαίων του κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα, ἀλλ᾽ αὕτη λόγῳ τῆς γενικῆς ἀνατροπῆς τῶν πάντων, ἀνεκόπη ἀποτόμως, καὶ αὐτοῦ τοῦ Προέδρου τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως ἀναβαλόντος καὶ ρητῶς εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους αἰτησαμένους τὴν πρὸς τοῦτο συνδρομήν του, μὴ ἐπιτρέψαντος τὴν τοιαύτην διοργάνωσιν εἰμὴ δι᾽ εὐθετωτέρους καιρούς, ὡς μᾶς παρήγγειλεν.

. . . .

«Πλὴν θεωρῶ ἐπάναγκες ὅπως εἰς τοὺς ἀποστελλομένους ἐνταῦθα στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἢ ἄλλους πρὸς ἐξυπηρέτησιν καὶ αὐτῆς τῆς φιλανθρωπίας ἀποστελλομένους εἰς τὴν Σμύρνην ἀντιπροσώπους του τὸ Κράτος καὶ ἡ ὑμετέρα Κυβέρνησις δίδῃ κατηγορηματικὰς καὶ αὐστηρὰς διαταγάς, ἵνα ἐναρμονίζωσι τὰς γνώσεις, τὰς δεξιότητας καὶ τὴν πεῖραν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των πρός τε τὰς ἡμετέρας ἀντιλήψεις καὶ τὰς γνώσεις καὶ τὴν μακροχρόνιον πεῖραν τοῦ τόπου τῶν περὶ ἐμὲ ὑγιαινόντων στοιχείων, ὁποῖα εἶναι: α) ὅλη ἡ ἀληθὴς καὶ γνησία ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος, τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, τοῦ πλούτου καὶ τῶν μεγάλων πρὸς τὴν ὁμογένειαν ὑπηρεσιῶν τῶν ἀληθοῦς καὶ οὐχὶ κιβδήλου φιλοπατρίας κοινοτικῶν παραγόντων καὶ β) ὅλος ἀνεξαιρέτως ὁ χριστιανικός μας Σμυρναϊκὸς λαός, ὁ ἀδιάφθορος οὗτος καὶ ἀληθὴς ἐκτιμητὴς τῆς ἀξίας τῶν ἀρχόντων του, ὁ κρεμάμενος ἐκ τῶν χειλέων μας ὡς κρέμαται ἡ μέλισσα ἀπὸ τὸ ἄνθος καὶ ὁ νεοσσὸς ἀπὸ τοῦ ράμφους τῆς μητρός του, τὸ ἀληθὲς τοῦτο καὶ ὑγιὲς θεμέλιον καὶ ἡ πραγματικὴ δύναμις τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους.

«Ἀκριβῶς ὅλα τὰ ἀνωτέρω ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν, καταρτίζω καὶ παρασκευάζω μακρὸν ὑπόμνημα διὰ τὸν Γενάρχην καὶ Δημιουργὸν καὶ Ἀναμορφωτὴν τῆς Φυλῆς κ. Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Διὰ τοῦ ὑπομνήματός μου τούτου θὰ θέσω τὰς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐρχόμενοι εἰς τὰ μέρη ταῦτα, νὰ νομοθετήσητε καὶ διοργανώσητε τὰς κολοσσιαίων διαστάσεων φανερὰς καὶ λανθανούσας δυνάμεις καὶ τοῦ ἐν διασπορᾷ ἀλλ' ἰδίως τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἵνα ὅλος οὗτος, ὁ ἐμπνέων τὴν σήμερον τὴν ἐντύπωσιν κολοσσιαίας μηχανῆς ἐξηρθρωμένης καὶ διεσπαρμένης ἂν μὴ καὶ παλλαχοῦ ἐσκωριασμένης κατὰ τόπους καὶ χώρας ὁ Ἑλληνισμός, τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου, ἥτις τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νέα Ἑλληνικὴ Χερσόνησος, συσσωματωθῇ καὶ τεθῇ ἕκαστος τροχὸς καὶ μοχλὸς τῆς μηχανῆς ταύτης εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν καὶ τεθῇ ἡ ὅλη αὐτὴ μηχανὴ εἰς κίνησιν, καὶ φέρῃ καὶ αὖθις εἰς φῶς προϊόντα καὶ ἔργα, οἷα ἦσαν τὰ τῶν προγόνων καὶ οἷα ἀπεκδέχεται ὁ πεπολιτισμένος κόσμος παρ' ἡμῶν ἄξια πάντα τῆς λαμπρότητος τῶν παραδόσεων τῆς Φυλῆς.

Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλων, Ἐξοχώτατε, ὅτι εὐστόχως καὶ λυσιτελῶς θέλουσι τὰ πάντα διευθετηθῇ συμφώνως πρὸς τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τῆς Φυλῆς, εἰς ὧν τὴν ὑπηρεσίαν καθωσίωσα ἐμαυτὸν καὶ αὖθις ἀπὸ τῆς πρὸ τετραμήνου μόλις ἐπανόδου μου ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τρέφων τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπὸ τὰς ἐμπνευσομένας ὁδηγίας τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος θέλομεν ὁδηγήσῃ μετ' οὗ πολὺ πάγκαλον καὶ μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα τὴν ὡραίαν μας Ἰωνίαν εἰς τὴν θερμὴν ἀγκάλην τῆς γλυκείας μητρός μας Ἑλλάδος, ὁπότε και πᾶν εἴτι ἐκ τῆς μακρᾶς της δουλείας φέρει νοσηρὸν θέλει τάχιστα ἀποτριβῇ ἀπ' αὐτῆς, καὶ ὢν πρόθυμος νὰ διαθέσω πρὸς τοῦτο καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τῆς ζωτικότητός μου,δέομαι τοῦ Κυρίου, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν ἔλευσιν τῆς ποθητῆς ἐκείνης στιγμῆς καὶ διατελῶ τῆς Ὑμετέρας λίαν μοι περισπουδάστου ἐξοχότητος.

πρόθυμος ἐν παντὶ
καὶ εὐγνώμων φίλος

† *Ὁ Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

Ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον ὁ Χρυσόστομης ἔστειλε στὸν Στεργιάδη μὲ ἡμερομηνίαν 19 Νοεμβρίου 1919, φαίνεται ἀμέσως ἡ διάστασίς του μὲ τὸν Ἁρμοστή:

Ἱερὰ Μητρόπολις Σμύρνης

Τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ τῆς Ἑλλάδος Κυρίῳ Κῳ Ἀρ. Στεργιάδῃ.

Ἐ ξ ο χ ώ τ α τ ε,

«Ἀπὸ δεκαπενθημέρου, ἀκριβῶς, ἔχω νὰ ἴδω τὴν Ὑμετέραν ἐξοχότητα. Ἦλθον, ἑξάκις κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὸ μέγαρόν σας, ἀλλὰ δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ εἰσαχθῶ παρ᾽ Αὐτῇ. Φαίνεται ὅτι τῆς Μοίρας μου εἶναι τὸ νὰ μὴ δύναμαι νὰ ἐπικοινωνήσω μεθ᾽ ὑμῶν, ἐνῷ ἔχω τόσας ἐπειγούσας καὶ ὠθούσας με πρὸς ὑμᾶς ἀνάγκας.

«Ἔχω νὰ λαλήσω πρὸς ὑμᾶς περὶ πολῶν σοβαρῶν ζητημάτων. Καί, ἐπειδὴ πολλάκις μοὶ ἐδηλώσατε ὅτι ἀγαπᾶτε νὰ ἀκούητε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ σᾶς λέγεται μετὰ παρρησίας, ἰδοὺ τίθημι ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὴν κρίσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, τὰ ἀπασχολοῦντά με σοβαρότατα ζητήματα τὰ ὠθοῦντά με πρὸς Αὐτήν.

«Πρῶτον καὶ μέγα ζήτημα εἶναι τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα. Πλησιάζει νὰ τελειώσῃ καὶ ὁ Νοέμβριος καὶ τὰ κυριώτερα, δημοτικὰ ἰδίως σχολεῖα, δὲν ἤνοιξαν τὰς πύλας των. Παρεκάλεσα νὰ καταστήσωμεν τὴν πρώτην παίδευσιν ὑποχρεωτικήν· ἀλλὰ καὶ ἂν διαταχθῇ τὸ τοιοῦτον, ποῦ θὰ στεγασθῶσι τὰ παιδία, ἀφοῦ αἱ σχολαὶ Κιοπετζογλείου, Ἀκκασογλείου, Σοφιείου, Ἁγίου Νικολάου, Φασουλᾶ κλπ. κατέχονται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ; Καί, ἐνῷ ἡμεῖς ἀπὸ διμήνου, ὑπεδείξαμεν οἰκήματα ἐν ταῖς οἰκείαις ἐνορίαις, ὅπου νὰ περιορισθῇ ὁ στρατὸς ἡ Ὑμετέρα διαταγὴ εἶναι νὰ μὴ ἐπιταχθῶσι οἰκίαι καὶ τότε, νὰ κενωθῶσι τὰ σχολεῖα, ὅταν εὑρεθῶσι κεναί οἰκίαι. Ἀλλ᾽ ὡς γνωρίζομεν κεναὶ οἰκίαι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πόλει, ὅπερ σημαίνει ὅτι τὰ σχολεῖα μας δὲν θὰ κενωθῶσι.

Ἀλλ᾽ οἱ διδάσκαλοι πεινῶντες, ζητοῦσι τοὺς μισθοὺς των. Χρήματα αἱ σχολαὶ δὲν ἔχουσι, διότι ἐγγραφαὶ δὲν ἔγιναν καὶ δίδακτρα δὲν εἰσεπράχθησαν. Ἀνηνέχθημεν πλειστάκις εἰς τὸ Φρουραρχεῖον καὶ προσωπικῶς καὶ

γραπτῶς· ἡ ἀπαίτησις εἶναι σταθερά· ὅτι ἡ ἐπίταξις οἰκιῶν δὲν ἐπιτρέπεται. Ἀναφέρομαι γραπτῶς καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα ἵνα μὴ φέρω ὅλας τὰς εὐθύνας διὰ τὴν παραλυσίαν τῶν σχολῶν μας μόνος ἐγώ.

«Σχολικὸν ζήτημα ὀρθοῦται πρὸ ἡμῶν ἀπειλητικόν. Κατὰ δεύτερον λόγον, τὸ ζήτημα τὸ οἰκονομικόν. Ἐλθὼν ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς Παιδείας κ. Γεωργακάκης, ἐφαντάσθη, ὅτι κἄτι ἔκαμε, διατάξας ὅλως ἀμελετήτως τὸν ὑ π ε ρ δ ι π λ α σ ι α σ μ ὸ ν τῆς μισθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου, ὅπου ἔφερε οἰκονομικὴν ἀναστάτωσιν. διότι ὁ προϋπολογισμὸς του μᾶς παρουσιάζει ἔλλειμμα, οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον, μόνον 15 χιλιάδας λιρῶν... Ἀλλ' ἡ ἀναστάτωσις τῶν προϋπολογισμῶν ἐπῆλθε εἰς ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικά μας ἐνοριακὰ ἱδρύματα, ὅπου οὐδεὶς διδάσκαλος ἐννοεῖ νὰ ἐργασθῇ, ἂν ὁ μισθὸς του δὲν ἔλθῃ εἰς μίαν δικαίαν καὶ εὔλογον ἀναλογίαν μετὰ τῶν ὑπερηυξημένων μισθῶν τῶν διδασκάλων τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου, διότι ὅλος οὗτος ὁ κόσμος τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων ἔχουσι τὰ αὐτὰ προσόντα καὶ τοὺς αὐτοὺς μόχθους. Ὑπολογίζω εἰς ἄνω τῶν 25 χιλιάδων λιρῶν τὸ ἔλλειμμα τῶν δημοτικῶν μας σχολῶν.

Δεύτερον σοβαρὸν ζήτημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἔπρεπεν, ἂν ὄχι νὰ ζητηθῇ ἡ συναντίληψις καὶ συνεργασία τῆς Μητροπόλεώς μου, ἀλλὰ τοὐλάχιστον καὶ ἡ ἁπλῆ γνώμη μου, εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ ἱδρυθέντος διδασκαλείου μετ' οἰκοτροφείου ἐν Σμύρνῃ. Καὶ προσήνεγκα μὲν μόνος μου τὰς ἀσθενεῖς μου ὑπηρεσίας καὶ τὰ πτωχὰ μου φῶτα, ἀλλ' ὡς φαίνεται, ταῦτα ἐθεωρήθησαν ὅλως περιττὰ καὶ οὐδὲ κἂν ἠθέλησαν νὰ μὲ ἐρωτήσωσιν εἰς τίποτε.

Εἰς ἐμὲ ἐλέχθη καὶ ἀνετέθη μόνον νὰ κάμω τὰς ἐπισκευὰς καὶ τὴν καθαριότητα τοῦ μετατραπέντος εἰς διδασκαλεῖον ἐνοριακοῦ μας σχολείου· ὑποβάλλω δὲ ὧδε καὶ τοὺς σχετικοὺς λογαριασμούς. Ἀνετέθη νὰ φροντίσω καὶ παραλάβω τὸν χόρτον διὰ τὰς κλινοστρωμνὰς καὶ ἐφρόντισα ἐκ τῶν παρ' ἐμοὶ ἐκ Παρισίων σταλέντων μοι ὑφασμάτων νὰ προμηθεύσω τὰς σινδόνας καὶ τὸ ὕφασμα διὰ τὰς ὁμοιομόρφους στολὰς τῶν τροφίμων.

«Πλήν, ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἴπω ὅτι τὸ διδασκαλεῖον, ἐφ' ὧν ἱδρύθη βάσεων, μόνον δαπάνας θὰ στοιχίσῃ εἰς τὸ Κράτος, οἱ καρποὶ του δὲν θὰ εἶναι ἄξιοι τῶν ὑπερόγκων θυσιῶν καὶ δαπανῶν καὶ δὲν θὰ καταστῇ τὸ ἵδρυμα βιώσιμον.

«Τρίτον ἤθελον νὰ συνεννοηθῶμεν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ κληροδοτήματος Πανταζοπούλου, τὸ ὁποῖον εἶναι ζήτημα ζωτικώτατον διὰ τὴν Σμύρνην· ἤθελον νὰ γνωρίσω ἂν ἐγκρίνῃ ἡ ὑμετέρα Ἐξοχότης τὰς ἀποφάσεις τῶν δύο Ἀνωτάτων Κοινοτοτικῶν μας Σωμάτων περὶ τῆς χρήσεως τοῦ πραγματοποιηθέντος κέρδους ἐκ 40 χιλιάδων λιρῶν, ἵνα ληφθῇ καὶ προκηρυχθῶσιν αἱ ὑποτροφίαι, καὶ αὗται νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεραι, διότι ἔχομεν ἀνάγκην ε ἰ δ ι κ ῶ ς μορφωμένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διὰ τὰ παιδαγωγικά.

«Τέταρτον ἤθελον νὰ ἀνακοινώσω τῇ ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι διὰ τὸ μίσθωμα τοῦ Σπιτιοῦ τοῦ Στρατιώτου, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ ὑμετέρα Ἐξοχότης τὴν πρωτοβουλίαν νὰ παραχωρῇ ἡ λεγομένη Λέσχη τῶν Κυνηγῶν τοῦ Πανταζοπούλου εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἀδελφότητα τῶν Χριστιανῶν Νέων. Ἐπειδὴ ἐγὼ μεταβαίνω ἐκεῖ συχνὰ καὶ κηρύττω, ἡ ἰδιοκτῆτις ἀπετάθη πρός με, καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ τὶς θὰ πληρώνῃ εἰς αὐτὴν τὸ ἐνοίκιον, ἐκ τ ρ ι ῶ ν χιλιάδων λιρῶν, διότι ἄλλοι τῇ προσφέρωσι 4 χιλιάδες λίρας ἐτήσιον μίσθωμα. Οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐννοοῦσι νὰ πληρώσωσιν ὅπως καὶ εἰς ἐμὲ τυχαίως ἐδηλώθη παρ' αὐτῶν. Ἀνέφερα τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὸν ἐξοχώτατον Στρατηγὸν κ. Νίδερ· χθὲς δὲ ἔδωκα σημείωσιν καὶ τῷ κ. Γουναράκῃ. Ἡ ἰδιοκτήτρια ἐξοχώτατε, εἶναι τὸ κακὸν γύναιον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μέγα φρονοῦν ἐπὶ τῇ ἰταλικῇ τῇ ὑπηκοότητι, θὰ τρέξῃ νὰ ζητήσῃ προστασίαν παρὰ τῷ Ἰταλῷ προξένῳ, ὡς ἔπραξε, καὶ ὅτε ἀνεπέτασε τὴν ἰταλικὴν σημαίαν, ἵνα μὴ τάχα ἐπιταχθῶσι δύο δωμάτια πρὸς διαμονὴν τοῦ Στρατηγοῦ. Ἐσωκλείω τὸ πρός με γράμμα της.

«Πέμπτον, εἶχον νὰ εἴπω διὰ τὸ ἀπολυθὲν προσωπικὸν τῶν Σχολῶν τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος περὶ οὗ ἔλαβεν ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης τὴν πρόνοιαν νὰ εἴπῃ ταῖς διδασκα-

λίσσαις ν' ἀναφέρωσι τῇ 'Εφοροεπιτροπῇ τοῦ Ναοῦ νὰ τὰς προσλάβωσι καὶ νὰ τὰς πληρώνωσιν. 'Αλλὰ σχολικὸν κτίριον δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, διότι τὸ μὲν ἓν μετετράπη εἰς δικασκαλεῖον, τὸ δὲ ἄλλο θὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ θὰ γίνωσι δεκτοὶ δι' ἑκάστην τάξιν τὸ πολὺ 40—50 μαθηταί. 'Εκεῖ δὲ ὑπάρχει πληθώρα μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, διότι ὁ "Αγιος Τρύφων εἶναι μία ἐκ τῶν πολυπληθεστάτων συνοικιῶν. Καὶ διενοήθην μὲν νὰ ἀγοράσω ἓν παράπηγμα ἐκ τῶν ἐν Μούδρῳ ὑπὸ τῶν "Αγγλων πωλουμένων, καὶ εὗρον τὰ πρὸς τοῦτο χρήματα ἐκ δ ω ρ ε ῶ ν, ἀλλὰ οἱ ἐξετάσαντες αὐτὸ εἶπον ὅτι εἶναι ὅλως ἀκατάλληλον.

«"Εχω ἕκτον νὰ ἀνακοινώσω τὸ τὶ ἀντιλλάγη καὶ ἐγένετο μεταξὺ τοῦ Ρώσσου Προξένου κ. Καλμικὼφ καὶ ἐμοῦ δι' ἕν ζήτημα ἐξώσεως Ρωσσίδων ὑπηκόων, περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν ἀπὸ κοινοῦ καὶ μοὶ εἴπατε νὰ ἴδω τὸν Ρῶσσον Πρόξενον.

«Περί ὅλων τούτων καὶ περὶ πλείστων ἄλων, τὰ ὁποῖα ἡ καθημερινὴ ζωή, τόσον ἡ κοινωνική, ὅσον καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ ἐκπαιδευτική κίνησις παρουσιάζει, ἐπεθύμουν νὰ εὑρισκόμην εἰς συχνὴν καὶ εἰ δυνατὸν παντοτεινὴν ἐπαφὴν καὶ σχέσιν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα, ἵνα ἀναλόγως κανονίζω κἀγὼ τὴν πορείαν τῶν ἐνεργειῶν μου,καὶ μὴ μένωμεν μετέωροιπερὶ τοῦ πρακτέου,ὅσον διὰ τὰ κοινῆς φύσεως ἄλλο τόσον καὶ διὰ τὰ ἰδιωτικῆς τοιαύτης ζητήματα καὶ ἐνταῦθα ἐν τῇ 'Επαρχίᾳ μου, καὶ ἐν Μοσχονησίοις τῇ 'Επισκοπῇ μου.

«Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ σημειωθῶ μετ ἄκρας τιμῆς καὶ ὑπολήψεως καὶ ἀπείρου ἀγάπης.

'Εν Σμύρνῃ τῇ 17 Νοεμβρίου 1919

Τῆς ὑμετέρας περισπουδάστου μοι ἐξοχότητος

πρόθυμος ἐν παντὶ φίλος

† *'Ο Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

'Η συμβολὴ τοῦ Χρυσοστόμου στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἐξετιμήθη ὅπως ἔπρεπε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι 'Αθηνῶν. Διαρκῶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν ζητοῦσε τὶς συμ-

βουλές του, κι' ὁ Μητροπολίτης μὲ ὑπερηφάνεια διεβίβαζε ἐνδιαφέροντα ὑπομνήματα σχετικὰ μὲ τὴν ὀργάνωσι τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Χρυσοστόμου μὲ τὸν Βενιζέλο—εὑρισκόμενον τότε στὸ Παρίσι—κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1920. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἐστάλη πρὸς τὸν Μητροπολίτη Σμύρνης ἀπὸ τὸν κ. Κυριάκο Τσολαϊνό, γραμματέα τοῦ κ. Βενιλέλου ὑπὸ ἡμερομηνία 6/19 Ἰατουαρίου 1920:

Ἐν Παρισίοις τῇ 6)19 Ἰανουαρίου 1920

Σεβασμιώτατέ μοι.

«Ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει....». Παρὰ τὴν τόσον ἐσπευσμένην ἀναχώρησίν μας καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας μας ὅτι τὸ πρόβλημα θὰ ἐλύετο ἀμέσως, ἐπῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατ' ἀρχὰς ἡ ἐκ Λονδίνου καθυστέρησις τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Λόϋδ Τζὼρτζ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παραίτησις τοῦ Κλεμανσώ, καὶ δυστυχῶς τὸ πρόβλημα ἀναβάλεται καὶ ἡ λύσις του δὲν προβλέπεται πιθανὴ πρὸ τῆς παρελεύσεως 2 ἑβδομάδων.

Γνωρίζω τὴν ἀγωνίαν σου, σὺ ὅστις ὑπῆρξας (καὶ εἶσαι) ὁ πολιτικός τε καὶ θρησκευτικὸς πατέρας μεγάλου μέρους τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, σὺ τὸν ὁποῖον τόσον ἐλατρεύσαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰς ἡμέρας χαλεπὰς τόσας ἐλπίδας ἐστηρίξαμεν, σὺ ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ λείψῃς νὰ μᾶς ὁδηγήσῃς εἰς τὰς πνευματικὰς σφαῖρας τῆς χρηστῆς θρησκευτικῆς ἀναπλάσεως τῆς Ἐκκλησίας μας... Γνωρίζω, λέγω, τὴν ἀγωνίαν σου καὶ μετὰ χαρᾶς σοῦ γράφω ὅτι οἱ Ἄγγλοι μᾶς βοηθοῦν θερμότατα καὶ ἐγκαρδιώτατα καὶ χάρις εἰς αὐτοὺς ἐλπίζομεν καὶ δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι περὶ κατισχύσεως τῆς δικαιοσύνης. Οἱ Γάλλοι φαίνεται ἐλησμόνησαν ἑαυτοὺς καὶ χάριν ἄλλων σκοπῶν ὑπεραμύνονται ἐκείνων οὓς λυσσωδῶς ἐπολέμουν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, «χάριν τῆς Ἀνθρωπότητος», ὡς ἔλεγον.

Εἰς τὸν κ. Πρόεδρον ἔδωσα τὴν σημείωσίν καὶ σᾶς εὐχαριστεῖ θερμότατα, σᾶς παρακαλεῖ δὲ νὰ δεχθῆτε τὰς φιλικωτάτας προσρήσεις του.

Ἐπειδὴ πρόκειται ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ νὰ παραταθῇ τώρα ὀλίγον θεωρῶ ἐπωφελὲς ὅπως ζητήσω τήν τε γνώμην σου καὶ ἀρωγὴν—ἐμπιστευτικῶς—ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων καὶ διατάξεων διὰ τὸ καθεστὼς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἰς ἃ θὰ ἀφεθῇ ἡ Τουρκική ἐπικυριαρχία καὶ εἰς ἃ θὰ ὑπάρχουν χριστιανοί. Εἶνε δυνατὸν νὰ μᾶς ἑτοιμάσετε ἕνα ὑπόμνημα ἢ νὰ μᾶς ἀποστείλετε μερικὰς σημειώσεις αἵτινες θὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸ ἔργον καὶ θὰ μᾶς ὑπενθυμήσουν πράγματα τὰ ὁποῖα ἴσως μόνον εἰδικοὶ—ὡς Ὑμεῖς—δύνασθε νὰ μᾶς ὑποδείξετε ; Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο θὰ σᾶς εἶμαι βαθύτατα εὐγνώμων.

Ἐπιτρέψατέ μοι Σεβασμιώτατε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ τὴν δεξιὰν καὶ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν βαθυτάτην μου ἐκτίμησιν, τὴν ὁλόψυχον ἀφοσίωσίν μου καὶ ἀγάπην καθὼς καὶ τὸν σεβασμὸν μου πρὸς ὑμᾶς

εὐπειθέστατος

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Π. ΤΣΟΛΑΪΝΟΣ

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ὁ Χρυσόστομος γράφει πρὸς τὸν κ. Τσολαϊνό :

Ἀξιότιμε καὶ πεφιλημένε μοι

Κύριε Τσολαϊνέ.

Σήμερον μόλις ἔλαβον τὴν ἀπὸ 6)19 ἱσταμένου σταλεῖσαν μοι ἐπιστολήν σας ἐκ Παρισίων, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας ἀνέγνων μετὰ τῆς ἀγωνίας, ἥτις συμπαρακολουθεῖ πᾶσιν ἡμῖν, κατὰ τὰς κοσμοϊστορικὰς ταύτας ἡμέρας τῆς λύσεως τοῦ μεγίστου Τουρκικοῦ προβλήματος.

Εἶδον τὰ κωλύματα ἅτινα ἀνακόπτουσι τὴν πορείαν τῶν συζητήσεων καὶ ἐθλίβην διὰ δυσχερείας, παρεμβαλλομένας ἐκεῖθεν ὁπόθεν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαίνει τοῦτο. Ἔχων ὅμως ὑπ' ὄψιν μου τὸ μὲν τὸν θρίαμβον, δι' οὗ πάντοτε ὁ Θεὸς στέφει τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν, χαρακτῆρας ἀμφοτέρους τῶν Ἑλληνικῶν πόθων καὶ ἀξιόσεων, τὸ δὲ τὴν ὑπέροχον δύναμιν, δι' ἧς ὁ Μέγας τῆς Ἑλλάδος ἀνὴρ καὶ οἱ τετιμημένοι συνεργάται του χειρίζονται τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα καθωπλισμένοι τῇ ἱστορικῇ δικαίᾳ πανοπλίᾳ, πέποιθα, ὅτι δὲν ἀπέχομεν τῆς

λαμπρᾶς καὶ χρυσῆς καὶ μοναδικῆς ἡμέρας διὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Πανελληνίου, καθ' ἣν ἐκ στόματος ὑμῶν μετὰ χαρᾶς ἀφάτου καὶ συγκινήσεως ἀνεκλαλήτου ἀλλὰ καὶ δικαίας ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, θὰ ἐξαγγελθῇ ἡ μεγάλη ἀπόφασις τῆς πλήρους ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀπόφασις δικαία καὶ ἱερά, ἀπόφασις ἐκ θεοῦ, διὰ τῶν μεγάλων ἐξαγγελέων τῶν βουλῶν αὐτοῦ διερμηνευομένη. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ δικαίου φωτίζει καὶ ἐνισχύει ὑμᾶς μετ' ἀγωνίας παρακολουθεῖ παλλόμενον ὁλόκληρον τὸ ταλαιπωρημένον Ἔθνος μας.

Εὐχαριστῶν δὲ διὰ τὰ ὑμέτερα πρός με εὐγενῆ καὶ θερμότατα αἰσθήματα καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην, ἅτινα εἶναι ἀμοιβαῖα, ἀπαντῶ ἐφεξῆς ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων ἅτινα τιμῶντες με, μοὶ ἀπευθύνετε, ἐν σχέσει πρὸς τὰ προνόμια ἅτινα δέον νὰ ἔχωσιν, ὅπως διαβιῶσιν ἀνέτως καὶ ἀσφαλῶς οἱ ἀδελφοὶ μας οἵτινες θὰ μείνωσιν ὑπόδουλοι, συνοδεύων, λίαν συγκεκινημένος, τὰ γραφόμενά μου μὲ καταθύμιον εὐχήν, ὅπως τὸ ἐθνικὸν μας ζήτημα λυθῇ οὕτως αἰσίως, πλήρως καὶ ἐντελῶς, ὥστε οἱ χάρται οὗτοι νὰ μὴ ἔχωσι πεδίον ἐφαρμογῆς, νὰ ὑπενθυμίζωσι δὲ μόνον παλαιὰς μελανὰς ἡμέρας καὶ ν' ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν !

Μετὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, συναπτομένης τῆς συνθήκης, ἔσχον καὶ τότε τὴν εὐτυχίαν νὰ τιμηθῶ ὑπό τινος τῶν περὶ τὸν Ἐξοχότατον κ. Πρωθυπουργὸν φίλων μου (νομίζω τοῦ κ. Δημαρᾶ) διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς ἐρωτημάτων. Πράγματι παρεσκεύασα καὶ ἀπέστειλα Αὐτῷ μακρότατον ὑπόμνημα, οὗ ἀντίγραφον δυστυχῶς δὲν κρατῶ, διότι ἠναγκάσθην νὰ τὸ ἐξαφανίσω, κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν, καὶ τοῦ ὁποίου, ὡς κάλλιστα ἐνθυμοῦμαι, πρῶτος ὅρος ἦτο ἡ ἀπόδοσις πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, εἰς πλείστας Κοινότητας, ἡρπάγησαν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἐντεῦθεν, ὅπως καὶ ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ μετετράπησαν εἰς Τζαμία.

Τὸ μακρὸν τοῦτο ὑπόμνημα πάντως θὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἐναποτεθειμένον καὶ θεωρῶ ἀπα-

ραίτητον καὶ ἀναγκαιοτάτην τὴν ἀνερεύνησιν καὶ ἐξεύρεσίν του.

Τῆς μελέτης μου δὲ ταύτης συντομοτάτην περίληψιν εἶχον καταρτίσει συγχρόνως καὶ ἀποστείλει καὶ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα· ταύτης εὐτυχῶς ἀντίγραφον κρατήσας, στέλλω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, μὲ τὴν εὐχήν, ὅπως ταχέως Σᾶς ἐπανίδωμεν ἐν μέσῳ ἡμῶν δαφνοστεφανωμένους καὶ τροπαιούχους καὶ βροντοφωνήσωμεν εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον «Νενίκηκας Γαλιλαῖε»!

Ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ πληροφορίαι αὗται δὲν εἶνε ἐπαρκεῖς, καταρτίζω καὶ ἄλλο ὑπόμνημα, ὃ θὰ Σᾶς ἀποστείλω· τὸ παρὸν στέλλω διὰ τὸ ἐπεῖγον τοῦ πράγματος.

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ Κυρίῳ Προέδρῳ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, τὰ σέβη μου.

Ἐπὶ τούτοις, εὐχόμενος Ὑμῖν τὰ βέλτιστα καὶ ἀσπαζόμενος μετ' ἀγάπης, διατελῶ

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς, εὐλογιῶν καὶ ἀγάπης, φίλος ἐν παντὶ καὶ ὁλοπρόθυμος.

Ἰδοὺ καὶ τὸ ὑπόμνημα περὶ τοῦ ὁποίου κάμνει λόγο στὴν ἐπιστολή του πρὸς τὸν Τσολαϊνὸ ὁ Χρυσόστομος, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε ὑποβληθῇ ἐν καιρῷ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι:

«...Θεωρῶ, ὅτι ὁ νῦν καιρὸς εἶνε ὁ ἁρμοδιώτατος, καθ' ὃν τὰ Πατριαρχεῖα, ὡς ἡ ἀνωτάτη πνευματικὴ Ἀρχή, τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπαραίτητον ἐκτελοῦσα καθῆκον, ὀφείλουσι νὰ ὑψώσωσι φωνὴν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ζητήσωσιν ὅπως διὰ Διεθνοῦς πράξεως ἐξασφαλισθῶσιν οἱ στοιχειώδεις ἐκεῖνοι ὅροι, ὅσοι ἀπαραιτήτως ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀνεπηρέαστον ἐν Μουσουλμανικῇ Ἐπικρατείᾳ ὕπαρξιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἂν οὐχὶ ἄνετον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἀνεκτὴν δι' ἀνθρώπινα πλάσματα ζωὴν τῶν Χριστιανῶν τέκνων της, περὶ ὧν οὐδεμία ὑφίσταται διεθνὴς πρᾶξις. Θεωρῶ ἀπαραίτητον, ὅπως δι' ὑπομνήματός της ζητήσῃ παρὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνδιασκέψεως ἡ Ἐκκλησία μας νὰ κυρωθῶσι διὰ πράξεως διεθνοῦς τὰ κεκτη-

μένα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους μας καὶ συμπληρωθῶσι ταῦτα, ὁριζομένου, ὅτι :

α΄.) Ἡ Ἐκκλησία συντάσσει ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς Πολιτείας κανονισμοὺς καὶ ὀργανικοὺς νόμους, ἀφορῶντας εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς, εἰς τὴν ἐθνικὴν της ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης τῶν τέκνων της.

β.΄) Συγκαλεῖ Συνόδους Τοπικὰς ἢ Γενικὰς καὶ Ἐθνοσυνελεύσεις πρὸς νομοθετικὴν ἢ πάσης δήποτε φύσεως ἐργασίας, χωρὶς νὰ ζητῇ καὶ λαμβάνει κυβερνητικὰς ἀδείας.

γ΄.) Εἰσπράττει ἀνεμποδίστως οἱουσδήποτε ἐράνους πρὸς οἱονδήποτε σκοπὸν ἐκκλησιαστικόν, ἐθνικόν, φιλανθρωπικόν, ἐκπαιδευτικόν, ἐπιβάλλει φόρους, διοργανοῖ λαχεῖα κοινοτικὰ κτλ.

δ΄.) Κέκτηται ὅλας τὰς ἀρχαίας προνομίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀσυδοσίας καὶ ἀσυλίας καὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν καὶ ὑπαλλήλων.

ε΄.) Ἀνεγείρει ἢ ἐπισκευάζει χωρὶς μηδεμίαν νὰ ἔχῃ ἀνάγκην κυβερνητικῆς ἀδείας, ναούς, ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ κτίρια ἅτινα ἀναγνωρίζονται ὡς νομικὰ πρόσωπα, ἔχοντα τὸ δικαίωμα ν᾽ ἀποκτῶσιν καὶ ἐγγράφωσιν ἐπ᾽ ὀνόματί των κινητὰ καὶ ἀκίνητα οἱασδήποτε φύσεως.

ς΄.) Τηρεῖ ληξιαρχικὰ βιβλία ἀποτελοῦντα πλήρη ἀπόδειξιν, κηρύττει εἰς ἀπαγόρευσιν προβαίνει εἰς ἀπογραφὰς χριστιανικῶν περιουσιῶν, (ἀσχέτως ἂν ὑπάρχῃ ἢ μὴ ὑπάρχει διαθήκη), διορίζει καὶ παύει ἐπιτρόπους, κηδεμόνας διαχειριστὰς ἐπὶ κειμένων κληρονομιῶν καὶ ἐπιβλέπει τὴν διαχείρησιν αὐτῶν.

ζ΄.) Ἐνασκεῖ δικαστικὴν ἐξουσίαν (ἑκουσίαν τε καὶ διαμφισβητουμένην) ἐφαρμόζουσα τὸ Ρωμαΐκὸν δίκαιον ἐπὶ πάσης ἀνεξαιρέτως ὑποθέσεως καὶ ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀναγομένου εἰς τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον (περί τε τῆς προσωπικῆς καταστάσεως καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ γάμου ἀπορρεόντων δικαιωμάτων) καὶ εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον, δικάζουσα πᾶσαν διαφοράν, προερχομένην ἐκ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου καὶ ἐκ διαθήκης διαδοχῆς καὶ ὅταν πρόκειται περὶ κτήματος πάσης φύσεως.

η'.) Ἐκτελεῖ ἀμέσως καὶ κατ' εὐθεῖαν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ὑπαλλήλων πᾶσαν ἀπόφασίν της, ὡς καὶ τὰ Προξενεῖα, ἐπιβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Τμήματος τοῦ Κράτους.

θ'.) Οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μεταβάλλωσιν ὑπηκοότητα, μὴ ἀπαιτουμένης, πρὸς τοῦτο, αὐτοκρατορικῆς ἀδείας.

ι'.) Ὁ προσηλυτισμὸς καὶ ἡ ἐξωμοσία ἀπαγορεύεται οὐδενὶ μὴ ὑπερβάντι τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐπιτρέπεται νὰ ἐξισλαμισθῇ, ἢ καὶ ἂν ἐπιτραπῇ θὰ ἰσχύῃ ἡ ἀμοιβαιότης δι' ἀμφότερα τὰ θρησκεύματα, ἢ νὰ τεθῶσι τέλος, φραγμοί, αὐστηρῶς κανονίζοντες τὰ τῶν ἐξισλαμίσεων, οἷον λ. χ. τὸ νὰ παραδίδωνται εἰς τὰς Μητροπόλεις ἐπὶ 48 ὥρας πρὸς νουθεσίαν κατ' ἰδίαν κλπ.

ια'.) Καταργεῖται ἡ στρατολογία τῶν Χριστιανῶν ἐπανερχομένου κατὰ τοῦτο ἢ βελτιουμένου τοῦ πρώην καθεστῶτος.

ιβ'.) Κατὰ τὴν ἐκλογὴν βουλευτῶν, ἂν θὰ διατηρηθῇ Βουλή, δημοτικῶν, ἢ αἱρετῶν ἀρχόντων οἱ χριστιανοί, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ των, ψηφίζουσι κεχωρισμένως ἰδίους ὑποψηφίους.

ιγ'.) Μικτὰ δικαστήρια θέλουσι δικάζει τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων διαφορὰς πάσης φύσεως.

ιδ'.) Ἑλληνικὴ γλῶσσσα εἶναι ἰσότιμος τῇ Τουρκικῇ καὶ γίνεται αὐτῆς χρῆσις ἐπισήμως καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ δικογράφοις καὶ ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἀλληλογραφίᾳ τῶν Μητροπόλεων πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τἀνάπαλιν.

ιε'.) Κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ λαμβάνονται καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι κλπ.

ις') Τὴν προστασίαν τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἔχει ἡ Ἑλλάς.

Πολλὰ καὶ ἄλλα, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, θεωρῶ, ὅτι εἶνε ἀπαραίτητον νὰ προσελκύσωσι τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον τῶν Ἁγίων Ἀδελφῶν, καὶ νὰ σκεφθῶσι σοβαρῶς πῶς καὶ τί νὰ ζητήσωμεν παρὰ τῆς Εὐρώπης νῦν, ὅτε εἶναι ὁ ἁρμόδιος καιρὸς ἵνα μὴ δοκιμάσωμεν καὶ αὖθις τοὺς ἐξευτελισμοὺς τοῦ παρελθόντος.

† *Ὁ Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΙ

Μάρτιος τοῦ 1920. Ἡ Σμύρνη κολυμπάει στὸ γαλανὸ χρῶμα. Οἱ μικρασιᾶται στρατεύσιμοι καλοῦνται ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ δέχονται τὰς πρόσκλησιν ὡς θεῖον δῶρον. Κατὰ χιλιάδες παρουσιάζονται ἐθελονταὶ καὶ κληρωτοί, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν νὰ σταλοῦν στὸ μέτωπο. Ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεώς των γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ εἶνε ἡμέρα ἑορτῆς. Μὲ μυρσίνες καὶ δάφνες στὰ ὅπλα τους, στὰ πηλίκια οἱ νεαροὶ ἐνθουσιώδεις μικρασιᾶται παρελαύνουν κάτω ἀπὸ τὴ Μητρόπολι καὶ παρακαλοῦν τὸ Δεσπότη νὰ τοὺς δώσῃ τὴν εὐλογία του. Ὁ Χρυσόστομος βγαίνει στὸν ἐξώστη καὶ τοὺς προσφωνεῖ. Ὁ λόγος του εἶνε ἕνα ποίημα. Μιὰ ἰδιαίτερη συγκίνησι ἐφύλαξε τὸ χειρόγραφό του στὸ ἀρχεῖο του:

Τέκνα μου καὶ ἀδελφοί μου.

Ἡ μεγάλη ὥρα ἔφθασεν, ἡ σάλπιγξ ἠχεῖ, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπέστη τὸ μέγα γεγονὸς τῆς ἡμέρας, τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ρίγη ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν, τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον συγκλονίζει ἀπ᾽ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Ἰωνικῆς γῆς, ἧς τὸ παράδειγμα μέλλει νὰ μιμηθῇ καὶ ὅλη ἡ Μικρασιατικὴ Ἑλλάς, εἶνε τὸ γεγονός: Ἡ Σμύρνη στρατεύεται ἡ Σμύρνη εἰς τὰ ὅπλα. Τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα ἠχεῖ ὑπὸ τὰς σημαίας, ὅλοι οἱ στρατεύσιμοι, τὰ ἐλεύθερα τέκνα ἐλευθέρας πλέον πατρίδος καλοῦνται νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ μὲ τὴν λόγχην εἰς τὴν χεῖρα νὰ διεκδικήσωσι τὰ ἀπαράγραπτά των δίκαια, ἐπὶ τῆς πατρικῆς των κληρονομίας.

Οἵα δι᾽ ἡμᾶς ἀνέκφραστος εὐδαιμονία! Πρώτη ἡ Σμύρνη ἐξ ὅλων τῶν ἀλυτρώτων Ἑλληνικῶν χωρῶν καλεῖται εἰς τὸ καθῆκον τοῦτο καὶ ἔπρεπε πράγματι πρώτη ἡ Σμύρνη ἡ «Γκιαοὺρ Ἰζμὶρ» νὰ στρατευθῇ. Τοῦτο εἶναι μέγα προνόμιόν της· καὶ καλεῖται παρὰ τίνος: Ὢ τῆς ἀρρήτου καὶ μοναδικῆς συμπτώσεως! Καλεῖται παρὰ τοῦ συμπολίτου της ἀρχηστρατήγου τῶν κατὰ ξηρὰν Ἑλληνικῶν δυνάμεων, Λεωνίδα Παρασκευοπούλου.

«Καὶ καλεῖται εἰς ποίας εὐτυχεῖς ὥρας ; Ὢ τῆς θείας ὀπτασίας ! καλεῖται καθ᾽ ἃς ὥρας μᾶς κατεκυρώθη ἡ Θράκη μέχρι Μετρῶν, ὁπότε θὰ μετρῶμεν πλέον τὴν χωρίζουσαν ἡμᾶς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν ὀνείρων μας.

«Καὶ ἔτι περισσότερον κατά ποίαν ἀκριβῶς στιγμήν ; καθ᾽ ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ἡ πόλις τῶν ἀνυστάκτων πόθων καὶ ὀνείρων τῆς Φυλῆς καταλαμβάνεται καὶ ὑπὸ Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ οἱ ἥρωες τοῦ θωρηκτοῦ «Κιλκίς», τοῦ ὁποίου καὶ μόνον τὸ ὄνομα μᾶς συγκλονίζει, διότι τὸ «Κιλκὶς» εἶνε σύμβολον δόξης διὰ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ναῦται τῆς «Θυέλλης», ἄλλου τούτου συμβόλου τῆς Ἑλληνικῆς ὁρμῆς, διότι αὐτὰ τὰ δύο πλοῖα καὶ τὰ πληρώματά των, ἔσχον τὴν ὑψίστην δόξαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέτουσι καὶ πατοῦσι τὸν πόδα των ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου χώματος τὸ ὁποῖον εἶνε ζυμωμένον μὲ τὰ τίμια αἵματα τῶν πεσόντων ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών της χριστιανῶν βασιλέων μας ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

«Καλεῖται ἡ Σμύρνη εἰς τὴν ἑνδεκάτην ὥραν καὶ μόνον διὰ τὸν θερισμόν· ἄλλοι ἔσπειραν, ἄλλοι ἐκοπίασαν καὶ ἔφερον τοὺς πόνους καὶ τοὺς μόχθους τῆς σπορᾶς «καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτὸν εἰσεληλύθαμεν» καὶ θερίζομεν τὴν συγκομιδὴν τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ τῆς κληρονομίας μας, ἐνῷ ἄλλοι ἔφερον τὰ βάρη καὶ ἄλλοι ἐθηριομάχησαν ἐν Σκρᾷ, Δοϊράνῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡμεῖς καλούμεθα σχεδὸν καὶ ἁπλῶς νὰ κάμωμεν ἕνα ὡραῖον στρατιωτικὸν περίπατον εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἄνοιξιν «τώρα π᾽ ἀνθίζουν τὰ βουνὰ καὶ βγάζ᾽ ἡ γῆ χορτάρι».

«Καλούμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς μίαν ἀνθισμένην πασχαλιάν, νὰ μεταβῶμεν εἰς μίαν ἐθνικὴν καὶ πασχαλινήν μας πανήγυριν καὶ ἀνάστασιν.

«Οἵα εὐδαιμονία δι᾽ ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους μας ὅταν μετ᾽ οὐ πολὺ θὰ ἐπιστρέψητε νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι καὶ ὅταν ἡ πατρὶς μετὰ τὰς περιλάμπρους νίκας σας θὰ σᾶς δώσῃ ἢ τὸν σιδηροῦν πολεμικὸν Σταυρὸν ἢ τὸ χαλκοῦν ἐκεῖνο ἀριστεῖον, παρόμοιον πρὸς τὸ δοθὲν εἰς

τοὺς ἥρωας τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐκεῖνο ἦτο Σταυρὸς καὶ ἔλεγε «τοῖς ἡρωϊκοῖς προμάχοις τῆς πατρίδος». Ἐγὼ εἶδον ἓν τοιοῦτον ἀριστεῖον. Καὶ τὸ δίπλωμα ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, τοῦ ἐνδόξου ἀγωνιστοῦ Κίτσου Τζαβέλλα. Τώρα θὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συμπολίτου μας Λεωνίδα Παρασκευοπούλου. Τὸ δίπλωμα δὲ ἔλεγε:

«Τῷ Ἐντίμῳ Γεωργίῳ....

ἐνδόξως μετασχόντι τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐδόθη τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον τόδε, ἵνα τὸ φέρῃ εἰς πᾶσαν περίστασιν».

Διὰ δὲ τοὺς μὴ μετασχόντας τότε τοῦ ἀγῶνος, παρ' ὧν ἐζητήθη ἡ χρηματικὴ συνδρομή των διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐδόθη συνάλλαγμα λέγον ἁπλούστατα τὰ ἑξῆς:

«Ὁμολογία διὰ 5000 δραχμάς, ληφθείσας παρὰ τοῦ ἐντίμου κ. ..... πληροθησομένας «ἅμα ἐλευθερωθῇ ἡ Πατρίς» ;

Ποῖος δὲν θά ἐζήλευε νὰ ἔχῃ μίαν τοιαύτην ὁμολογίαν τῶν προγόνων του, ὡς δίπλωμα τιμῆς, ἢ ἓν χαλκοῦν ἀριστεῖον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῖς ἡρωϊκοῖς προμάχοις τοῖς Πατρίδος» ;

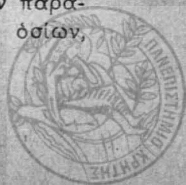
«Ἀδελφοί, ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὴν χώραν μας οἱ ἔνδοξοι χρόνοι τῶν ἐνδόξων προγόνων μας. Ὅτε οἱ πρόγονοί μας κατεσυνέτριβον καὶ κατεναυμάχουν τοὺς Πέρσας ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι καὶ πανστρατιᾷ ἐστρατολογοῦντο πάντες οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα, διότι τότε ἀπαλλαγέντες δὲν ὑπῆρχον, ἡ πατρὶς ἐφώναζε πρὸς αὐτοὺς τὸ ἑξῆς παρακέλευσμα :

....ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε
ἐλευθεροῦτε πατρίδ' ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρώων ἕδη
θήκας τε προγόνων νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

(Αἰσχύλου Πέρσαι 413)

καὶ τὰ τέκνα ἀπήντων τὸν ὅρκον

«Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερὰ οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην ὅτῳ ἂν στοιχήσω· ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων,

καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὅσης ἂν παραδέξομαι· καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεικραινόντων, καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἱδρυμέναις πείσομαι ὅσοις ἂν ἄλλοις τὸ πλῆθος ἱδρύσηται ὁμοφρόνως· καὶ ἄν τὶς ἀναιρῇ τοὺς θεσμούς, ἢ μὴ πείθηται, οὐκ ἐπιτρέψω· ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων· καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω Ἴστορες Θεοί». (Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους).

Καὶ τώρα μὲ αὐτὴν τὴν πανηγυρικὴν ἰαχὴν καὶ φωνὴν καὶ εὐχὴν σᾶς προπέμπουσιν οἱ γονεῖς, οἱ ἀδελφοί, αἱ γυναῖκες τὰ τέκνα, αἱ μνησταί, οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι καὶ γνωστοί σας. «Ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε ἐλευθεροῦτε...» Καὶ θέλομεν νὰ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς παρ᾽ ἡμῶν τὸ «Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερά...»

Τί κρῖμα καὶ ἡμεῖς οἱ γεροντότεροι νὰ μὴ εἴμεθα νέοι ὡς ὑμεῖς! Τί κρῖμα νὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ σχεδὸν γέρων καὶ νὰ μὴ στρατευθῶ μαζί σας! Ἂν ὄχι δι᾽ ἄλλο τι, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς κάμω τὸ ἔργον τοῦ Τυρταίου. Ἀλλα καὶ πάλιν καὶ ἂν θὰ μείνω, θὰ μείνω διότι τὸ ἀπαιτεῖ τὸ ἀξίωμά μου καὶ θὰ κάμω τὸ ἔργον τοῦ ρητοροδιδάσκαλου Ἰσοκράτους· ἐκεῖνος δὲν εἶχε τὸ χάρισμα ν᾽ ἀγορεύῃ δημοσίᾳ· συνέτασσεν ὅμως τοὺς πλέον ρητορικοὺς λόγους· ὅταν δὲ τοῦ ἔλεγον ν᾽ ἀγορεύσῃ εἰς τὴν Πνύκα καὶ τὸν Ἄρειον Πάγον, ἐκεῖνος ἀπήντα: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἀκόνι, τὸ ὁποῖον δὲν κόπτει, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀκονίζεται ἡ μάχαιρα, καὶ τὰ ξίφη διὰ νὰ κόπτουσι, ἄνευ αὐτοῦ δὲ δὲν κόπτουσιν αἱ μάχαιραι». Καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι, μένων ἐδῶ, ἡ ἀκονόπετραν᾽ ἀκονίζονται τὰ ξίφη σας, ἡ φιλοπαρία σας, τὰ ὑψηλά σας ἰδεώδη. Ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε.... Νῦν ὁ ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Ὥρα σας καλή, καλὴν ἐπάνοδον καὶ συνάντησιν· καὶ ἐδῶ καὶ πάλιν νὰ σᾶς στεφανώσωμεν μετ᾽ ὀλίγον νικητὰς καὶ τροπαιούχους. Καὶ ὁ ὑψηλὸς τοῦ Κυρίου βραχίων νὰ σκέπῃ ὑμᾶς κατὰ πάντων τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν».

Εἰς ἕνα ὑπόμνημά του πρὸς τὰ δύο κοινοτικὰ Συμβούλια συνιστᾶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ μικρασιατικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Βενιζέλο. Λέγει :

«Ὑποβάλλω καὶ τὴν γνώμην μου, ὡς πρὸς τὸν ἀξιοπρεπῆ καὶ ἑλληνοπρεπῆ τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργόν.

«Φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ συνδυασμὸς τῆς πρὸς τὸν μέγα Πρωθυπουργὸν ἐκδηλώσεως τῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τῆς συνδέσεως τῶν τριῶν μεγάλων ἐποχῶν τῆς ἀνθήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας.

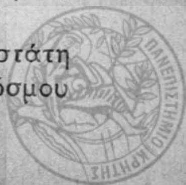
«Αἱ τρεῖς αὗται ἐποχαὶ εἶναι α΄) ἡ ἐποχὴ ἡ ὁποία εἶδε νὰ γεννᾶται ὁ Ὅμηρος ἐν Σμύρνῃ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ παγκόσμιος τοῦ πολιτισμοῦ διδάσκαλος ἐφ᾽ ὅλης τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Ἀπὸ τότε ἄρχεται ἡ ἠὼς τῆς πρώτης ἱστορικῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις κεῖται ὡς θεμέλιον καὶ βάσις παντὸς ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

»Ἡ β΄ ἐποχή, εἶναι ἡ ἐποχὴ καθ᾽ ἣν ὁ μέγας διδάσκαλος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποστολικὸς ἀνὴρ Ἱερὸς Πολύκαρπος ἐλάμβανε τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἐν Σμύρνῃ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐκραταιοῦτο καὶ ἐξηπλοῦτο καὶ ἀνέτελλεν ἡ ἠὼς τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, δι᾽ οὗ ἐφωτίσθη καὶ ἐμεγαλούργησεν ὅλος ὁ μικρατιατικὸς κόσμος.

»Καὶ ἡ γ΄ περίοδος εἶναι ἡ παροῦσα ὁπότε μετὰ ζόφον καὶ σκότος 500 ἐτῶν ἄρχεται νέα ἐποχὴ καὶ ἀνατέλλει νέα ἠὼς τῶν ἀνθρωπίνων ἐλευθεριῶν καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς μικρασιάτιδος γῆς.

»Προτείνω, λοιπόν, νὰ συνδεθῶσιν αἱ τρεῖς αὗται μεγάλαι ἐποχαὶ καὶ νὰ κατασκευασθῶσι τρεῖς ὀρειχάλκινοι ἢ μαρμάρινοι ἀνδριάντες, ἔργα μεγάλων καλλιτεχνῶν καὶ νὰ στηθῶσιν ἐν τῷ τόπῳ, τὸν ὁποῖον ἐπιφυλάσσομαι νὰ ἀνακοινώσω καὶ οἱ ἀνδριάντες οὗτοι θὰ εἶναι εἷς τοῦ Ὁμήρου, δεύτερος τοῦ Ἱεροῦ Πολυκάρπου καὶ τρίτος τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἕκαστος μὲ τὸ πρέπον καὶ κατάλληλον ἐπίγραμμα, ἵνα παραδοθῇ εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ μέλλοντος ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν συγχρόνων πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους μεγάλους ἐλευθερωτὰς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

»Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι μία τοιαύτη περιφανεστάτη ἐκδήλωσις τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Μικρασιατικοῦ κόσμου

πρὸς τὸν Βενιζέλον, οὗτινος τὸν ἀνδριάντα θὰ θέσωμεν ἰσοστάσιον πρὸς τοὺς ἀνδριάντας τῶν γιγάντων, οἷος ὁ Πολύκαρπος καὶ ὁ Ὅμηρος, θὰ συγκινήσῃ καὶ θὰ συγκλονίσῃ βαθύτατα τὴν ψυχὴν τοῦ μεγάλου ἰδεολόγου καὶ ἡγέτοῦ τῆς Φυλῆς ἡμῶν, διότι ἐκδήλωσιν παρομοίας παμμεγίστης τιμῆς οὐδεμία ἄλλη πόλις εἶναι δυνατὸν νὰ τῷ ἀποδώσῃ παρὰ μόνον ἡ Σμύρνη, ἡ ὁποία ὁμολογουμένως εἶναι ὁ φαεινὸς ὀφθαλμὸς ὅλης τῆς κατ' ἀνατολὰς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν τοῦ Νοεμβρίου 1920 εὑρίσκει τὸν Χρυσόστομο σὲ ἀπόγνωσι. Διαισθάνεται τὴ μοιραία ἐξέλεξι καὶ ἀπευθύνει ἀπεγνωσμένες ἐκκλήσεις πρὸς τὴ νέα κυβέρνησι, τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ νὰ μὴν πολιτευθῇ κομματικῶς στὰ μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα τῆς χώρας. Ὁ ἴδιος, μολονότι φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Βενιζέλου, ἀναγκάζεται νὰ δηλώσει ὅτι τίθεται στὴν διάθεσι τοῦ νέου καθεστῶτος καὶ ὅτι ἀναλαμβάνει νὰ συμβουλεύσῃ τὸν Βενιζελικὸ πληθυσμὸ τῆς Σμύρνης νὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις τὴ νέα Κυβέρνησι. Πραγματοποιῶν τὶς ὑποσχέσεις του καλεῖ στὸ Μητροπολιτικὸ μέγαρο τοὺς Βενιζελικοὺς καὶ ἀντιβενιζελικοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς φρουρᾶς καὶ τοὺς νουθετεῖ μὲ λόγια ἀνωτέρου πατριωτισμοῦ.

«Τέκνα εὐλογημένα, οἱ μὲν ἀπὸ ὑμᾶς ἀρχίσατε ἔργον μέγα, πατριωτικὸν καὶ ἔνδοξον, ὑμεῖς δὲ οἱ νεωστὶ ἐλθόντες ἀδελφοὶ ἔχετε νὰ τὸ συμπληρώσετε διὰ νὰ εἶναι κοινὴ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ δόξα καὶ κοινὴ ἐφ' ὅλων ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ εὐχαὶ τόσων μαρτύρων ἀδελφῶν μας. Δοξάζω τὸν Θεὸν ὅτι μὲ ἠξίωσε νὰ ἐπιζήσω μέσῳ ὑμῶν τὰς ἱστορικὰς αὐτὰς ἡμέρας ὅτε τὰ τέκνα τῆς μεγαλυνθείσης Ἑλλάδος ἀνάπτουσι μὲ τὴν πυρίτιδα τὴν σβυσθεῖσαν δάδα εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας».

Ἡ ὡραία προσπάθεια τοῦ Χρυσοστόμου νὰ συμφιλιώσῃ τὰς δύο παρατάξεις ἀντιμετώπισε τὴν ἀντίδρασι τοῦ Στεργιάδη, ὁ ὁποῖος, ὀλίγον ἀργότερα, ἐκτελῶν καὶ ἐντολὲς τῆς Κυβερνήσεώς του, ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ

τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς στρατιώτας τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Ἡ διάστασις αὐτὴ ἐνεφάνισε τὴν ὀξυτέρα της μορφὴ κατὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1921, ὅτε δημιουργήθηκε τὸ ζήτημα τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς. Ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν πολεμοῦσα τότε μὲ πεῖσμα τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Μελετίου, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐνδιεφέρετο ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Φιλελευθέρων φρονημάτων Μητροπολῖται.

Ἀπὸ τὴν σχετικὴ πρὸς τὸ Πατριαρχικὸ ζήτημα ἀλληλογραφία τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία θὰ ἐκτεθῇ ἐν συνεχείᾳ, ἀποκαλύπτεται ὁ ὀξύτατος χαρακτὴρ τῆς διαστάσεώς του μὲ τὸν Στεργιάδη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδάμαστη ἐπιμονή του μὲ τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκε νὰ ἐπιβάλῃ τὶς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις του.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1921 ὁ Χρυσόστομος λαμβάνει τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολὴ τοῦ τότε Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Μητροπολίτου Καισαρείας Νικολάου :

Πανιερώτατε καὶ Θεοπρόβλητε Μητροπολίτα Σμύρνης, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητὲ ἡμῖν ἀδελφὲ κύριε Χρυσόστομε, τὴν φίλην ἡμῖν αὐτῆς Πανιερότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμεθα. Προκειμένης τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου, καθ' ἃ ἀνεκοινώθη ἤδη διὰ τῆς τελευταίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν ͵απκα' Ἀπριλίου ιβ' ἀρ. 2465, Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ δικαιοῦται ἵνα παραστῇ καὶ συμμετάσχῃ καὶ ἡ φίλη Πανιερότης αὐτῆς, συνῳδὰ τῷ Κανονισμῷ, ὡς εὑρεθεῖσα ἐνταῦθα κατὰ τὴν τοῦ Θρόνου χήρευσιν, προτρέπεται, συνοδικῇ ἀποφάσει ὅπως προθυμηθῇ ἵνα πανευρίσκηται ἐν τῇ Βασιλευούσῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Ἰουνίου ἐπὶ τῷ ἀνωτέρῳ σκοπῷ. Εἴησαν δὲ τὰ ἔτη αὐτῆς ὡς πλεῖστα, ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια.

Ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Καισαρείας ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Εἰς ἀπάντησιν τῆς προσκλήσεως αὐτῆς ὁ Χρυσόστομος ἀπευθύνει τὸ ἑξῆς ὑπόμνημα.

Σεβασμιώτατε Τοποτηρητὰ Ἅγιε Καισαρείας κ. Νικόλαε,

Ἡ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 12 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου περιῆλθε μόλις χθὲς εἰς χεῖράς μου.

Ἐμελέτησα αὐτὴν μετὰ τῆς προσοχῆς, ἧς ἦτο ἀξία καί, πρὶν ἢ ἀποφασίσω νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὰ ὑπὸ αὐτῆς κελευόμενα, ἐθεώρησα καθῆκόν μου νὰ ὑποβάλω τὰς ἐφεξῆς σκέψεις μου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ δύο σπουδαῖα κεφάλαιά τῆς Συνοδικῆς ἐγκυκλίου.

Καὶ ἐν πρώτοις προτρέπομαι ὅπως μέχρι τῆς 6ης προσεχοῦς μηνὸς Ἰουνίου ἀποστείλω εἰς τὰ Πατριαρχεῖα συνῳδὰ ταῖς διατάξεσι τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν, τὸ δελτίον τῆς ψήφου μου, τὸ περιέχον, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ ὄνομα τοῦ καταλληλοτέρου ὑποψηφίου ἐκ τοῦ συνόλου τῶν Ἱεραρχῶν τῶν φερόντων τὰ προσδιωρισμένα ὑπὸ τῶν Κανονισμῶν καὶ εἰς διαδοχὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀπαιτούμενα προσόντα»,

Καὶ εἶτα ἀγγέλλεταί μοι, ὅτι, «ληφθείσης ὑπ᾽ ὄψιν τῆς ἐπελθούσης πολιτικῆς μεταβολῆς, προκειμένου περὶ τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν τῶν συμμεθεξόντων τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, ὡρίσθη ὅπως τοιοῦτοι ἀντιπρόσωποι ἀποσταλῶσι μόνον ἐκ τῶν ὑπολειφθεισῶν καὶ εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἐφεξῆς ἐξάρτησιν τοῦ Πατριαρχείου ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, αὐξηθέντος μόνον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων ἀντιπροσώπων καὶ ὁρισθέντος, ὅπως ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σμύρνης ἀποσταλῶσιν ἕνδεκα ἀντιπρόσωποι.

Μόνον, ἐν τῇ Συνοδικῇ ταύτῃ Ἐγκυκλίῳ δὲν διασαφηνίζεται οὐδὲ γίνεται κἂν μνεία.

Α΄) Πρῶτον μέν, ἂν ψηφοδέλτια θὰ ἐπιτραπῇ νὰ στείλωσι καὶ οἱ Μητροπολῖται τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὴ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῶν νῦν ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, ὁποῖοι εἶνε ὅλοι οἱ τῆς Θράκης, οἱ τῆς Μακεδονίας, οἱ τῆς Ἠπείρου, οἱ τῆς Κρήτης, οἱ τῶν νήσων Μυτιλήνης, Σάμου, Λήμνου, Ἴμβρου καὶ τῶν Δωδεκανήσων· καθὼς καὶ οἱ εἰς τὸ βασίλειον καὶ τὴν χώραν τῶν Σέρβων (Μοναστηρίου λ. χ. καὶ τῶν Ἀλβανῶν (Δυρραχίου κ. λ. π.), τῶν Βουλγάρων (Φιλιπ-

πουπόλεως, Ἀγχιάλου, Βάρνας κλπ.) καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ἐπαναστατημένην Ἀνατολὴν οἷοι οἱ Καισαρείας Πισιδείας, Ἰκονίου, Ἀγκύρας κ. ἄ) ὑπαγόμενοι Μητροπολῖται (μὲ Πατριάρχην μάλιστα τὸν Πατάρων) διότι Πάντες οὗτοι οἱ Μητροπολῖται ἀναγνωρίζουσι συνῳδὰ πρὸς τοὺς γνωστοὺς Ἐκλησιαστικοὺς Κανόνας ὡς π ρ ῶ τ ο ν ἐν αὐτοῖς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Β΄) Δεύτερον δὲ ἐν τῇ Συνοδικῇ ταύτῃ Ἐγκυκλίῳ δὲν ἀναφέρεται ἐπὶ τῇ βάσει τίνος τύπου καὶ τρόπου θὰ προβῇ ἡ καταρτισθησομένη ἐκλογικὴ συνέλευσις εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκλογῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κονόνων ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν ; καί'

Γ΄) Τρίτον δὲν γίνεται μνεία ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ ὁποῖοί τινες εἰσὶν οἱ δικαιούμενοι καὶ α ὐ τ ο π ρ ο σ ώ π ω ς νὰ παραστῶσιν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ταύτην ἐκλογὴν Μητροπολῖται, καὶ ἂν μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγωμαι κἀγώ, ἢ θὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μόνοι οἱ δι' ἕνα ἢ δι' ἄλλον λόγον εὑρισκόμενοι νῦν ἢ οἱ εὑρεθέντες ποτὲ ἐν Φαναρίῳ κατὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἡμερομηνίαν Ἀρχιερεῖς, ἔστω καὶ ἂν ἄλλοι τούτων παροδικῶς διερχόμενοι διὰ Βασιλευούσης παρατείνουσιν ἔτι ἀδικαιολογήτως τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονήν των, ἢ ὑπὸ ἀκεφάλου Συνόδου κηρυχθέντες ὑπόδικοι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εὑρίσκονται ἐν αὐτῇ παρεπιδημοῦντες ἢ ἐκλέξαντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς συνοδικοὺς ἢ ἐκλεγέντες ἅπαξ ἀπὸ ὀκταετίας διαιωνίζονται ἐπὶ ὁλοκλήρους τώρα ὀλυμπιάδας Συνοδικοί, ἀνανεοῦντες αὐτοὶ ἐν τῷ προσώπῳ ἑαυτῶν τοὺς διαδόχους των καὶ συμπληροῦντες τὰς κενουμένας Συνοδικὰς ἕδρας διὰ τῶν ἀρεστῶν καὶ ποθητῶν αὐτοῖς προσώπων, ἀσχέτως πρὸς πᾶσαν τάξιν καὶ Συνταγμάτιον καὶ Κανόνας καὶ Ἐθνικοὺς Κανονισμούς.

Αἱ ἀπόψεις του ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς

«Περὶ ὅλων τῶν ἀνωτέρω σοβαρῶν ἀπόψεων, ἃς παρουσιάζει ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐκλογή, ἔχω νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις :

1) Ποῖον εἶναι τὸ σύνολον τῶν Ἱεραρχῶν τῶν φερόντων τὰ προσδιωρισμένα ὑπὸ τῶν Κανονισμῶν καὶ εἰς διαδοχὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀπαιτούμενα προσόντα, ὡς ὁρίζει ἡ ἐγκύκλιος, καὶ ἂν ἐν αὐτῷ περιλαμβάνονται καὶ οἱ Μητροπολῖται τῶν ἐπαρχιῶν, ὅσοι νῦν δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τῶν Πατριαρχείων, οἷαι εἶνε ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς Θράκης. Μακεδονίας, Ἠπείρου, Νήσων, Κρήτης καὶ λοιπῶν.

2) Ποῖον εἶνε τὸ σύνολον τῶν Ἱεραρχῶν οἱ ὁποῖοι δικαιοῦνται ὄχι μόνον νὰ ἀποστείλωσι τὸ δελτίον τῆς ψήφου των, ἀλλὰ καὶ νὰ προσέλθωσι καὶ παρακαθήσωσι εἰς τὴν πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐκλογικὴν συνέλευσιν καὶ ἄν, ἐκτὸς τῶν ὀλιγαρίθμων πέντε ἢ ἓξ Μητροπολιτῶν, τῶν εὑρεθέντων εἴτε λόγῳ ὑποδικίας των, εἴτε λόγῳ προσαρτήσεως τῶν ἐπαρχιῶν των εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἢ ἄλλας χώρας, εἴτε λόγῳ ἁπλῆς διελεύσεώς των διὰ Βασιλευούσης, δικαιοῦνται νὰ προσέλθωσι καὶ ψηφίσωσι καὶ οἱ ὑπὸ καλλιτέρας συνθήκας εὑρισκόμενοι καὶ εἰς ὀρθόδοξα καὶ ὁμογενῆ Κράτη ἀνεξάρτητα, συνεπείᾳ τῶν τελευταίων πολεμικῶν περιπετειῶν, λόγῳ κατακτήσεως, προσαρτηθέντες Μητροπολῖται, τῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσπασθεισῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἂν μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ὑπάγονται καὶ οἱ τοῦ ἀνεξαρτήτου Κράτους τῆς Σμύρνης καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς Μητροπολῖται.

3) Ποῖον εἶνε τὸ σύνολον τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τῶν εἰς τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τοῦ Πατριαρχείου ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν καὶ ποία ἡ ἐπελθοῦσα πολιτικὴ μεταβολὴ ἥτις ἐλήφθη ὡς βάσις, ὅπως μόνον ἐξ αὐτῶν ἀποσταλῶσιν ἀντιπρόσωποι. ἀφοῦ τὰ τῆς ἀνατολῆς ἰδίως πράγματα εὑρίσκονται εἰς ῥευστὴν κατάστασιν καὶ οὐδὲν ἀκόμη πολιτικὸν καθεστὼς ἐπαγιώθη καὶ ἀπεκρυσταλλώθη, ἀφοῦ μάλιστα ὄχι μόνον, κατὰ μίμησιν τῶν Σέρβων, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν νὰ ἀνακηρύξωσι Πατριάρχην τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀνεκήρυξαν μάλιστα αὐτοὶ τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Μικρασίας ἀπαγορεύεται καὶ πᾶσα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπικοινωνία καὶ ἐξάρτησις.

«Βεβαίως ἄν ἐπρόκειτο μόνον ὁ λαὸς τῆς Βασιλευούσης νὰ ἐκλέξῃ μόνον τὸν ἀρχιεπίσκοπόν του ἢ ἂν ἐπρόκειτο οἱ ἀλύτρωτοι μόνον ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, ὑφ᾿ οἱονδήποτε οὗτοι ζυγὸν καὶ ἂν ὑπάγωνται, εἴτε εὑρίσκονται ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ, εἴτε ἐν τῇ τῶν Ἀλβανῶν, ἢ τῶν Σέρβων ἢ τῶν Βουλγάρων ἢ τῶν Ἰταλῶν τοιαύτη, ἀφ᾿ οὗ πάντες οὗτοι θεωροῦνται ἀλύτρωτοι, νὰ ἐκλέξωσι τὸν ἑαυτὸν ἐθνάρχην, ἄν καὶ ὁ τίτλος οὗτος οὐδεμίαν θὰ εἶχε ἀξίαν διὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα ἀνώτατον Θρησκευτικὸν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀρχηγόν, διότι ὁ Ἐθνάρχης οὗτος βεβαίως δὲν δύναται νὰ θεωρῆται Ἐθνάρχης καὶ τῶν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Ἐπικρατείᾳ ἢ τῇ Σερβικῇ ἢ τῇ Ἀλβανικῇ, ἢ τῇ Κεμαλικῇ, ἢ τῇ Ἰταλικῇ διαβιούντων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Χριστιανῶν, τότε ὀλίγον θὰ ἔμελλε τοὺς Μητροπολίτας τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Κρήτης καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, Μυτιλήνης, Σάμου, Χίου, Λήμνου καὶ Ἴμβρου καθὼς καὶ τοὺς Μητροπολίτας τοῦ σχεδὸν ἀνεξάρτητου Κράτους τῆς Σμύρνης, ποῖος θὰ ἦτο ὁ Ἐθνάρχης οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει λ.χ. ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, ἐν τοῖς Δωδακανήσοις, καὶ ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξαν αἱ ἀρχαὶ Ἀγκύρας διωρίσασαι ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ των ἰδιαίτερον Πατριάρχην καὶ Ἐθνάρχην τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τὸν ἅγιον Πατάρων. Καὶ τότε θὰ ἦτο προτιμότερον διὰ πάντας ἡμᾶς τοὺς χάριτι Θείᾳ ἀπελευθερωθέντας ὄχι μόνον νὰ μὴν ἔλθωμεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἀλλ᾿ οὐδὲ κἂν νὰ στείλωμεν τὰ ψηφοδέλτιά μας διὰ τὴν ἀνάδειξιν ἢ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἢ τοῦ λεγομένου Ἐθνάρχου τῶν Ἀλυτρώτων καὶ ὑπὸ ξενικὸν ζυγὸν εὑρισκομένων ἐν τῇ Σουλτανικῇ μόνον περιοχῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (διότι μόνον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων περιωρίσθη ἡ ἐξουσία τοῦ Σουλτανάτου τῆς Τουρκίας καὶ κατ᾿ ἀκολουθίαν καὶ τοῦ Ἐθνάρχου τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ εὑρισκομένων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων».

Ἡ Ἐκκλησία Ἑλλάδος.

«Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εὐτυχῶς δὲν ἔχει οὕτως. Πρόκειται νὰ ἐκλεγῇ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἤτοι ὁ Ἀνώτα-

τος Θρησκευτικὸς Ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ Ἀνατολικοῦ Κόσμου, οὗτινος ἡ δικαιοδοσία, κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας ὀφείλει νὰ περιλαμβάνῃ ὅλας τὰς χώρας τοῦ Πόντου, τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν νήσων, τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ ὅλου τοῦ Ἰλυρικοῦ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἑλλάδος, διότι αὕτη οὕτως ἢ ἄλλως ἐμορφώθη εἰς μίαν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία βεβαίως μὲ τὴν ἕνωσιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλει νὰ συγχωνευθῇ καὶ αὕτη κατὰ τοὺς Θείους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας, μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ὄχι νὰ παρουσιάζῃ αὐτὸ τὸ θλιβερὸν τώρα φαινόμενον τῆς διαστάσεως πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν διὰ τῆς μονομεροῦς ἀνακηρύξεως ἁγίων καὶ ἄλλων τόσων σοβαρῶν Ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, διὰ τὰς ὁποίας ἀπόλυτος ὀφείλει νὰ βασιλεύῃ ἁρμονία καὶ ἑνότης κατευθύνσεων καὶ ἀποφάσεων ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ χριστιανικῷ καὶ Ἑλληνικῷ κόσμῳ τῆς Ἀνατολῆς.

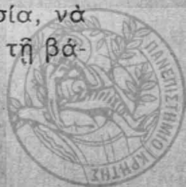
Αὐτὸς ὁ ἐκλεγησόμενος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὡς πρῶτος ἐν μέσῳ ὅλων τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων καὶ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονουμένων Μητροπολιτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Θέματος, ἤτοι ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη τῶν ἐπαρχιῶν ὅλων τῆς Ἀσίας, ἐξαιρουμένων τῶν τῆς Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐξαιρουμένων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐξ Εὐρώπης ἐξαιρουμένων τῶν πέραν τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐπαρχιῶν, θὰ κανονίσῃ τὴν τύχην ὅλων τούτων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πάντες εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐνδιαφερόμεθα τὰ μέγιστα καὶ θεωροῦμεν ἀπαραίτητον ἡ Πατριαρχικὴ αὕτη ἐκλογή, ἡ ὁποία θὰ εἶνε ἡ πρώτη ἐλευθέρα ἐκλογὴ Πατριάρχου μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ μὴ γίνῃ ἐν κρυφῷ καὶ παραβύστῳ ὑπὸ μιᾶς ἄγαν ὀλιγαρίθμου ὁμάδος κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Εἶνε ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν ταύτην πατριαρχικὴν ἐκλογὴν εὐρύτης δικαιοδοσίας ὡς πρὸς τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες θὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν ἐκλογήν, διότι εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου δικαιοῦνται νὰ λάβωσι μέρος ἐν εὐρυτάτῳ μέτρῳ ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος ὅλων τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων τύπων, ἐξαιρουμένην τό γε νῦν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ

Ἐθνοσυνελεύσει τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀθήναις δὲν καταλύεται τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Σύμπαντες οὗτοι οἱ Ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν ὅσαι ἠλευθερώθησαν καὶ ὅσαι ἀκόμη ὑπήχθησαν ὑπὸ ἄλλους νέους ξενικοὺς ζυγούς, δικαιοῦνται καὶ ὀφείλουσι μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ των, νὰ καταλάβωσι τὴν Βασιλεύουσαν καὶ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐν ἡμῖν πρώτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διότι μόνον τοιουτοτρόπως θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἑνότης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δὲν θὰ εἶναι ὁ ἄρχων μιᾶς φατρίας ἢ ἑνὸς μικροῦ χώρου, περιοριζομένου σχεδὸν ὑπὸ τῶν τειχῶν τῆς Βασιλευούσης, ἀλλὰ θὰ εἶναι ὁ Ἀνώτατος Ἄρχων καὶ Πατριάρχης τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου, ὡς ἀπαιτοῦσι τοῦτο οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ὡς τοῦτο ἐφηρμόζετο μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐπίσης ἐξηκολούθησε νὰ ἐπικρατῇ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, καθ᾽ ἣν ἐπενοήθησαν αἱ αὐτοκέφαλοι Σύνοδοι τῆς Ἑλλάδος, ἵνα παραλείψωσιν τὰς ἄλλας χώρας, διότι δὲν πρόκειται τώρα περὶ αὐτῶν· ἄλλως τε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀποψιλούμενον τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας, ἣν ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων κέκτηται ἐπὶ πασῶν τῶν ἡμετέρων ἐπαρχιῶν, ὁ δ η γ ε ῖ τ α ι, ὡ ς ν ῦ ν ἀ σ φ α λ ῶ ς δ ι ὰ τ ο ῦ λ η φ θ έ ν τ ο ς μ έ τ ρ ο υ π ρ ὸ ς ἐ κ λ ο γ ὴ ν τ ο ῦ Π α τ ρ ι ά ρ χ ο υ γ ί ν ε τ α ι, ε ἰ ς ἀ δ ο ξ ω τ ά τ η ν π α ρ α κ μ ὴ ν κ α ὶ τ ο ῦ τ᾽ α ὐ τ ὸ δ ι ά λ υ σ ι ν.

Διὰ πάντας τοὺς ἀνωτέρω λόγους θεωρῶ ὕψιστον καθῆκόν μου νὰ ὑποδείξω ὅτι ἡ παροῦσα πατριαρχικὴ ἐκλογὴ δὲν δύναται νὰ προβῇ ἐπὶ τῇ βάσει καὶ συνωδὰ πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ νεῦμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας διότι οἱ ἐθνικοὶ λεγόμενοι Κανονισμοί, ὡς οὐδένα ἐξ Ὑμῶν διαλανθάνει, γεννήματα οὐχὶ ὁμαλῶν χρόνων, κατέρρευσαν ἤδη, καὶ θὰ ἦτο αἶσχος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐλευθεριῶν, ὁποία ἡ ἡμετέρα Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, νὰ κανονίσῃ καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὰς τύχας της ἐπὶ τῇ βά-

σει Κανονισμῶν ἀναχρονιστικῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἔχομεν ζῶντας καὶ ἐν τιμῇ τοὺς θεοπνεύστους Κανόνας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ ἁπλότητι τοῦ τύπου τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀποπνέουσιν ὅλον τὸ ἄρωμα τοῦ μεγαλείου, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ ὅλων τῶν ἐνδόξων παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους μας.

Οἱ δὲ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας τὶ διαγορεύουσι καὶ πῶς ὁρίζεται νὰ γίνηται ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρώτου, συνερχομένων πάντων ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ τῶν μὴ δυναμένων νὰ προσέλθωσι συμψήφων γινομένων, θεωρῶ ὁλότελα περιττὸν ν' ἀναπτύξω, γράφων πρὸς εἰδότας καὶ βαθέως ἐμπεποτισμένους ὑπὸ τῆς μελέτης καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Κανονικοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Δικαίου. Ἄλλως, ἂν παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἐκλογὴ προβῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταρρευσάντων Ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν καὶ διενεργηθῇ ὑπὸ μιᾶς ἄγαν ὀλιγαρίθμου ὁμάδος ἀρχιερέων καὶ τούτων ἐκβεβλημένων τῶν ἐπαρχιῶν τῶν διὰ πολιτικοὺς καὶ ἄλλους λόγους καὶ μηδεμίαν πραγματικὴν δύναμιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαχειριζομένων καὶ ὀλίγων λαϊκῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εὑρισκομένων ἤτοι τῶν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Τουρκικὴν Ἐπικράτειαν ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν μήτε νὰ ἐκλεγῶσι νομίμως μήτε νὰ φθάσωσι κἂν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐγὼ καὶ ἡ ἐπαρχία μου δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν μήτε ψηφοδέλτιον νὰ στείλωμεν μήτε τοὺς 11 ἀντιπροσώπους νὰ διορίσωμεν καὶ θὰ εἶνε προτιμώτερον ἀντὶ ἐκλογῆς νὰ γίνῃ εἷς ἁπλοῦς διορισμὸς ἑνὸς οὕτως ἢ ἄλλως τῶν ἐν τῇ συνόδῳ παρακαθημένων Μητροπολιτῶν εἴτε ὡς Τοποτηρητοῦ, εἴτε ὡς Πατριάρχου, διότι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τοῦ Τοποτηρητοῦ οὐδόλως θὰ διαφέρῃ καὶ νὰ βαδίσουν τὰ πράγματα ὡς ἔχουσι, μέχρις οὗ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἀναστηθῶσιν ἐκ τοῦ ληθάργου ἢ ἐκ νεκρῶν οἱ κοιμώμενοι ἢ νεκροὶ νομιζόμενοι κανόνες τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετ' ἄκρου σεβασμοῦ

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 29 Ἀπριλίου 1921

† *Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*

Παραμονὲς τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς. Ὁ ἀντιμελετιακὸς ἀγών, διευθυνόμενος ἀπὸ τὸν Στεργιάδη, ὀξύνεται σὲ βαθμὸ ἀφάνταστο. Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνῃ κανένα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ ἐνδιαφερόμενος μόνον γιὰ τὴν κατοχύρωσι καὶ προστασία τοῦ Πατριαρχικοῦ θεσμοῦ, γράφει πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸ Δ. Γούναρη :

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 6ῃ Μαΐου 1921

Ἐμπιστευτική

Ἐξοχώτατε Πρωθυπουργὲ τῆς Ἑλλάδος

Φίλε Κύριε Δ. Γούναρη,

Εἶχον λάβει τὴν τιμὴν κατὰ τὸ εἰς Σμύρνην εὐτυχὲς ταξείδιον τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος νὰ ἐκθέσω Αὐτῇ τὰς σκέψεις μου ἐπὶ τοῦ τόσον σοβαροῦ ζητήματος τῆς Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὡς αἱ μέχρι τοῦδε προκαταρκτικαὶ ἐν Φαναρίῳ ἐργασίαι καὶ ἡ ἀποσταλεῖσα πρὸς τοὺς Μητροπολίτας τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν εὑρισκομένων Ἐπαρχιῶν, σχετικὴ ἐγκύκλιος προδίδουσιν, ὅτι ἡ παροῦσα ἐκλογὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐκβιάζεται νὰ ἐνεργηθῇ κατὰ τρόπον μὴ μόνον ἀντικείμενον πρὸς τὸ ἱστορικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος Μητροπολῖται δικαιοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ δώσωσι τὴν ψῆφόν των αὐτοπροσώπως διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ μόνον οἱ ἕνεκεν γήρατος ἢ νόσου ἢ καὶ ἄλλων λόγων ἀνωτέρας βίας κωλυόμενοι νὰ προσέλθωσιν ὀφείλουσι νὰ στείλωσι μακρόθεν τὸ ψηφοδέλτιον τῆς ἐκλογῆς των, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βλάβῃ ἀνυπολογίστῳ τῶν σημερινῶν πραγματικῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους· διότι τὴν παροῦσαν Πατριαρχικὴν ἐκλογὴν μόνον οὐχὶ θὰ ἐνεργήσωσιν οἱ ἐκβεβλημένοι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν των, ὡς εἶναι ὅλοι οἱ ἐκ Βουλγαρίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καταφυγόντες Ἀρχιερεῖς (Σωζουπόλεως Μεσημβρίας, Φιλιππουπόλεως, Βάρνης, Ἀγχιάλου) μετὰ ὀλιγίστων ἄλλων ἐπίσης Ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοί, φεύγοντες τὴν Τουρκικὴν πίεσιν, ἔτυχε νὰ εὑρίσκωνται ἐν Κωνσταντινουπόλει,

καθὼς καὶ ὑπ᾽ ὀλιγίστων ἀκόμη Συνοδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξέλεξαν αὐτοὶ ἑαυτοὺς Πατριάρχου μὴ ὑπάρχοντος, καὶ σύμπαντες οὗτοι δὲν ὑπερβαίνουσι τοὺς 15 ἢ 17 Μητροπολίτας, ἐν ᾧ ὅλοι οἱ Μητροπολῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἐκτὸς τῶν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχονται εἰς 87, τοιαύτη δὲ πτωχὴ Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ οὐδὲν θὰ ἀσκῇ κῦρος ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, προκειμένου μάλιστα νὰ λυθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐκλεγησομένου Πατριάρχου τὰ μέγιστα καὶ σπουδαιότατα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ὁποῖα εἶναι τὰ τῆς ἀνακηρύξεως καὶ ἀναγνωρίσεως Σερβικοῦ Πατριαρχείου, τὸ τῆς ἐξαρτήσεως ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῶν ἀπὸ τῆς Ρωσσίας ἀποσπασθεισῶν Ὀρθοδόξων Ἐπαρχιῶν καὶ προσαρτηθεισῶν εἰς τὴν Πολωνίαν, τὸ ζήτημα τῆς ἀνεξαρτήτου Ὀρθοδόξου Τσεχοσλοβακικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, τὸ ζήτημα τῶν ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ ἀκόμη ζώνῃ ἐπαρχιῶν, ἐφ᾽ ὧν αἱ ἀρχαὶ ἀνεκήρυξαν καὶ Πατριάρχην, τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἀμερικῇ Χριστιανικῶν Ἐπαρχιῶν πόθεν θὰ ἐξαρτῶνται, τὰ τῶν ὡς μὴ ὤφειλε, προστριβῶν μεταξὺ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὰ ζητήματα τῆς χειραφετήσεως τῶν ἀπελευθερωθεισῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης, Μακεδονίας, Ἠπείρου, Κρήτης, Νήσων, ὡς καὶ τῶν Δωδεκανήσων, καθὼς καὶ τὰ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ αὐτονόμου Κράτους τῆς Σμύρνης πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐπίσης τὰ ζητήματα τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησιαστικῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως, διὰ τὰ ὁποῖα ὅλα ἡ φωνὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου δέον ν᾽ ἀκουσθῇ σοβαρὰ καὶ ἐπιβλητική, δὲν θὰ εἶναι δὲ διόλου τοιαύτη, ἂν ὁ μέλλων Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκλεγῇ ὑπὸ μιᾶς ἄγαν ὀλιγαρίθμου ὁμάδος Ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν τοῦ Φαναρίου.

»Διὰ ταῦτα ἐγὼ ἐν τῇ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Βασίλειον Ἡμῶν Κράτος ἀγάπῃ καὶ ἀφοσιώσει μου ἔκρινα ἀπαραίτητον νὰ συντάξω καὶ ἀποστείλω εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τὴν ἐσωκλείστως φερομένην ἔκθεσίν μου δι᾽ ἧς ὑποδεικνύω τὰ μεγάλα κανονικὰ καὶ λοιπὰ ἄτοπα, τὰ

ὁποῖα θέλουσι προκύψει ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ προβῇ καθ' ὃν τρόπον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διανοοῦνται νὰ ἐκβιάσωσιν αὐτήν, αἰχμαλωτίζοντες τὶς οἶδε εἰς ποῖα ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένα καὶ δι' ὡρισμένους κομματικοὺς καὶ πολιτικοὺς σκοποὺς πρόσωπα.

»Ἡ μελέτη τοῦ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγγράφου μου θέλει πείσει, πιστεύω, τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι μόνη λογικὴ καὶ κανονικὴ καὶ συμφέρουσα πορεία πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου εἶναι ἐκείνη, ἣν καὶ προφορικῶς ὑπέδειξα τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, καὶ διὰ μακρῶν ἀναπτύσσω ἐν τῇ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ἐκθέσει μου, ἤτοι νὰ κληθῶσι καὶ παραστῶσιν αὐτοπροσώπως εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅλοι οἱ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου, Ἀλβανίας, Νήσων, Κρήτης, Δωδεκανήσων, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ λοιποὶ Μητροπολῖται συνεπαγόμενοι ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῶν Ἐπαρχιῶν των καὶ τοὺς λαϊκοὺς Ἀντιπροσώπους των, ἵνα οὕτως ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φέρῃ τὸ χρῖσμα καὶ τὴν σφραγῖδα τῆς Οἰκουμενικότητος τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἐκλεγησόμενος Πατριάρχης θὰ λαλήσῃ μὲ ὅλον τὸ κῦρος τοῦ Ἀνατολικοῦ Ὀρθοδόξου κόσμου πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολλαπλῶς καὶ ἀπειράκις ἔσται ὠφέλιμον καὶ εὐεργετικὸν διὰ τὰ καθόλου ζητήματα τοῦ Χριστιανικοῦ Ὀρθοδόξου κόσμου τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει.

Ὕψιστον συμφέρον ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ παρέμβῃ ἵνα μὴ ἡ ἐκλογὴ γίνῃ ἐν κρυφῷ καὶ παραβύστῳ, ἀλλὰ νὰ δοθῇ εὐρύτης, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιασθῇ ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἡνωμένη, συμφώνως πρὸς τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας.

Θὰ ἦτο μέγα εὐτύχημα διὰ τὸν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὸν κόσμον ἂν ἐν τῇ παρούσῃ Ἐθνοσυνελεύσει τῶν Ἑλλήνων, ἐγίνετο σκέψις καὶ ἐλαμβάνετο ἀπόφασις νὰ καταλυθῇ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ συγχωνευθῶσι ὅλαι αἱ κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξοι Ἑλληνικαὶ Ἐκκλησίαι ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Κων/πόλεως, ἵνα οὕτω ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ θρησκευτικῶς παρίσταται ἡνωμένος εἰς ἕν, μέγα καὶ ἀδιαίρετον σῶμα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον πρέπει νὰ θέσῃ εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς Πατριαρχικῆς ταύτης ἐκλογῆς ὅλον τὸ κῦρος του, ἵνα ἡ πλάστιγξ κλίνῃ πρὸς τὸ μέρος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ μὴ ἐπιτραπῇ νὰ προχωρήσῃ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀποτελοῦντες ποτὲ ἀμφοτεροβαρὲς συμβόλαιον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἐκκλησίας εὐτυχῶς κατέρρευσαν.

Εὐελπιστῶν ὅτι θὰ ἔχω ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύο λέξεις πρὸς ὁδηγίαν ἐμοῦ καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν περὶ τὴν Σμύρνην Μητροπολιτῶν, δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ σημειωθῶ.

† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ»

Μετὰ πέντε ἡμέρες—τὴν 11η Μαΐου 1919, ὁ Χρυσόστομος γράφει πρὸς τὸν Τοποτηρητὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου :

Σεβασμιώτατε Τοποτηρητά,

«Ἔχω γράψει ἤδη πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον τὰς ἀντιλήψεις καὶ γνώμας μου περὶ τῆς μελετωμένης νὰ διενεργηθῇ Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς.

«Ἐξ ἀφορμῆς ὅμως τῆς ἀποστολῆς τῆς παρούσης μου ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀνακεφαλαιώσω τὰ ἐπεσταλμένα καὶ σημειώσω διὰ δύο λέξεων, ὅτι ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ ἀνάγκη νὰ χωρήσῃ συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν Κανόνων, καθ' οὓς δέον νὰ κληθῶσιν εἰς Βασιλεύουσαν ὅλοι οἱ Μητροπολῖται τῶν ἀπελευθερωθεισῶν μέν, ἀλλὰ μήπω χειραφετηθεισῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης, Μακεδονίας, Ἠπείρου, Κρήτης Νήσων, Ἰωνίας κλπ. καὶ μόνον ὅσοι ἕνεκα γήρατος ἢ νόσου δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ προσέλθωσιν, ἀποστείλωσι τὰς ψήφους των.

«Ὅτι ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ δὲν δύναται καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν, διότι οὗτοι, ἀποτελοῦντες σύμβασιν μεταξὺ Ἀπολυταρχικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑποδούλου Αὐτῇ Ἐκκλησίας, δὲν ἔχουσι πλέον ἐφαρμογήν, ἀφ-

οὗ ἡ Ἀπολυταρχία ἔπεσε καὶ ἡ Ἐκκλησία δύναται πλέον ἐλευθέρως νὰ κανονίσῃ τὰ καθ' ἑαυτήν.

«Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἔγραφον, ὅτι, ἂν τὰ πάντα ἔχουσι πλέον ὁρισθῇ καὶ μεταβολὴ δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐκλογὴ θ' ἀποβῇ καθ' ὃν τρόπον γενικῶς μὲν καὶ ἀορίστως διαγράφει ἡ ἀποσταλεῖσα κἀμοὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος, πάντοτε ὅμως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν κανονισμῶν, τότε θὰ μοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ λάβω μέρος εἰς τοιαύτην ἐκλογήν. Ἐνῷ δὲ ἀνέμενον εἰς τὸ ἔγραφόν μου τοῦτο τὴν σεπτὴν Ὑμῶν ἀπάντησιν, αἴφνης σήμερον ὁ ἐν Σμύρνῃ Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀρ. Στεργιάδης, μετακαλεσάμενός με παρ' ἑαυτῷ μοὶ ἐπέδειξε τηλεγράφημα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων κατεχομένης ζώνης Μητροπολιτῶν διατάσσομαι κἀγὼ νὰ μεταβῶ εἰς Θεσσαλονίκην, φέρων μετ' ἐμαυτοῦ καὶ τὰ ἀρχιερατικά μου ἄμφια, διότι ἐκεῖ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ συγκέντρωσις ὅλων τῶν Μητροπολιτῶν ἀπελευθερωθεισῶν Ἐπαρχιῶν, ἵνα διασκεφθῶσι διὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν παροῦσαν Πατριαρχικὴν ἐκλογήν.

«Ἀπήντησα τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ, ὅτι ἀπολύτως μοὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ μεταβῶ εἰς μίαν τοιαύτην παρασυναγωγὴν καὶ νὰ βουλευθῶ περὶ Πατριαρχικῆς ἐκλογῆς, καὶ ὅτι μόνον εἰς τήν Κωνσταντινούλιν δύναμαι περὶ τοῦ πράγματος τούτου νὰ μεταβῶ καὶ ἐκεῖ νὰ λάβω μέρος εἰς συμβούλια καὶ διασκέψεις περὶ τούτου.

Ὁ Ἁρμοστὴς ἐξεμάνη κυριολεκτικῶς καὶ ἤρχισε ἐπιτιθέμενος ἀγρίως κατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνοδικῶν καὶ ἄλλων Ἀρχιερέων, οὓς ἐχαρακτήρισε μὲ τὰ χείριστα τῶν ἐπιθέτων, ὡς ἐπαναστάτας τῶν κατὰ τῶν καθεστώτων, ὡς καταστροφεῖς τῶν ὑψίστων ἐθνικῶν συμφερόντων, ὡς... καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀπειλῶν καὶ ὑβρίζων Ὑμᾶς καὶ ἐμέ, ἐδήλωσέ μοι, ὅτι ἐντὸς 24 ὡρῶν ὀφείλω νὰ ἀποφασίσω καὶ προτιμήσω ἢ τὴν ἐξορίαν μου εἰς τὴν Κρήτην, διότι κἀγὼ εἶμαι ἐπαναστάτης κατὰ τῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων, ἢ νὰ ἀποσταλῶ βιαίως καὶ ἐν συνοδείᾳ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.

«Μάτην προσεπάθησα νὰ μεταπείσω αὐτόν, ὑποδικ-

νύς, ὅτι ἡ συγκροτηθησομένη αὕτη ἐν Ἀδριανουπόλει Συνέλευσις τῶν Ἀρχιερέων δὲν θὰ διαφέρῃ διόλου ἀνόμου παρασυναγωγῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδεὶς σεβόμενος τοὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας Μητροπολίτης ἔχει τόπον καὶ δύναται νὰ λάβῃ μέρος ἀτιμωρητεί.

«Μάτην τῷ ὑπέδειξα, ὅτι ὁ εὐκολώτερος καὶ κανονικώτερος τρόπος εἶνε ν' ἀποστείλῃ καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ κατεχομένῃ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ζώνῃ Μητροπολίτας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου νὰ διασκεφθῶμεν σύμπαντες οἱ Μητροπολῖται ἐν πνεύματι ἀγάπης περὶ τοῦ πρακτέου.

«Μάτην εἶπον εἰς αὐτόν, ὅτι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τῆς Πατριαρχικῆς ὡμιλήσαμεν καὶ μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὸν ὁποῖον, κατ' αἴτησίν Του, ὑπέβαλον καὶ ὑπόμνημα πῶς μονίμως δέον νὰ χωρήσῃ, συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ ἐκλογή· καὶ ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ὁ περὶ οὗ ἀνωτέρω ὡμίλησα ὅτι ἀπέστειλα ἤδη τῇ Ὑμετέρα Σεσασμιότητι μακρὸν ὑπόμνημα.

«Πάντα εἰς μάτην ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς μετὰ θηριώδους ἀγριότητος ἐπέμενεν εἰς τὰς ἀντιλήψεις του περὶ ἐξορίας μου, διότι δὲν συγκατένευσα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του νὰ μεταβῶ εἰς Ἀνδριανούπολιν. Μοὶ παρεχώρησε δὲ μόνον 24 ὡρῶν διάστημα, ἵνα σκεφθῶ καὶ προτιμήσω ἢ τὴν εἰς μίαν Μονὴν τῆς Κρήτης ὑπερορίαν ἢ τὴν βιαίαν εἰς Ἀδριανούπολιν ἀποστολήν μου.

«Κατάπληκτος ἐξ ὅσων εἶδον καὶ ἤκουσα, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μητρόπολίν μου ἐκάλεσα τὰ δύο περὶ ἐμὲ Ἀνώτατα Κοινοτικὰ Σώματα καὶ ἀνεκοίνωσα τὰ διαμειφθέντα καὶ ἀπειληθέντα. Μετὰ μακρὰν δὲ καὶ ὥριμον σκέψιν ἐνεκρίθη νὰ διαβιβάσωμεν τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ ἔγγραφον, δι' οὗ νὰ δηλοῦται αὐτῷ, ὅτι ὑπείκων εἰς τὴν βίαν ἂς ἀποσταλῶ εἰς Ἀνδριανούπολιν. Τοῦ ἐγγράφου τούτου ἐσωκλείῳ ἀντίγραφον.'

«Καὶ τώρα, ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύνασθε νὰ ἐννοήσητε διὰ τίνα σκοπὸν συγκροτεῖται αὐτὴ ἡ ἄνομος παρασυναγωγὴ καὶ τί ἐκεῖ πρόκειται, ὑπὸ τοιούτους ἐκβιασμοῦ ὅρους νὰ γίνῃ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, θέλω ὑπεραμυνθῇ,

ἀποστελλόμενος εἰς Ἀδριανούπολιν, τῶν Δικαίων τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, τοῦ κύρους τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν συμφερόντων ἐν γένει τοῦ εὐσεβοῦς Γένους μας· καὶ τὸ ἐπ᾽ ἐμοί, δὲν θέλω ἐπιτρέψει νὰ ἐπικρατήτωσι σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἀντικανονικαὶ καὶ ἄνομοι καὶ θέλω μεταχειρισθῇ ὅλην μου τὴν μικρὰν δραστηριότητα εἰς τὸ νὰ πείσω καὶ τοὺς ἐκεῖ συνηγμένους ἀδελφοὺς νὰ ἀρθῶμεν ὑπεράνω τῶν καιρικῶν ἀντιλήψεων καὶ συμφερόντων καὶ παθῶν καὶ νὰ πράξωμεν ὅ,τι τά Ὕψιστα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους μας συμφέροντα ἐπιτάσσουσιν ἡμῖν νὰ πράξωμεν.

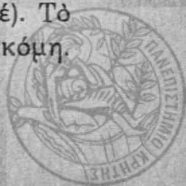
«Ταύτην τὴν στιγμὴν ἔμαθον, ὅτι τηλεγραφικῶς διετάχθησαν νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ καὶ οἱ Μητροπολῖται Νικομηδείας, Νικαίας, Κυδωνιῶν, Φιλαδελφείας, Ἀνέων καὶ Κρήνης, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ προσαχθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ βιαίως, καὶ βιαίως καὶ αὐτοὶ θὰ ἀπελαθῶσιν ὅπου ἂν ἐγκρίνῃ ὁ Ἁρμοστὴς ἢ θὰ ἀποσταλῶσιν ἀκουσίως εἰς Ἀδριανούπολιν. Δὲν γνωρίζω ἂν μοὶ δοθῇ ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος νὰ συναντηθῶ ἐν Σμύρνῃ μετὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀδελφῶν, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ κανονίσωμεν μίαν πορείαν ἐνεργείας, προτιμῶντες ν᾽ ἀποσταλῶμεν ὅλοι εἰς ὑπερορίαν παρὰ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοιαῦτα αὐθαίρετα καὶ τυραννικὰ κελεύσματα ἀνθρώπου, μηδὲν ἔχοντος τὸ ὅσιον καὶ ἱερὸν οἷος εἶνε ὁ κατὰ κακὴν μοῖραν Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Σμύρνης κ. Στεργιάδης.

Ἐπιφυλάσσομαι νὰ γράψω Ὑμῖν εἴτε ἔχω νεώτερον, εἴτε ἐντεῦθεν, εἴτε ἀλλαχόθεν, ὅπου ἄν ἡ Θεία Πρόνοια μᾶς ὁδηγήσῃ. Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετ᾽ ἄκρου σεβασμοῦ

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 11 Μαΐου 1921.

† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὑστερόγραφον : Ταύτῃ τῇ στιγμῇ διαταχθέντες ἔφθασαν εἰς Σμύρνην καὶ οἱ Φιλαδελφείας καὶ Ἀνέων. Ἀναμένονται δὲ καὶ οἱ ἄλλοι. Ἡ ταχθεῖσα δ᾽ ἡμῖν, προθεσμία λήγει μετὰ δύο ὥρας. Ὡμιλήσαμεν ἵνα καὶ οὗτοι τηρήσωσι τὴν αὐτὴν μὲ τὴν ἐμὴν στάσιν, καὶ ἀντιτάξωσι ἄρνησιν εἰς τὴν βιαίαν ἀπομάκρυνσιν μας εἴτε δι᾽ Ἀδριανούπολιν, εἴτε διὰ Κρήτην (ὡς εἶπε καὶ ὥρισε δι᾽ ἐμέ). Τὸ πρὸς τὸν Ἁρμοστὴν ἔγγραφον δὲν τὸ ἀπέστειλα ἀκόμη.

Θὰ τὸ ἀποστείλω ἅμα ὁ Ἁρμοστὴς ἐπιβάλει τὴν βίαν.

Ἰδοὺ καὶ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ἔστειλε αὐθημερὸν ὁ Χρυσόστομος πρὸς τὸν Στεργιάδη :

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ τῆς Ἑλλάδος κ. κ. Ἀρ. Στεργιάδῃ.

Ἐ ξ ο χ ώ τ α τ ε,

Ἐνώπιον τῆς μεγίστης εὐθύνης, ἣν ἤθελον ἀναλάβει ἀπέναντι τῆς πνευματικῆς Προϊσταμένης μου Ἀρχῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, παρακαλῶ, Ὑμᾶς, ὅπως, εὐαρεστούμενος, ἀνακοινώσητέ μοι ἐγγράφως τὴν σχετικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ μεταβάσεώς μου εἰς Ἀδριανούπολιν διαταγήν.

Θέλω δὲ ἀναμείνει τὴν Ὑμετέραν ἔγγραφον ἀπάντησιν, ἵνα συμμορφωθῶ, ὑπείκων εἰς τὴν βίαν.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετ' ἄκρας τιμῆς

Πρόθυμος ἐν παντὶ

† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀπὸ τὴν στιγμὴ αὐτὴ ἤρχιζε γιὰ τὸν Χρυσόστομο ἕνας ἀπροσδόκητος σκληρότατος ἀγών, ὁ ὁποῖος ἔθετε ἀντιμέτωπό του καὶ διώκτη του τὸν ἐπίσημο ἀντιπρόσωπο τῆς Ἑλλάδος στὴ Σμύρνη!

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ τὸ Πατριαρχικὸ ζήτημα ἔπαιρνε διαστάσεις. Μεταξὺ τῶν Μητροπολιτῶν σημειώθηκε διασπαστικὴ κίνησις. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Μπαλτατζῆς γράφει πρὸς τὸν Χρυσόστομο :

Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σμύνης.

Ἐπειδὴ κατὰ προσεχῆ ἐκλογὴν Πατριάρχου καὶ διὰ συλλαλητηρίου ἔτι καὶ ὅλως ἐκθέσμως ἐζητήθη παῦσις ἕξ Συνοδικῶν ἐκ τῶν ἕνδεκα ἤτοι : τῶν Μητροπολιτῶν Κυζίκου, Δυρραχίου, Αἴνου, Βιζύης, Τυρολόης, Δαρδανελλίων προβλέπεται δὲ ἐκλογὴ ὑπὸ πίεσιν καὶ ἐπήρειαν προσωπικῶν συμφερόντων ἀλλοτρίων πρὸς ἀληθῆ συμφέροντα Ἐκκλησίας ἵνα μὴ τοιαύτη ἐκλογὴ καὶ ὅλως ἐκθέσμως ἀποβῇ ὑπαίτιος ἀντεγκλήσεων καὶ διαιρέσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Ἔθνει παρακαλεῖσθε κατ' ἀπόφασιν Ἀρχιερέων Οἰκουμενικοῦ Θρόνου παρευρεθῆτε Ἀδριανούπο-

λιν 19 Μαΐου πρὸς σύσκεψιν μετὰ πάντων Μητροπολιτῶν Νέας καὶ Νεωτάτης Ἑλλάδος καὶ ἀποφασίσητε πᾶν ἐγκρινόμενον ἐν τῇ συσκέψει τῇ ἀνεπισήμῳ καὶ ἀνεπηρεάστῳ πρὸς πρόληψιν τῶν λυπηρῶν ἐκ τῆς ὑπὸ τὰς λεχθείσας συνθήκας γενησομένης ἐκλογῆς Πατριάρχου ἀποβλέποντες πρὸς ὑψηλὸν συμφέρον Ἐκκλησίας καὶ Γένους.

Μ. Μπαλτατζῆς

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, καθὼς καὶ τῆς ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Στεργιάδη ὁ Χρυσόστομος γράφει πρὸς τὸν ἁρμοστή :

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ τῆς Ἑλλάδος Κυρίῳ
Κῳ Ἀρ. Στεργιάδη.

Ἐνταῦθα

Ἐξοχώτατε.

Μελετήσαντες μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ἧς ἦτο ἄξιον, τὸ Ὑμέτερον ἔγγραφον, δι᾽ οὗ Κυβερνητικῶς ἐντελλόμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου κατ᾽ ἀπόφασιν Ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, θὰ συνέλθωσιν οἱ Μητροπολῖται τῶν Νέων καὶ Νεωτάτων Ἑλληνικῶν Χωρῶν, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ρητῶς λέγεται, ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς μας δὲν θὰ διστάσητε ν᾽ ἀσκήσητε βίαν ἐφ᾽ ἡμᾶς, σπεύδομεν νὰ δηλώσωμεν τῇ Ὑμετέρα Ἐξοχότητι ὅτι, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν λαμβάνοντες ὑπ᾽ ὄψιν τὰς μεγάλας εὐθύνας ἃς ὑπέχομεν ἔναντι τῆς Πνευματικῆς Προϊσταμένης ἡμῶν Ἀρχῆς, ἀποδημοῦντες τῶν Ἐπαρχιῶν μας ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ δεδιδαγμένοι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι «δούλους Χριστοῦ ἀμάχους δεῖ εἶνε», καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωμεν ἄλλως εἰμὴ εἰς τὴν βίαν ὑπείκοντες νὰ προσαχθῶμεν ἐν ὑπομονῇ καὶ μακροθυμίᾳ, ὅπου ἡ πατρικὴ ἡμῶν Κυβέρνησις διατάσσει ἀναμένομεν μακροθύμως τὴν ἐφ᾽ ἡμᾶς ἄσκησιν τῆς ἀπειληθείσης βίας, ἵνα ἀψώμεθα τῆς ὁδοῦ, ἀπαλλάττοντες οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς εὐθυνῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ σημειωθῶμεν μετ᾽ἀπείρου ἀγάπης καὶ τιμῆς καὶ εὐλογιῶν.

† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀκολουθεῖ μιὰ σειρὰ ἐγγράφων σχετικῶν πρὸς τὸ Πατριαρχικό. Στὰς 15 Μαΐου ὁ Χρυσόστομος γράφει πρὸς τὸν Τοποτηρητή.

Σεβασμιώτατε ἐν Χῷ ἀδελφὲ ἅγιε Καισαρείας Κύριε Νικόλαε Τοποτηρητὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Μαΐου γράμματός μου πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροφόρουν περὶ τῶν ἐνταῦθα λαμβανόντων χώραν νέων ἐκτρόπων γεγονότων, ἤτοι τῶν ἐξασκουμένων ἐφ' ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς μας πιέσεων καὶ τῶν ἀπειλουμένων διωγμῶν καὶ ἐξοριῶν εἰς τὰς Μονὰς τῆς Κρήτης ἐκ μέρους τοῦτ' αὐτὸ ἀφηνιάσαντος Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν Σμύρνῃ κ. Στεργιάδου, ζητοῦντος νὰ μᾶς ἀποστείλῃ βιαίως εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὡς λέγει τὸ ὑπουργικὸν τηλεγράφημα, συνέρχονται διὰ νὰ διασκεφθῶσι διὰ τὴν μελετωμένην νὰ διενεργηθῇ μονομερῶς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Πατριαρχικὴν ἐκλογήν· σπεύδω νὰ πληροφορήσω τὰς Ὑμετέρας Σεβασμιότητας ὅτι ἄχρι τῆς σήμερον προσῆλθον ἢ μᾶλλον προσήχθησαν εἰς Σμύρνην οἱ Μητροπολῖται Κρήνης, Κυδωνιῶν, Ἀνέων, Φιλαδελφείας· εὑρίσκονται δὲ καθ' ὁδόν, διευθυνόμενοι πρὸς τὴν Σμύρνην καὶ οἱ Μητροπολῖται Νικομηδείας καὶ Νικαίας.

«Ἐκ τῶν προσελθόντων Ἀρχιερέων, οἱ μὲν Κρήνης, Κυδωνιῶν καὶ Ἀνέων ἐδήλωσαν ὅτι συμφωνοῦσι κατὰ πάντα μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης καὶ ὅτι δὲν δύνανται νὰ μεταβοῦν εἰς μίαν ἄνομον τοιαύτην παρασυναγωγήν· μόνον ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας διαφορετικὴν τὴν ἀντίληψιν, ἐδήλωσε τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ, ὅτι δύναται νὰ μεταβῇ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου θὰ συναθροισθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς.

«Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς προσηνέχθη σκαιότατα, ἰδίως πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κυδωνιῶν, εἰπόντα τῷ Ἁρμοστῇ, πιέζοντι καὶ ἀπειλοῦντι αὐτὸν δι' ἐξορίας καὶ διωγμῶν ὅτι «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώ-

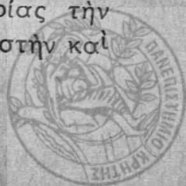

ποις» καὶ εἰς τὸν Κρήνης δὲ δὲν προσηνέχθη εὐγενέστερον, διότι καὶ τοῦτον ἀπέπεμψε ἐκ τοῦ οἴκου του, ὅτε τῷ εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ μετὰ τοῦ κακῇ κακῶς ἀναχωρήσαντος ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Ἁρμοστοῦ ἁγίου Κυδωνιῶν· καὶ εἰς ἐπίμετρον ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἀπέστειλε χθὲς Ἀστυνομικοὺς εἰς τοὺς Μητροπολίτας Κυδωνιῶν καὶ Κρήνης, ἀπαγορεύων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἔξοδον, ἐδέησε δὲ νὰ συσκεφθῶμεν περὶ τῆς δημιουργηθείσης περὶ ἡμᾶς πρωτοφανοῦς εἰς ἀγριότητα καταστάσεως.

«Ἀποτέλεσμα τῶν συσκέψεων τούτων ἦτο 1) Νὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἔλευσιν καὶ τῶν δύο ἄλλων Μητροπολιτῶν καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ προβῶμεν εἰς ἐσχάτην ἀπόπειραν, ἀρνούμενοι μὲν τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μετάβασιν, ἀλλὰ καὶ ἀποθοῦντες ἀπὸ τῶν κεφαλῶν μας τὴν εἰς τὰς Μονὰς τῆς Κρήτης ὑπερορίαν. Καὶ 2) ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ δύο ἄλλοι ἀναμενόμενοι Μητροπολῖται δὲν προσέλθωσι, τότε ἡμεῖς νὰ ζητήσωμεν νὰ μᾶς κοινοποιηθῇ ἐγγάρφως ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἁρμοστοῦ ἢ περὶ βιαίας ἡμῶν εἰς Ἀδριανούπολιν προσαγωγῆς ἢ περὶ βιαίας εἰς Κρήτην ἐξορίας, εἰς ἣν ἀπόφασιν, ἐφ᾽ οὗ θ᾽ ἀπαντήσωμεν καὶ ἡμεῖς καταλλήλως καὶ ὡς ἐμπρέπει εἰς Ἀρχιερεῖς, θὰ ἀφεθῶμεν νὰ προσαχθῶμεν ὅπου ἂν βιαίως μᾶς ἀποστείλωσι, διότι βεβαίως εἰς τὴν βίαν δὲν εἶνε δυνατον νὰ ἀντιτάξωμεν ἡμεῖς βίαν.

«Σήμερον εἶνε Σάββατον καὶ ἄχρι τῆς ὥρας μᾶς εἰδοποίησαν μόνον προφορικῶς καὶ ἀνεπισήμως, ὅτι δέον νὰ ἑτοιμασθῶμεν διότι ἢ αὔριον ἢ μεθαύριον ἀναχωρεῖ κατ᾽ εὐθείαν ἀτμόπλοιον εἰς Δεδεαγὰτς καὶ θὰ διαταχθῶμεν ν᾽ ἀναχωρήσωμεν.

»Ἡμεῖς ἐζητήσαμεν νὰ μᾶς κοινοποιηθῇ τοῦτο γραπτῶς ρητῶς δηλουμένου ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ, ὅτι, ἡμῶν ἀρνουμένων, ν᾽ ἀσκηθῇ βία ἐφ᾽ ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ μᾶς ἐδηλώθη, ὅτι καὶ γραπτῶς θὰ μᾶς σταλῇ τὸ τοιοῦτο, διὰ τοῦτο ἡ πλειονότης ἐξ ἡμῶν ἐμείναμεν σύμφωνοι εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐγγράφου τῆς διαμαρτυρίας τὴν ὁποίαν θ᾽ ἀπευθύνωμεν πρὸς τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν καὶ

θὰ ἐπαφήσωμεν τὰ περὶ ἡμᾶς περαιτέρω εἰς τὴν ἀγαθὴν περὶ ἡμᾶς πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

»Τὸ σχέδιον τοῦ ἐγγράφου ἐπισυνάπτω πρὸς Ὑμᾶς εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης.

»Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μητροπολίτης Χίου κ. Ἱερώνυμος, γράφων πρὸς ἡμᾶς, λέγει, ὅτι δὲν θὰ μεταβῇ μὲν καὶ ἐκεῖνος λόγῳ ἀσθενείας, εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις σκοπουμένην νὰ γινῃ Πατριαρχικὴν ἐκλογήν, ὡς μὴ γιγνομένην κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας, δὲν θὰ λάβῃ μέρος οὔτε μακρόθεν οὔτε ἐγγύθεν καὶ διὰ γράμματός του μάλιστα πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ζητεῖ νὰ τῷ ἐπιστραφῇ ὀπίσω τὸ σταλὲν ψηφοδέλτιόν του.

»Ἐκ τούτου καὶ πάλιν λαμβάνων τὴν ἀφορμήν, ἐξορκίζω Ὑμᾶς ἀδελφοί, νὰ μὴ θελήσητε μονομερῶς νὰ προβῆτε εἰς Πατριαρχικὴν ἐκλογὴν ἡ ὁποία, ὡς τὰ προοίμια δεικνύουσι, μέλλει νὰ σχίσῃ καὶ νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀναμείνατε ἀκόμη μικρόν, ἕως ὅτου καὶ ἡ ἐπὶ θύραις μεγάλη Ἑλληνικὴ ἐπίθεσις λήξῃ καὶ ἡ λάμψις τῶν νικῶν τῶν Ἑλληνικῶν λογχῶν ἀναμφιβόλως θὰ διανοίξῃ εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ σκότει ὁδόν, ἐν ᾗ πορευσόμεθα καὶ ἀντὶ διαιρέσεως ἡ Ἐκκλησία εὑρεθῇ εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νὰ εὐαγγελισθῇ εἰς τὰ τέκνα της τὰ ἐγγὺς καὶ τὰ μακράν, τὰ τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ τὸ θεῖον λόγιον τοῦ Χριστοῦ «Εἰρήνη Ὑμῖν».

Πεπειθώς, ὅτι ἡ ἀσθενής μου αὔτη φωνὴ θὰ εὕρῃ εὐάρεστον ἠχὼ ἐν ταῖς καρδίαις πάντων Ὑμῶν δράττομαι τῆς εὐκαιρείας νὰ σημειωθῶ

Μετ᾿ ἀπείρου ἀδελφικῆς ἀγάπης

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 15ῃ Μαΐου 1921

† *Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ*

Ἡ ἄρνησις τοῦ Χρυσοστόμου νὰ μεταβῇ στὴν Ἀδριανούπολι δὲν ἀπελπίζει τὸν Στεργιάδη, ὁ ὁποῖος ἐπαναμβάνει τὰ διαβήματά του. Στέλλει λοιπὸν καὶ νέαν ἐπιστολήν :

ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 17 Μαΐου 1921.

Πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Μητροπολίτην Σμύρνης

Σεβασμιώτατε,

Ἀνεκοίνωσα ἤδη εἰς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα καὶ τοὺς ἄλλους ἐνταῦθα εὑρισκομένους Μητροπολίτας τὴν ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφηθεῖσαν πρόσκλησιν τῶν Ἀρχιερέων τῶν νέων καὶ νεωτάτων Ἑλληνικῶν χωρῶν περὶ συσκέψεως ἐν Ἀνδριανουπόλει διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐπίσης ἀνεκοινώθη ὑμῖν ἡ περὶ τῆς συσκέψεως ταύτης γνώμη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἤδη ἀνακοινῶ ὑμῖν τὴν ἐντολὴν τῆς Ὑπάτης Ἁρμοστείας ἵνα ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ἐδῶ εὑρισκόμενοι Ἀρχιερεῖς τῶν Μικρασιατικῶν Μητροπόλεων, ἀναχωρήσητε ἄνευ ἀναβολῆς διὰ τοῦ αὔριον ἀποπλέοντος ταχυδρομικοῦ ἀτμοπλοίου «Ρούμελη», ὅπερ θὰ φθάσῃ τὴν προσεχῆ Τετάρτην εἰς Δεδεαγάτς, ὁπόθεν αὐθημερὸν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου θὰ μεταβῆτε εἰς Ἀδριανούπολιν.

Τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην τοῦ ταξειδίου τούτου καὶ τῆς ἐπιστροφῆς θὰ προκαταβάλῃ εἰς ὑμᾶς τὸ ταμεῖον τῆς Ὑπάτης Ἁρμοστείας.

Ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς
Α. ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ

Ὁ Χρυσόμος δὲν κλονίζεται. Γράφει στὸν Τοποτηρητή:

Σεβασμιώτατε Τοποτηρητά,

Εἶχον ἀποστείλει τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 προχθεσινήν μου διὰ τὰ ἐνταῦθα ἐκτυλισσόμενα θλιβερὰ διὰ τὸ γόητρον τῆς Ἐκκλησίας γεγονότα μεταξὺ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ κ. Στεργιάδου καὶ τῶν ἐνταῦθα εὑρισκομένων Ἀρχιερέων.

Νῦν ἔρχομαι νὰ ἐξιστορήσω τὰ νεώτερα τὰ ἀπὸ τῆς προχθὲς μέχρι σήμερον λαβόντα χώραν, διότι ἐν τῇ θλιβερᾷ ταύτῃ ὑποθέσει «ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ρῆμα καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν».

Ἀπέναντι τῆς στάσεώς μας ὁ Ἁρμοστὴς ἤλλαξε στάσιν καὶ ἀπέστειλεν ὑμῖν παρὰ τὰ πρότερον ἀπειληθέντα τὸ ἐσωκλείστως φερόμενον σκαιὸν μέν, πλὴν οὐχὶ καὶ ἐκβιαστικὸν ἔγγραφον. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἡμεῖς αὐθωρεὶ ἀπηντήσαμεν τὰ ἑξῆς:

Πρὸς τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν κλπ. Λαμβάνομεν τὴν

τιμὴν νὰ δηλώσωμεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ὑμετέρου ἐγγράφου τῆς 17ης Μαΐου ἐ. ἔ., ὅτι ἀπέναντι τῆς μεγάλης εὐθύνης, ἣν ὑπέχωμεν ἔναντι τῆς Πνευματικῶς Προϊσταμένης ἡμῶν Ἀρχῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀδυνατοῦμεν ἑκουσίως νὰ μεταβῶμεν εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν προσωπικῶς παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἀπειληθεῖσαν πρὸς ἡμᾶς ἄσκησιν βίας, μόνον εἰς αὐτὴν δυνάμεθα νὰ ὑποκύψωμεν, δεδιδαγμένοι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι«δούλους Κυρίου ἀμάχους δεῖ εἶναι». Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρείας νὰ σημειωθῶμεν κλπ.

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 17ῃ Μαΐου 1921. (Ὑπογραφαί).

Ταὐτοχρόνως δὲ ἐπεστρέψαμεν εἰς αὐτὸν καὶ τὰς ἀπο σταλείσας ἡμῖν ἀνὰ δύο χιλιάδας ἑκάστῳ δραχμὰς δι᾿ ἔξοδα μεταβάσεώς μας. Καὶ τώρα δὲν μένει ἄλλο τι εἰμὴ ν᾿ἀναμένωμεν ἐν ὑπομονῇ καὶμακροθυμίᾳ νὰ ὑπαχθῇ ἐφ᾿ ἡμᾶς ἡ βία καὶ νὰ προσαχθῶμεν ὅπου ἂν ἡ Πατρικὴ ἡμῶν Κυβέρνησις ὁρίσῃ.

Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ σημειωθῶ.

Μετ᾿ ἀπείρου ἀδελφικῆς ἀγάπης
Ἐν Σμύρνῃ τῇ 17 Μαΐου 1921.
† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἡ ἔντασις τῆς πιέσεως τῆς ἁρμοστείας ἀναγκάζει τὸν Χρυσόστομο νὰ ὑποκύψει. Ἀποφασίζει λοιπὸν νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Ἀδριανούπολι καὶ ἐξαγγέλλει τὴν ἀπόφασί του αὐτὴ μὲ τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο πρὸς τὸν Στεργιάδη :

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν
Σμύρνης κ. Στεργιάδην
Ἐνταῦθα

Ἐξοχώτατε,

Κατόπιν τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Μαΐου ἐ.ἔ. Ὑμετέρου ἐγγράφου, ἐν ᾧ λέγεται, ὅτι ἡ ἄρνησις ἡμῶν νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν ἐντολὴν τῆς μεταβάσεως εἰς Ἀδριανούπολιν θὰ περιαγάγῃ Ὑμᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλλητε τὴν θέλησίν Σας διὰ βιαίων μέσων, περὶ ὧν ἤδη δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν μετά τὴν σχετικὴν συνομιλίαν Ὑμῶν καὶ ἡμῶν θεωροῦμεν καθῆκον συνειδήσεως, διαμαρτυρόμενοι διὰ τὴν τόσην ἐφ᾿ ἡμᾶς ἐξάσκησιν πιέσεως

καὶ βίας νὰ ὑποκύψωμεν, δεδιδαγμένοι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι «δούλους Κυρίου ἀμάχους δεῖ εἶναι».

Ἡ ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ τῆς ἐθνικῆς δικονομίας ἑκάστου ἐξ ἡμῶν πρόκεινται τρανὰ μαρτύρια ὁπόσον πειθαρχοῦμεν εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ὁπόσον ἡ φιλοπατρία ἡμῶν γνωρίζει νὰ συρμορφοῦται πρὸς τὰς γενικὰς κατευθύνσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐν τοιαύταις μάλιστα μεγάλαις στιγμαῖς. Ἀλλ᾽ ἀκριβῶς ἡ προσωπικὴ Ὑμῶν μεθ᾽ ἡμῶν συνομιλία μᾶς ἔπεισεν ὅτι πρὸς διακανόνισιν τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος δὲν ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ὁ καλύτερος προσήκων τρόπος.

Ἐπαφιέμενοι δὲ τὰ καθ᾽ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγαθὴν τοῦ Θεοῦ Πρόνοιαν, διατελοῦμον εὐχόμενοι Ὑμῖν τὰ βέλτιστα.

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 18ῃ Μαΐου 1921.

Ὑπέγραψαν μόνον

† Ὁ *Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***
† Ὁ *Κυδωνιῶν* ***ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ***

Μόλις φθάνει στὴν Ἀδριανούπολι ὁ Χρυσόστομος γράφει στὸν Τοποτηρητὴ καὶ τοῦ ἐκθέτει τὰ γεγονότα:

Σεβασμιώτατε Τοποτηρητά,

Εἶχον ἀποστείλει πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Μαΐου τελευταῖον ἐκ Σμύρνης γράμμα μου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσώκλειον καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ, τὸ λαλοῦν περὶ τῆς ἀσκηθησομένης ἐπ᾽ ἐμὲ βίας καθὼς ἐπίσης ἐσώκλειον καὶ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ σκαιὸν τοῦτο τοῦ Ἁρμοστοῦ ἔγγραφον, τὴν ὁποίαν ὑπεγράψαμεν μόνος ἐγὼ καὶ ὁ ἅγιος Κυδωνιῶν.

Νῦν σπεύδω ἐξ Ἀνδριανουπόλεως, ὅπου ἐφθάσαμεν χθὲς 20 Μαΐου, ν᾽ ἀνακοινώσω ἀντίγραφον τηλεγραφήματος τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς οὓς εἶχον γράψει καὶ τηλεγραφήσει διὰ τὴν ἀσκουμένην ταύτην βίαν καὶ ἀπειλὴ νὲκ μέρους τοῦ Ὑπ. Ἁρμοστοῦ. Τὸ πρωθυπουργικὸν τοῦτο τηλεγράφημα, ἀποσταλὲν μοι κατόπιν μακρῶν ἐκθέσεών μου ὡς λίαν ἐπεῖγον καὶ ἀπολύτου προτεραιότητος τηλεγράφημα, θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ μόνον

δυστύχημα εἶνε ὅτι ἔφθασεν εἰς χεῖρας μου ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν σχεδὸν ἐπέβαινον τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς ἀναχώρησιν καὶ προέλαβε σκηνὰς κακάς, διότι ἂν δὲν ἐλάμβανον τὸ τηλεγράφημα αὐτό, δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ ἐκκινήσω ἐκ Σμύρνης. Ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου πολλὰ συνάγονται, καὶ ἰδία καταφαίνεται ὅτι τὰ ἔγγραφά μου πρὸς τὸν κ. Γούναρην διὰ τὴν ἐξέχουσαν θέσιν καὶ τὰ προνόμοια τοῦ Οἰκονομικοῦ Θρόνου ἐνεποίησαν ἐν Ἀθήναις βαθεῖαν αἴσθησιν. Μόνον τὸ Πατριαρχεῖον μας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς νομιμότητος, περὶ ἧς ἔγραψα ὑμῖν ἐν δυσὶ προηγουμέναις ἐκθέσεσί μου, διότι ἡ ἀνομία εἶνε πάντοτε ἀδυναμία. Ἐν τοιαύτῃ δὲ ἀνομίᾳ καὶ ἀδυμίᾳ ὡς πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς Συνόδου καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἐκλογῆς εὑρίσκεται δυστυχῶς τὸ Πατριαρχεῖον μας.

Διὰ ταῦτα δὲ καὶ εἶνε ἀπαραίτητον ν' ἀναβληθῇ ἡ ἐκλογή.

Θὰ ὑποβάλω δὲ ἐνταῦθα τῇ Ἱεραρχίᾳ μακρὸν περὶ τούτου ὑπόμνημα, καὶ πιστεύσω νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, καὶ οὕτω δὲν θὰ σχίσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν μας, ἀλλὰ μόνον θὰ διορθώσωμεν τὰ κακῶς καὶ νοσηρῶς ἔχοντα, καὶ θὰ σώσωμεν τὴν κατάστασιν καὶ τὰ πάντα.

Μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀδελφικῆς ἀπείρου ἀγάπης.

Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 21 Μαΐου 1921.

Τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου μοι Σεβασμιότητος
πρόθυμος ἐν Χῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Σμύρνης ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μελετίου ὡς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ γεγονὸς προκαλεῖ τὴν μῆνιν τῆς Κυβερνήσεως Ἀθηνῶν, ἡ ὁποῖα κινεῖ γῆν καὶ οὐρανὸν γιὰ ν' ἀνατρέψῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φαναρίου καὶ νὰ θέσῃ τὴν ἐκκλησία ἀντιμέτωπη τοῦ νέου Πατριάρχου. Ὀργανώνεται συγκέντρωσις τῶν δυσηρεστημένων κατὰ τοῦ Μελετίου ἀρχιερέων στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ὁ Στεργιάδης ἀναλαμβάνει νὰ στείλῃ στὴ σύσκεψι αὐτὴ τοὺς Μητροπολίτας τῆς Μικρασίας. Ἀνακοινώνει τὰς ἀποφάσεις του στὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀπαντᾶ μὲ τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο :

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Ἑλλάδος κ. Α. Στεργιάδην.

Ἐνταῦθα

Ἐ ξ ο χ ώ τ α τ ε,

Εἰς ἀπάντησιν καὶ τῆς τελευταίας προσκλήσεως καθὼς καὶ τοῦ ὑποβληθέντος ἡμῖν πρότερον σχεδίου τηλεγραφήματος, καθ' ὃ δέον ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ἐγκρίνομεν στάσιν ἑπτὰ Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, ὅτι ἀναγνωρίζομεν αὐτοὺς ἀποτελοῦντας Σύνοδον Κανονικήν, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζομεν διορισμὸν ἑπτὰ νέων Συνοδικῶν, καὶ ὅτι ἐξουσιοδοτοῦμεν τοὺς ἑπτὰ ἀποσχόντας Συνοδικούς, ὅπως ἐξ ὀνόματος ἡμῶν κηρύξωσιν ἀντικανονικὴν ἐκλογὴν Μεταξάκη καὶ προκαλέσωσιν αὐτοὶ ὡς Σῶμα Διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν σύγκλησιν συμπάσης Ἱεραρχίας· διασκεψάμενοι ἀπὸ κοινοῦ οἱ ὑποφαινόμενοι Μητροπολῖται, ἀποφαινόμεθα, ὅ τ ι ο ὐ δ ὲ ν ἀ π ο λ ύ τ ω ς ἐ κ τ ῶ ν π α ρ' ἡ μ ῶ ν ζ η τ ο υ μ έ ν ω ν δ υ ν ά μ ε θ α ν ὰ ἐ γ κ ρ ί ν ω μ ε ν· ὡς μὴ κατέχοντες δὲ ὅλα τὰ ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ νὰ κρίνωμεν πῶς ἐγένετο ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου καὶ πῶς προέβη καὶ συνετελέσθη ἡ πατριαρχικὴ ἐκλογή, ἀναμένομεν τὴν γενησομένην ἐνθρόνισιν τοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἐκλεγέντος Πατριάρχου καὶ τὴν λῆψιν τῶν ἐνθρονιστηρίων Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν γραμμάτων ἵνα κανονίσωμεν ἀναλόγως τὴν περαιτέρω πορείαν μας καὶ ἔλθωμεν καὶ εἰς ἐπίσημον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐγκατασταθεισῶν νέων Ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν.

Συνεπῶς καὶ τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν τῆς Δεκεμβρίου γενομένην πρόσκλησιν τῶν ἐν Φαναρίῳ ἑπτὰ Ἀρχιερέων τὴν διαβιβασθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4 Δεκεμβρίου γράμματος τῆς Ὑπάτης Ἁρμοστείας ὅπως παραστῶμεν αὐτοπροσώπως ἐν Θεσσαλονίκῃ πρὸς σύσκεψιν καὶ ἀπόφασιν τῆς γενομένης πληρώσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀ δ υ ν τ ο ῦ μ ε ν ν ὰ ἀ π ο δ ε χ θ ῶ μ ε ν, καὶ δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ σημειωθῶμεν μετ' ἄκρας ὑπολήψεως.

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 6ῃ Δεκεμβρίου 1921

Τῆς ἡμετέρας ἐξοχότητος πρόθυμοι ἐν παντὶ

† Ὁ Σμύρνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† Ὁ Κρήνης ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ
† Ὁ Ἀννέων ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Σημείωσις. Συνάδοντος ἐν πᾶσι καὶ τοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας ἔχοντος καὶ τὴν γνώμην τοῦ Μητροπολίτου Κυδωνιῶν Κυρίλλου Γρηγορίου.

Ταυτοχρόνως κατευθύνει τὰς ἐνεργείας τῶν ἄλλων Μητροπολιτῶν Μ. Ἀσίας. Γράφει πρὸς τὸν Μητροπολίτη Κυδωνιῶν :

Σεβασμιώτατε ἐν Χῷ ἀδελφὲ Ἅγιε Κυδωνιῶν Κύριε Γρηγόριε.

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Νοεμβρίου ἐ. ἔ. τηλεγραφήματος τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος, δι᾽ οὗ τίθενταί μοι τὰ ἐρωτήματα: 1) Τηλεγραφήσατε ποία ἔσεται πολιτεία Ἱεραρχίας Μικρασίας. 2)Ποία γνώμη σας ἐπὶ γενομένῃ ἐκλογῇ καὶ 3) ἐὰν αὕτη ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων, γνωρίζω ἡμῖν ὅτι, ἀφ᾽ οὗ ἐτηλεγράφησα «παρακαλῶ περιμένετε» σπεύδω νῦν νὰ ἀπαντήσω ἐκτενέστερον, ἐξηγῶν ἐμαυτὸν τί ἐννοῶ μὲ τὴν λέξιν «περιμένετε».

Εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα: «Ποία ἔσεται ἡ πολιτεία τῆς Ἱεραρχίας Μικρασίας», ἀπαντῶ ὅτι αὕτη ἔσται οἵα καὶ ἡ ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει, ἡ ὁποία τότε καὶ ἐπεβλήθη καὶ ἐν τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ προέλαβεν ἔκτοτε κακὰ τὰ ὁποῖα δυστυχῶς ἐνέσκυψαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας διότι τὰ ἐκεῖ ἀποφασισθέντα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπικυρωθέντα δὲν ἐγένοντο σεβαστὰ παρ᾽ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων.

Τὸ ζήτημα ὑφίσταται ἀκέραιον καὶ παρ᾽ ὅλην τὴν γενομένην ἐκλογήν, ἡ ὁποία τότε μόνον θὰ λάβῃ τὸ κῦρος της ὅταν συνέλθῃ ἡ ὅλη Ἱεραρχία καὶ ἀποφανθῇ γνώμην σώφρονα ἀληθῆ καὶ ὑπεράνω πάσης κομματικῆς καὶ πολιτικῆς χροιᾶς καὶ ἀντιλήψεως.

Δι᾽ ὃ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ σπεύσωμεν εἰς διαβήματα παρακεκινδυνευόμενα ἀλλὰ νὰ διατελῶμεν ἐν ἐπιφυλάξει καὶ ἀναμονῇ μέχρις ὅτι γνωσθῶσιν ἡμῖν ἀμφοτέρωθεν κατ᾽ ἔκτασιν πάντα τὰ διενεργηθέντα καὶ θὰ εἴ-

μεθα τότε εἰς θέσιν νὰ σταθμίσωμεν τὰ γεγονότα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων, διότι φρονοῦμεν, ὅτι οὐδεμία σπασμωδικὴ ἐνέργεια θὰ ὠφελήσῃ ἂν γίνῃ ἐν τόσῳ σοβαρᾷ ὑποθέσει οὐδὲ δικαιούμεθα νὰ συνταχθῶμεν μετὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μερίδος πρὶν ἢ τὸ σύνολον τῆς Ἱεραρχίας, ὡς ἐλέχθη, συνερχόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰδικῶς δὲ διὰ τὸ ἀνεπηρέαστον ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Χάλκης καὶ κρῖνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων θέσῃ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα εἰς τὴν θέσιν των ἄνευ ἀναμίξεων ἀνευθύνων κύκλων καὶ προλήψεων· καὶ προκαταλήψεων καὶ κομματικῶν παθῶν.

2) Ἡ ἀτομική μου γνώμη ἐπὶ τοῦ κύρους ἢ μὴ τῆς γενομένης ἐκλογῆς, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευκρινίσεως τῶν ἀνωτέρω, ἣν μόνον σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας δύναται νὰ ἀποφασίσῃ.

Τὸ αὐτὸ δ' ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἐρώτημα ἂν ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἡ ἐκλογή. Ὡς κάλλιστα γνωρίζετε, ἀδελφέ, καὶ ὡς πολλάκις τὸ εἴπομεν, ὅλοι οἱ ἐκεῖ, καὶ παλαιὰκαὶ νέα Σύνοδος καὶ Συνέλευσις ἐκλογική, ἦσαν καὶ εἶνε μακρὰν καὶ ἔξω τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὡς πιστεύω καὶ ὑμεῖς πολὺ καλῶς γνωρίζετε, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξω Ἱεραρχία ἐν τῇ πλειονότητί της, εἶνε ζήτημα ἂν συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας ἐνήργησεν ὅπως ἐνήργησεν, ἀλλ' ἐὰν οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί, ὠλίσθησαν, δὲν ὑπάρχει λόγος μὴ ὄντες ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων νὰ προβῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς ἐσπευσμένας ἐνεργείας καὶ νὰ ὀλισθήσωμεν καὶ ἡμεῖς, διότι ἂν ἅπαξ ὀλισθήσωμεν καὶ ἕτερα ἐκ μέρους ἡμῶν, ὀλισθήματα θὰ ἐπακολουθήσωσι, δεινότερα καὶ δεινὰς μέλλοντα νὰ ἔχωσι συνεπείας, ἐν ᾧ ἐὰν ἐπιφυλαχθῶμεν ἡμεῖς τὴν γνώμην μας καὶ δὲν προαποφανθῶμεν ἐν ἐλαφρᾷ ἐκτιμήσει τῶν μελλόντων νὰ ἐπέλθωσι κακῶν καὶ δεινῶν, θὰ ἀποβῶμεν ἡμεῖς οἱ ρυθμισταὶ τῆς καταστάσεως καὶ ἡ γνώμη μας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θὰ ἀκουσθῇ μετὰ προσοχῆς, διότι τὴν Ἐκκλησίαν πολλὰ ἀπὸ πολλοῦ μαστίζουσιν ἀντικανονικὰ κακά, ὧν ἀγλαοὶ καρποὶ εἶνε τὰ σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαδραματιζόμενα ἀπαίσια γεγονότα, διότι μονον οὐχὶ ἡ Ἐκκλησία ὁ ἀνώτατος οὗτος κριτὴς τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας καὶ

τῆς σωτηρίας τῶν τιμαλφῶν τοῦ Γένους μας ἀγαθῶν κατήντησε παλαίστρα καὶ ὄργανον εἰς τοὺς προσωπικοὺς συμφεροντολογικοὺς ὑπολογισμοὺς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὀφθαλμοφανοῦς, παλαίστρα καὶ ὄργανον εἰς τὰ κομματικὰ πάθη εἰς τὰ πολιτικὰ μίση καὶ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Κυβερνητικοῦ καθεστῶτος, πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεσαίωνος ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ ἀδέκαστος ἱστορία δὲν εὑρίσκει σήμερον λέξεις ἀρκούντως παραστατικὰς διὰ νὰ τὰ καυτηριάσῃ πρεπόντως.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ πολιτεία ἡμῶν τῶν ἐν Μικρασίᾳ θὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ νῦν ὅπως ἔσωσε καὶ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἐπεβλήθη καὶ ἐν τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ λογική, ἀφοῦ ἐγένετο παμψηφεὶ ἀσπαστὴ καὶ ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς Ἱεραρχίας ἐν Ἀδριανουπόλει ἡ ὁποία μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ χειροκροτημάτων ἀπεδέξατο τὴν ἡμετέραν γραπτὴν ἐν τῷ μακρῷ μας ὑπομνήματι ἔκθεσιν καθ' ὅσον ὅπως τότε ἡ γνώμη ἡμῶν ἦν ἡ κρατήσασα οὕτω καὶ νῦν ἡ γνώμη ἡμῶν ἔσται ἡ κρατήσουσα ὅτε πάντως πάντα μέλλουσι νὰ κριθῶσι συνῳδὰ τοῖς Ἱεροῖς Κανόσιν ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς Ἱεραρχίας, ἥτις ἀπαραιτήτως θὰ συγκληθῇ, καθ' ὃν ἂν τρόπον ὑποδείξωμεν ἡμεῖς οἱ μακρὰν διατελοῦντες τῆς πάλης καὶ τῶν παθῶν.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης.

† *Ὁ Σμύρνης* ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ***

Ἐν συνεχείᾳ, ἀγωνιζόμενος νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα, γράφει πρὸς τοὺς ἑπτὰ Συνοδικοὺς οἱ ὁποῖοι συνῆλθαν στὴ Θεσσαλονίκη γιὰ ν' ἀντιδράσουν κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μελετίου :

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου 1921

. . . .

Ἀγαπητοὶ καὶ Σεβάσμιοι ἐν Χῷ ἀδελφοὶ

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω Ὑμῖν εἰς ἀπάντησιν τῶν Ὑμετέρων τούτων γραμμάτων μετὰ βαθυτάτου πόνου τὰς ἐνδομύχους μου σκέψεις, αἱ ὁποῖαι μὲ ταράττουσι καὶ μὲ καθιστῶσι περίφοβον διὰ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὑτωσὶν-ἀδαῶς

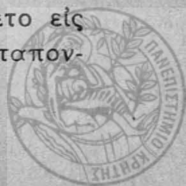
καὶ ἀδεξίως καὶ ὀλεθρίως τελούμενα καὶ μονονουχὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῖσμα κυοφοροῦντα πρωτοφανῆ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἐκκλησίας παράβολα ὄντως γεγονότα.

Ἀγνοῶ τὶς ὁ εἰσηγησάμενος τὴν ἰδέαν τῆς μὴ προσελεύσεως τῶν Μητροπολιτῶν, διὰ τὴν προκηρυχθεῖσαν ἐκλογήν, ἀφ' οὗ ἤδη Ὑμεῖς, τὰ λεγόμενα δύο Διοικητικὰ τῆς Ἐκκλησίας Σώματα παμψηφεὶ ὑπεγράψατε καὶ ἀπεστείλατε ἡμῖν τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Ὀκτωβρίου 1921 Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ Ὑμεῖς αὐτοὶ διατυποῦτε ὅτι «Λόγοι σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ καὶ ἐθνικοὶ ἐπιβάλουσιν τ ὴ ν ἄ μ ε σ ο ν π λ ή ρ ω σ ι ν τοῦ χηρεύοντος Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ ὅτι ἀποφάσει τῶν δύο Σωμάτων ἡ Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ θὰ προχωρήσῃ ὁριστικῶς καὶ θὰ διεξαχθῇ ἀφεύκτως».

Ἀγνοῶ ἐπίσης τίνα βαρύνουσιν αἱ εὐθύναι τῆς κάκιστα διεξαχθείσης προεκλογικῆς ἐργασίας, καθ' ἣν ἡμεῖς οἱ μακρὰν τῶν πραγμάτων εὑρισκόμενοι μετὰ συνοχῆς ψυχῆς καὶ μετὰ πολλοῦ δέους ἐβλέπομεν τὸ ἐκκλησιαστικὸν σκάφος ὠθούμενον κατὰ πετρῶν, ἡμᾶς δὲ τοὺς μακρὰν τῶν πραγμάτων εὑρισκομένους περιαγομένους εἰς δεινὴν καὶ ἀμήχανον θέσιν κατ' ἀκολουθίαν ἐξωτερικῶν ἐπεμβάσεων καὶ ἐπηρειῶν, πρὸς ἃ νὰ ἀντιπαλαίσωμεν κατέστη εἰς ἡμᾶς ἀπολύτως ἀδύνατον,

Τοὐλάχιστον ἐγὼ μάτην ἔγραψα καὶ ἀπέστειλα μακρότατον ὑπόμνημα, προλέγων τὰ μέλλοντα νὰ ἐπακολουθήσωσι κακὰ καὶ δεινά, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ὁποίων εἰς ἐμὲ δὲν ἐφαίνετο καμμία ἄλλη εἰ μὴ μόνον ἡ ἔγκαιρος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσία τῶν ὑπευθύνων ταγῶν τῆς Ἐκκλησίας ἤτοι ἡμῶν τῶν Μητροπολιτῶν καὶ ἡ ἐν χερσὶν αὐτῶν ἀνάληψις τῶν μεγάλων εὐθυνῶν, ὧν τὸ βάρος καὶ τὰ ἐπακόλουθα. δὲν ἔχετε τόσον δυνατοὺς ὤμους νὰ φέρητε μόνοι σεῖς οἱ ἑπτά.

Ἐὰν μεθ' ὑμῶν τῶν ἑπτὰ συνηγωνιζόμεθα καὶ οἱ 77 ἡμεῖς οἱ ἔξω τοῦ Πατριαρχικοῦ περιβόλου καὶ μακρὰν αὐτοῦ σκοπίμως καὶ οὐχὶ δι' ἀγνοὺς ὑπολογισμοὺς κρατηθέντες ἀδελφοί σας, ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἐρρίπτετο εἰς τοσοῦτον δεινὸν σάλον, ὁ ὁποῖος κινδυνεύει νὰ καταπον-

τίσῃ καὶ πρόσωπα ἀδελφῶν καὶ τιμαλφέστατα τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντα

Ἀγνοῶ διὰ ποῖον λόγον ἡ Ὑμετέρα ἐν Χῷ ἀδελφότης προὐτίμησε νὰ μᾶς κρατήσῃ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις διαδραματιζομένων, προὐτίμησε νὰ μὴ ρίξῃ φωνὴν πρὸς ἡμᾶς «τοὺς ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς». (Λουκ. Ε', 7.) πρὶν ἢ συντελεσθῇ ἡ καταστοφὴ καὶ μόνον τώρα ὅτε ἡ πότνια ἡμῶν Μήτηρ Ἐ κ κ λ η σ ί α π ε ρ ι ῆ λ θ ε ν ε ἰ ς α ὐ τ ὴ ν τ ὴ ν ἀ δ ι έ ξ ο δ ο ν κ α ὶ ὑ π ὸ τ ε σ σ ά ρ ω ν μ ό ν ο ν σ υ ν ο δ ι κ ῶ ν ἀ π ε κ η ρ ύ χ θ η σ α ν ἑ π τ ὰ ἀ δ ε λ φ ο ὶ τ ο ῦ ἀ ξ ι ώ μ α τ ο ς τ ῆ ς σ υ ν ο δ ι κ ό τ η τ ο ς, κ α ὶ «ὁ ὄ χ λ ο ς» ὠ ρ γ ί α σ ε ν ε ἰ ς β ά ρ ο ς τ ῶ ν Ι. Κ α ν ό ν ω ν τ ῆ ς Ἐ κ κ λ η σ ί α ς κ α ὶ κατὰ τὴν παροιμίαν «ἡ ἅ μ α ξ α ἔ σ υ ρ ε τ ὸ ν β ο ῦ ν», ἀντὶ νὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῖσμα εἶνε μονονουχὶ ἐπὶ θύραις, καὶ ἂν μὴ ἔστω καὶ τὴν δωδεκάτην ὥραν οἱ πάντες σωφρονήσωμεν, ἀλλὰ ἐξακολουθήσωμεν δάκνοντες ἀλλήλους ἕως οὗ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῶμεν, δὲν μᾶς μένει ἄλλο τι εἰμὴ νὰ ἴδωμεν καὶ ἐν τῷ Νέῳ Ἰσραὴλ ὅσα συνέβησαν κακὰ ὅτε τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα καὶ Ἰσραὴλ διῃρέθη καὶ ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀχθῇ σιδηροδέσμιος εἰς τὴν Βαβυλώνειον αἰχμαλωσίαν.

. . . .

Ἀδελφοί, πρέπει νὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς καὶ νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν παρησίᾳ ὅτι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τὰ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν σκάφους φαίνονται ἀνερμάτιστα καὶ ἀπηδαλιούχητα βιαίως ὑπὸ τῆς πνοῆς τῶν ἑκάστοτε συμφεροντολογικῶν καὶ πολιτικῶν καὶ κομματικῶν ἀνέμων ὠθούμενα πρὸς τὴν καταστροφὴν καὶ τὸ ναυάγιον.

Καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ αὐτὸ τὸ δεινὸν ράπισμα ἐπὶ τῶν παρειῶν ὅλων ἡμῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταγῶν καὶ Κυβερνητῶν διὰ νὰ ἀνανήψωμεν καὶ νὰ ἴδωμεν ποῦ φερόμεθα καὶ ποῦ φέροντες, ρίπτομεν τὴν Σεπτὴν πάντων ἡμῶν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

Τώρα ὅτε τὰ πράγματα ἐξίκοντο εἰς τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἐξίκοντο εἰς στομῶσαν καὶ αἱμμορραγοῦσαν ἀνοικτὴν πληγὴν τῆς Ἐκκλησίας τὸ νὰ προσκαλέσητε τὴν ἐπὶ τούτου

